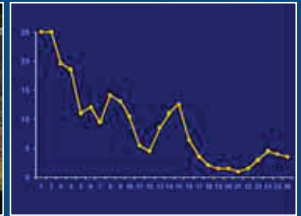

FAKULTET ZA KRIMINALISTIKU,
KRIMINOLOGIJU I SIGURNOSNE STUDIJE

Ronald V. Clarke & John E. Eck

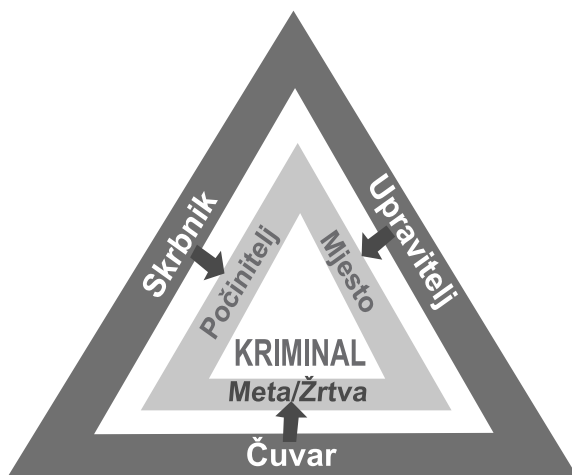
Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka

Priredili
Elmedin Muratbegović
Almir Maljević

Projekat je finansirao Ured za policiju u zajednici pri Ministarstvu pravde SAD-a, na osnovu Sporazuma o saradnji br. 2003CKWXK048. Mišljenja izražena u Priručniku su mišljenja autora i ne odražavaju neophodno zvanične stavove Ministarstva pravde SAD-a. Reference na određene kompanije, proizvode i usluge ne smatraju se podrškom istih od strane autora i Ministarstvu pravde SAD-a. Reference su ilustracija u prilog diskusiji na teme Priručnika.

Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka

Ronald V. Clarke
John E. Eck

Ronald V. Clarke; John E. Eck

Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka

Izdavač

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije

Za izdavača

Prof. Dr. Nedžad Korajlić, Dekan

Prijevod s engleskog jezika

Svjetlana Pavičić

Izdanje na BHS jezicima priredili

Prof. Dr. Elmedin Muratbegović

Doc. Dr. Almir Maljević

DTP

TDP, Sarajevo

Štampa

Savart Print, Sarajevo

Naslov originala

Crime Analysis for Problem Solvers in 60 Small Steps

ISBN 978-9958-613-65-4

Sarajevo 2014.

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerziteta u Sarajevu izražava zahvalnost autorima Ronald V. Clarke i John E. Eck i Centru za problemski orijentisani policijski rad (The Center for Problem-Oriented Policing, Inc.) na davanju saglasnosti za prijevod i distribuciju priručnika *“Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka” (Crime Analysis for Problem Solvers: In 60 Small Steps)*.

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerziteta u Sarajevu izražava zahvalnost i Ministarstvu pravde Sjedinjenih Američkih Država (US Department of Justice – OPDAT) za finansijsku podršku u realizaciji prijevoda, objavljivanja, štampanja i distribucije priručnika *“Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka”*.

Disclaimer

Autori Ronald V. Clarke i John E. Eck, kao ni Centar za problemski orijentisani policijski rad (The Center for Problem-Oriented Policing, Inc.), niti Ministarstvo pravde Sjedinjenih Američkih Država (US Department of Justice), nisu odgovorni za tačnost prijevoda.

predgovor priređivača

Sveobuhvatna analiza, tačna prognoza i adekvatna prevencija, predstavljaju idealnu kombinaciju u savremenom kriminološkom konceptu reagovanja na kriminalitet danas. Bez pomenutih elemenata teško i možemo govoriti o sistemskom pristupu suprostavljanju kriminalitetu. Zašto su nam bitne teme koje studiraju analitiku kriminaliteta? Odgovor je poprilično jasan. Naime, analitičari kriminaliteta treba da su samosvesni svog procesa rezonovanja. Oni treba da misle o tome kako donose prosudbe i kako stižu do zaključaka, a ne da razmišljaju isključivo o samim prosudbama i zaključcima bez njihove praktične svrhe. Čak i Websterov rječnik definiše analitički postupak i prosudbu kao stizanje do "odluke ili zaključka o bazi indikacija i vjerovatnoće kada činjenice nisu jasno utvrđene". Prosudba je ono što analitičari kriminaliteta ili "kriminološki analitičari" koriste da popune praznine u svom znanju. Prosudba tako obuhvata dolazak do istine preko dostupne informacije i glavno je sredstvo u borbi sa neizvjesnošću. Uvijek uključuje analitički skok, iz poznatog u neizvjesno.

Upravo stoga, predstavljamo Vam Priručnik kojim će u dobroj mjeri biti obogaćena kriminološka literatura na BHS jezicima za jedan vrlo značajan naslov: "*Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka*" (*Crime Analysis for Problem Solvers: In 60 Small Steps*), autora Ronald V. Clarke i John E. Eck, sačinjenog u okviru serije publikacija Centra za problemski orijentisani policijski rad (The Center for Problem-Oriented Policing, Inc.).

Kada je riječ o kriminološkoj analitici, možemo zaključiti da je ona dio prvenstveno aplikativne kriminologije koja povezuje teoriju i praksu, koja utiče na praksu instrumentalno, simbolično i konceptualno. Kriminološkom analitikom se bave naučnici (ako se promatra kao dio aplikativne kriminologije), ali i praktičari (ako se promatra kao organizacija). Stoga se može reći da je kriminološka analitika akademska oblast (kriminološka disciplina) i oblast struke koja se koristi sistematskim istraživanjima da podržava rad policijskih i drugih organa i daje informacije različitim korisnicima.

Kriminološka analiza je nova tema u obrazovanju u kriminalistici, kriminologiji i sigurnosnim studijama, a teme iz domena kriminološke analitike daju studentima priliku da spoje teoriju, metode istraživanja i praksu. Studenti se, naime, trebaju obučiti ne samo za vladanje stručnim vještinama, nego i teorijskim znanjem i alatom za argumentiranu kritiku postojećeg znanja, a što pružaju teme iz kriminološke analitike. Kao što se i u ovom Priručniku može vidjeti, postoje određena tipična pitanja koja se postavljaju u kriminološkoj analitici i koja su najčešće vrlo pragmatična: Koje lokacije su "aktualne" u pogledu razbojničkih krađa? Da li se više krađe ljeti ili zimi? Koliko rasvjeta ulica doprinosi boljoj prevenciji kriminaliteta? Šta su češće mete kradljivaca, privatne kuće ili stanovi u zgradama? U koje dane ili u koje doba dana se najviše krađe? Postoji li specifična viktimogena predispozicija u konkretnoj zajednici? Da li je jednaka vjerovatnoća da se postane žrtvom uopšteno ili samo nekih vrsta kriminala? Da li su policija i tužilaštvo adekvatno organizovani da se suprotstave kriminalitetu?

Upravo „Kriminološka analitika“ je u stanju dati odgovor na pomenuta pitanja i pružiti validnu činjeničnu osnovu donosiocima odluka u kom pravcu reagovati i usmjeriti napore na rješavanje problema. Bez takve činjenične osnove postupanje donosioca odluka bilo bi stihijsko i dezorganizirano, i nebi polučilo željeni uspjeh, te bi iscrpljivalo materijalne i kadrovske resurse. Podaci koje prezentira analitika, dakle, bili bi od koristi za donošenje odluka i relokaciju resursa. U konačnici bi se na taj način ostvarivala „politika zasnovana na činjenicama“ (eng. *evidence based policy*), a ne politika zasnovana na impresijama i špekulacijama kao, nažalost, dominantnim metodama.

Kako objasniti suštinu kriminološke analitike? Možda i najtačnija analogija za opis kako bi kriminološka analiza trebalo da funkcioniše je medicinska dijagnoza. Ljekar posmatra indikatore (simptome) onog što se događa, koristi svoje specijalizirano znanje o tome kako tijelo funkcioniše da razvije hipoteze koje bi mogle objasniti ove opservacije, vodi testove da prikupi dodatne informacije za evaluiranje hipoteza, zatim postavlja dijagnozu. Ova medicinska analogija usredsređuje pažnju na sposobnost da se identifiraju i evaluiraju sve vjerovatne hipoteze. Prikupljanje je fokusirano usko na informaciju koja će pomoći diskriminaciji relativne mogućnosti alternativne hipoteze. Upravo ova vrsta analogije treba da

posluži kao putokaz i savremenom tretiranju kriminaliteta, naročito u fazi analize kriminaliteta kao platformi za ozbiljno djelovanje. Ovo je naročito bitno jer analitički procesi u kriminologiji predstavljaju seriju aktivnosti ili procedura koje vode do najpreciznijeg i najneospornijeg zaključka koji se može izvesti iz dostupnih informacija.

Iz navedenog se može zaključiti da je analitika proces koji se zasniva na analizi i sintezi nekog predmeta (najčešće misaonog). Mi, naime, raščlanjivanjem predmeta spoznajemo njegove osobine, elemente, njihov međusobni odnos, a spajanjem ih dovodimo u neku smisaonu vezu. Moguće je, npr., da razlažemo stanje kriminaliteta po vremenskim jedinicama (recimo, godinama), kako bismo zaključili koja godina je „najopterećenija“ kriminalitetom. Kada tako dobivene podatke dovedemo u vezu sa ekonomskim kretanjima u društvu, iznenadnim krizama, demografskim promjenama i sl., moguće je da smisleno interpretiramo zabilježeno stanje kriminaliteta. Stoga je osnova analitike ANALIZA, ali i SINTEZA neke pojave i njezinih dijelova. Iz navedenog se može zaključiti da je analitika i organizacija. Naime, bavljenje analitikom, kao djelatnošću koju prakticiraju ljudi, podrazumijeva da postoji profesionaliziran dio neke organizacije (ili posebna organizacija) koji se isključivo bavi procesom analitike. Tako u policiji postoji odjeljenje analitike, u pravosuđu odjel za pravosudnu upravu, u organima starateljstva analitički odjel i sl. Bitno je da analitika kao proces podrazumijeva da postoji dio društva koji provodi taj proces (i obrnuto).

Podaci kojima se bavi kriminološka analitika su kvantitativne (numeričke) ili kvalitativne prirode. Tako se prikupljaju podaci o količini kriminaliteta (broju krivičnih djela) zabilježenom na nekom prostoru i vremenu, trajanju kriminalnih događaja, učestalosti u odnosu na ukupan broj stanovnika, itd., ali i o osobinama tog područja i vremena, odnosima između pojedinih geografskih cjelina, itd. Analitika se bavi sociodemografskim (spol, dob, socijalni status, religijska i etnička pripadnost, obrazovanje), prostornim (geografska distribucija kriminaliteta i problema nereda) i vremenskim (mjesečna, kvartalna ili godišnja distribucija kriminaliteta i problema nereda, ali i doba dana, dan u sedmici, i sl.) karakteristikama kriminaliteta.

Osnovni cilj kriminološke analitike je podrška policijskog rada. Bez policije ne bi bilo kriminološke analitike, jer većina onoga čime se bavi analitika potiče iz policijskih evidencija i općenito njihova rada. Stoga je prvi primarni cilj kriminološke analitike rješavanje konkretnih krivičnih djela hvatanjem počinitelja, i to povezivanjem aktualnih predmeta sa onim koji su već okončani (npr. kriminalistički istražitelj na temelju posebnog *modus operandi* [tj. metode krivičnog djela] jednog razbojništva pretražuje bazu podataka prethodnih razbojništva za slične slučajeve kako bi došao do indicija o mogućem počinitelju). S druge strane, kriminološka analitika pomaže u identifikaciji i analizi kriminala i nereda, te omogućava relokaciju fokusa nadležnih organa na aktualne probleme. Analiza, npr., može ukazati da je problem krađe automobila jako prisutan i da se može očekivati njegova ekspanzija u narednom periodu. To može poslužiti donosiocima odluka da usredsrede aktivnosti nadležnih organa na pomenuti problem.

Upravo stoga, iznimno je značajano pojavljivanje prevoda na BHS jezike jednog ovakvog rukopisa. Spoj teorije i prakse je nešto što svakako predstavlja ideal svake profesije pa i profesije kriminologa analitičara. Nadajmo se da će upravo objavljivanje ovog Priručnika olakšati put ka etabriranju „kriminologa analitičara“ u sistem formalne socijalne kontrole u BiH.

Sarajevo, 10.06.2014.

Prof.dr. Elmedin Muratbegović

Doc. Dr. Almir Maljević

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Univerziteta u Sarajevu

Ovo je revidirana i proširena verzija Priručnika pod nazivom „Postanite kriminalistički analitičar za rješavanje problema“, koji smo izradili za potrebe Instituta za nauke o kriminalitetu „Jill Dando“ pri Univerzitetu u Londonu, uz finansijsku podršku Ministarstva unutrašnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva. Izuzetno smo zahvalni Institutu i Ministarstvu unutrašnjih poslova na tome što su nam dozvolili da izradimo ovu verziju za potrebe policije u Sjedinjenim Američkim Državama. Također smo zahvalni i Uredu za rad policije u zajednici na tome što nam je povjerio taj zadatak. U prethodnoj verziji Priručnika smo se zahvalili velikom broju kolega i prijatelja na čiji smo se rad mogli slobodno oslanjati. Među onima koji su nam dostavljanjem materijala za Priručnik, svojim komentarima na nacrt sadržaja ili na drugi način pružili materijalnu pomoć u izradi ove verzije su: Stacy Belledin, Rachel Boba, Karen Bullock, Barbie Brookover, Christopher Bruce, Andy Brumwell, Graham Farrell, Rob Guerette, Samantha Gwinn, Shane Johnson, Johannes Knutsson, Gloria Laycock, Nancy Leach, Deborah Loewen, Tamera Madensen, Mangai Natarajan, Cynthia Pappas, Ken Pease, Nanci Plouffe, Barry Poyner, Jerry Ratcliffe, George Rengert, Nick Ross, Kim Rossmo, Rana Sampson, Matthew Scheider, Karin Schmerler, Michael Scott, Nick Tilley, Susan Wernicke, Matt White i Deborah Lamm Weisel. Svima smo zahvalni na pruženoj pomoći.

RONALD V. CLARKE

Ronald Clarke je univerzitetski profesor na Fakultetu krivičnog pravosuđa Državnog univerziteta Rutgers u New Jerseyju i gostujući profesor na Institutu za nauke o kriminalitetu „Jill Dando“ pri Univerzitetu u Londonu. Dugi niz godina je radio u Odjelu za istraživanje i planiranje Ministarstva unutrašnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, u kojem je dao doprinos razvoju situacione prevencije kriminaliteta i Britanskog istraživanja kriminaliteta. Djeluje kao pridruženi direktor Centra za policijsko djelovanje usmjereno na probleme i predsjednik je žirija za izbor dobitnika godišnje nagrade Herman Goldstein za izvrsnost u djelovanju policije usmjerenom na probleme. Može se kontaktirati putem e,mail adrese rclarke@andromeda.rutgers.edu.

JOHN E. ECK

John Eck je profesor krivičnog pravosuđa na Univerzitetu u Cincinnatiju. Doprinosi razvoju koncepta policijskog djelovanja usmjerenog na probleme još od 1984. godine kada je proučavao prvo kompletno nastojanje da se koncept provede u Sjedinjenim Državama u gradu Newport Newsu, u saveznoj državi Virginia. Pomogao je osmišljavanju nekoliko danas već standardnih tehnika u problemski orijentiranom radu policije, među njima i modela SARA i trokuta analize problema. Dr. Eck je pridruženi član Centra za djelovanje policije usmjereno na probleme. Član je žirija za izbor dobitnika nagrade Tilley za izvrsnost u djelovanju policije usmjerenom na probleme. Bio je član Odbora Nacionalne akademije nauka za pregled istraživanja strategija i prakse policijskog djelovanja (2000.,2003.). Može se kontaktirati putem e,mail adrese john.eck@uc.edu.

predgovor predgovor

Ono što, između ostalog, danas najviše opterećuje policijsko djelovanje u Sjedinjenim Američkim Državama, a što će ostati problem i u predvidivoj budućnosti, su ozbiljna ograničenja potrošnje. Lavlji dio rashoda budžetskih sredstava policije odlazi na troškove zaposlenih. Zbog toga mnoge policijske agencije već sada djeluju znatno ispod odobrenih nivoa kadrovske popunjenosti. Teško je zaposliti nove službenike da bi se ispunile sve potrebe. I što je posebno važno u ovom kontekstu, smanjuju se tradicionalni oblici policijskog djelovanja, čije izvršenje u ogromnoj mjeri zavisi o broju službenika. Na sve pozive više nije moguće intervenirati u potpunosti i brzo kao nekad. Policijski službenici se više ne mogu slobodno raspoređivati u patrole da bi se povećalo pristustvo policije na ulicama niti u kadrovski zahtjevne taktične operacije, kao što su represivne mjere, racije i operativne grupe za posebne zadatke.

Ovakva realnost predstavlja moćnu novu snagu koja omogućava preispitivanje načina na koji djelujemo. To je povezano s prethodnim nastojanjima da se promovira veća zainteresiranost za djelotvornost policije. Također daje svježiji stimulans ispunjenju dugogodišnje, ali zanemarene potrebe – potrebe da se policija opremi institucionaliziranim kapacitetom potrebnim za detaljnu analizu produkta njenog djelovanja; da prije nego što preduzme uvijek iste zadatke, rutinski postavi pitanje šta se od policije očekuje da postigne i kako policija to isto može djelotvornije postići.

Preispitivanje postojećih metoda zahtijeva novo razumijevanje uloge policije – i na strani policije i na strani javnosti kojoj su na usluzi. Bitno je prepoznati da funkcija policije nije jednostavna kao što se to ponekad prikazuje. Ona je nevjerojatno kompleksna. Ne radi se samo o jednoj funkciji, koja se uobičajeno opisuje kao provođenje zakona. Ona zahtijeva postupanje po širokom rasponu problema u ponašanju, od kojih je svaki problem za sebe. Ne sastoji se jednostavno od reakcije na beskonačan spektar incidentnih situacija. Od policije se sada očekuje da prije svega spriječi njihovo nastajanje.

Svjež pogled na policijsko djelovanje zahtijeva od policije da dubinski, pojedinačno preispita sve probleme u ponašanju koji su, skupa, u njenoj isključivoj nadležnosti; da razmotri širi spektar strategija o tome kako će na najbolji način spriječiti, smanjiti ili eliminirati svaki problem; i da preciznije izmjeri svoju djelotvornost nakon usvajanja novog ciljanog odgovora. To je suština policijskog djelovanja usmjerenog na probleme.

Postignut je veliki napredak u više aspekata pod okriljem policijskog djelovanja usmjerenog na probleme, od kada je koncept prvi put uveden 1979. godine. Ali on nije integriran u policijsko djelovanje. Primjenjivan je nepotpuno, nejednako, bez dubokih i trajnih koraka. Ostao je u sjeni dominantne, kontinuirane predanosti tradicionalnim oblicima policijskog djelovanja i svoje velike ovisnosti o ogromnom broju policijskih službenika u patrolama i operacijama hapšenja.

Veće interesovanje za djelotvornost u radu policije na konkretnim problemima ponašanja ne mora početi od nule. Svi zajedno znamo puno toga o širokom spektru problema u ponašanju kojima se policija u okviru svog djelovanja bavi i o tome kako problematične vidove ponašanja spriječiti. To znanje je pohranjeno u ogromnoj literaturi o kriminalitetu i prevenciji kriminaliteta – posebno u literaturi o situacionoj prevenciji kriminaliteta. Puno vrijednih informacija se može naći i u praksi policijskih agencija i u umovima iskusnih policijskih službenika, ali se to iskustvo i stručnost moraju početi koristiti i podvrgnuti rigoroznoj analizi.

Centar za policijsko djelovanje usmjereno na problem (Center for Problem, Oriented Policing, POP Center) (www.pop-center.org) danas je središte prikupljanja sve većeg znanja o problemima s kojima se policija uobičajeno suočava. On vrši distribuciju takvog materijala na razne načine, ali prije svega kroz objavljivanje svojih problemski, orijentiranih smjernica. Svaki vodič sa smjernicama predstavlja sintezu postojećeg znanja i evaluiranih praksi u pogledu konkretnog problema i stimulira policiju da unaprijedi svoje razmišljanje o tome kako na najbolji način može postupiti s datim problemom u svom lokalnom kontekstu.

Iako je Centar za policijsko djelovanje usmjereno na probleme dokumentirao na stotine uspješnih slučajeva u policijskom djelovanju usmjerenom na probleme, najveća prepreka unapređenju koncepta je nepostojanje analitičkog kapaciteta u

policijskim agencijama. Mnoge policijske agencije zapošljavaju jednog ili više kriminalističkih analitičara, dok neke najveće, naprednije policijske organizacije to ne rade. U nekim organizacijama posao kriminalističkog analitičara je često usko ograničen na tabelarno prikazivanje počinjenih krivičnih djela. U drugim, on obuhvata i identificiranje kriminalnih obrazaca s primarnim ciljem otkrivanja vjerovatnog počinitelja i njegovog hapšenja. U ambicioznijem smislu, posao kriminalističkog analitičara može podrazumijevati i identificiranje faktora koji doprinose kriminalnom obrascu, ali odlučivane o načinu odgovora na te faktore obično se ostavlja operativnim službenicima koji potom najčešće koriste tradicionalne načine postupanja.

U međuvremenu je oblast kriminalističke analitike postala daleko sofisticiranija. Danas postoji i ogromna literatura koja svjedoči o njenom potencijalu. Sposobnost elektronskog prikupljanja, pohranjivanja i preuzimanja ogromnih količina podataka koje policija rutinski prikuplja beskonačno je veća nego što je bila prije samo deset godina. Mogućnost geografskog mapiranja kriminaliteta je zadivljujuća i danas predstavlja glavni, neophodan instrument u kriminalističkoj analitici. Utvrđeni su standardni pristupi u prikupljanju, analizi i diseminaciji kriminalističko, obavještajnih podataka kroz sve policijske agencije.

U ovom Priručniku Ronald Clarke i John Eck pred analitičare postavljaju daleko ambiciozniji i potencijalno produktivniji zadatak. Oni opisuju ulogu u kojoj kriminalistički analitičar ulaže svoj ogroman potencijal u traganju za novim odgovorima na dijagnostičare probleme i direktno sudjeluje u njihovom testiranju i provođenju. Od analitičara se očekuje da doprinese istraživanju novih, kreativnijih i potencijalno djelotvornijih načina izvršenja poslova iz nadležnosti policije. Kroz cijeli Priručnik Clarke i Eck demonstriraju kako jedan analitičar, koji je adekvatno osposobljen i iskorišten, ima potencijal da umnogome poveća produktivnost i djelotvornost možda na stotine policijskih službenika. Shvaćeno na ovaj način, ulaganje u kriminalističke analitičare može biti i pametan način povećanja povrata znatnih ulaganja zajednica u policijske službenike koji su po prijemu u službu položili zakletvu.

Spajajući svoju istraživačku stručnost i poznavanje policijskog djelovanja, Clarke i Eck objedinili su cjelokupno znanje i metodologiju koja je relevantna i trenutno dostupna, organizirali ih u 60 malih segmenata ili koraka koji se međusobno logično nadograđuju i materijal pretočili u jezik sa stilom, koji je i koncizan i ugodan za čitanje. U Priručniku se nalaze bitne i sofisticirane informacije koje ga čine jednom od najvažnijih publikacija namijenjenih policiji u nekoliko proteklih desetljeća.

Direktan cilj Priručnika je pomoći relativno malom broju osoba koje rade u policijskim agencijama na poslovima kriminalističkog analitičara da prošire svoju funkciju i time daju veći doprinos edukaciji novih kriminalističkih analitičara ili službenika koji rade na rješavanju problema, povećanju njihovog broja i razvoju analitike u zasebnu i izuzetno potrebnu profesiju. Ali analiza problema nije u isključivoj nadležnosti tehničkog osoblja. Zato se nadamo da će svi drugi zaposleni u policijskim agencijama, od patrolne policije do rukovoditelja, i šire od toga, oni koji rade u javnom i privatnom sektoru, a zainteresirani su za smanjenje obima kriminaliteta, ugraditi način razmišljanja prikazan u ovom Priručniku u perspektive koje unose u svoj rad.

Herman Goldstein,
profesor emeritus prava
na Univerzitetu Wisconsin, Madison

za početak za početak

Ovim Priručnikom u 60 koraka se pretpostavlja da ste već iskusan analitičar i da redovito pružate informacije u podršci policijskim operacijama. To znači da:

1. Koristite savremene računarske sisteme i da znate kako da pristupite i koristite sveobuhvatne baze podataka;
2. Znete koristiti softver za mapiranje kriminaliteta, identificiranje kriminogenih žarišta i da ih znate povezati s demografskim i drugim podacima;
3. Rutinski proizvodite grafikone koji pokazuju sedmične ili mjesečne promjene u kriminalitetu na području teritorijalne nadležnosti vaše agencije i patrolnih reiona, a možda i u podršci operacijama stila ComStat;
4. Naviknuti ste da provodite analize na temu odnosa između adresa poznatih počinitelja i epidemije krađa motornih vozila i provala na lokalnom nivou, naprimjer.
5. Možda ste proveli evaluacije prije i nakon primjene represivnih mjera, naprimjer, protiv provala u stambene objekte ili krađe motornih vozila;
6. Imate osnovno poznavanje statistike i metodologije istraživanja, na nivou dodiplomskih studija iz oblasti društvenih nauka:

Priručnik nadograđuje takvo iskustvo kako biste se pripremili za drugačiju analitičku ulogu kao ključni član tima za rješavanje problema. Uistinu, najnoviji tekstovi na temu policijskog djelovanja usmjerenog na probleme postavljaju kriminalističke analitičare u središte novog načina rada policije u zajednici. Autori tih tekstova tvrde da su mnogi nedostaci postojeće prakse posljedica nedovoljne uključenosti kvalitetno obučanih kriminalističkih analitičara u sve faze procesa rješavanja problema.

Priručnik vas priprema za novu ulogu tako što vam pruža osnovno znanje o policijskom djelovanju usmjerenom na probleme i srodnim oblastima environmentalističke kriminologije i situacione prevencije kriminaliteta. Ne možete adekvatno obnašati poslove analitičara koji radi na rješavanju problema ako niste upoznati s ovim oblastima, niti možete ispuniti tu ulogu ako ne razmislite o svom poslu. U prvim dijelovima Priručnika objašnjeno je kako možete preduzeti proaktivniji pristup. Ne možete jednostavno čekati da vam se kolege direktno obrate sa zahtjevima za informacijama. U svakoj fazi projekta upravo vi morate preduzeti inicijativu za definiranje obima aktivnosti na rješavanju problema, analizu uzroka problema, pružanje pomoći iznalaženju djelotvornog odgovora i uspostavljanje projekta na način da se može evaluirati, a da policija može izvući pouke iz rezultata. To znači da morate biti sastavni dio tima koji radi na rješavanju problema, da morate istražiti izvore informacija i podataka daleko izvan djelokruga izvora koje uobičajeno koristite u svom radu, da morate ostati na projektu puno duže nego što biste inače ostali i, na kraju, da ćete dijeliti zasluge za njegov uspjeh, kao i razočaranje za njegov neuspjeh, jednako s drugim članovima tima.

Ovaj Priručnik pretpostavlja da analitičari koji preuzmu novu ulogu žele da doprinesu razvoju svoje profesije. Uz pomoć daleko naprednijih baza podataka i moćnog računarskog hardvera i softvera, kriminalistička analitika je na dobrom putu da postane uzbudljiva nova specijalnost. Uistinu, već je počela privlačiti kadar kvalitetno osposobljenih i visoko motiviranih profesionalaca koji su presudni za razvoj policijskog djelovanja u 21. vijeku. Vi možete dati svoj doprinos tako što ćete prenijeti rezultate svog rada na stručnim skupovima i putem stručnih časopisa. Time ne samo da ćete pomoći svojoj profesiji i policijskom djelovanju generalno, nego ćete postati informiraniji i dragocjen resurs svoje organizacije.

Ovaj Priručnik je dovoljno kratak da se pregleda preko samo jednog vikenda. To bi zahtijevalo puno napora, ali bi se vjerovatno isplatilo. Ipak, on nije napisan da bi se pročitao i odložio. Zato se nadamo da ćete uvidjeti da on predstavlja neophodan referentni izvor koji ćete držati na radnom stolu i otvoriti ga kad god vam zatreba u toku projekta rješavanja problema. Zato je osmišljen da bude sadržajan i da se koristi u kontinuitetu. Izrađen je tako da njegov sadržaj možete lako koristiti uz rad na računaru.

Koraci su poredani logičnim slijedom, u skladu s modelom SARA (skeniranje, analiza, odgovor i procjena), iako svaki korak predstavlja tematsku cjelinu. Zbog toga nije potrebno da Priručnik prelistavate i skaćete s teme na temu kada obrađujete određeno pitanje. Da biste Priručnik najbolje iskoristili, trebate biti u potpunosti upoznati s njegovim sadržajem i preći preko svih koraka koji vas zanimaju kako biste se bliže upoznali sa sadržajem. Ali onog trenutka kada su vam potrebne informacije iz njegovog sadržaja, dovoljno je da se usredotočite na samo određeni korak. U svakom slučaju, to je najbolji način da savladate vještinu traganja za informacijama i njihovu primjenu kada za to postoji potreba.

U nekim slučajevima obrađujemo određenu temu kroz više koraka. Naprimjer, u koraku 12 je dat opći uvod u koncept premještanja kriminaliteta, dok je u koraku 48 i 49 objašnjen način na koji ćete kroz faze evaluacije provjeriti razne oblike premještanja. Rječnik odabranih pojmova s indeksom na kraju Priručnika će vam pomoći da pronađete sve korake u kojima se određena tema spominje.

Koristili smo primjere iz drugih zemalja, kao i iz Sjedinjenih Američkih Država. Tragali smo za najboljim primjerima iz prakse radi što bolje ilustracije, tako da čak i ako je kontekst strani, principi su univerzalni. Nadamo se da će takva raznolikost ideja potaknuti kreativno razmišljanje: „Da li se taj pristup može primijeniti na ovaj problem? Kako bismo mogli to uraditi?“

Iz više razloga nismo naveli onoliko referenci koliko bi to bilo normalno za jednu naučnu publikaciju. Za svaki korak smo pokušali izvući najbitnije elemente iz literature. Sumnjamo da preuzeti kriminalistički analitičari imaju vremena za čitanje naučne literature. Na kraju, malo vas ima pristup specijaliziranim bibliotekama s tim materijalom. Ali će se povremeno javljati potreba da se detaljnije upoznate s određenim temama, te smo zbog toga u svakom koraku naveli najbitnije članke ili knjige do kojih lakše možete doći. Kada je god bilo moguće, birali smo one koje su dostupne na webu. Ako vam je potrebna pomoć oko referenci, slobodno nam se obratite e-mailom na adrese navedene u dijelu o autorima. Bilo bi nam drago da dobijemo komentare na Priručnik, posebno sugestije za njegovo poboljšanje koje bi mogle biti korisne za eventualna nova izdanja. Ono što je najvažnije, nemojte se ustručavati s nama podijeliti vaše analize za koje smatrate da bi se mogle uvrstiti u novo izdanje!

Britansko Ministarstvo unutrašnjih poslova

Kao što smo naveli u Zahvali autora, ovaj Priručnik je baziran na prethodnoj verziji koju smo uradili za potrebe Instituta za nauke o kriminalitetu „Jill Dando“ pri Univerzitetu u Londonu. Britanske pojmove i pravila pisanja, kao i brojne britanske primjere, smo zamijenili američkim. Bez obzira, naći ćete puno referenci na britansku praksu. Posebno ćete primijetiti da se često spominje britansko Ministarstvo unutrašnjih poslova s jednakim nadležnostima kao i američko Ministarstvo pravde. Kriminalitet, pravosuđe i policija u Engleskoj i Velsu su u njegovoj isključivoj nadležnosti. U Engleskoj i Velsu (sa oko 50 miliona stanovnika) postoje 43 policijske agencije, što znači da su policijske snage daleko veće nego snage većine američkih policijskih uprava. U britanskoj policiji također postoji veća ujednačenost u pogledu strategija, činova, opreme i rasporeda snaga. Djelimičan razlog je nadzor Ministarstva unutrašnjih poslova (koje obezbjeđuje 51 posto budžeta svih policijskih agencija) i redovit inspeksijski nadzor od strane Inspektorata Njenog veličanstva za nadzor nad radom policije. Ministarstvo unutrašnjih poslova također finansira i mnoga istraživanja iz oblasti kriminaliteta i krivičnog pravosuđa i ima veliki odjel za istraživanje koji objavljuje mnoge studije koje su direktno i praktično relevantne za rad policije. Odjel je nedavno sponzorirao veliki dio aktivnosti vezanih za policijsko djelovanje usmjereno na probleme, kao i izradu i objavljivanje prve verzije ovog Priručnika.

Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka

Predgovor priređivača 3

Zahvala 5

O autorima 7

Predgovor 8

Za početak 10

Pripremite se 16

1. Ponovo razmislite o svom poslu 16
2. Postanite stručnjak za kriminalističku analitiku na svom području nadležnosti 18
3. Znajte šta je djelotvorno (a šta ne) u policijskom postupanju 21

Upoznajte se s policijskim djelovanjem usmjerenim na probleme 24

4. Postanite stručnjak za djelovanje policije usmjereno na probleme 24
5. Budite odani djelovanju policije usmjerenom na probleme 26
6. Usredsredite se na konkretno krivično djelo 29
7. Neka vas SARA usmjerava – ali ne na krivi put! 32

Proučite environmentalističku kriminologiju 35

8. Koristite trokut analize problema 35

9. Trebate znati da prilika čini lopova 38
10. Stavite se u položaj počinitelja 41
11. Očekujte reakcije od počinitelja 43
12. Nemojte biti obeshrabreni najavom premještaja 45
13. Očekujte difuziju koristi 48

Otkrijte kriminalističke probleme 51

14. Prilikom definiranja problema koristite CHEERS test 51
15. Znajite s kakvom se vrstom problema suočavate 53
16. Proučite putovanje do mjesta počinjenja krivičnih djela 56
17. Saznajte kako se razvijaju kriminogena žarišta 59
18. Doznajte da li se može primijeniti pravilo 80,20 62

Provedite dubinsku analizu 64

19. Istražite svoj problem 64
20. Postavite hipoteze 67
21. Sami prikupljajte podatke 70
22. Pažljivo razmotrite distribucije podataka 73
23. Dijagnosticirajte vaše kriminogeno žarište 76
24. Trebate znati kada ćete koristiti mape visoke rezolucije 80
25. Posvetite pažnju dnevnom i sedmičnom ritmu 83
26. Uzmite u obzir dugoročnu promjenu 86
27. Treba da znate kako da koristite stope i nazivnike 88

- 28. Identificirajte rizične objekte i prostore 91
- 29. Budite spremni na višestruku viktimizaciju 94
- 30. Razmislite o kriminalnom povratu 97
- 31. Znajte za kojim proizvodima čeznu lopovi – za onim sa CRAVED karakteristikama 100
- 32. Provedite istraživanje parova 103
- 33. Izmjerite povezanost 106
- 34. Tragajte za facilitatorima kriminaliteta 108
- 35. Sagledajte krivično djelo do kraja 111
- 36. Uvijek odgovorite na šest ključnih pitanja 114
- 37. Znae da je griješiti ljudski 116

Pronađite praktičan odgovor 118

- 38. Preuzmite ključnu ulogu u iznalaženju odgovora 118
- 39. Povećajte napor potreban za izvršenje krivičnog djela 121
- 40. Povećajte rizike od kriminala 124
- 41. Smanjite korist ostvarenu protupravnom radnjom 127
- 42. Smanjite provokacije 130
- 43. Otklonite izgovore za činjenje krivičnih djela 133
- 44. Pronađite ko je odgovoran za problem 136
- 45. Odaberite odgovore koje je vjerovatno moguće provesti 139

Procijenite učinak 141

- 46. Provedite evaluaciju procesa 141

- 47. Znajte koristiti kontrole 144
- 48. Razmotrite geografsko i vremensko premještanje kriminaliteta 147
- 49. Provjerite premještanje na druge mete, taktike i oblike kriminaliteta 150
- 50. Pozorno pratite dolazak novih počinitelja 153
- 51. Budite oprezni prema neočekivanim efektima 155
- 52. Očekujte preuranjen pad kriminaliteta 158
- 53. Testirajte značajnost 161

Komunicirajte efektivno 164

- 54. Ispričajte jasnu priču 164
- 55. Izradite jasne mape 167
- 56. Koristite jednostavne tabele 169
- 57. Koristite jednostavne slike 171
- 58. Neka vaša prezentacija nosi snažnu poruku 173
- 59. Neka vaša prezentacija bude svrsishodna 176
- 60. Dajte svoj doprinos bazi znanja 179

Rječnik odabranih pojmova/Indeks 182

1. Ponovo razmislite o svom poslu

Kao i većina kriminalističkih analitičara, vjerovatno razmišljate o svom poslu na prilično skroman način. Krivična djela ne rasvjetljavate sami, niti u svom odjeljenju preuzimate vodstvo u određivanju prioriteta u borbi protiv kriminaliteta. Umjesto toga, vi obrađujete veliki broj podataka za one koji obavljaju „pravi“ posao na iznalaženju boljih načina otkrivanja i hapšenja počinitelja krivičnih djela. Vi odgovarate na zahtjeve policajaca na terenu i vaših pretpostavljenih za najsvježijim statističkim podacima o krivičnim djelima provale ili otuđenja motornih vozila. Vi vršite mapiranje kriminaliteta za potrebe sedmičnih sastanaka, na osnovu čega inspektor zna gdje da traži veći angažman. Također, mjesečno prikupljate statističke podatke koji su potrebni drugima u svrhu izvještavanja. Drugim riječima, vi sjedite na zadnjem sjedištu dok drugi određuju pravac i od vas traže pomoć samo kada im je potrebna.

Ovaj Priručnik će vam pomoći da ponovo razmislite o svojoj ulozi. Čak i neko ko sjedi na zadnjem sjedištu može vozaču koji je zalutao pomoći da pronađe odgovarajući pravac. Kontrola nad informacijama je vrlo bitna, ali je sposobnost analize informacija od najvećeg značaja. Osoba koja nauči kako se to radi postaje bitan član tima. Ali ovdje nije riječ o moći i statusu, nego o izazovu s kojim se suočavaju sve policijske snage: na koji način riješiti probleme kriminaliteta koji traju u kontinuitetu ili se ponavljaju? Razmislite o sebi kao o članu tima koji pomaže u rješavanju tih problema, s posebnom ulogom u tom timu. Dok budete koristili ovaj Priručnik počete vidjeti način na koji ćete izvršavati tu ulogu i shvatiti ćete koliko je ona važna.

Da biste obavljali svoju bitnu ulogu, potrebno je da znate više. Mi pod tim ne podrazumijevamo osposobljavanje za praktično korištenje računara niti usavršavanje sposobnosti mapiranja, bez obzira koliko su i oni važni. Potrebno je da više naučite o samom kriminalitetu, da u svom odjeljenju postanete resurs kao stručnjak za kriminalističku analitiku na svom području teritorijalne nadležnosti. Ako se javi novi talas provalnih krađa, vi trebate biti prvi koji ćete to saznati i prvi to reći. Analizirajte i mapirajte statističke podatke i sami dođite do osnovnih činjenica. Ako čekate, drugi će umjesto vas reći šta se dešava bez bilo kakve činjenične osnove. Ponovo ćete biti poslani na zadnje sjedište. Vi ste osoba „od činjenica“ i stoga morate pronaći informacije što je prije moguće, koristeći najbolja moguća sredstva. To znači da ćete često izlaziti izvan okvira policijskih podataka. Zato će vas ovaj Priručnik uputiti kako da koristite druge izvore podataka, uključujući i razgovore sa žrtvama i počiniteljima, i evidencije o počinjenim krivičnim djelima koje čuvaju privredni subjekti. Prvi korak je da postanete izvor informacija. Idealno bi bilo da postanete i izvor savjeta. Da li ćete postati takav izvor zavisno o tome koliko je vaš nadređeni otvoren, ali barem sa informacijama i podacima kojima raspolazete možete ponuditi opcije ili podržati sugestije drugih.

Posebno biste trebali znati šta je efikasno u djelovanju policije, a šta nije: koliko su djelotvorne nasumične policijske patrole? Koliko često policija zatiče počinitelje u izvršenju krivičnih djela? Koliko često su krivična djela riješena tek naknadno, kroz strpljivu kriminalističku obradu predmeta ili uz pomoć forenzičkih dokaza? U kojoj mjeri su kriminalističko, taktičke radnje zasjeda i praćenje produktivni u smislu hapšenja počinitelja? Koliki je udio represivnih mjera u radnom vremenu policijskog službenika? Kolike su stope hapšenja za razne pojavne oblike kriminaliteta? U kojoj mjeri se razna krivična djela uopće prijavljuju policiji? Odgovori na ova pitanja će vam reći zašto su čak i oni policijski službenici koji najviše rade relativno nedjelotvorni u sprečavanju kriminaliteta i zašto se sve veći broj policijskih snaga danas okreće djelovanju policije usmjerenom na probleme.

Glavna svrha ovog Priručnika je da vas upozna s djelovanjem policije usmjerenom na probleme, kao i sa bitnom ulogom koji možete imati u njegovoj primjeni. Ovaj Priručnik vam pomaže da razlikujete djelovanje policije usmjereno na probleme od drugih vidova djelovanja policije u zajednici. On će vam pokazati kako djelovanje policije usmjereno na probleme može postati djelotvorniji kroz korištenje metoda environmentalističke kriminologije (koja proučava sredinske determinante kriminaliteta) i situacione prevencije kriminaliteta. U njemu su pojedinačno opisane četiri faze projekta usmjerenog na probleme – ispitivanje (skeniranje) u cilju otkrivanja kriminalističkog problema, dubinska analiza konkretnog proble-

ma, odgovor na problem kroz primjenu rješenja i procjena rezultata projekta – i dati su primjeri podataka i informacija do kojih biste mogli doći u okviru svake faze. Na kraju, u Priručniku su ilustrirane upravo one vrste analiza koje možete preduzeti u sve četiri faze kako biste postali djelotvoran član tima koji radi na rješavanju problema.

Sve faze projekta usmjerenog na probleme zahtijevaju da ostanete raditi na jednom projektu puno duže nego što to zahtijeva vaša tradicionalna analitička uloga. Stoga možete očekivati da ćete na projektu umjerenom na probleme raditi sedmicama ili čak mjesecima, a ne svega nekoliko sati koliko je potrebno za određivanje kriminogenog žarišta provala ili pisanje mjesečnog izvještaja. Kada je potrebna detaljna procjena rezultata, vaš angažman se može produžiti i za više od godinu dana. Možda ćete trebati to objasniti službenicima koji vam se obrate za pomoć. U početku mogu biti iznenađeni što očekujete da ćete toliko dugo ostati na projektu, ali će ubrzo početi cijeniti vaš trud i odlučnost da uspijete.

Uzalud ćete izgubiti vrijeme ako ne budete u stanju drugima prenijeti rezultate vašeg rada. U Priručniku su na više mjesta date sugestije kako možete djelotvornije voditi komunikaciju pričanjem priče uz korištenje jednostavnih mapa i tabela. Svojim prezentacijama trebate pokušati ukazati na moguć pravac djelovanja, s tim da uvijek morate objasniti ograničenost podataka i službenicima otvoreno reći da su vaše preporuke bazirane na najboljim pretpostavkama, a ne na činjenicama.

Ovaj Priručnik vam ne može reći šta sve trebate znati ili uraditi da biste postali kriminalistički analitičar koji rješava probleme. Morate neprestano nastojati jačati svoje stručne i tehničke vještine i ići ukorak sa najnovijim dešavanjima u relevantnim oblastima. Morate preduzeti inicijativu za iznalaženje djelotvornijih načina prikupljanja informacija i efikasnijih načina njihove analitičke obrade, s obzirom na to da ćete imati više vremena za analitički rad na problemu ako niste opterećeni rutinskim poslovima i zadacima. Morate čitati širu literaturu i istraživati informacije iz drugih izvora. Kroz cijeli Priručnik savjetujemo korištenje dodatne literature, s tim da ćete i sami morati iznaći novi materijal, naprimjer, putem umrežavanja sa analitičarima iz drugih odjeljenja te pohađanja stručnih skupova kriminalističkih analitičara, policije i kriminologa. A na takvim skupovima pokušajte putem prezentacija o korisnim analizama ili analizama koje ste u međuvremenu preduzeli prenijeti nove pouke.

Ukratko, trebali biste početi sebe doživljavati puno više od pukog tehničara, kao nekoga ko je vješt u obradi i predstavljanju podataka. Trebali biste postati neko poput istraživača – ali sa vrlo praktičnim fokusom – neko ko unosi upravo ono najbolje što nauka pruža kako bi djelovanje policije bilo djelotvornije. I, ustvari, priznati da ste dio profesije u nastajanju kojoj upravo vi možete pomoći da se dalje razvija.

Ponovo razmislite o svom poslu:

- postanite stručnjak za kriminalističku analitiku
- saznajte šta je djelotvorno u policijskom postupanju
- promovirajte rješavanje problema
- zauzmite svoje mjesto u projektnom timu
- savladajte environmentalističku kriminologiju
- usavršite svoje istraživačke vještine
- djelotvorno komunicirajte
- osnažite svoju profesiju

Daljnja literatura:

Braga, Anthony (2002). *Problem, Oriented Policing and Crime Prevention*, Monsey, NY: Criminal Justice Press.

2. Postanite stručnjak za kriminalističku analitiku na svom području nadležnosti

Koliko puta su vam u toku rada postavljena ovakva pitanja:

Na kojim lokacijama su trenutno najučestalije krađe automobila?

- U kojim se prodavnicama prehrambenih proizvoda učestalo događaju pljačke i zbog čega?
- Šta provalnici krađu iz prodavnica i gdje prodaju ukradenu robu?
- Da li u ulicama s jačom rasvjetom rjeđe vrše krivična djela?
- U kojim se stambenim objektima odvija trgovina narkoticima?

Na neka od ovih pitanja niste bili u mogućnosti odmah odgovoriti, a na neka ste dali odgovor tek nakon što ste proveli posebne analitičke radnje. Ali pretpostavimo da ste odgovore i čak puno više informacija imali u malom prstu. Pretpostavimo da ste stručnjak za kriminalističku analitiku na području teritorijalne nadležnosti vašeg odjeljenja. Ustvari, niko drugi ne može ispuniti tu ulogu:

- Svaki policijski službenik je previše zauzet odgovaranjem na telefonske pozive.
- Pripadnici kriminalističke policije su fokusirani na konkretne predmete.
- Policijski narednik vrši nadzor nad aktivnostima vezanim za policijski posao na nivou sektora.
- Načelnik Operativno, komunikacijskog centra policije vrše nadzor nad odzivima policijskih patrola u većim geografskim područjima.
- Komandir, njegovi pomoćnici i inspektori obavljaju poslove rukovođenja i upravljanja.

Ukratko, niko ne može sâm sagledati cjelokupnu sliku kriminaliteta. Ali, ako postanete stručnjak za kriminalističku analitiku, vaše odjeljenje će imati na raspolaganju više informacija, biće efikasnije i moći će koristiti vlastite resurse u radu na smanjenju stope kriminaliteta. Stvorile bi se veće mogućnosti upozorenja građana, otkrivanja počinitelja i iniciranja aktivnosti na sprečavanju kriminaliteta. Ukratko, prikupljanjem pravih informacija mogli biste pomoći velikom broju ljudi.

Da biste u svom odjeljenju postali stručnjak za kriminalističku analitiku, redovno provodite vrijeme s dispečerom i razgovarajte s policajcima o onome što oni opažaju na terenu. Nemojte zaboraviti da se policajci koji rade u noćnoj smjeni možda neće sresti s policajcima iz jutarnje smjene i da se policajci u patroli u jednom dijelu grada možda neće susresti s policajcima u drugom dijelu grada. Oni često razgovaraju o izuzecima, a ne o pravilima, o onome što ih je naljutilo, a ne o rutinskim poslovima. Bez obzira, rutina je srž kriminalističke analitike.

Pridružite se policijskim patrolama onoliko često koliko vam to vrijeme dozvoljava. Ne samo da ćete na taj način bolje upoznati policajce iz vaše agencije, nego ćete steći bolji osjećaj za ono što rade, kao i za probleme sa kojima se susreću na terenu. Matt White, kriminalistički analitičar pri Službi šerifa policije u Jacksonvillu, u američkoj saveznoj državi Florida, preporučuje da sa sobom uvijek nosite laptop sa ugrađenim podacima geografskog informacionog sistema (GIS). To će vam omogućiti da uporedite informacije o određenom području sa percepcijom policajaca na terenu.

Mjestima izvršenja krivičnih djela se uvijek daje velika pažnja ako se radi o najtežim krivičnim djelima, ali ne uvijek ako se radi o lakšim djelima iz oblasti općeg kriminaliteta. Možete puno naučiti ako ih obilazite, posebno kada nastojite shvatiti neki poseban kriminalistički problem. Poređenjem policijskog zapisnika sa uviđaja s vašim ličnim opservacijama možete uvidjeti da neki bitni detalji vezani za mjesto izvršenja i okolnosti slučaja nisu uneseni u zapisnik – možda iz razloga što obrazac zapisnika sa uviđaja izričito ne zahtijeva takve informacije. Naoružani znanjem, upravo vi možete predložiti

izmjene obrasca zapisnika kako bi bile obuhvaćene sve informacije koje su bitne i za otkrivanje počinitelja i za iznalaženje načina sprečavanja počinjenja takvih krivičnih djela ubuduće.

Uvijek nastojte biti upoznati sa stanjem i kretanjem kriminaliteta. Svake sedmice pročitajte više zapisnika sa uviđaja kako biste vidjeli da li ima nešto novo. Posvetite pažnju i djelima u pokušaju (vidi okvir). Neki počinitelji krivičnih djela prolaze kroz proces pokušaja i promašaja u traganju za novim načinima sticanja koristi činjenjem protupravnih djela. Oni koji pokušavaju „prevariti“ aparate za prodaju ulaznica i karata ili bankomate mogu imati poteškoća u iznalaženju uspješne metode. Ali kada je pronađu, glas će se proširiti. Ako vam je njihova metoda poznata, možda ćete s njom upoznati policajce i ostale službenike.

Vrlo često kriminalistički problem lokalnog karaktera postoji i negdje drugdje. Policija iz vaše organizacije se možda susreće s valom krađa na gradilištima, što nikad ranije nije bio problem. Ali zato možete biti sigurni da je isti problem postojao negdje drugdje. Stoga je važno da budete upoznati s promjenama u metama krivičnih djela i načinu počinjenja. Internet je dobar izvor informacija o vrstama kriminaliteta s kojima se drugi susreću. Također trebate pitati i svoje kolege, kriminalističke analitičare, u drugim policijskim upravama. Možda se susreću upravo s istim problemom ili s istom grupom počinitelja.

Nemojte se ograničavati samo na policiju jer informacije o konkretnim problemima kriminaliteta možete naći i u drugim izvorima:

- Gradski komunalni redari mogu uočiti propadanje gradskih četvrti prije nego što to drugi primijete.
- Vlasnici barova su upoznati s konzumiranjem alkohola od strane maloljetnih osoba, lošom uslugom i nemarnim rukovođenjem (u drugim barovima, svakako!).
- Direktori škola su vrlo dobro upoznati s nasiljem i huliganstvom u školi.
- Vlasnici malih preduzeća su alarmirani o problemima koji se odnose na njihov prostor. Naprimjer, apotekar zna šta mu je ukradeno iz apoteke i da li se oko apoteke zadržavaju osobe pod uticajem alkohola.
- Osoblje traumatoloških odjela se susreće s mnogim povredama prouzročenim krivičnim djelima. Osoblje takve povrede evidentira, ali ih možda ne prijavljuje policiji.
- Osoblje skloništa za žene ili sigurnih kuća za žrtve silovanja poznaje najčešće pojavne oblike nasilja u porodici puno više nego većina policijskih službenika.
- Službenici privatnih zaštitarskih firmi često prvi doznaju da se dogodio neki incident. Ali također imaju i informacije koje mogu doprinijeti vašem općem razumijevanju pojavnih oblika kriminaliteta na lokalnom nivou.

Sami počinitelji predstavljaju iznenađujući izvor informacija. Iako neće uvijek priznati da su počinili neko krivično djelo, često su voljni ispričati „kako se to obično radi“. Mnogi počinitelji su, ustvari, vrlo pričajivi na temu kriminalnog zanata i precizno će vam objasniti kako biraju mete, gdje i kako prodaju ukradenu robu od vrijednosti, za čim počinitelji krivičnih djela ovih dana naročito tragaju i slično. Ponekad je vrlo korisno zamoliti kolege policajce da pokušaju doći do tih informacija od počinitelja.

Na kraju, i same žrtve vam mogu reći puno toga o kriminalu. Što se tiče krivičnih djela poput provale u domove, oštećeni možda ne mogu odrediti precizno vrijeme počinjenja takvog djela, ali zato znaju mjesto ulaska u kuću, koje su stvari nestale, koja je prostorija ili sprat bio prazan, itd.

Kako možete postati stručnjak za kriminalističku analitiku na vašem području nadležnosti:

- Udaljite se od kompjutera!

- Razgovarajte s policajcima o onome što oni primjećuju.
- Pridružite se patrolama i provodite vrijeme s dispečerima.
- Obiđite mjesta počinjenja krivičnih djela i analizirajte zapisnike o uviđaju.
- Provjerite neuspjele pokušaje krivičnih djela kako biste utvrdili šta se tačno dogodilo.
- Razgovarajte s predstavnicima gradskih vlasti o određenim vrstama krivičnih djela.
- Razmijenite informacije s privrednim društvima i privatnim zaštitarskim firmama.
- Pitajte analitičare iz obližnjih gradova o promjenama u metama i obrascima činjenja krivičnih djela.
- Zamolite policajce da od počinitelja krivičnih djela doznaju kojim su se metodama služili.
- Tražite precizne informacije od žrtava o tome kada je krivično djelo izvršeno, gdje i kako.
- Dajte svoj doprinos unapređenju obrasca zapisnika o uviđaju i podataka koji su njime obuhvaćeni.

Učenje iz neuspjelih pokušaja

Službenici Policijske uprave Chula Vista, u američkoj saveznoj državi California, bili su svjesni da se procvatom stanogradnje u gradu Chula Vista može pogoršati problem provala u stambene objekte. Nove kuće su bile namijenjene bogatim bračnim parovima koji bi u toku dana bili odsutni iz kuća kada bi rizik od izvršenja krivičnog djela provale bio najviši. Stoga je policija odlučila ispitati djelotvornost postojećih sigurnosnih mjera predostrožnosti kako bi vidjela da li je moguće bilo koju takvu mjeru ugraditi u nove kuće ili je predložiti vlasnicima kuća. Cathy Burciaga, jedna od kriminalističkih analitičara u PU Chula Vista, uporedila je izvršene provale s pokušajima provale na uzorku od 569 stambenih jedinica u periodu od 18 mjeseci. Rezultati su pokazali da je potrebno ugraditi sigurnosne brave na bočna i glavna ulazna vrata na novim kućama. Kroz razgovore sa 250 žrtava i 50 provalnika došlo se do informacije da niti jedan provalnik nije razbio prozor sa duplim staklom da bi ušao u kuću. Zbog toga je preporučeno da svi prozori na novim kućama imaju dupla stakla i da budu u skladu sa striktnim standardima zaštite od nasilnih provala.

	<i>Izvršene provale</i>	<i>Pokušaj provale</i>	<i>Učinkovito?*</i>
<i>Od sumraka do zore</i>	28%	29%	Ne
<i>Pri unutrašnjem osvjetljenju</i>	26%	29%	Ne
<i>Unutrašnje svjetlo na automatsko paljenje</i>	9%	11%	Ne
<i>Sigurnosna brava na glavnim ulaznim vratima</i>	28%	25%	Ne
<i>Sigurnosne brave na glavnim i sporednim vratima</i>	15%	29%	Da
<i>Vanjski detektor kretanja</i>	23%	36%	Da
<i>Ostavljen upaljen radio/TV</i>	9%	18%	Da
<i>Aktiviranje alarma</i>	19%	36%	Da
<i>*"Da" znači prisutno u većem broju neuspjelih pokušaja nego u izvršenim provalama.</i>			

3.3. Znajete šta je djelotvorno (a šta nije) u policijskom postupanju

Dokazi o onome što čini policiju djelotvornom ukazuju na izuzetno važnu ulogu kriminalističke analitike u radu policije u 21. vijeku. Razumijevanje ovog istraživanja vam može pomoći da u operativnoj praksi primijenite pouke koje je policijska profesija izvukla iz svog rada u zadnjoj trećini vijeka.

Provedeno je opsežno istraživanje da bi se utvrdilo

koje su policijske prakse djelotvorne u smanjenju stope kriminaliteta, a koje prakse nisu djelotvorne. Nedavno je Nacionalna akademija nauka formirala komisiju u čijem sastavu djeluju stručnjaci iz oblasti društvenih nauka sa zadatkom da izvrše pregled svih istraživanja u policiji, kao i pitanje djelotvornosti policije. Slika u daljnjem tekstu je preuzeta iz tog izvještaja i prilagođena potrebama ovog Priručnika. Najmanje djelotvorni pristupi smanjenju stope kriminaliteta nalaze se u donjem lijevom kvadratu, a najdjelotvorniji su u gornjem desnom.

U donjem lijevom uglu imamo „standardni model“ rada policije. To je dominantna strategija rada policije u Sjevernoj Americi. Standardni model karakterizira njegovo oslanjanje na provođenje zakona i nedostatak fokusa. Tu nalazimo redovno patroliranje u cilju odvratanja od činjenja krivičnih djela, brzo reagiranje policije na razne zahtjeve za pružanjem intervencije, istražne radnje i druge operativno, taktičke mjere i radnje kojima se prave male razlike među karakterističnim obilježjima osoba, mjesta, vremena i situacija. Suočeni sa zahtjevima javnosti da se smanji stopa kriminaliteta, javni dužnosnici i novinari, koji su vjerni standardnom modelu djelovanja policije, zahtijevat će veći broj policajaca, brže reakcije policije, povećanu vidljivost i prisutnost policije, više stope uspješnosti u istragama i veći broj hapšenja. Jednako je važno ono na čemu novinari i javni dužnosnici ne insistiraju, a to je: veća preciznost u odgovoru na pitanja: ko, šta, kada, gdje, zašto i kako se izvršavaju krivična djela; kakva je razlika među raznim oblicima kriminaliteta; mogućnost uključivanja drugih javnih i privatnih institucija u rješavanje krivičnih djela; ili primjena izvanpolicijskih alternativa.

U nekim prvim istraživanjima djelotvornosti rada policije uzeti su u obzir aspekti standardnog modela. Kroz ta istraživanja nikad nije utvrđeno da standardni model ima bilo kakav zamjetljiv učinak na činjenje krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira ili na strah od kriminala. Nasumično patroliranje, brze reakcije policije, istražne radnje i hapšenja mogu biti vrlo korisni u druge svrhe, ali ne bismo trebali očekivati njihov učinak u smislu smanjenja broja krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira. Ne postoje čvrsti dokazi da će povećanje broja policajaca na tim poslovima uticati na smanjenje stope kriminaliteta.

Da bi se postigao efekat na ukupni obim kriminaliteta, u istraživanju se jasno sugerira da policijske strategije moraju obuhvatiti dva elementa. Ona su predstavljena na dvjema osama na slici u daljnjem tekstu. Prvo, u strategiju je potrebno unijeti različite pristupe suzbijanju krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira. To znači da se kroz djelovanje policije moraju rješavati krivična djela i prekršaji protiv javnog reda i mira korištenjem šireg raspona metoda, osim tradicionalnih oblika policijskog djelovanja. Ova ideja je predstavljena na vertikalnoj osi. Postoje dokazi da saradnja policije s građanima i djelovanje izvan tradicionalnog policijskog modela mogu imati skromne efekte na smanjenje obima krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira, a što su kontakti između policije i građana bliži, to je veća vjerovatnoća da će takva saradnja imati učinak na smanjenje stope kriminaliteta.

Drugi element koji je neophodan za vrlo djelotvoran rad policije je fokus. Ovaj element je predstavljen na horizontalnoj osovini. Generalno, postoje čvrsti dokazi da geografski koncentrirano djelovanje policije na žarišta kriminala ili prekršaja protiv javnog reda i mira može biti djelotvorno, barem kratkoročno. Drugim riječima, učinak fokusiranog patroliranja u vrlo malim područjima s visokom stopom kriminaliteta (naprimjer, uglovi ulica i prostor ispred stambenih objekata) je skroman u pogledu obima kriminaliteta, ali visok u pogledu sprečavanja prekršaja protiv javnog reda i mira. To se može

postići sa ili bez intenzivnih mjera na otkrivanju i hapšenju počinitelja. CompStat i druge srodne inovacije s kraja hiljadu devetsto devedesetih godina nastoje iskoristiti ove nalaze istraživanja. Ured policije u zajednici objavio je Vodič usmjeren na probleme u kojem je objašnjeno kada su energične mjere i srodne operativno,taktičke radnje djelotvorne, a kada nisu (vidi Daljnju literaturu).

Ako je svega nekoliko osoba odgovorno za većinu krivičnih djela ili prekršaja protiv javnog reda i mira, u tom slučaju bi se njihovim uklanjanjem s ulice trebao smanjiti kriminal. Iako u principu zdrava ideja, ona još uvijek nije dovoljno testirana kroz istraživanja te nam stoga nije poznato da li su programi za povratnike u kriminal djelotvorni ili je to samo ideja koja obećava, ali koja se još uvijek ne može djelotvorno provesti u djelo.

U djelovanju policije usmjerenom na probleme primjenjuje se oba elementa i kombiniraju razni pristupi s fokusiranom radnjom. Koliko je to djelotvorno? Postoji mnoštvo dokaza do kojih se došlo primjenom slabih i jakih istraživačkih metoda, a koji konzistentno potvrđuju da se ovakvom kombinacijom uistinu smanjuje broj krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira. Prvo, primijenjen je veliki broj metoda rješavanja problema nakon što koncentrirano djelovanje policije nije proizvelo dugotrajne efekte na smanjenje kriminaliteta, zbog čega je bilo potrebno uraditi nešto drugo. U jednom od najsvežijih primjera, policija u gradu Newport News, u saveznoj državi Virginia, borila se više od deset godina protiv izuzetno visoke stope provalnih krađa u stambenoj četvrti New Briarfield. Postigla je određene kratkoročne rezultate zahvaljujući raznim metodama policijskog djelovanja, kao što su pješake patrole i mini policijske stanice. Ali svaki put kada bi policija bila premještena iz kvarta New Briarfield, došlo bi do naglog porasta broja provala. Ali tek nakon što je primijenila pristup usmjeren na problem, u kojem su bili uključeni građani, uprava za iznajmljivanje stanova u vlasništvu države, vatrogasna služba, odjeljenje komunalne policije, američko Ministarstvo stanogradnje i urbanog razvoja, policija je uspjela znatno smanjiti broj provala. Drugo, kada je upoređeno rješavanje problema na žarištima preprodaje droga sa tradicionalnim policijskim modelom primijenjenim na istim žarištima u okviru randomiziranog eksperimenta provedenog u gradu Jersey City, u saveznoj državi New Jersey, David Weisburd i Lorraine Green su ustanovili da rješavanje problema ima veći učinak. Iako je fokusirano policijsko postupanje djelotvornije nego nefokusirano policijsko postupanje, fokusirano rješavanje problema je čak djelotvornije.

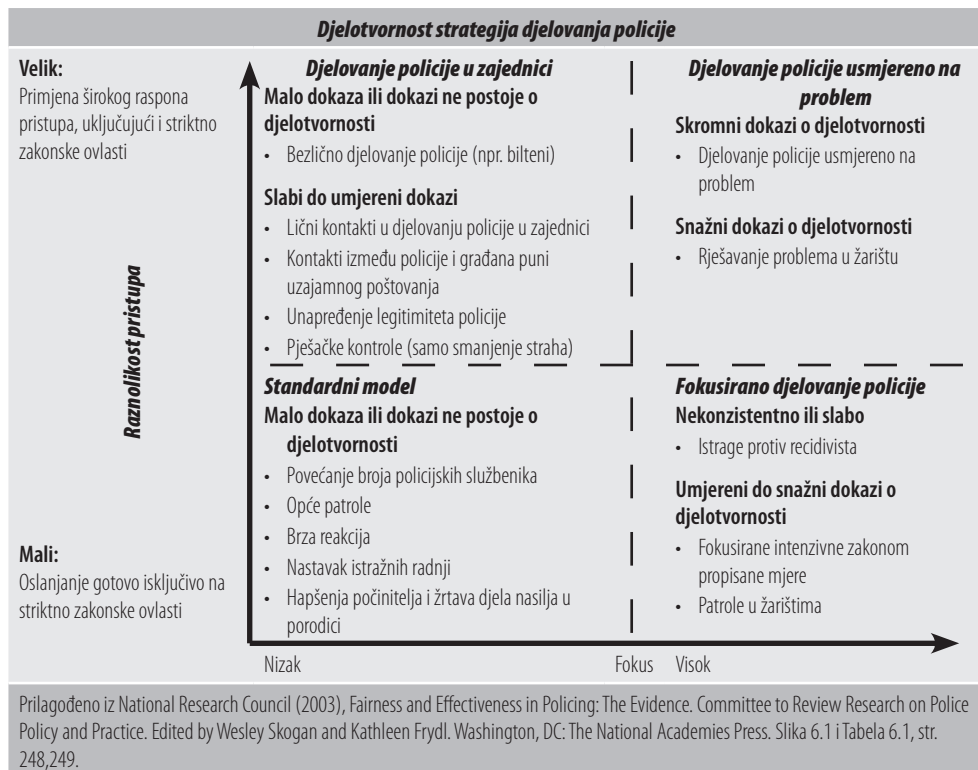
Pouke iz istraživanja provedenog u toku jedne trećine vijeka su danas jasne. Da bi postupanje policije bilo djelotvorno, potrebni su i fokusirana pažnja i raznovrsni pristupi. Najmanje je djelotvorno postupanje u kojem policija ne koristi niti jedan ovaj element. Razlozi su također jasni. Ako se koriste različiti pristupi bez fokusa, onda je teško primijeniti odgovarajući pristup na mjesta i na ljude koji to najviše zahtijevaju. Ako je policija fokusirana na kriminogena žarišta i primjenjuje samo zakonski propisane policijske ovlasti, ona time ograničava svoju djelotvornost. Potpuno djelotvorna policijska agencija mora koristiti detalje ukupne situacije krivičnog djela da bi smanjila mogućnosti izvršenja krivičnih djela ubuduće. Kriminalistički analitičari imaju bitnu ulogu u primjeni oba elementa – precizno se fokusiraju na problem uz korištenje svojih analitičkih metoda i pružaju pomoć u osmišljavanju odgovarajućih kriminalističkih taktika kojima su obuhvaćeni detalji otkrivenih problema. Upravo to čini 21. vijek vijekom kriminalističke analitike u radu policije.

Daljnja literatura:

Scott, Michael (2003). The Benefits and Consequences of Police Crackdowns. Problem, Oriented Policing Guides. Response Guides Series No. 1. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services. (dostupno na: www.popcenter.org i www.cops.usdoj.gov).

Weisburd, David and John Eck (2004). "What Can Police Do to Reduce Crime, Disorder and Fear?" The Annals of the American Academy of Political and Social Science 593:42,65.

4. Postanite stručnjak za djelovanje policije usmjereno na probleme

Kada se dogodi neko teško krivično djelo, od policije se očekuje da odmah reagira. Ona žrtvama mora pomoći, umiriti ih i odmah preduzeti operativne radnje u cilju hapšenja počinitelja. Ipak, vidjeli smo da policija više puta nije bila u stanju uhapsiti krivce, a kada ih otkrije i uhapsi, nije uvijek u stanju osigurati osuđujuću presudu. Također smo svjedoci da nasumično patroliranje koje javnost očekuje ne predstavlja djelotvoran način hapšenja počinitelja krivičnih djela. To znači da veliki dio policijskog postupanja koje se preduzima u cilju ispunjenja očekivanja javnosti tek u ograničenoj mjeri doprinosi kontroli kriminaliteta.

Da su im poznate te činjenice, građani ne bi bili ravnodušni prema smanjenju broja patrola ili slabijim odgovorom policije na teška krivična djela. Radije bi od policije očekivali da paralelno s tradicionalnim djelovanjem iznađe nove i bolje načine kontrole kriminaliteta. Rukovodstvo policije nastoji postići upravo to kroz eksperimente sa CompStatom, nultom tolerancijom, djelovanjem policije u zajednici i djelovanjem policije usmjerenim na probleme (ili na rješavanje problema, kako se obično naziva). Dok kriminalistički analitičari imaju ulogu u svim ovim inovativnim programima, djelovanje policije usmjereno na probleme ih stavlja u prvi plan i daje im bitnu funkciju u timu. Zbog toga trebate to savladati.

Herman Goldstein je u dokumentu objavljenom 1979. godine uveo koncept djelovanja policije usmjerenog na probleme. Njegova ideja je bila jednostavna. Naime, djelovanje policije se u svojim temeljima mora odnositi na promjenu uvjeta koji doprinose ponavljanju problema u kriminalističkoj praksi, a ne samo na odgovor na incidentne situacije dinamikom kojom one nastaju i na pokušaje sprečavanja incidenata putem preventivnih patrola. Za policiju je demoralizirajuće da se stalno vraća na isto mjesto ili da se uvijek iznova bavi problemima koje izaziva ista manja skupina prijestupnika. Policija se osjeća zasutom ogromnim brojem poziva i juri naokolo u uzaludnom nastojanju da na sve pozive odgovori. Da bi izbjegla ovu zamku, prema Goldsteinu, policija mora usvojiti pristup rješavanju problema u okviru kojeg će djelovati u četiri faze:

1. Skeniranje podataka kako bi otkrila kriminalne obrasce incidenata s kojima rutinski postupaju.
2. Podvrgavanje tih obrazaca (ili probleme) dubokoj analizi uzroka.
3. Iznažavanje novih načina prijevremenog interveniranja u lancu uzročno, posljedičnih veza kako bi se smanjila vjerovatnoća da će se isti problemi javljati ubuduće. Nove strategije nisu ograničene na kriminalističko, operativne mjere i radnje na otkrivanju, hapšenju i krivičnom gonjenju počinitelja. Ne napuštaju se instrumenti krivičnog prava kada postoji vjerovatnoća da predstavljaju najdjelotvorniji odgovor, dok se djelovanjem policije usredsređenim na probleme nastoje iznaći i drugi potencijalno djelotvorni odgovori (koji eventualno zahtijevaju partnerstvo s drugima) sa visokim prioritetom stavljenim na prevenciju kriminaliteta.
4. Procjena učinka intervencija i, ako nisu uspjele, započinjanje procesa iznova.

SARA je engleski akronim koji se odnosi na ove četiri faze rješavanja problema – scanning (skeniranje), analysis (analiza), response (odgovor) i assessment (procjena). Svaka faza je detaljno obrađena u nastavku Priručnika, ali već sada uviđate zbog čega imate središnju ulogu u djelovanju policije usmjerenom na probleme. Vi ste osoba koja je najbolje upoznata s operativnim podacima i znate kako ih najbolje analizirati i mapirati u cilju otkrivanja obrazaca koji leže u osnovi većine krivičnih djela. Vi možda znate bolje od bilo kojeg drugog službenika u vašem odjeljenju kako ćete iskoristiti operativna saznanja u svrhu evaluacije novih inicijativa. Ako ste se opredijelili da postanete stručnjak za kriminalističku analitiku na području koji teritorijalno pokrivete, onda ćete znati i gdje možete pronaći druge relevantne informacije o problemima; gdje ćete na internetu i u stručnoj literaturi pronaći informacije o uspješno provedenim odgovorima u drugim gradovima; kako možete iskoristiti uvide environmentalističke kriminologije u razvijanju analize problema; i kako možete predvidjeti i izmjeriti svaki oblik premještanja kriminaliteta. Ukoliko niste svakodnevno uključeni u sve četiri faze, projektom djelovanja policije usmjerenog na probleme neće se postići suštinsko i održivo smanjenje problema.

Rješavanje problema može biti teško. Najveće poteškoće se javljaju u fazama analize i procjene, upravo gdje vi možete dati najveći doprinos. Tako je od samog početka Goldstein tvrdio da rad policije usmjeren na probleme u suštini zavisi o postojanju vrhunskog analitičkog kapaciteta u policiji i isti argument je ponovio i u svojoj najnovijoj publikaciji. Ustvari, uveliko je podržao ideju da se napiše ovaj Priručnik koji se direktno odnosi na ulogu kriminalističkog analitičara u djelovanju policije usmjereno na probleme.

Vi ćete se možda složiti s tim da imate suštinsku ulogu u projektima usmjerenim na probleme, ali ćete se možda zapitati kako možete ikada uspjeti u toj ulozi s obzirom na realne okolnosti vašeg posla. Kako možete posvetiti onoliko vremena koliko je potrebno za tu vrstu pažljive analize? Kako možete ostati predani projektu kroz duže vrijeme kada se od vas konstantno traži da što prije ili odmah uradite statističke izvještaje i mape? Kako ćete biti prihvaćeni kao jednak član tima, posebno ako ste civil? Kako možete funkcionirati kao jednak član tima kada vaš nadređeni želi da mu svaku analizu koju predložite i sve što ste uradili dostavite na uvid i odobrenje prije nego što to ode izvan vašeg odjeljenja? Kako možete obuzdati prirodnu nestrpljivost službenika da pređu na rješenje prije nego što je završena analiza? Kako ih možete ubijediti da razmotre rješenja osim otkrivanja i hapšenja počinitelja? Kako biste postupili ako vas drugi kritiziraju da ste više zainteresirani za istraživanje nego za praktičnu akciju? Ukratko, možda ćete se zapitati na kakvoj planeti živimo s obzirom na to da ona sigurno više ne liči na ono što vam je do sada bilo poznato.

Ovo su validna pitanja, ali vjerujemo da se djelovanje policije mijenja i da vi možete pomoći da se te promjene ubrzaju. Pritisak na policiju da postane djelotvornija se polako povećava i davno je prošlo vrijeme kada su šefovi policije govorili da bi sasjekli kriminal samo kad bi imali više resursa. Danas, barem u većim policijskim agencijama, oni moraju podastrijeti detaljne dokaze da im je potrebno više resursa i moraju precizno objasniti kako će ih koristiti. Njihov učinak se svakodnevno puno detaljnije prati, a smanjenje stope kriminaliteta koje policija u mnogim gradovima tvrdi da je postigla opovrgava izgovore za neuspjeh.

Ukratko, nema sumnje da će se policija sve više oslanjati na podatke da bi dobila resurse i njima djelotvorno upravljala. Osiguranjem tih podataka vi možete usmjeriti val promjena u pravcu uspješnije karijere u policiji, koja će vas u većoj mjeri ispunjavati, iako ćete morati strpljivo raditi kako biste na vrijeme dostavljali informacije u formi koja je od koristi vašoj organizaciji. Ako budete tako radili i ako ostanete čvrsto fokusirani na smanjenje stope kriminaliteta, vi i vaša profesija ćete postepeno zauzeti središnje mjesto u djelovanju policije – a djelovanje policije usmjereno na probleme vam pruža savršen put do toga. Svi znamo da je rad policije okupiran prolaznim pasijama koje slijede jedna iza druge i gotovo istom brzinom nestanu čim se pojavi nešto novo. Mnogi iskusni policajci neko vrijeme igraju igru, ustvari, čekajući da šefovi izgube interes kako bi se mogli vratiti uobičajenim zadacima. Ali djelovanje policije usmjereno na probleme nije samo pasija. Ono donosi rezultate i traje.

Daljnja literatura:

Goldstein, Herman (1979). "Improving Policing: A Problem, Oriented Approach." *Crime & Delinquency* April: 234, 58.

Goldstein, Herman (1990). *Problem, Oriented Policing*. New York: McGraw Hill.

Goldstein, Herman (2003). "On Further Developing Problem, Oriented Policing. In *Problem, Oriented Policing*. From Innovation to Mainstream." *Crime Prevention Studies*, Volume 15, edited by Johannes Knutsson. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

5. Budite odani djelovanju policije usmjerenom na probleme

Neki rukovoditelji u policiji koje je privuklo policijsko djelovanje usmjerenom na probleme također primjenjuju i druge strategije, kao što su djelovanje policije u zajednici, djelovanje policije prema teoriji o „slomljenim prozorima“, djelovanje policije koje se oslanja na kriminalističko, obavještajne podatke i CompStat. Ovisno o tome kako se ove druge strategije provode, one mogu, ali i ne moraju biti kompatibilne s modelom rada policije usmjerenog na probleme. Čak i kada se provode na kompatibilan način, one ipak nisu iste kao model orijentacije na probleme. Zbog toga je izuzetno važno shvatiti kako se policijsko djelovanje usmjerenom na probleme razlikuje od drugih strategija.

Djelovanje policije usmjerenom na probleme predstavlja metodu analize i rješavanja kriminalističkog problema. Policijsko djelovanje u zajednici, s druge strane, predstavlja širu organizacijsku filozofiju. Policijsko djelovanje u zajednici podrazumijeva rješavanje problema na način na koji to podrazumijeva i model policijskog djelovanja usmjerenog na probleme, s tim što također obuhvata i razvoj eksternih partnerstava sa pripadnicima zajednice i društvenih skupina. Osim toga, policijsko djelovanje u zajednici se odnosi i na organizacione promjene koje su potrebne u policijskoj agenciji (naprimjer, decentralizirano odlučivanje, nadležnost nad određenim geografskim područjem, obuka svih zaposlenih u agenciji, ocjena učinka zaposlenih) koje su osmišljene kako bi se pružila podrška kolaborativnom rješavanju problema, partnerstvima u zajednici i općoj proaktivnoj orijentaciji prema aspektima kaznenih djela prekršaja protiv javnog reda i mira. Stoga je djelovanje policije u zajednici više fokusirano na interakciju između policije i javnosti nego što je to model djelovanja policije usmjeren na probleme i predstavlja širu organizacijsku filozofiju koja obuhvata principe policijskog djelovanja usmjerenog na probleme. Ako je kvalitetan, rad policije u zajednici pruža snažnu krovnu filozofiju koja omogućava i policijsko djelovanje usmjerenom na probleme, dok rad policije u zajednici koji ne obuhvata principe policijskog djelovanja usmjerenog na probleme vjerovatno neće proizvesti suštinski efekat na smanjenje stope kriminaliteta.

U modelu rada policije usmjerenog na probleme identificirani su partneri čija je pomoć potrebna prilikom rada na konkretnom problemu. U idealnoj situaciji model policije u zajednici obuhvata i to. Ako su problem fizički napadi oko autobusnih stanica, neophodan partner će biti javni linijski gradski prijevoznik putnika. Ako je problem krađa u trgovinama, onda je potrebna saradnja s vlasnicima i osobljem trgovina. Sami građani često identificiraju probleme. Određeni pripadnici javnosti, među njima i počinitelji, mogu posjedovati bitne informacije koje su korisne za analizu problema. Građani mogu pomoći i u primjeni rješenja (naprimjer, ako postavljaju sigurnosne brave ili ako prosićima ne daju novac prosićima). A uspjeh nastojanja da se riješi problem može se definirati u smislu reakcije zajednice. Ali zajednica u cjelini rijetko može biti od pomoći u posebnim operativno, tehničkim radnjama koje se provode u sklopu analize problema, u osmišljavanju rješenja i evaluaciji. Osim stvaranja partnerstva vezanog za konkretne probleme, modelom djelovanja policije u zajednici također se nastoje izgraditi partnerstva u cijeloj zajednici (kao i sa vladinim organizacijama) kako bi se povećao nivo povjerenja i opća saradnja među njima. U tom smislu takav model prevazilazi partnerstva opisana u kontekstu djelovanja policije usmjerenog na probleme. Agencije koje usvoje širu generalnu filozofiju policijskog djelovanja u zajednici ne smiju dozvoliti partnerstvima izgrađenim u druge svrhe (izgradnja povjerenja i saradnja) da oslabe partnerstva koja su fokusirana na rješavanje problema i nastojanja koja podstiče i filozofija policijskog djelovanja u zajednici.

Zabuna oko ovih razlika najlakše nastaje kada je u fokusu projekta usmjerenog na problem gradska četvrt lošijeg socioekonomskog statusa. U tom slučaju rad na projektu se treba nastaviti kroz identifikiranje pojedinačnih problema čija ukupnost predstavlja veći problem (vidi korak 14). Umjesto nastojanja da se izgradi odnos sa cijelom zajednicom, projekat usmjeren na problem fokusiran je na rješavanje konkretnih problema, recimo, problema kuća u kojima se rastura droga, na provale u trgovinama i tuče po barovima. Neće se isti pripadnici zajednice produktivno uključivati u rješavanje svih problema u zajednici. Mogla bi se uspostaviti šira partnerstva sa zajednicom kako bi se gradilo povjerenje između policije i zajednice, što može olakšati proces rješavanja problema; međutim, čak i kad nema rasprostranjene podrške u zajednici, probleme je potrebno i dalje sistematski rješavati.

Također je važno shvatiti razliku između filozofije usmjerene na probleme i filozofije „razbijenog prozora“. Prema prvoj, konkretna rješenja za razne probleme sa kojima se policija susreće proizlaze iz pažljive i detaljne analize uzroka koji doprinose svakom problemu posebno. Za razliku od toga, filozofija „slomljenog prozora“ zagovara isto generalno rješenje – suzbijanje nedoličnog ponašanja i održavanje reda – kada god postoje indicije da kriminal izmiče kontroli. Ovaj pristup je baziran na dva principa. Prema prvom principu, manji prekršaji doprinose uništenju života u zajednici. Naprimjer, bacanje jednog papira samo po sebi nije ništa grozno, ali ako svi građani to rade, onda će zajednica postati smetlište. Drugi princip filozofije „slomljenog prozora“ je da manji prijestupi podstiču činjenje većih. Naprimjer, napuštena imovina i kuće okovane daskama često postaju lokacije na kojima se rasturaju droge i mogu izazvati ozbiljnije oblike kriminaliteta. Zbog ovako bitnih opažanja neki gradovi su počeli posvećivati daleko veću pažnju operativnim mjerama i radnjama policije na suzbijanju manjih prekršaja.

Sve operativne mjere i radnje policije zahtijevaju diskreciju, te tako i one u sklopu modela „razbijenog prozora“ zahtijevaju da policajci donesu neke vrlo bitne odluke odmah na licu mjesta. (Zbog toga se ova strategija ne smije zamijeniti s „nultom tolerancijom“ koja predstavlja politički slogan, a koji policija ne može provesti u djelo. U suprotnom, sudovi bi bili prenatrpani, a stanovnici otuđeni jedni od drugih). Potrebno je odrediti prekršaje koji mogu izrasti u teža krivična djela i one koji to ne mogu. Naprimjer, uprava podzemne željeznice u New York Cityju je ustanovila da su dječaci koji preskaču preko automatske naplatne rampe na ulazu u podzemnu željeznicu da ne bi platili kartu često izvršio pljački u sistemu podzemne željeznice. Kontrola sitnog kriminala doprinijela je smanjenju krupnog kriminala. Ali uprava podzemne željeznice je također utvrdila da osobe koje ispisuju grafite uglavnom ne čine teža krivična djela. Iako su nastojanja uprave da suzbije pisanje grafita bila vrlo djelotvorna (vidi korak 41), s druge strane, ona nije uspjela smanjiti učestale pljačke.

Modelom usmjerenim na problem policija rješava i takva lakša djela, čak i onda kada se ne očekuje da će dovesti do većih problema. Vandalizam u javnom parku ne mora povećati mogućnost pljački, ali on uništava javnu imovinu, te stoga predstavlja problem koji se treba rješavati. Građani u nekom kvartu mogu biti vrlo zabrinuti zbog brze vožnje, zastoja u saobraćaju ili buke. Sve dok takve stvari ispunjavaju kriterije za problem (korak 14), one se mogu riješiti kroz model usmjeren na problem čak i ako se ne očekuje pogoršanje stanja u kvartu ukoliko ostanu neriješene.

Kriminalističkim analitičarima je data središnja uloga u djelovanju policije koji se oslanja na obavještajne podatke, u kojem se naglasak stavlja na potrebu za pouzdanim informacijama na kojima će se zasnivati operativni rad policije. Međutim, rad policije zasnovan na obavještajnim podacima prije svega predstavlja metodologiju proizvodnje pouzdanih obavještajnih podataka koji se mogu iskoristiti. On ne usmjerava policiju kroz cijeli proces osmišljavanja i provođenja inicijative za smanjenje stope kriminaliteta kao što to čini model SARA, niti daje središnju ulogu kriminalističkim analitičarima u svim fazama takve inicijative. Zbog toga model usmjeren na problem može puno više ponuditi kriminalističkim analitičarima i zbog toga od njih puno više očekuje.

Na kraju, filozofija orijentacije prema problemu nije isto što i CompStat, iako imaju neke zajedničke odlike. I jedan i drugi model usmjeravaju pažnju policije, iako se CompStat, u uobičajenoj primjeni, ograničava na geografska žarišta, dok se model orijentacije prema problemu može primijeniti na širi prostor koncentracije kriminaliteta. Iako oba modela koriste podatke kao pokretače službenih radnji policije, raznolikost podataka i dubina analize u modelu orijentacije prema problemu veći su nego kod brzog određivanja cilja prema CompStat modelu. U modelu CompStat se gotovo isključivo provode kriminalističko, taktičke radnje, dok se u modelu orijentacije prema problemu koriste iste radnje skupa sa širim rasponom odgovora. CompStat može imati kratkoročni efekat na geografska kriminogena žarišta koji vremenom slabi i zahtijeva dodatne policijske radnje. Pristup orijentiran prema problemu traga za dugoročnijim rješenjima. Ako se CompStat koristi kao „prva pomoć“, dok se pristupom usmjerenim na problem određuje dugoročniji lijek, onda ova dva pristupa mogu zajedno itekako dobro funkcionirati.

Daljnja literatura:

Wilson, James Q. and George Kelling (1982). "Broken Windows." *The Atlantic Monthly* March: 29, 38.

Razlike između policijskog djelovanja usmjerenog na problem i drugih strategija					
	Fokus	Cilj	Logika	Metoda	Prvi koraci
Policijsko djelovanje usmjereno na probleme	Specifični kriminalistički problemi koji se ponavljaju	Ukloniti uzroke problema	Prevenција je djelotvornija nego tradicionalne metode	Preduzeti fokusiranu radnju, istraživanje (SARA)	Identificirati probleme koji zahtijevaju pažnju
Policija u zajednici	Odnosi između javnosti i policije, organizacione promjene, rješavanje problema	Proaktivna prevencija kriminaliteta i prekršaja protiv javnog reda i mira i veće povjerenje javnosti u policiju i veća podrška policiji	Podrška je ključna za djelotvornost policije. Organizacione promjene su bitne za održavanje promjena, rješavanje problema je središnja metoda postupanja s pitanjima kriminaliteta	Izgraditi povjerenje kroz kontakte i sastanke s građanima, donošenje organizacionih promjena u podršci nastojanjima, uključivanje u rješavanje problema	Imenovati policijskog službenika ispred policije u zajednici koji će biti nadležan za određenu gradsku četvrt, identificirati probleme koji zahtijevaju pažnju, identificirati organizacione promjene potrebne kao podrška nastojanjima
Slomljeni prozori	Gradske četvrti propadaju	Zaustaviti kretanje prema teškim oblicima kriminaliteta	Uništiti problem u korijenu	Kontrola nedoličnog ponašanja / održavanje reda	Identificirati četvrt koja propada
Policijsko djelovanje vođeno obavještajnim podacima	Proces prikupljanja, analize i diseminacije obavještajnih podataka	Bazirati strategije rada policije i taktike na pouzdanim obavještajnim podacima	Akcija je djelotvorna samo kada je bazirana na pouzdanim obavještajnim podacima	Promovirati obavještajni ciklus prikupljanja, evaluacije, poređenja, analize i diseminacije	Razvoj prikupljanja, obrade i diseminacije podataka
CompStat	Akutni, kratkoročni, geografski obrasci kriminaliteta	Smanjiti broj kriminogenih žarišta	Smanjenim brojem žarišta smanjuje se kriminalitet u cijelosti	Komputerizirana identifikacija žarišta i intenzivne patrole i zakonom određenih mjera i radnji	Izraditi mapiranje kriminaliteta i geografsku odgovornost

6. Usredsredite se na konkretno krivično djelo

Vaša agencija će ponekad pokrenuti energičnu akciju protiv određenih oblika kriminaliteta, naprimjer, protiv auto-kriminala ili provalnih krađa, i od vas će se tražiti da za potrebe akcije mapirate krivična djela ili dostavite druge podatke. Ali za model policijskog djelovanja usmjerenog na problem to su preširoko postavljene kategorije koje obuhvataju preveliki broj različitih vrsta krivičnih djela, od kojih svako treba biti posebno analizirana. Naprimjer, „autokriminal“ može obuhvatiti:

- krađu ratkapa radi preprodaje ili oznake marke motornog vozila radi skupljanja istih
- obijanje motornog vozila radi otuđenja predmeta u unutrašnjosti vozila
- obijanje motornog vozila radi otuđenja radio aparata i druge opreme
- otuđenje motornog vozila radi vožnje iz zabave,
- otuđenje motornog vozila u svrhu privremenog transporta,
- otuđenje motornog vozila radi izvršenja drugog krivičnog djela,
- otuđenje i zadržavanje motornog vozila,
- otuđenje motornog vozila radi demontiranja dijelova i njihove prodaje,
- otuđenje motornog vozila radi preprodaje,
- otuđenje motornog vozila radi izvoza,
- otmicu automobila.

Jasno je da ova krivična djela izvršavaju razni počinitelji iz različitih motiva, uz različit stepen organiziranosti, znanja i vještina. Krađa ratkapa je najlakša i iziskuje najmanje hrabrosti, a izvršioci s u čestu nadobudne mlade osobe. Otuđenje motornog vozila radi utrkivanja na cesti zahtijeva veću hrabrost i osnovno znanje o paljenju motora i upravljanju vozilom. Otuđenje motornih vozila radi izvoza je daleko kompliciranije krivično djelo koje zahtijeva visok nivo organiziranosti, izvršava se kroz puno više faza i zahtijeva puno veći broj suizvršilaca. Izvršioци su ne samo profesionalni kriminalci nego i nepošteni poslovni ljudi. Nemilosrdniji, okorjeli kriminalci vrše otmice automobila.

Ove razlike među krivičnim djelima objašnjavaju zašto rješenje za svako od njih ne može biti isto. Otuđenje motornog vozila radi utrkivanja na cesti se može smanjiti ugradnjom bolje zaštite u vozilo, što opet objašnjava zašto se ugradnjom imobilizatora smanjuju ukupni nivoi otuđenja motornih vozila. Međutim, imobilizatori ne mogu spriječiti otmice automobila zato što su žrtve primorane da predaju ključeve ukoliko motor nije već upaljen. Ustvari, neki komentatori vjeruju da je došlo do porasta broja slučajeva otmice automobila zato što je na uobičajeni način teško oteti novije automobile sa ugrađenim uređajima za blokadu paljenja motora. Imobilizatore mogu savladati osobe s dovoljno tehničkog znanja te stoga oni mogu vrlo malo doprinijeti smanjenju krađa motornih vozila u svrhu izvoza. Rješenje ovog problema mogu biti bolje granične kontrole u lukama i na kopnu i dokumenti koje je teže falsificirati.

Rastakanje većeg kriminalističkog problema na manje kategorije predstavlja tek prvi korak u sužavanju fokusa projekta policijskog djelovanja usmjerenog na probleme. Naprimjer, projekat policijskog djelovanja usmjerenog na problem, koji je nedavno proveden u gradu Charlotte, u saveznoj državi Sjeverna Karolina, prvobitno se fokusirao na krađe iz unutrašnjosti motornih vozila u središtu grada, a tokom analize problema je postepeno postajao konkretniji. Prvo je bilo jasno da je problem koncentriran na parkiralištima. Svega 17% krađa izvršeno je na motornim vozilima parkiranim uz stambene objekte ili na uličnim mjestima za parkiranje. Zatim, nakon što su izbrojana sva mjesta za parkiranje, zaključeno je da su motorna vozila parkirana na parkiralištima na otvorenom prostoru šest puta u većoj opasnosti od vozila u parkirališnim garažama koje su generalno sigurnije (vidi korak 27). Zbog toga bi se projekat mogao fokusirati na povećanje sigurnosti na vanuličnim parkiralištima na otvorenom prostoru kroz bolje osvijetljenje parkirališne površine i kvalitetnije ograđivanje

prostora te veći nadzor od strane čuvara. Ovo bi bilo puno lakše izvesti nego pokušati smanjiti već niski nivo krađa u parkirališnim garažama. Sužavanjem fokusa projekta rada policije usmjerenog na problem povećava se vjerovatnoća uspjeha, a resursi se efikasno koriste.

Postoji nekoliko pravila za precizno određivanje nivoa konkretnosti potrebnog za uspješan projekat rada policije usmjerenog na problem. Preveliko sužavanje fokusa bi moglo dovesti do rješavanja premalog broja krivičnih djela kako bi se opravdali troškovi, iako to zavisi o prirodi i težini krivičnih djela. Ako je ukradeno svega nekoliko ratkapa, onda taj problem ne zavređuje kompletan projekat rada policije usmjerenog na problem. S druge strane, bilo bi korisno provesti takav projekat u nastojanju da se smanji broj pljački prodavnica prehrambenih proizvoda tradicionalno smještenih na uglovima ulica, čak i ako se godišnje izvrši svega nekoliko pljački, zato što i one mogu eskalirati u teža krivična djela, kao što je, naprimjer, ubistvo i zato što mogu povećati strah među građanima.

„S obzirom na to da su prevelika nastojanja koncentrirana na nevjšto grupiranje različitih vidova krivičnih djela, kao što su provale, pljačke ili otuđenje motornih vozila, u suštini je nemoguće pronaći prave, zajedničke činjenice o uvjetima koji dovode do činjena krivičnih djela iz svake grupe. To ukazuje na potrebu da budemo vrlo strpljivi i pokušamo riješiti probleme vezane za kriminal postepeno i progresivno, dio po dio.“

Izvor: Poyner, Barry (1986). "AModelforAction". Situational Crime Prevention, edited by Gloria Laycock and Kevin Heal. London: Her Majesty's Stationery Office.

Budite konkretniji u vezi s provalama u stambene objekte

Barry Poyner i Barry Webb tvrde da prevencija provalnih krađa u stambenim objektima u kojima su objekti na kojima se preduzima radnja izvršenja krivičnog djela elektronski uređaji zahtijeva sasvim drugačije mjere od onih u kojima je objekat izvršenja radnje novac ili nakit. Razlog je taj što su njih dvojica uočili velike razlike između ove dvije vrste provalnih krađa izvršenih u gradu, a koje su bile predmet njihovog izučavanja. Kada je objekat radnje krivičnog djela bio novac ili nakit, krivično djelo provalne krađe je izvršeno uglavnom u starijim kućama u blizini centra grada, a izvršiocu su dolazili do objekata i napuštali ih pješice. Kada su objekti radnje krivičnog djela bili elektronski uređaji, kao naprimjer, TV prijemnik i VCR uređaji, provalne krađe su generalno izvršene u stambenim objektima u udaljenijim predgrađima, a izvršiocu su dolazili do objekata i napuštali ih u motornim vozilima. Vozila su im bila potrebna za prijevoz ukradenih stvari i parkirali su ih u blizini kuća, ali ipak ne previše blizu kako ne bi privukli pažnju. Raspored stambenih objekata u novijim predgrađima je to omogućio, te su se preventivne sugestije Poynera i Webba uglavnom odnosile na uređenje fizičkog okoliša i dizajn parkirališnog prostora i ulica kroz prirodni nadzor omogućen preglednošću i dobrom vidljivošću bez zaklona za potencijalne počinitelje. Njihove sugestije vezane za prevenciju provalnih krađa u centru grada fokusirale su se više na unapređenje sigurnosti i nadzora na samom ulazu u stambene objekte.

Izvor: Poyner, Barry and Barry Webb (1991). CrimeFreeHousing. Oxford: Butterworth, Architecture.

Neka teška krivična djela, kao što su izazivanje opće opasnosti ili nanošenje tjelesnih ozljeda upotrebom vatrenog oružja u školama, toliko su rijetka da se na lokalnom nivou ne mogu adekvatno riješiti kroz pristup usmjeren na problem. Razlog je taj što metodologija zavisi o određenom nivou ponavljanja koji omogućava identificiranje glavnih uzroka. Za spreča-

vanje i suzbijanje ovakve vrste krivičnih djela policija mora uvesti rutinske mjere sigurnosti i imati dobro razrađen plan za odgovor na incidentne situacije.

Iako je potrebno izbjegavati započinjanje rješenjem, neka rješenja za konkretna krivična djela su u tolikoj mjeri obećavajuća da mogu biti od pomoći pri definiranju fokusa projekta usmjerenog na problem. Da se vratimo na primjer pljački lokalnih prodavnica prehrambenih proizvoda: veliki broj istraživanja pokazuje da je moguće smanjiti pljačke prodavnica u noćnim satima ako su najmanje dva policijska službenika na dužnosti u noćnim satima. Stoga biste trebali utvrditi broj pljački izvršenih u vašem području u noćnim satima. Ako ih ima dovoljno, možda biste mogli uvjeriti svoje odjeljenje da treba pokrenuti projekat usmjeren na problem koji će se fokusirati na pljačke u kasnim noćnim satima jednostavno zato što znate da postoji djelotvorno rješenje.

Na kraju, kako budete problem više upoznavali u toku faze analize, možda ćete uvidjeti da je on toliko sličan nekom drugom problemu da vrijedi oba rješavati istovremeno. Naprimjer, kada radite na problemu fizičkih napada na vozače taksi vozila, možda ćete otkriti da su mnogi napadi povezani s pokušajima pljačke i da je ekonomičnije da projekat fokusirate na pljačke i fizičke napade. Na ovaj način možete identificirati cijeli paket mjera kojim će se istovremeno smanjiti oba problema.

Odvojeni problem, zajednička rješenja

Specifični problemi u trošnom naselju ili stambenoj zgradi trebaju se uvijek posebno analizirati, ali, iz razloga ekonomičnosti, rješenja se trebaju skupa razmatrati. U hipotetičkom primjeru u daljnjem tekstu zadnje identificirano rješenje, vratar i zatvoreni sistem video nadzora (CCTV), najskuplje je od svih drugih navedenih rješenja. Ali je također predviđeno kao najdjelotvornije rješenje za svaki problem posebno. Stoga se može odabrati kao rješenje za sva tri problema kada je zbog troškova isključen kao rješenje za samo jedan problem.

IDENTIFICIRANA RJEŠENJA (od najjeftinijeg do najskupljeg)	OŠTEĆENJE LIFTOVA	OTUĐENJE MOTORNIH VOZILA STVARI I UREĐAJA IZ MOTORNIH VOZILA	PROVALE U STANOVE
Podšišati grmlje da bi se povećala vidljivost (\$)		**	**
Program nadgledanja susjedstva u kojem građani na svoju i imovinu svojih susjeda organizirano paze (\$)	***	*	*
Alarmni uređaji u liftovima (\$\$)	****		
Elektronski pristup parkiralištima lot(\$\$)		****	****
Postavljanje interfonskog uređaja (\$\$\$)	**		
Sigurnosne patrole (\$\$\$\$)			
Sigurnosne brave za prozore i pojačanje ulaznih vrata(\$\$\$\$)	*	**	**
Vratar i zatvoreni sistem video nadzora u cijeloj zgradi(\$\$\$\$\$)	****	****	****
Predviđeni troškovi \$	*Predviđena djelotvornost		

7. Neka vas SARA usmjerava – ali ne na krivi put!

Uradu policije usmjerenom na probleme od policije se traži da: (1) pažljivo definira specifične probleme (za definiciju problema vidi korak 14); (2) provodi dubinske analize kako bi shvatila uzroke problema; (3) provede opsežnu potragu za rješenjima kojima će se uzroci otkloniti i problem trajno smanjiti; i (4) provede evaluaciju da bi se utvrdilo koliko su te aktivnosti bile uspješne. Ovo predstavlja oblik akcijskog istraživanja, uhodane metode društvenih nauka u kojoj istraživači rade skupa s praktičarima koji im pomažu da formuliraju i usavršavaju intervencije sve dok se ne postigne uspjeh. Za razliku od ove metode, u svojoj uobičajenoj ulozi istraživači rade i odvojeno od praktičara, prikupljaju osnovne informacije o problemima i provode samostalne evaluacije. U akcijskom istraživanju, međutim, istraživač je dio tima koji radi na rješavanju problema. To je upravo uloga kriminalističkog analitičara! Vaše analize moraju pružiti informacije i usmjeravati akcije u svakoj fazi.

Uvidjet ćete da će SARA pomoći vama i vašem timu da ne posustanete na rješavanju problema. SARA je engleski akronim za model čiji su tvorci John Eck i Bill Spelman. Odnosi se na četiri faze rješavanja problema: skeniranje, analizu, odgovor i procjenu. Ovaj proces ima puno sličnosti s mnogim drugim analitičkim procesima, između ostalih, i sa standardnim procesom analitičke obade koji se sastoji od prikupljanja, poređenja, analize, razmjene i povratnih informacija. Podjelom projekta u četiri faze SARA osigurava da su potrebni koraci preduzeti ispravnim redoslijedom – naprimjer, da se rješenja ne donose prije nego što je provedena analiza problema. Ona na koristan način obuzdava prirodnu sklonost prema brzopletom odlučivanju o završnoj akciji, preskačući definiranje problema i analizu i zaboravljajući provesti procjenu njihovog učinka na problem.

Projekti rješavanje problema mogu biti kompleksni. U akcijskom istraživanju se od tima očekuje da bude uporan sve dok ne postigne uspjeh i da usavršava intervenciju u svjetlu saznanja iz prethodnog iskustva. Proces se obavezno ne završava procjenom. Ako problem i dalje postoji ili je promijenio svoj pojavni oblik, tim će možda morati poći od početka. Ovo je prikazano na slici na kojoj vanjske strelice opisuju povratne informacije između faze procjene i skeniranja.

Međutim, četiri faze rješavanja problema ne slijede uvijek jedna iza druge na striktno linearan način. Ustvari, rijetko će projekti pratiti linearnu putanju od prve faze skeniranja i analize pa do faze odgovora i na kraju procjene. Umjesto toga, u procesu se često javljaju zavoji, tako da analiza, kako se razvija, može rezultirati promjenom fokusa projekta, a pitanja o eventualnim odgovorima mogu dovesti do potrebe za novim analizama. Što je projekat duži i kompliciraniji, veća je vjerovatnoća da će se javiti ovakvi zavoji. Manje strelice u unutrašnjosti kruga na slici ilustriraju ovako dinamičan proces. Naprimjer, moguće je sa faze skeniranja odmah preći na primjenu kratkoročnog, hitnog odgovora da bi se problem stabilizirao, dok se paralelno s tim analiza i dalje provodi. Procjena kratkoročnog odgovora može doprinijeti analizi i definiranju novog odgovora, a potom se vrši njegova procjena. Sve to vas može vratiti na skeniranje problema s obzirom na to da nove informacije zahtijevaju reviziju definicije problema ili otkrivaju nove probleme. Bitno je da analiza i evaluacija budu smislenu inkorporirane u redoslijed događaja i da se jednostavno ne skače sa skeniranja na odgovor i odmah proglašava pobjeda.

SARA PROCES RJEŠAVANJA PROBLEMA

Jedan od nas (Clarke) je nedavno radio sa Hermanom Goldsteinom na projektu smanjenja krađe aparata iz kuća koje su u fazi izgradnje u gradu Carlotte, u saveznoj državi Sjeverna Karolina. Kuće su često građene u prilično izoliranim ruralnim područjima u kojima policija nije mogla vršiti djelotvorno patroliranje. Objekte je bilo teško osiguravati zato što su građevinski poduzetnici poticali potencijalne kupce da lokalitet obilaze noću i vikendom. S obzirom na to da je vrlo mali broj počinitelja krivičnih djela otkriven, malo znamo o njima i o tome kako su se riješili ukradenih uređaja. Razmotrili smo širok spektar mogućih rješenja, uključujući i čuvanje aparata u sigurnim kontejnerima na gradilištu i korištenje prenosivih alarmnih uređaja i analogni sistem video nadzora. Onda nam je palo napamet rješenje koje koriste neki manji građevinski poduzetnici – odgoditi postavljanje aparata sve dok kupac ne dođe u posjed stambenog prostora.

Mnogi građevinski poduzetnici su u početku odbijali ovu ideju. Zaposleni u prodaji su smatrali da će se stanovi prije prodati ako su u njima aparati već instalirani, dok nepostojanje aparata, koji su predmet krađe, mogu alarmirati kupce o stepenu sigurnosti u području u koje se planiraju doseliti. Nadzornici na gradilištu su smatrali da bi dostava i postavljanje aparata tek nakon što vlasnici uđu u posjed stambenih jedinica bila složenija nego skupna isporuka kompletne narudžbe i postavljanje u svim jedinicama istovremeno. Neki su pogrešno smatrali da građevinski inspektori neće izdati potrebnu dozvolu ukoliko uređaji ne budu ugrađeni. Drugi su također pogrešno smatrali da je to jedan od uvjeta hipotekarnog kredita. Na kraju, pojedinačna ugradnja bi značila da građevinski poduzetnici nisu u stanju dovesti građevinske inspektore na lice mjesta i ishoditi potrebnu dozvolu za cijeli kompleks.

S obzirom na to da je takvo rješenje imalo velike prednosti, odlučili smo da se vratimo na fazu analize kako bismo iznašli odgovore na prigovore građevinskih poduzetnika. Na kraju su te informacije bile korisne zato što smo ih iskoristili da bismo uvjerali građevinske poduzetnike da prihvate to rješenje i time smanje broj krađa kućanskih aparata.

Ovo pokazuje kako je djelovanje policije usmjereno na problem proces u kojem se projekat konkretizira kroz postepeno prikupljanje podataka i informacija koje dovodi do većeg broja pitanja, redefiniranja fokusa i vremenom čak i do promjene fokusa. Čim se odredi moguć odgovor, potrebno je odmah detaljno analizirati njegove prednosti i nedostatke. Bez sveobuhvatnog istraživanja svih raspoloživih opcija odgovora projekat može izgubiti zamah i podršku osoba uključenih u projekat.

SARA I "5 i"

Paul Ekblom iz britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova nedavno je predložio da se model SARA proširi sa pet ključnih elemenata: obavještajni podaci (intelligence), intervencija (intervention), realizacija (implementation), uključivanje (involvement) i učinak (impact) te evaluacija procesa. Prijedlog „5 i“ je podržan velikim brojem praktičnih koncepata i instrumenata.

Sažet prikaz se može naći na:

www.crimereduction.gov.uk
www.jdi.ucl.ac.uk

Daljnja literatura:

Clarke, Ronald and Herman Goldstein (2002). „Reducing Theft at Construction Sites: Lessons from a Problem-Oriented Project.“ *Crime Prevention Studies*, volume 13, edited by Nick Tilley. Monsey, New York: Criminal Justice Press. (dostupno na: www.popcenter.org/library.htm)

Eck, John (2003): „Why Don't Problems Get Solved?“ *Community Policing: Can It Work?*, edited by Wesley Skogan. Belmont, California: Wadsworth

8. Koristite trokut analize problema

Većina kriminoloških teorija se fokusira na ono što ljude navodi da postanu „kriminalci“. Pronalaze uzroke u faktorima izvan kontrole pojedinca, kao što su odgoj u djetinjstvu, genetsko naslijeđe i psihološki ili socijalni procesi. Ove teorije je vrlo teško testirati. One imaju promjenljivu i nepoznatu naučnu validnost i daju dvosmislene implikacije politike suprotstavljanja kriminalu koje su uglavnom izvan domena policijske prakse. Ali ćete vidjeti da su teorije i koncepti environmentalističke kriminologije (i nove discipline nauke o kriminalitetu) od velike pomoći u svakodnevnom radu policije zato što se bave direktnim situacionim uzrocima kriminalnih radnji, uključujući i iskušenje i prilike za činjenje krivičnog djela i neadekvatnu zaštitu meta. Vi ćete postati snažniji član problemski orijentiranog tima ako ste upoznati s ovim konceptima.

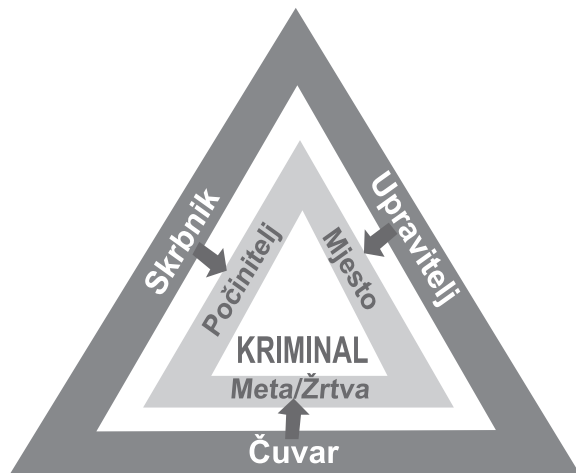
Trokut analize problema (poznat i kao trokut kriminaliteta) proističe iz jedne od glavnih teorija environmentalističke kriminologije – teorije rutinske aktivnosti. Prema ovoj teoriji, čiji su tvorci Lawrence Cohen i Marcus Felson, predatorski kriminal nastaje kada se *vjerovatni počinitelj* i *pogodna meta* spoje u *vremenu* i na *mjestu*, bez prisustva sposobnog čuvara. Ona uzima postojanje vjerovatnog počinitelja kao nešto što se samo po sebi razumije, s obzirom na to da su normalna ljudska pohlepa i sebičnost dovoljno objašnjenje većeg dijela kriminalne motivacije. Ona ne pravi nikakvu razliku između ljudske žrtve i nežive mete zato što i jedna i druga meta mogu zadovoljiti svrhu počinitelja. Definira *sposobnog čuvara* i kao ljudske aktere i kao sigurnosne uređaje. Ova formulacija je dovela do originalnog trokuta analize problema sa tri strane koje predstavljaju počinitelja, metu i lokaciju ili mjesto (vidi unutrašnjost trokuta na slici).

Usmjeravajući pažnju na tri osnovne komponente svakog problema, unutrašnji krug osigurava da vaša analiza obuhvati sve tri komponente. Policija je naviknuta da o problemu razmišlja u smislu činilaca kriminalne situacije – uistinu, obično je fokus gotovo isključivo na otkrivanju i hapšenju počinitelja. Ali metod problemski orijentiran rad policije zahtijeva od vas da ispitajte širi spektar faktora, što opet zahtijeva informacije o žrtvama i mjestima počinjenja krivičnog djela.

Najnovijom formulacijom trokuta analize problema dodan je vanjski krug „kontrolora“ svakom od tri prvobitna elementa (vidi sliku):

- Za metu/žrtvu to je *sposoban čuvar* iz prvobitne formulacije teorije rutinske aktivnosti, obično su to ljudi koji štite sami sebe, osobnu imovinu ili imovinu svoje porodice, prijatelja ili kolega na poslu. U čuvare se također ubrajaju i policija, kao javna služba Ministarstva unutrašnjih poslova, i privatne zaštitarske firme.
- Za počinitelja, to je *skrbnik*, neko ko počinitelja dobro poznaje i ko je u poziciji da vrši određenu kontrolu nad njegovim radnjama. Skrbnici obuhvataju roditelje, braću, sestre, nastavnike, prijatelje i supružnike. I probacijska služba i služba za nadzor nad osuđenima tokom trajanja uvjetnog otpusta često nadopunjuju ili su zamjena za uobičajene skrbnike.
- Za mjesto, kontrolor je *upravitelj*, vlasnik ili imenovani predstavnik koji ima određen stepen odgovornosti u kontroli ponašanja na određenim lokacijama, kao naprimjer, vozač autobusa ili nastavnik u školi, vlasnici ugostiteljskih objekata, posebno onih u kojima se služi alkohol, vlasnici stambenog prostora koji se iznajmljuje ili stjuardese na komercijalnim letovima.

Trokut analize problema

Trokut analize problema predstavlja osnovu za drugi koristan analitički instrument: klasifikaciju tri osnovne vrste problema sa kojima se policija suočava i teorija o tome kako ti problemi nastaju. John Eck i William Spelman predložili su klasifikaciju ovih problema na „vuka“, „patku“ i „jazbinu“.

1. Problemi povezani sa recidivizmom odnose se na počinitelje koji napadaju razne mete na raznim mjestima. To su problemi tipa „proždrljivog VUKA“. Oružani pljačkaš banaka klasičan je primjer problema tipa „vuk“. Takva vrsta problema nastaje kada su počinitelji u stanju privremeno locirati ranjive mete i mjesta. Kontrolori za takve mete i mjesta mogu djelovati u pravcu prevencije napada, ali počinitelji idu dalje i pronalaze druge mete i mjesta. Upravo nedostatak kontrole od strane skrbnika ide u prilog problemima nazvanim „vuk“.
2. Problemi višestruke viktimizacije odnose se na žrtve koje su konstantno meta napada izvršenih od različitih počinitelja. To su problemi tipa PATKE koja sjedi. Vozači taksi vozila koje razni počinitelji pljačkaju na raznim mjestima klasičan su primjer problema nazvanog „patka“. Takvi problemi se javljaju kada žrtve kontinuirano imaju interakciju s potencijalnim počiniteljima na raznim mjestima, s tim da žrtve ne povećavaju svoje mjere predostrožnosti, a njihovi čuvari ili nisu prisutni ili su neučinkoviti.
3. Problemi lokacija na kojima se ponavljaju kažnjiva djela odnose se na razne počinitelje i različite mete koji su u interakciji na istom mjestu. To su problemi tipa JAZBINE delikvencije. Kafana u kojoj su tuče česte, ali uvijek među drugim osobama, primjer je klasičnog problema tipa jazbine. Problemi tipa jazbine nastaju kada se novi potencijalni počinitelji i nove potencijalne mete slučajno nađu na istom mjestu u kojem je uprava nedjelotvorna. Takav ambijent konstantno omogućava nastanak problematičnih događaja.

Vodite računa o tome da su problemi rijetko samo tipa „vuk“, ili samo tipa „patka“ ili „jazbina“. Većina problema je miješanog tipa. Ali, pitanje je koji je tip dominantan u datom problemu; vukovi, patke ili jazbine?

U toku činjenja krivičnog djela svi unutrašnji elementi trokuta moraju biti prisutni, a svi vanjski elementi moraju biti slabi ili odsutni. Ako su potencijalni počinitelji konstantno prisutni, naprimjer, ali izvršavaju krivična djela samo kada su čuvari odsutni, tada bi promjena rasporeda čuvanja mogla biti korisno rješenje. Zapitajte se: „Kako je trokut analize problema izgledao prije nego što su krivična djela počinjena, kako je izgledao u toku počinjenja krivičnih djela, a kako izgleda nakon što su krivična djela počinjena?“

Ako shvatite kako prilike stvaraju probleme, tada ćete moći razmisliti o tome šta bi se moglo uraditi da bi se: spriječilo činjenje novih krivičnih djela putem boljeg korištenja skrbnika; pomoglo žrtvama da smanje vjerovatnoću da će biti meta; i promijenila mjesta na kojima problemi nastaju, bez obzira da li su to škole, gostione ili parkirališta. Ukratko, od samog početka vam to pomaže da fokusirate prikupljanje podataka na tih šest aspekata koji će najvjerojatnije dovesti do praktičnih rješenja.

Šta je nauka o kriminalitetu?

Tradicionalna kriminologija nastoji unaprijediti razumijevanje psiholoških i socijalnih snaga koje navode ljude na kriminogeno ponašanje, u nadi da će iznaći načine na koje će promijeniti te uzroke. Nauka o kriminalitetu zauzima radikalno drugačiji pristup. Ona se fokusira ne samo na razloge zbog kojih su neke osobe rođene kao kriminalci ili vremenom postaju kriminalci, nego na sam čin izvršenja krivičnog djela. Ona traga za načinima na koje će smanjiti prilike i iskušenja osoba da počine krivično djelo i povećati rizike otkrivanja počinitelja. Pri tome ona traga za doprinosom širokog spektra disciplina, između ostalog, i za doprinosom psihologije, geografije, medicine, urbanizma i arhitekture. Nauka o kriminalitetu želi da se vrednuje isključivo na osnovu njenog doprinosa smanjenju stope kriminaliteta na ulicama našeg grada, u našim kućama i stanovima i u našim firmama.

Izvor: Jill Dando Institute for Crime Science. (2004). www.jdi.ucl.ac.uk

9. Trebate znati da prilika čini lopova

Za environmentalističke kriminologe je izreka „prilika čini lopova“ puno više od poznate izreke: to je kamen temeljac njihovog pristupa. Oni vjeruju da se s povećanjem prilika povećava i kriminal. Da biste provjerili da li se slažete s ovim, razmislite o scenariju koji su predložili Gloria Laycock i Nick Tilley sa Instituta za nauke o kriminalitetu Jill Dando:

Pretpostavite da su sve situacijske kontrole napuštene: nema brava, nema carinskih kontrola, novac za upotrebu parkirališnog mjesta se ostavlja u posudu koja se povremeno prazni, knjige se uzimaju iz biblioteke bez popunjavanja reversa, na aerodromima se ne vrši kontrola prtljaga, na željezničkim stanicama se ne provjeravaju putničke karte, nema semafora, itd. Da li u ovakvim situacijama ne bi došlo do promjene u obimu kriminaliteta?

Ukoliko smatrate da bi se svakako broj krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira povećao, onda ste i vi mišljenja da prilika predstavlja uzrok kriminala. Ne biste povjerovali da se većina kriminologa s tim ne slaže. Oni smatraju da prilika jedino može determinirati kada i gdje se krivična djela izvršavaju, a ne da li se ona izvršavaju. Prema njihovom viđenju, da li postoji radnja izvršenja krivičnog djela u potpunosti zavisi od sklonostima počinitelja, a te sklonosti kolektivno determiniraju obim kriminaliteta u društvu.

Ustvari, nivoi kriminaliteta su determinirani prilikama koje pružaju fizički i socijalni elementi društva koliko i stavovi i dispozicije stanovništva. Ovo bi bilo teško dokazati bez eksperimenata, ali ipak ne bi bilo etično stvarati nove prilike za provalne krađe i pljačke i čekati šta će se dogoditi. Međutim, urađeni su eksperimenti s manjim pristupima. Hiljadu devetsto dvadesetih godina su istraživači djeci pružili priliku da prepisuju jedni od drugih na kontrolnom ispitu, da lažu da nisu prepisivali i da krađu žetone koje su koristili u slagalici. Drugi istraživači su po ulici razbacali adresirane koverta s nalijepljenim poštanskim markicama i novcem samo u nekim kako bi vidjeli da li će biti poslana. U trećoj skupini laboratorijskih eksperimenata učesnici podvrgnuti eksperimentu su dobili upute da „kazne“ sve one koji ne poštuju pravila testiranja jakim elektrošokovima uz pomoć elektrošoker aparata za simulaciju (ustvari, elektrošokovi nisu uopće primjenjivani).

Rezultati ovih eksperimenata podržavaju uzročnu ulogu prilike. Većina učesnika, čak i oni koji su se generalno odupirali iskušenju, iskoristili su nekoliko prilika da se ponašaju nečasno ili agresivno — prilika sa kojima se ne bi susreli da nisu učestvovali u studijama. Ali ne možete generalizirati i na osnovu ovih manjih prijestupa donijeti zaključak u vezi sa krivičnim djelom pljačke ili otuđenja motornog vozila. Stoga se moramo okrenuti prema nekim drugim izvorima dokaza o značaju prilika kao uzroka činjenja krivičnih djela.

Samoubistvo i prilika. Samoubistvo ne predstavlja krivično djelo, ali kao i za većinu krivičnih djela, generalno se smatra da je samoubistvo duboko motiviran čin. Međutim, postoje jasni dokazi iz Ujedinjenog Kraljevstva da prilika igra bitnu ulogu u činu samoubistva. Tokom hiljadu devetsto pedesetih godina gotovo polovina ljudi u Ujedinjenom Kraljevstvu koji su počinili samoubistvo uradili su to plinom u svom domu koji je sadržavao ubojite količine ugljičnog monoksida (CO). Takva samoubistva su bila poznata kao „stavljanje glave u plinsku pećnicu“. Od hiljadu devetsto šezdesetih godina plin se počeo proizvoditi iz nafte, umjesto dotadašnje prakse izgaranja ugljena. Novi plin ima manju količinu ugljičnog monoksida i broj samoubistava plinom je počeo opadati. Do 1968. godine svega oko 20 posto od ukupnog broja samoubistava počinjeno je plinom. I tada je otpočela druga promjena: proizvedeni plin je zamijenjen prirodnim plinom iz Sjevernog mora. Prirodni plin ne sadrži ugljični monoksid i samoubistvo prirodnim plinom je gotovo nemoguće. Do sredine hiljadu devetsto sedamdesetih godina manje od 1 posto samoubistava u Ujedinjenom Kraljevstvu izvršeno je ovom metodom.

Još je više bila iznenađujuća činjenica da ova metoda počinjenja samoubistva nije zamijenjena nekom drugom. Tabela u daljnjem tekstu pokazuje da je broj samoubistava u periodu između 1958. i 1976. godine smanjen za gotovo 30 posto, sa 5.298 na 3.816. (To je bilo doba pada ekonomije, kada se mogao očekivati porast broja samoubistava i broj samoubistava je uistinu bio u porastu u drugim evropskim zemljama). Ljudi nisu pribjegavali drugim metodama zato što su sve one

imale određene nedostatke. Predoziranje je daleko manje ubojito od ugljičnog monoksida. Vješanje zahtijeva više znanja i hrabrosti. Oružje nije svima dostupno, a samoubistvo iz oružja može završiti teškim povredama, a ne smrću. S druge strane, plin je bio već dostupan u većini domaćinstava. Plin je bio izuzetno smrtonosan, a ne izaziva krvarenje i bol. Zato i nije iznenađujuće da je to bio preferirani metod toliko dugo, a kada više nije bio moguć, broj samoubistava se smanjio.

Samoubistva u Engleskoj i Velsu 1958,1977

Godina	Broj samoubistava	Samoubistva plinom u kućanstvu	Procent od ukupnog broja
1958.	5.298	2.637	49,8
1960.	5.112	2.499	48,9
1962.	5.588	2.469	44,2
1964.	5.566	2.088	37,5
1966.	4.994	1.593	31,9
1968.	4.584	988	21,6
1970.	3.940	511	13,0
1972.	3.770	197	5,2
1974.	3.899	50	1,3
1976.	3.816	14	0,4

Izvor: Mortality Statistics, England and Wales: Causes. London: Her Majesty's Stationery Office, Annual

Ubistvo i prilika. Prilika također ima bitnu uzročnu ulogu i u ubistvima, kao što to pokazuje poređenje stope ubistava u Sjedinjenim Američkim Državama sa stopom ubistava u Ujedinjenom Kraljevstvu od prije nekoliko godina. U periodu 1980.,1984. koji je obuhvaćen studijom ukupna stopa ubistava u Sjedinjenim Američkim Državama je bila 8,5 puta viša nego stopa ubistava u Engleskoj i Velsu. Stope ubistava počinjenih iz dugog i kratkog vatrenog oružja bile su 63 odnosno 75 puta više. U istom periodu u cijeloj Engleskoj i Velsu (sa oko 50 miliona stanovnika) počinjeno je svega 57 ubistava kratkim vatrenim oružjem. U Sjedinjenim Američkim Državama, sa oko 230 miliona stanovnika (gotovo pet puta više nego u Engleskoj i Velsu), iz kratkog vatrenog oružja su ubijene ukupno 46.553 osobe.

Ovi nalazi su često odbacivani zato što je u tom periodu ukupna stopa kriminaliteta u SAD,u bila općenito viša nego u Engleskoj i Velsu. Međutim, u proteklih 15 godina ukupne stope kriminaliteta u te dvije zemlje su se toliko približile da danas među njima postoji mala razlika, osim očigledne razlike u broju ubistava. U SAD,u još uvijek postoji puno veća stopa ubistava zato što daleko veći broj građana posjeduje ručno vatreno oružje, posebno pištolje, nego u Ujedinjenom Kraljevstvu. Čak ni policija u Ujedinjenom Kraljevstvu obično ne nosi oružje! Stoga, kada među Amerikancima izbije svađa, postoji puno veća vjerovatnoća da će neko biti pogođen iz vatrenog oružja nego što je to slučaj u Ujedinjenom Kraljevstvu. Slični, ali ne toliko šokantni nalazi proizlaze iz poređenja stopa ubistava u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi (vidi okvir). Kada se zajedno razmotre, ova poređenja pokazuju da dostupnost vatrenog oružja (varijabla prilike) ima važnu uzročnu ulogu u ubistvima.

Razumijevanje argumenata predstavljenih u ovom koraku i prihvatanje činjenice da prilika uzrokuje činjenje krivičnih djela ne znači da morate poricati značaj drugih uzroka, kao što su naslijeđene osobine ličnosti, razorene porodice i nedosljedna disciplina. Ali malo toga možete učiniti da biste promijenili nečiju ličnost, stopu razvoda ili loše roditeljstvo. Ali zato možete promijeniti kriminogene situacije u kojima se takve osobe nalaze. Ako razumijete da prilika čini lopova, onda ćete biti u stanju da svoju pažnju usmjerite na praktične načine sprečavanja kriminaliteta koje ćete moći odbraniti od kritike.

Oružje i ubistva u Sjedinjenim Američkim Državama

Klasičnom studijom je izvršeno poređenje stope ubistava i fizičkih napada u Seattleu (SAD) i Vancouveru (Kanada) u periodu od 1980. do 1986. godine kako bi se utvrdio učinak dostupnosti vatrenog oružja na stopu kriminaliteta. Iako je na više načina sličan Seattleu, Vancouver ima restriktivniji pristup posjedovanju vatrenog oružja. U studiji je utvrđeno da veća dostupnost vatrenog oružja povećava stopu ubistava. Ključni zaključci su bili sljedeći:

1. Među ta dva grada je postojala mala razlika u stopi fizičkih napada.
2. Opasnost od ubistva je bila znatno viša u Seattleu nego u Vancouveru, uglavnom zbog toga što je opasnosti od pogibije od vatrenog oružja bila *pet* puta veća u Seattleu.
3. Stope ubistava počinjenih drugim sredstvima, osim ručnim vatrenim oružjem, malo su se razlikovale u ta dva grada.

Izvor: Sloan, John and colleagues (1988). "Handgun Regulations, Crime, Assaults and Homicide." *The New England Journal of Medicine*, 319:1256, 1262.

Daljnja literatura:

Felson, Marcus and Ronald Clarke (1998). *Opportunity Makes the Thief*. Police Research Series, Paper 98. London: Home Office

10. Stavite se u položaj počinitelja

Kada god analizirate kriminalistički problem ili razmišljate o rješenjima, pokušajte sagledati počinjeno krivično djelo iz perspektive počinitelja. Pokušajte shvatiti zbog čega oni čine krivična djela – tu ne mislimo na socijalne ili psihološke uzroke koji su van uticaja počinitelja – nego *koristi* koje nastoje ostvariti činjenjem krivičnog djela. Prije 30 godina je u radikalnoj kritici kriminologije istaknuto da nisu to geni koji guraju pljačkaše kroz vrata banaka nego njihova želja za bogaćenjem.

U velikom broju krivičnih djela krađe i pljačke koristi su očigledne, s tim da ne moraju uvijek biti očigledne u slučaju djela nasilja uličnih kriminalnih grupa ili takozvanog „besmislenog“ vandalizma i ispisivanja grafitu. Ustvari, grafitima se može označiti teritorija maloljetničkih bandi, zatim mjesto na kojem se mogu kupiti droge ili ispisivanje grafitu jednostavno može biti čin samoisticanja. Ako znate koji je od ovih razloga dominantan, to će vam pomoći da definirate fokus projekta rješavanja problema i otkriti faktore koji će tome doprinijeti. To također može pomoći i projektnom timu da pronađe rješenja. Tako je uprava podzemne željeznice u New York Cityju uspela iskorijeniti pisanje grafitu tek kada je shvatila motivaciju „tagera“: da putnici vide njihove rukotvorine dok prolaze kroz sistem podzemne željeznice (vidi korak 41).

Spoznaja *kako* počinitelji čine krivična djela jednako je važna kao i spoznaja *zašto* ih čine. Vidjet ćete da će vam teorija racionalnog izbora pomoći u razmišljanju o ovim pitanjima. Naziv je zavaravajući zato što teorija ne pretpostavlja da počinitelji pažljivo planiraju svoja djela; ona samo pretpostavlja da oni nastoje ostvariti korist protupravnom radnjom, što je dovoljno racionalno. Teorija čak ne pretpostavlja da počinitelji uspijevaju ostvariti namjeravanu korist. Razlog je taj što često nemaju sve potrebne informacije, ne posvećuju dovoljno vremena planiranju svojih radnji, riskiraju i prave greške. Upravo tako svi postupamo u svakodnevnom donošenju odluka i to je ono što se u teorijama naziva limitiranom ili ograničenom racionalnošću.

Počinitelji često moraju brzo odlučiti kako će ostvariti svoje ciljeve i kako će pobjeći, a da ih niko ne uhvati. Razgovor s počiniteljima će vam pomoći da shvatite kako oni donose te odluke. (*The COPS Guide on interviewing offenders* će vam pomoći da razmislite o pravnim i tehničkim poteškoćama vođenja takvih razgovora. Vidi pod Daljnja literatura). Iznenađujuće je da počiniteljima obično ne treba puno vremena da progovore, osobito ako se ograničite na generalnu prirodu problema koji nastojite riješiti i pritom izbjegavate konkretna pitanja o djelima koja su počinili. Počinitelji krivičnih djela nisu izuzetak od pravila da uživamo govoriti sami o sebi i o onome što radimo. S druge strane, uvijek zadržite određenu dozu skepticizma zato što ljudi koji su uobičajeno u sukobu sa zakonom mogu također uobičajeno pretjerivati i lagati.

Martin Gill sa Univerziteta u Leicesteru u Engleskoj ispričao je priču o razgovoru koji je vodio s iskusnim kriminalcem u zatvoru. Kada se u toku razgovora dotakao krivičnog djela zbog kojeg je kriminalac uhapšen i osuđen, Gill je osuđenika pitao: „Da li si mislio da ćeš ikad biti uhvaćen?“ Osuđenik se zavalio u naslonjač stolice, dugo ga gledao i onda rekao: „Nikad nisam očekivao da će mi neko s univerziteta postaviti tako glupo pitanje. Zar mislite da bi to uradio da sam mislio da ću biti uhvaćen?“

Ako s počiniteljima ne možete razgovarati, onda pokušajte zamisliti tok počiniteljeve djelatnosti (vidi korak 35). Šta se mora raditi u svakoj fazi činjenja krivičnog djela? Kako se biraju mete? Kako se žrtve mogu savladati ili prevariti? Kako se može izbjeći policija? Kako se riješiti stvari? Čak i ako ne možete odgovoriti na sva ova pitanja o obrascu činjenja krivičnog djela, pokušajte ući u um počinitelja, kada ćete eventualno biti u mogućnosti da razmislite o odgovorima. Ovo nije poziv da se iskušate na polju psihoanalize. Umjesto da zaronite u podsvijest počinitelja, trebali biste pokušati razumjeti opipljive koristi koje počinitelj priželjkuje i način na koji on mora upravljati činjenjem krivičnog djela bez velikog truda i rizika. Upravo na to misli Pail Ekblom iz Odjela za istraživanje pri Ministarstvu unutrašnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva kada savjetuje službenike koji rade na rješavanju problema da „razmišljaju kao lopovi“.

Paul Ekblom je razgovarao s lopovima u podzemnoj željeznici u Londonu i oni su mu rekli da stoje u blizini znakova s upozorenjem na džeparoške. Kada bi vidjeli upozorenje, putnici, da bi se razuvjerali u postojanje opasnosti, bi dotaknuli džep u kojem se nalazio novčanik, što je lopovima bilo od znatne koristi.

Osim razgovora s grupom počinitelja, možete potražiti literaturu sa izvještajima o razgovorima sa sličnim grupama počinitelja. Environmentalistički kriminolozi su umnogome proširili znanje o metodama koje kriminalci koriste kroz razgovore sa kradljivcima motornih vozila, uličnim kriminalcima koji napadaju i pljačkaju usamljene žrtve, kradljivcima robe iz trgovinskih radnji i provalnicima u stanove i radnje. Ti počinitelji se možda razlikuju od vaše grupe počinitelja, ali kad pažljivo sagledate rezultate studije možda ćete postaviti određene hipoteze koje ćete preispitati u vezi s vašim problemom.

Daljnja literatura:

Decker, Scott (2004). Using Offender Interviews to Inform Police Problem Solving Guide No. 3. Problem Oriented Guides for Police, Problem Solving Tool Series.

Washington, D.C.: Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice. (Accessible at www.popcenter.org and www.cops.usdoj.gov).

Šta su ispričali oružani pljačkaši

Motivi

„Sjedite sami i znate da u džepu nemate para, trebate platiti stanarinu, račun za struju, račun za plin, naplatnici računa vam stalno pisma šalju, i onda kažete, 'E, da imam bar malo para. Trebaju mi pare.' Nula. [Nemate ovo, nemate ono]. Misli vam počnu lutati zato što nemate para, a vukovi su na vratima. . . [Nakon moje zadnje oružane pljačke] stanodavcu sam dao nešto para, nešto malo poslao elektroprivredi, malo i gradskoj plinari. Ostalo mi je nekih dvadesetak, tridesetak dolara u džepu. Počastio sam se pivom, cigaretama i [nešto malo] potrošio na komad koksa [krek kokaina], da uživam minutu“ (str. 43,44).

Prednost pljačke

„Pljačka je najbrža lova. Pljačka je najveća lova do koje brzo dođeš. . . Provala, morate prodati robu za lovu. Droga, morate imati posla s puno ljudi, gomilom ljudi. Prodat ćete mu torbu za pedeset ili sto dolara, za pedeset ili sto dolara, treba puno vremena. Ali ako znate gdje je gotovina, samo odete i uzmete je, veliku lovu dobijete u jednom smotku“ (str. 51,52).

Izbor žrtve

„Vidiš, znam gdje treba ići [da lociram dobre mete pljačke]. Obično idem na sva mjesta gdje se motaju ulični preprodavači droga. . . ali sam [također] odradio i neke ljude kad se udalje od onih bankomata“ (str. 78).

„To je sve što sam radio, pljačkao one dilere drogama. . . oni neće nikad zvati policiju. Šta će reći policiji? On me opljačkao i uzeo mi lovu od droge? Oni su mi najlakši zalogaj. Ne želim da povrijedim neku ljude, u suštini samo odrađujem dilere drogama.“ (str. 64).

Nasilje

„Pa, ako [žrtva] na taj način oklijeva, ako je neodlučna, onda malo budete agresivni i pritisnete [žrtvu]. . . Mogu uzeti pištolj i raznijeti joj glavu. 'Daj te pare i prestani s tim sranjem ili ćeš imati velikih problema!' Normalno, kada vide da si ozbiljan, oni. . . se pojave s lovom“ (str. 109).

Izvor: Wright, Richard and Scott Decker (1997). *Armed Robbers in Action*. Boston: Northeastern University Press.

11 11. Očekujte reakcije od počinitelja

Počinitelji prave izbor na osnovu vlastitih percepcija prilika. Razumijevanje percepcije počinitelja bitno je za sprečavanje kriminaliteta zato što gotovo kompletna prevencija kriminaliteta podrazumijeva mijenjanje percepcija počinitelja o prilikama za činjenje krivičnih djela. Neki programi prevencije direktno utiču na percepcije počinitelja, kao naprimjer, kada policija obavijesti počinitelje da ih u stopu prati. Ali većina shema prevencije djeluje preko jednog ili više posrednih koraka, kao naprimjer, u shemama označavanja imovine u kojima stanovnici na prozore stavljaju naljepnice kao znak sudjelovanja u programu. Promjene u sredini mijenjaju percepcije počinitelja. Te percepcije utiču na ponašanje počinitelja, što opet mijenja kriminalne obrasce.

U mnogim slučajevima preventivne mjere odvrćaju počinitelja od daljnjih kriminalnih djelatnosti. One također mogu imati i pozitivne nenamjeravane efekte: (1) smanjenja stope kriminaliteta izvan fokusa mjera, što je poznato pod nazivom *difuzija koristi* (vidi korak 13 i 47); i (2) smanjenje stope kriminaliteta prije nego što su krivična djela počinjena, što se naziva *anticipativnim prednostima* (korak 52). Međutim, preventivnim mjerama se ne postižu uvijek željeni efekti, ponekad iz razloga što su počinitelji potpuno nesvjesni postojećih intervencija. Naprimjer, počinitelji mogu nastaviti vršiti krivična djela pred očima policije koja provodi prikrivene policijske radnje zato što ne uviđaju da se povećala opasnost od njihovog otkrivanja. U drugim slučajevima, počinitelji se mogu negativno prilagoditi preventivnim mjerama. To negativno prilagođavanje obuhvata različite vidove premještanja kriminaliteta i dugoročno prilagođavanje.

Premještanje nastaje kada počinitelji promijene svoje ponašanje da bi osujetili mjere prevencije. Premještanje je suprotno od difuzije koristi. Premještanje je moguća prijetnja, ali nije neminovno. Analize pokazuju da mnogi situacijski programi prevencije nude malo ili nikakve dokaze o premještanju kriminaliteta, a kada je premještanje otkriveno, ono rijetko u potpunosti neutralizira prednosti prevencije (korak 12).

Prilagođavanje se odnosi na dugoročniji proces putem kojeg prijestupnička populacija u cijelosti otkriva nova mjesta ranjiva na kriminal nakon što su mjere prevencije na snazi već neko vrijeme. Kada govore o ovom procesu, Paul Ekblom, Ken Pease i drugi istraživači često koriste analogiju utrke u naoružanju između onih koji provode mjere prevencije i počinitelja krivičnih djela. Tako vremenom možemo očekivati da će veliki broj krivičnih djela čiji je broj smanjen putem mjera prevencije biti ponovo učinjen kada kriminalci otkriju nove načine počinjenja krivičnih djela. Prilagođavanje se može javiti kako prvobitni počinitelja budu polako otkrivali nove metode ili kada novi počinitelja iskoriste promijenjene prilike.

Dobar primjer prilagođavanja je krivično djelo prijevare, zloupotrebe i krivotvorenja kreditnih kartica (vidi okvir). Drugi svježiji primjer prilagođavanja odnosi se na katance za zaštitu bicikala. Kradljivci bicikala su otkrili da mogu savladati djelotvoran katanac u širokoj upotrebi običnom i jeftinom hemijskom olovkom. Ali nisu sve mjere prevencije toliko ranjive na kriminalnu ingenioznost. Naprimjer, Neal Shover je rekao da je tehnologija donijela trajan predah od obijanja sefova, što se danas inače rijetko dešava, ali je nekada bilo uobičajeno.

U nekim okolnostima preventivne radnje mogu izazvati *prkos*. On nastaje kada počinitelji dovode u pitanje legitimitet mjera prevencije i izvršavaju veći broj krivičnih djela, a ne manji. Policija je tada s pravom zabrinuta tvrdeći da, naprimjer, prerano pokazivanje sile ponekad može potaknuti mase na razuzdano ponašanje, te se stoga policija često suzdržava od nošenja pune oprema za specijalističku podršku i sprječavanje nereda sve dok ne postoje snažni dokazi koji ukazuju na nastanak ozbiljnih nereda. Neka istraživanja nude dokaze da je prkos vjerovatniji ukoliko se smatra da policija postupa nepravično i tiranski, a da građani u većoj mjeri poštuju zakon kada policija s njima postupa pravično, čak i kad ishod nije onaj koji ljudi žele. Generalno, prkos nije dobro dokumentiran fenomen, ali se ne može ni isključiti kao mogućnost, posebno kada policija koristi represiju kao glavni instrument prevencije.

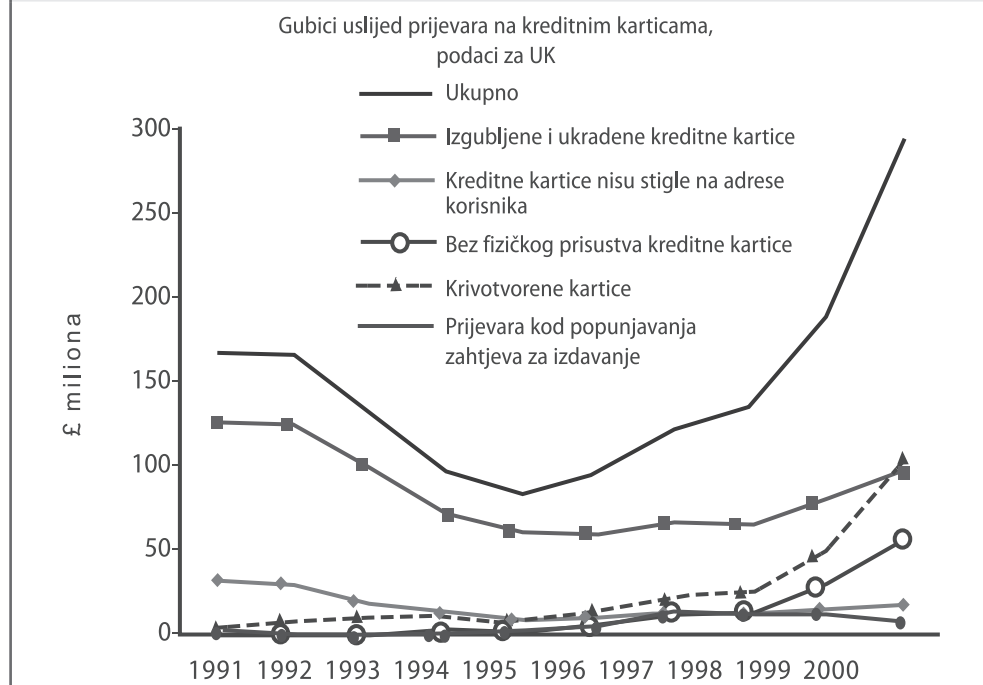
Daljnja literatura:

Ekblom, Paul(1997). "Gearing up Against Crime: a Dynamic Framework to Help Designers Keep up with the Adaptive Criminal In a Changing World." *International Journal of Risk, Security and Crime Prevention*, 2:249, 265.

(Dostupno na: www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/risk.pdf)

Adaptacija počinitelja I prijevare na kreditnim karticama

Michael Levi i njegove kolege su opisali kako je partnerstvo između policije, britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova (sa sličnim nadležnostima kao američko Ministarstvo pravde) i institucije koje izdaju kreditne kartice dovelo do uspješne akcije sredinom hiljadu devetsto devedesetih godina kojom su smanjene prijevare s kreditnim karticama. Uvedene mjere su obuhvatile nove niže limite za trgovce na malo kada traže autorizaciju transakcija i sigurnije metode dostave novih kreditnih kartica njihovim korisnicima putem pošte. Kao što je to prikazano na slici, rezultat je bio značajno smanjenje gubitaka kroz prijevare (ukupno, izgubljene i ukradene kreditne kartice i kreditne kartice nisu stigle na adrese korisnika). U nekoliko posljednjih godina, međutim, ponovo je gubitak zbog prijevara na kreditnim karticama počeo da raste. Glavni razlog za porast gubitka su „prijevare bez fizičkog prisustva kartice“ (zbog brze ekspanzije prodaje putem Interneta) i krivotvorenja kreditnih kartica (prema tvrdnjama, to rade organizirane kriminalne grupe iz Istočne Aziji).

12.12. Nemojte biti obeshrabreni najavom premještaja

Policija svojim djelovanjem usmjerenim na problem nastoji smanjiti pogodne prilike za činjenje krivičnih djela. Na primjer, na prozore se mogu ugraditi sigurnosne brave da bi se spriječile provale u stanove ili postaviti analogni sistem video nadzora na parkirališta da bi se spriječile krađe na parkirališnim mjestima. Ove metode smanjenja prilika za kriminal često idu u prilog prigovoru da se tim metodama kriminal seli uokolo, umjesto da se sprečava. Ova teorija o premještanju kriminaliteta vidi premještanje kriminaliteta na pet osnovnih načina:

1. Izvršenje krivičnog djela je premješteno na drugo mjesto (*geografsko*).
2. Izvršenje krivičnog djela je prebačeno u drugo vrijeme (*vremensko*).
3. Izvršenje krivičnog djela je preusmjereno na drugu metu (*meta*).
4. Jedna metoda izvršenja krivičnog djela zamijenjena je drugom (*taktičko*).
5. Jedna vrsta krivičnog djela zamijenjena je drugom (*vrsta kriminaliteta*).

U svakom od ovih slučajeva teorija pretpostavlja da su počinitelji *primorani* da izvrše krivično djelo, bez obzira na kakve prepreke nailazili. Osnova ove pretpostavke je da se nagon prema kriminalu u tolikoj mjeri nagomilao da ga je potrebno osloboditi, baš kao i seksualni nagon, ili da „profesionalni“ kriminalci ili narkomani moraju doći do određenog iznosa novca činjenjem protupravne radnje koji im je potreban za njihov životni stil. Nema dokaza da počinitelji krivičnih djela moraju zadovoljiti duboki psihološki apetit činjenjem krivičnih djela. Ustvari, postoji jako puno dokaza da prijestupnici biraju da li će, gdje i kada počiniti krivično djelo. Bez obzira o kojoj se osnovi radilo, pretpostavka o premještanju kriminaliteta zanemaruje važnu ulogu iskušenja i pogodnih prilika za činjenje krivičnih djela (korak 9).

Čak i u slučaju predanijih kriminalaca, teorija o premještanju kriminaliteta ne daje dovoljan značaj pogodnoj prilici. Stoga je istraživanje provedeno na narkomanima pokazalo da se oni prilagođavaju varijacijama u ponudi droga. Nema ni jednostavne progresije u upotrebi droga. Narkomani mogu biti prisiljeni da uzimaju manje količine droga ili droge koje izazivaju manje ugodne promjene zato što je presječen lanac doturanja droga.

Što se tiče profesionalnih kriminalaca, kao što su pljačkaši banaka, nema razloga pretpostaviti da imaju potrebu za ostvarenjem određenog iznosa novca kriminalnom djelatnošću. Sigurno bi počinili manje pljački da su one teško izvedive i riskantne, kao što bi počinili veći broj pljački kad bi to postalo lakše. Pljačkaši banaka, kao i svi drugi, ponekad se moraju prilagoditi umanjanim okolnostima i biti zadovoljni s nižom dobiti.

Ovo pak ne znači da možemo zanemariti premještanje kriminaliteta. Uistinu, teorija racionalnog izbora predviđa premještanje kriminaliteta kada koristi od takve odluke premašuju njene nedostatke. Naprimjer, početkom hiljadu devedesetih godina je policija u New York Cityju rasporedila svoje taktičke timove za borbu protiv zloupotrebe opojnih droga u nekoliko četvrti grada poznatih po rasturanju droga. Preprodavci droga su odgovorili tako što su premjestili lokacije prodaje droga sa pločnika u predvorje stambenih zgrada. Ali su brojne druge studije utvrdile da uopće nije bilo premještanja ili ga je bilo samo u ograničenoj mjeri. Naprimjer:

- Intenzivnim policijskim patrolama uvedenim u cilju kontrole posjedovanja vatrenog oružja smanjen je broj krivičnih djela izvršenih vatrenim oružjem u četvrti Kansas Cityja, u saveznoj državi Missouri, poznatoj po broju krivičnih djela počinjenih vatrenim oružjem, bez premještanja tih ili drugih oblika kriminaliteta u susjedne četvrti.
- Novim procedurama provjere identiteta je u velikoj mjeri smanjen broj prijevera s čekovima u Švedskoj, bez dokaza o prelasku kriminalaca na niz „zamislih“ alternativnih vrsta kriminaliteta.
- Boljom zaštitom banaka u Australiji kroz opsežnu mjeru poznatu pod nazivom „osnaživanja mete“ smanjene su stope pljački banaka, ali nije bilo znakova da je došlo do porasta broja pljački mjesnih prodavnica, benzinskih pumpi, kladionica, motela i građana na ulicama gradova.

- Provale nisu premještene u obližnje stambene četvrti kada je policija problemski orijentiranim pristupom smanjila broj provala u stanove i sasjekla vrlo visoku stopu kriminaliteta u stambenoj četvrti grada Newport News, u saveznoj državi Virginia.
- Kada su sve ulice bile zatvorene u četvrti Londona Finsbury Park i prisustvo policije pojačano, bilo je malo dokaza da su se prostitutke premjestile na obližnje lokacije. Prema istraživačima, mnoge žene koje su operirale po ulicama Finsbury Parka nisu bile profesionalne prostitutke, nego su prostituciju smatrale relativno lakim načinom zarade za život. Kada su se uvjeti promijenili, promijenio se i njihov stav, te su mnoge digle ruke od takve „igre“ (korak 50).
- Redizajnom samo jedne stanice lake gradske željeznice u San Diegu, u saveznoj državi California, u cilju suzbijanja pljački i napada smanjena je stopa nasilničkog kriminaliteta, bez premještanja kriminaliteta na druge stanice lake gradske željeznice u tom gradu.

U ovim i mnogim drugim primjerima nedostaci premještanja kriminaliteta nadmašili su koristi, zbog čega ovi primjeri idu u prilog argumentu da se premještanje kriminaliteta događa puno rjeđe nego što se to vjeruje. Ovo je zajednički zaključak četiri odvojene analize literature o premještanju kriminaliteta provedene u Ujedinjenom Kraljevstvu, Kanadi, Sjedinjenim Američkim Državama i Nizozemskoj. U analizi provedenoj u Nizozemskoj (najnovija analiza) utvrđeno je da u 22 od 55 studija o premještanju kriminaliteta provedenih u cijelom svijetu nisu pronađeni dokazi o premještanju, dok su samo neki oblici kriminaliteta premješteni na druge lokacije. Niti u jednom slučaju obim kriminaliteta premještenog na druge lokacije nije bio jednak obimu spriječenog kriminaliteta. I niti u jednom slučaju premještanje nije dovelo do povećanja obima kriminaliteta.

Premještanje kriminaliteta je često ograničeno zato što počinitelji imaju poteškoća s brzim prilagođavanjem. Ako i naprave određene promjene, onda se one najvjerojatnije odnose na mjesto, vrijeme, mete, metode i vrste kriminaliteta koji su slični onima koji se blokiraju operativno, preventivnim programima zato što su to za počinitelje najlakše promjene. Ovo ukazuje na mogućnost pretkazivanja premještanja kriminaliteta predviđanjem najlakših promjena za kojima će počinitelji posegnuti. Ako postoje očigledno lake promjene, tada trebate razmisliti o načinu njihove inkorporacije u plan prevencije. A ako je to nemoguće, onda razmislite o mogućnosti njihovog praćenja kako biste otkrili eventualno premještanje kriminaliteta.

Ukratko, premještanje kriminaliteta uvijek predstavlja prijetnju, ali postoje snažni teorijski razlozi za vjerovanje da je ono sve prije nego neminovno. Osim toga, studije o premještanju kriminaliteta pokazuju da čak i kada dođe do premještanja kriminaliteta, on može biti daleko od potpunog premještanja i da je moguće postići bitna neto smanjenja obima kriminaliteta kroz mjere smanjenja pogodnih prilika za činjenje krivičnih djela.

Tvrdnje o premještanju kriminala često su pobijene pažljivim istraživanjem

Sredinom hiljadu devetsto osamdesetih godina John Eck je u Policijskoj upravi Newport News (Virginia) primijetio verbalni spor oko premještanja kriminaliteta. U energičnoj akciji provedenoj na tržištu marihuane na uglu jedne ulice tržište je zatvoreno. Neke policijski dužnosnici su tvrdili da su se narkodileri jednostavno preselili na drugi ugao gdje su nastavili rasturati narkotike. Međutim, detaljnom inspekcijom koju su proveli drugi policijski službenici otkriveno je nekoliko bitnih činjenica:

- Dileri koji su operirali na obližnjem uglu prodavali su heroin, a ne marihuanu.
- Niti jedan narkodiler sa tržišta marihuane nije pronađen na tržištu heroina.
- Obim trgovine na tržištu heroina je bio puno manji.
- Tržište heroina je na tom mjestu otvoreno prije nego što je uspostavljeno tržište marihuane.

Tvrdnje o premještanju kriminaliteta su vjerovatno bile zasnovane na selektivnim percepcijama. Prije nego što je otvoreno tržište marihuane, preprodaja droge na uglu ulice je bila neprimjetna i nije privlačila veliku pažnju javnosti. Zbog toga tržišta droga nisu bila visok prioritet u radu policije. Ali kada su se stanovnici tih kvartova počeli žaliti na tržište marihuane i druga tržišta droga su se našla u središtu pažnje.

Daljnja literatura:

Hesseling, Rene (1994). "Displacement: A Review of the

Empirical Literature." *Crime Prevention Studies*, volume 3, edited by Ronald Clarke. Monsey, NY: Criminal Justice

Press (accessible at www.popcenter.org).

13. Očekujte difuziju koristi

straživači koji tragaju za premještanjem kriminaliteta ponekad bi ustanovili upravo suprotno. Umjesto da ustanove da je kriminalitet preseljen na druga mjesta ili da je vremenski pomjeren ustanovili su da je, ustvari, smanjen puno više nego što se prvobitno očekivalo, čak daleko izvan namjeravanog fokusa mjera. Iako se radi o relativno nedavnom otkriću, već postoji veliki broj primjera:

- Kao što se očekivalo, uvođenjem elektronskog praćenja knjiga u univerzitetskoj biblioteci Univerziteta u Wisconsinu putem čipova ugrađenih u knjige smanjeno je otuđenje knjiga iz biblioteke. Međutim, istom mjerom smanjeno je otuđenje i video kazeta i drugog materijala koji se elektronski ne prate.
- Nakon što je u diskontnoj prodavaonici elektronskom robom u New Jerseyu uveden režim svakodnevne inventure robe visoke vrijednosti u skladištu, došlo je do naglog pada otuđenja takve robe od strane zaposlenih, ali također i do naglog pada otuđenja roba koje nisu bile predmet svakodnevne inventure.
- Kada su u šest velikih gradova uvedeni LoJack sistemi za praćenje kretanja motornih vozila, obim krađe vozila se smanjio na cijeloj teritoriji tih gradova, i to ne samo vozila čiji su vlasnici ugradili uređaj za praćenje kretanja vozila.
- Simon Hakim i njegove kolege sa Univerziteta Temple su dokazali da je ugradnja protuprovalnih alarma u stanove i kuće u gradskoj četvrti s velikom koncentracijom bogatog stanovništva u blizini Philadelphiae rezultirala smanjenom stopom provala u cijelom kvartu.
- Kada su na određenim raskrsnicama u velikom škotskom gradu Strathclyde postavljene nadzorne kamere koje snimaju prolazak kroz crveno svjetlo, ne samo da je smanjen broj ljudi koji je prelazio cestu kroz crveno svjetlo na semaforu na tim raskrsnicama, nego i na drugim prijelazima. (U manjem gradu, s većim prometom, ovakav efekat bi možda bio kratkotrajan s obzirom na to da bi stanovnici ubrzo znali gdje su tačno kamere postavljene).
- Uvođenjem dodatnih sigurnosnih mjera u kuće sagrađene na privatnom imanju u Kirkholtu, u Ujedinjenom Kraljevstvu, u kojima su provale bile česte smanjen je broj provala na cijelom imanju, a ne samo u kućama u kojima su uvedene dodatne mjere zaštite.

Sve su to primjeri „difuzije koristi“ koja je rezultat mjera prevencije kriminaliteta. Možda su potencijalni počinitelji bili svježi novih mjera prevencije, ali ipak nisu bili sigurni u njihov stvarni obim. Možda vjeruju da su mjere opsežnije nego što, ustvari, jesu i da je otežano izvršenje krivičnih djela zbog čega je potreban veći *napor* ili da su povećani *rizici* po počinitelje na velikom broju mjesta, po pitanju vremena ili meta, nego što je to slučaj. To znači da difuzija može imati nekoliko oblika koji prate različite vidove premještanja kriminala (vidi tabelu).

Generalno difuzija koristi neočekivano povećava praktične prednosti modela situacijske prevencije kriminaliteta, s tim da još uvijek ne znamo kako ih planski povećati. Jedna od bitnih metoda bi se mogla provesti kroz izvore publiciteta. Naprimjer, javna kampanja je pomogla da se koristi od nadzornih kamera prošire na cijeli vozni park od 80 autobusa na sjeveru Engleske, iako su kamere postavljene na svega nekoliko autobusa. Učenicima mjesnih škola je pokazan jedan autobus s postavljenim sigurnosnim kamerama kako bi se uvjerali da će njihov vandalski čin biti snimljen i oni biti otkriveni ukoliko se budu neprimjerenom ponašali i oštetili autobus, a prva hapšenja, zahvaljujući sigurnosnim kamerama, su dobila veliki publicitet u informativnim medijima.

Premještanje i difuzija koristi u kontekstu krivičnog djela provale u stanove

Vrsta	Definicija	Premještanje	Difuzija
Geografska	Geografska promjena	Prijelaz u drugu zgradu	Smanjen broj provala u ciljanoj zgradi i u susjednim zgradama
Vremenska	Promjena vremena	Prijelaz sa dana na noć	Smanjen broj provala u toku dana i u toku noći
Meta	Promjena objekta krivičnog djela	Prijelaz sa stanova na kuće	Smanjen broj provala u stanove i kuće
Taktička	Promjena metode počinjenja krivičnog djela	Prijelaz sa ulaska kroz nezaključana vrata na obijanje brava	Smanjen broj napada na zaključana i nezaključana vrata
Vrsta kriminaliteta	Promjena vrste krivičnog djela	Prijelaz sa provala na krađu	Smanjen broj provala i krađa

Trebamo očekivati pad difuzije čim počinitelji otkriju da se rizici po njih i napor potreban za počinjenje krivičnih djela nisu povećali prema njihovim očekivanjima. Istraživanje je pokazalo da se to dogodilo već u prvim danima upotrebe alkotesta u Ujedinjenom Kraljevstvu koji je imao trenutačan i daleko veći učinak u smislu smanjenog broja vozača koji su upravljali motornim vozilom pod uticajem alkohola nego što se to prvobitno očekivalo, zbog stvarnog porasta rizika od otkrivanja. Međutim, kako su vozači vremenom uvidjeli da je rizik od zaustavljanja i kontrole još uvijek vrlo nizak, ponovo je došlo do porasta vožnje pod uticajem alkohola. To možda ukazuje na potrebu da se iznađu načini na koje će se počinitelji ovakvih prekršaja primorati da nagađaju stepen prijetnje ili koliko moraju uložiti dodatnog napora da bi nastavili činiti isti prekršaj.

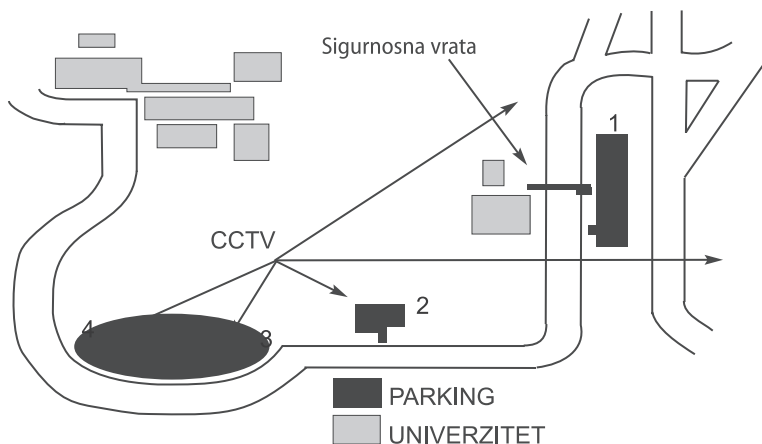
Na praktičnom nivou difuzija je važna kao kontraargument premještanju kriminaliteta onima koji se opiru uvođenju preventivnih mjera. Sigurno ćete i vi naići na mnoge takve! Drugo, važno je da planirate evaluaciju kojom ćete uzeti u obzir difuziju. Načini na koje to možete uraditi su opisani u koraku 51, uz korištenje dva para kontrolnih rajona, bližih i udaljenijih. U suprotnom, možete naići na situaciju u kojoj će ljudi dovesti u pitanje djelotvornost inicijative da se preduzmu preventivne mjere s obzirom na to da se kriminal proširio izvan područja na kojem su preventivne mjere provedene.

Daljnja literatura:

Clarke, Ronald and David Weisburd (1994). "Diffusion of Crime Control Benefits: Observation on the Reverse of Displacement". *Crime Prevention Studies*, volume 2. Monsey, NY: Criminal Justice Press (dostupno na: www.popcenter.org).

Difuzija koristi i video nadzor na parkiralištima unutar univerzitetskog kampusa

Novi šef sigurnosti Univerziteta u Surrey u Ujedinjenom Kraljevstvu odlučio je pokušati riješiti pošast krađe na parkirališnim mjestima unutar univerzitetskog kampusa uvođenjem zatvorenog sistema video nadzora. Instalirao je nadzornu kameru na stup kako bi bilo obuhvaćen cijeli parkirališni prostor. Kao što je to prikazano na dijagramu, kamera nije obezbjeđivala jednak nadzor nad sva četiri parkirališta zato što su zgrade unutar kampusa predstavljale fizičku prepreku u nadzoru nad parkiralištem broj 1.

Stoga bi se očekivalo da će nadzorna kamera, ako ima bilo kakav značaj u prevenciji kriminaliteta, imati značaja samo za ona parkirališta koja su adekvatno pokrivena nadzorom. Iz tog razloga bi se očekivalo premještanje kriminala sa tih parkirališta na parkiralište koje nije bilo pod adekvatnim nadzorom. Ustvari, godinu dana nakon što je nadzorna kamera postavljena, broj djela otuđenja i vandalskog uništavanja vozila na parkiralištima je prepolovljen: smanjen je sa 138, koliko ih je bilo u godini prije postavljanja kamere, na 65 u godini nakon što je kamera postavljena. Broj takvih djela je jednako smanjen i na parkiralištu broj 1 koji nije bio pokriven nadzorom, za razliku od preostala tri parkirališta. Ovakva difuzija koristi od video nadzora vjerovatno je rezultat toga što su potencijalni počinitelji bili svjesni da je video nadzor postavljen unutar univerzitetskog kampusa, s tim da nisu bili svjesni njegovih ograničenja. Mnogi su vjerovatno uvidjeli da više nije vrijedno rizika i napora odlaziti na parkirališta radi činjenja krivičnih djela.

IZVOR: Poyner, Barry (1997). "Situational Prevention in Two Parking Facilities". *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, edited by Ronald V. Clarke. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

14 Prilikom definiranja problema koristite CHEERS test

Problem predstavlja skup međusobno povezanih štetnih događaja u zajednici koji se ponavljaju i za koje javnost očekuje da će ih riješiti policija. Ova definicija skreće pažnju na šest obaveznih elemenata problema: zajednica; šteta; očekivanje; događaji; ponavljanje; i sličnost. Ti elementi su obuhvaćeni engleskim akronimom CHEERS (community, zajednica; harmful, štetan; expectation, očekivanje; events, događaji; recurring, ponavljajući; similarity, sličnost).

- **Zajednica.** Pripadnici javnosti moraju doživjeti štetne događaje. To su fizičke osobe, privredni subjekti, vladine agencije i druge društvene skupine. Dovoljno je da samo neki pripadnici zajednice – a ne svi, niti većina njih – dožive problem.
- **Štetnost.** Ljudi ili institucije moraju pretrpjeti štetu. Šteta se odnosi na gubitak ili oštećenje tuđe imovine, nanošenje povreda, izazivanje smrtnog ishoda, nanošenje teške duševne boli ili podriivanje kapaciteta policije (naprimjer, stalnim lažnim pozivima za hitne intervencije). *Nezakonitost nije određujuća odlika problema.* Neki problemi obuhvataju zakonito ponašanje koje ipak zahtijeva policijsku intervenciju. Uobičajen primjer su pritužbe građana na buku koju izazivaju zakonite djelatnosti. Neki problemi se prvo prijavljuju kao nelegalan vid ponašanja, ali se nakon detaljnije inspekcije utvrdi da nema elemenata nezakonitosti. Ako takve prijave ispunjavaju sve CHEERS kriterije, onda one predstavljaju probleme.
- **Očekivanje.** Potrebno je da neki pripadnici zajednice očekuju od policije da riješi uzroke štete (broj uzroka ne mora biti previsok). Očekivanje se nikada ne smije pretpostaviti, nego ono mora biti evidentno kroz procese, kao što su pozivi građana, sastanci mjesnih zajednica, pisanje štampe, itd. Ovaj element ne zahtijeva od policije da na prvi pogled prihvati javnu definiciju problema, niti da prihvati šta javnost misli o eventualnim uzrocima i šta bi se trebalo preduzeti. Javnost možda griješi u pogledu uzroka i karakteristika. Upravo analitika ima ulogu u otkrivanju uzroka.
- **Događaji.** Morate biti u stanju opisati vrstu događaja koji čine problem. Problem je sastavljen od niza diskretnih događaja. Primjeri događaja su provala u tuđi dom, jedna osoba udara drugu, dvije osobe razmjenjuju novac i seksualne usluge ili iznenadni val buke. Većina događaja je kratkog trajanja, iako neki mogu trajati znatno duže – neke vrste prijevara, naprimjer.
- **Ponavljanje.** Ti događaji se moraju ponavljati. Ponavljanje može simptomatično ukazivati na akutni ili hronični problem. *Akutni* problemi nastaju iznenada, kao što je slučaj s kvartom u kojem se odjedanput javlja puno veći broj obijanja motornih vozila. Neki akutni problemi brzo nestanu, čak i ako nisu preduzete nikakve operativne radnje. Drugi opet mogu izrasti u hronične probleme ukoliko se na vrijeme ne riješe. Zbog toga je akutne probleme potrebno istraživati kako bi se utvrdilo da li signaliraju nešto što je puno dublje ukorijenjeno. *Hronični* problemi traju dugo. Primjer su prostitutke koje šeću određenom ulicom već dugi niz godina. Ukoliko se nešto ne preduzme, događaji iz okvira hroničnih problema će se i dalje dešavati.
- **Sličnost.** Događaji koji se ponavljaju moraju imati nešto zajedničko. Možda je počinitelj uvijek ista osoba, možda se događaji dešavaju uvijek istoj vrsti žrtve, možda uvijek na istim lokacijama, ili pod sličnim okolnostima, možda se u njihovom izvršenju uvijek koristi ista vrsta vatrenog oružja, ili pak imaju jedan ili više zajedničkih faktora. Ako nema zajedničkih odlika, onda pred sobom imate proizvoljan zbir događaja, a ne problem. Tu uobičajene klasifikacije kriminaliteta – kao one koje se koriste u jedinstvenim izvještajima o kriminalitetu¹ – nisu od pomoći. Pod otuđenjem motornih vozila se podrazumijeva, naprimjer, otuđenje radi vožnje iz zabave, radi prodaje dijelova, radi izvoza u druge zemlje, radi korištenja vozila za počinjenje nekog drugog krivičnog djela i puno drugih sličnih događaja. Stoga, skup djela otuđenja vozila u razne svrhe ne mora uvijek biti jedan problem. Potrebno je više informacija. Ako postoje zajed-

¹ Uniform Crime Reports: izvještaji o zvaničnim podacima o kriminalitetu u SAD, u, koje objavljuje FBI.

ničke odlike, onda imamo obrazac događaja koji bi mogli ukazati na problem – naprimjer, krađa putničkih mini kombi vozila u predgrađima radi korištenja istih u svrhu nelegalnog taksi prijevoza u urbanim zonama.

Probleme je potrebno ispitati vrlo pomno (vidi korak 6 i 15) zato što manji detalji mogu ukazati na razliku između skupa okolnosti koje su prouzročile štetne događaje i skup okolnosti koje proizvode štetne događaje. CHEERS test vam nudi šest osnovnih pitanja na koja trebate odgovoriti u toku faze skeniranja:

- Na koga u zajednici problem ima štetno djelovanje?
- Koje štete problem proizvodi?
- Koja su očekivanja u smislu odgovora policije?
- Koje vrste događaja doprinose problemu?
- Koliko često se ti događaji dešavaju?
- Na koji način su ti događaji slični?

Od policije se ne traži da radi samo na problemu. CHEERS vam može pomoći da prepoznate zahtjeve koji nisu problemi. Mi koristimo pojam „problem“ u tehničkom smislu, to jeste, u smislu djelovanja policije usmjerenog na problem, a ne u smislu u kojem bismo taj pojam koristili u svakodnevnom govoru. Stoga, stvari koje ne predstavljaju problem također mogu biti neugodne i mogu zahtijevati pažnju policije. To su sljedeće stvari:

- *Događaj koji se desio jednom.* Događaj koji se desio jednom, bez obzira koliko je ozbiljan, ne predstavlja problem, osim ukoliko ne postoje razumni izgledi da će se dogoditi još jedan sličan događaj, ukoliko se ništa ne preduzme. Događaj koji se jednom desio možda zahtijeva kriminalističko istraživanje ili neku drugu akciju policije, ali se rješavanje problema ne može primijeniti na izolirane slučajeve zato što ne postoji ništa što bi se moglo spriječiti.
- *Gradske četvrti.* Mala područja, kao što su centar grada ili stambene četvrti, ponekad prati reputacija problematičnih nasilja. Međutim, oni rijetko predstavljaju problem. To su obično područja sa nekoliko problema. Pojedinačni problemi mogu biti međusobno povezani, ali ne u svakoj situaciji. Ako se cijela četvrt tretira kao jedan problem, tada se povećava kompleksnost nastojanja i smanjuju se izgledi da ćete pronaći djelotvorne odgovore. Umjesto toga, trebali biste identificirati konkretne probleme u određenoj četvrti grada i na svakom posebno raditi. Ako su problemi povezani (npr. ulična mreža doprinosi nastanku nekoliko problema), u tom slučaju rad na onome što ih povezuje može biti koristan. Nikada nemojte pretpostaviti da su problemi međusobno povezani samo zbog toga što su fizički blizu jedan drugoga. U nekim slučajevima, naravno, postoje zajednička rješenja za odvojene probleme (vidi korak 6).
- *Statusni uvjeti.* Učenici koji izostaju iz škole, adolescenti koji se dosađuju, odrasle osobe koje naokolo lutaju i osuđeni počinitelji kaznenih djela ne predstavljaju problem zbog svog statusa – a to je da nisu u školi, da nemaju čime da se bave, da su nezaposleni ili da su proglašeni krivim za neko krivično djelo. Zajednica može očekivati od policije da nešto uradi po tom pitanju, ali statusni uvjeti ne sadrže obilježja štetnosti i događaja. Možda među njima ima onih koji eventualno imaju udjela u problemima, kao mete, počinitelji ili u nekom drugom svojstvu, ali ih to ne čini problemom. Definiranje problema na osnovu statusnih uvjeta dokaz je nedostatka preciznosti i potrebe za dubljom analizom pitanja. Statusni uvjeti mogu ukazivati na dijelove krupnijeg problema.

Uvijek koristite CHEERS test – da li eventualni problem sadrži svih šest elemenata? Ako ne sadrži, onda to vjerovatno nije odgovarajući fokus za projekat rada policije usmjerenog na problem.

15.15. Znajete s kakvom se vrstom problema suočavate

S obzirom na to da se policija mora baviti širokim spektrom problema koji zadovoljavaju kriterije iz definicije CHEERS (korak 14), mi smo izradili klasifikaciju tih problema. Shema klasifikacije vam može pomoći da precizno definirate problem. Ona vam pomaže da razdvojite površno slične probleme koji se, ustvari, suštinski razlikuju. Također vam omogućava i da uporedite vaš problem sa sličnim problemima na kojima je već rađeno i pomaže vam da identifikirate bitna obilježja koja ćete detaljno ispitati. Naprimjer, veliki broj vodiča za rješavanje uobičajenih problema može se naći u Uredu policije u zajednici i na web stranicama Centra za djelovanje policije usmjereno na probleme (korak 19). Kada znate koju vrstu problema istražujete, to će vam pomoći da znate koji vam vodiči mogu biti od pomoći, čak i ako se ne odnose direktno na vaš problem. Shema klasifikacije je bazirana na dva kriterija: okruženje u kojem problemi nastaju i ponašanje sudionika. (Ova shema je drugačija od klasifikacije na probleme tipa vuk, patke i jazbine iz koraka 8, što predstavlja klasifikaciju trajnih problema).

Okruženje Kriterij **okruženja** se odnosi na raspoložive mete, djelatnosti kojima se ljudi mogu baviti i ko kontrolira lokaciju. Konkretizacija sredine vam omogućava da izvršite poređenje okruženja sa problemima i bez problema. Okruženja imaju svoje vlasnike koji mogu imati važnu ulogu u rješavanju problema (vidi korak 44). Postoji 11 različitih okruženja povezanih sa najčešćim policijskim problemima:

- Rezidencijalno – lokacije na kojima ljudi stanuju. Kuće, stanovi i hotelske sobe su primjeri. Iako ih se većina nalazi na fiksnim lokacijama, nekolicina je mobilna, kao što su kamperi.
- Rekreativno – mjesta na koja ljudi odlaze radi zabave. Primjeri su barovi, noćni klubovi, restorani, kina, igrališta, marine i parkovi.
- Uredsko – lokacije djelatnika bijelog ovratnika gdje postoji malo direktne interakcije između takvih djelatnika i opće javnosti. Vladine institucije i preduzeća su uglavnom ovog tipa okruženja. Pristup takvim lokacijama je uglavnom ograničen.
- Maloprodajno – lokacije sa prometom kupaca koji dolaze i odlaze pješice ili motornim vozilom i na kojima se vrše monetarne transakcije. Primjeri su prodavaonice i banke.
- Industrijsko – lokacije za preradu i proizvodnju roba. Gotovinske transakcije ne predstavljaju važnu djelatnost u takvim okruženjima, a javnost je rijetko prisutna. Primjeri su fabrike, skladišta, parkirališta i sortirnice.
- Poljoprivredno – lokacije na kojima se uzgajaju usjevi i životinje.
- Obrazovno – mjesta za učenje ili studiranje, uključujući i obdaništa, škole, fakultete, biblioteke i bogomolje.
- Društveno uslužno – mjesta na koja ljudi odlaze kada nešto nije u redu. To su, naprimjer, sudovi, pritvori, zatvori, stanice policije, bolnice i centri za liječenje bolesti ovisnosti.
- Javna prometna površina – rute koje povezuju sva druga okruženja. Primjeri su ceste i autoceste, pješački prolazi i biciklističke staze, kolni prilazi i parkirališta.
- Transportno – lokacije za masovna kretanja ljudi. Tu spadaju autobusi i autobusne stanice i stajališta, avioni i aerodromi, vozovi i željezničke stanice, trajekti i trajektne luke i prekookeanski linijski brodovi i pristaništa.
- Otvoreno/transitno – područja bez stalne ili redovne namjenske određene upotrebe. Razlikuju se od parkova po tome što nisu namijenjena za rekreaciju, iako ih građani mogu koristiti i u tu svrhu. Transitna područja obuhvataju napuštenu imovinu i gradilišta.

Ponašanje je druga dimenzija klasifikacije problema. Određivanjem ponašanja možete precizno prepoznati važne aspekte štete, namjere i odnose između počinitelja i meta. Postoji šest vrsta ponašanja.

- Predatorsko – počinitelj se jasno razlikuje od žrtve i žrtva se suprotstavlja radnjama počinitelja. Najuobičajenije vrste kriminaliteta su ove vrste. Među primjerima su pljačke, nasilje nad djecom, provale, maltretiranje u cilju izazivanja straha i krađe.
- Konsenzusno – sudionici vode interakciju svjesno i voljno. Tipično ova vrsta ponašanja podrazumijeva neku vrstu transakcije. Primjeri su preprodaja droge, prostitucija i preprodaja ukradenih roba. Međutim, napad na prostitutke se smatra predatorskim ponašanjem.
- Konfliktno – nasilne interakcije među otprilike jednakim osobama koje imaju određenu vrstu odnosa od ranije. Neki oblici nasilja u porodici između odraslih osoba podrazumijevaju ovu vrstu ponašanja, dok je nasilje u porodici usmjeren protiv djece i osoba starije životne dobi klasificirano kao predatorsko zato što sudionici nisu jednaki.
- Neprijetno – počinitelji se razlikuju od žrtava, ali su žrtve mnogobrojne i nastale štete nisu ozbiljne. Mnogi događaji koji uzrujavaju, koji su neprijatni, bučni ili uznemiravajući, ali ne nanose ozbiljne materijalne štete niti izazivaju fizičke povrede, spadaju u ovu kategoriju. Primjer su glasne zabave. Da li se vandalska djela uklapaju u ovu kategoriju zavisi o detaljima. Neki oblici vandalizma su predatorski. Određeni vidovi neprijetnog ponašanja su uzrujavajući bez obzira na okruženje, dok su drugi uzrujavajući samo u određenim okruženjima.

Ugrožavajuće, počinitelj i žrtva su ista osoba ili počinitelj nema namjeru da povrijedi žrtvu. Pokušaj samoubistva, predoziranje drogama i sudari motornih vozila su neki od primjera.

- Zloupotrebljavajuće prema policiji – ova kategorija je rezervirana za neopravdane zahtjeve za hitnim intervencijama policije. Primjeri su lažne prijave krivičnih djela i stalni pozivi vezani za pitanja koja građani mogu sami riješiti. Ova je zadnje utočište kojem pribjegavate kada je jedina šteta koja proizlazi iz takvog vida ponašanja trošak resursa policije i kada niti jedna gore navedena kategorija ne odgovara.

U tabeli je prikazana potpuna klasifikacija. Problem se klasificira tako što se stavlja u polje u kojem se odgovarajući stupac presijeca s odgovarajućim retkom. Tako naprimjer, dobitnik Tilley nagrade 2001. godine bavio se problem fizičkih povreda od razbijenih staklenih boca razbacanih oko pabova, koji je klasificiran kao konfliktno, rekreacioni problem (A). Policija u San Diegu je morala riješiti problem neprestanih lažnih dojava o navodnim prijetnjama uličnih bandi jednom mini-marketu (B). Obratite pažnju kako se to razlikuje od klasifikacije do koje je došao drugoplasirani dobitnik Goldsteinove nagrade 2003. godine koji je radio na problemu prodavnica koje su prodavale alkohol maloljetnim osobama u gradu Plano, u saveznoj državi Texas (C). Dobitnik Goldsteinove nagrade 2002. godine je radio na saobraćajnim nesrećama u kojima su sudjelovali migrantski poljoprivredni radnici i taj problem je klasificiran u kategoriju ugrožavajućeg ponašanja i kategoriju javne prometne površine (D). Dobitnik Goldsteinove nagrade 1999. godine je radio na rješavanju problema bacanja otpadaka i skitnje, koji je klasificiran u kategoriju javne prometne površine i neprijetnog ponašanja (E). Obratite pažnju na razliku između problema koji se odnosi na preprodaju droga na uglu ulice (F) i problema pljačke, otvaranja vatre među preprodavcima droga kao čin osвете (G). Ova dva problema se preklapaju, ali nisu ista.

Iako se većina problema uklapa u isto polje, ponekad problem može podrazumijevati više vidova ponašanja ili više okruženja. Naprimjer, policija u pokrajini Straffordshire u Engleskoj naišla je na problem kada su prosvjednici zauzeli napuštene zgrade duž građevinskog zemljišta na kojem je ustanovljeno pravo služnosti. To su bila otvorena/transitna okruženja. Protesti su sadržavali elemente neprijetnog ponašanja, ali je taktika zauzimanja tih zgrada predstavljala opasnost po same prosvjednike. Stoga je ugrožavajuće ponašanje bila druga relevantna kategorija ponašanja (u tabeli označeno kao H). Iako je ponekad potrebno klasificirati više vrsta ponašanja ili okruženja, prekomjerno korištenje više vrsta može dovesti do nepreciznosti.

Klasifikacijom problema policijske agencije mogu uporediti odvojena nastojanja na rješavanju problema koji se javljaju u istim okruženjima i obuhvataju istu kategoriju ponašanja. Da li se u toku analitičke obrade javljaju ista pitanja ili da li

postoje djelotvorni odgovori na ove probleme? Da li se pitanja i odgovori na probleme ove vrste razlikuju od pitanja i odgovora na druge vrste problema? Odgovori na ovakva pitanja mogu unaprijediti rješavanje problema, kao i obuku na temu rješavanja problema te nam pomoći da bolje razumijemo koji bi odgovori eventualno bili bolji za različite probleme u različitim okruženjima.

Daljnja literatura:

Eck, John and Ronald Clarke (2003). "Classifying Common Police Problems: A Routine Activity Approach." Crime Prevention Studies, volume 16, edited by Martha Smith and Derek Cornish. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Shema klasifikacije za uobičajene problem sa kojima se susreće lokalna policija

BEHAVIORS						
ENVIRONMENTS	Predatorsko	Konsenzusno	Konfliktno	Nepristojno	Ugrožavajuće	Zloupotrebjavajuće prema policiji
Rezidencijalno						
Rekreaciono			A			
Uredsko						
Maloprodajno		C				B
Industrijsko						
Poljoprivredno						
Obrazovno						
Društveno/usluž.						
Javna prometna površina	G	F		E	D	
Transportno						
Otvoreno tranz.				H	H	

16. Proučite putovanje do mjesta počinjenja krivičnih djela

Ako su trokutom analize problema (korak 8) identificirana tri osnovna elementa kriminaliteta, on ne objašnjava kako počinitelji pronalaze odgovarajuće mete. Prema Marcusu Felsonu, oni to rade na tri osnovna načina:

1. Putem vlastitog poznavanja žrtve (sin vašeg susjeda možda zna kada niste kod kuće).
2. Preko svog radnog mjesta (provalnik koji radi kao operater na telefonskoj centrali može slučajno čuti da sljedeće sedmice idete na odmor).
3. Putem preklapanja „prostora aktivnosti“.

Koncept preklapanja prostora aktivnosti nalazi se u središtu teorije o kriminalnom obrascu čiji su tvorci kanadski environmentalistički kriminolozi Pat i Paul Brantingham (vidi sliku). Oni putem ovog koncepta opisuju kako počinitelji pronalaze mete u svojoj dnevnoj rutini. Oni polaze od trokuta i promatraju počinitelje kako idu od kuće do posla i na rekreaciju. Oko svakog od ova tri čvorišta i duž svake od ove tri putanje (osim tampon zone u kojoj bi mogli biti prepoznati) počinitelji tragaju za prilikom da počine krivično djelo. Oni takve prilike mogu naći malo dalje od putanje, ali obično ne idu puno dalje od poznatog područja zato što im je lakše počinuti krivično djelo u svojoj dnevnoj rutini nego putovati da bi počinili krivično djelo.

Brantinghami koriste i pojam *ivice* koje se odnose na granice područja u kojima ljudi žive, rade, idu u kupovinu ili traže zabavu. Neka krivična djela će se prije dogoditi na tim ivicama — kao naprimjer, napadi iz rasne mržnje, pljačka ili krađa iz prodavnica — zato što upravo tu dolaze ljudi iz različitih kvartova koji se međusobno ne poznaju. U svojoj prvoj studiji Brantinghami su utvrdili da u gradu Tallahassee, na Floridi, postoji koncentracija provala u rezidencijalne objekte na granici između bogatih i siromašnih četvrti. Prema njihovom objašnjenju, bogati dijelovi grada provalnicima iz siromašnih četvrti nude privlačne mete, ali provalnici ipak nisu bili spremni riskirati i odlaziti dublje u te dijelove grada zato što im je teritorija bila nepoznata, te bi mogli biti prepoznati kao osobe sa strane. Također bi bili izloženi još većem riziku s obzirom na to da bi morali preći veću razdaljinu da bi krivičnim djelom ostvarili imovinsku korist.

Putanje kojima se ljudi kreću u svojim svakodnevnim aktivnostima i čvorišta u kojima aktivno borave objašnjavaju rizike od viktimizacije, kao i kriminalne obrasce. Zbog toga Brantinghami i drugi teoretičari krivičnog obrasca posvećuju toliku pažnju geografskoj distribuciji kriminaliteta i dnevnom ritmu aktivnosti. Naprimjer, ovi istraživači izrađuju mape kriminaliteta za različite sate u toku dana i za različite dane u sedmici, povezujući određene vrste kriminaliteta sa protokom putnika u javnom prometu, završetkom nastave, završetkom radnog vremena u trgovinama ili sa bilo kojim drugim procesom u kojem se ljudi kreću između čvorišta i duž putanja. Džeparoši i neki kradljivci roba iz prodavnica tragaju za gužvama, dok drugi počinitelji posvećuju veću pažnju odsustvu mase. Naprimjer, protok ljudi koji odlaze na posao generira kontra, protok provalnika prema stambenim naseljima koji koriste odsustvo građana koji svakodnevno putuju do radnog mjesta. Protok radnika u večernjim satima i vikendom pri povratku kući nekoliko sati kasnije proizvodi kontra, protok provalnika čija su meta trgovačke i industrijske lokacije.

Mnoge studije su pokazale da je putovanje do mjesta počinjenja krivičnog djela tipično vrlo kratko — počinitelji obično čine krivična djela u prostoru udaljenom od njihovog doma jedan do tri kilometra. Naprimjer, Andy Brumwell, kriminalistički analitičar u Policiji West Midlands, jednoj od najvećih policijskih snaga u Ujedinjenom Kraljevstvu, nedavno je završio analizu 258.074 putovanja do mjesta počinjenja krivičnih djela u periodu od dvije godine. Ustanovio je sljedeće:

- Oko polovine putovanja bilo je kraće od 1,5 km (u većini američkih studija putovanja mogu biti malo duža zbog manje gustoće naseljenosti i veće dostupnosti motornih vozila).
- Pređena razdaljina varirala je s vrstom krivičnih djela. Naprimjer, kradljivci roba iz prodavnica prelazili su veće razdaljine nego bilo koji drugi počinitelji.

- Žene su prelazile veće razdaljine nego muškarci, vjerovatno zbog toga što je većina žena krala robu iz prodavnica.
- Postojala je znatna razlika među počiniteljima u pogledu pređene distance do mjesta počinjenja krivičnog djela. Neki su obično činili krivična djela u naselju u kojem su živjeli. Drugi su odlazili dalje, posebno ako su imali supočinitelje u kriminalnoj situaciji.
- Najmlađi delikventi su činili krivična djela na mjestima u neposrednoj blizini svog doma, dok su oni starije dobi od oko 20 godina odlazili najdalje.

Susan Wernicke, kriminalistička analitičarka u gradu Overland Park, u saveznoj državi Kansas, predstavila je detaljnije informacije o maloljetničkim delikventima na Nacionalnoj konferenciji na temu mapiranja kriminaliteta, održanoj u San Diegu, u saveznoj državi California, 2000. godine u organizaciji Nacionalnog instituta pravde. Pokazala je da su u gradu Overland Park uhapšeni jedanaestogodišnjaci činili krivična djela na udaljenosti od prosječno 1,6 km od svog doma. Ova razdaljina se postepeno povećavala sa starosnom dobi i kod starijih maloljetnika, starih 17 godina, iznosila je 4,3 km. Ovakav porast je djelimično pripisala njihovoj osposobljenosti za vozača motornih vozila.

Putovanje do mjesta počinjenja krivičnog djela i indeks "vlastitog životnog okruženja"

Andy Brumwell je uveo „indeks vlastitog životnog okruženja“ kojim se mjeri postotak krivičnih djela počinjenih u određenom području od strane delikvenata koji žive u tom području. Vrijednost 100 označava da su mjesni delikventi odgovorni za sva krivična djela, dok vrijednost nula znači da mjesni delikventi nisu počinili niti jedno krivično djelo u datom području. Ova vrijednost se treba računati kada se vrši analiza problema na lokalnom nivou. Odgovor na pitanje da li su predatori s lokalnog nivoa ili dolaze sa određene udaljenosti utiče na vrstu mjere situacione prevencije kriminaliteta koja bi se mogla uspješno provesti. Naprimjer, zatvaranje ulica u određenom naselju će biti djelotvorno samo ako veliki broj počinitelja dolazi motornim vozilima u to naselje radi činjenja krivičnih djela.

Koncepti teorije o kriminalnom obrascu vam mogu pomoći da shvatite kriminalitet na teritoriji svoje nadležnosti. Trebate pokušati povezati počinitelja i kriminalne obrasce tako što ćete pronaći čvorišta, putanje i ivice. Možete početi praviti razliku između načina na koji počinitelji tragaju za povoljnom prilikom za činjenje krivičnog djela i kada pogodnu priliku pronalaze slučajno. Možete pronaći lokacije na kojima nema počinitelja, kao i kriminogena žarišta na kojima se okupljaju i razmisliti o razlozima za to (korak 17). Kriminalni obrasci izuzetno lokalnog karaktera će vam puno toga ispričati. Tako, na nekim ulicama u dijelu grada s visokom stopom kriminaliteta nema uopće kriminala, dok neke adrese generiraju najveći dio problema. Stanovnici znaju da je prilično bezbjedno kretati se jednom ulicom, dok to nije slučaj s nekom drugom ulicom. Čak mogu odabrati samo jednu stranu ulice, a ne drugu iz razloga sigurnosti. Ako stanovnici poznaju svoju lokalnu sredinu toliko dobro, šta vas sprečava da i vi to doznate? Teorija o kriminalnom obrascu vam pomaže da uradite upravo to i pomoći će vam da definirate konkretan problem još u fazi skeniranja problema i da u toku analize shvatite uzroke nastanka problema.

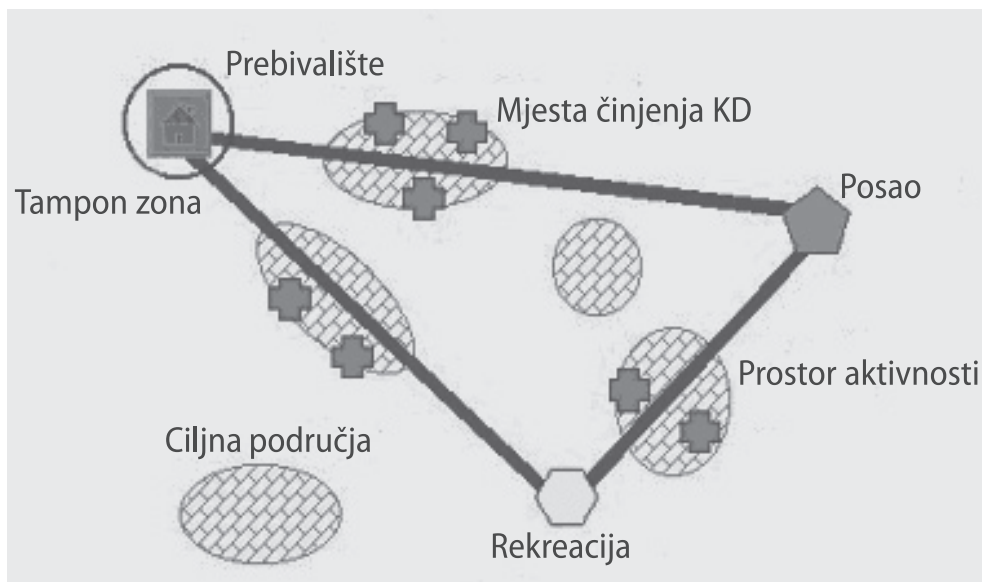
Daljnja literatura:

Brantingham, Patricia and Paul (1993). "Environment, Routine and Situation: Toward a Pattern Theory of Crime." Routine Activity and Rational Choice, Advances in Criminological Theory, volume 5, edited by Ronald Clarke and Marcus Felson. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Felson, Marcus (2002). *Crime and Every day Life*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Wiles, Paul and Andrew Costello (2000). *The Road to Nowhere: The Evidence for Travelling Criminals*. Home Office Research Study 207. London: Home Office (accessible at www.homeoffice.gov.uk)

Brantinghamova teorija o kriminalnom obrascu

Kim Rossmo je predstavio Brantinghamovu teoriju kroz ovaj dijagram. On pokazuje prostor aktivnosti počinitelja (prebivalište, posao, rekreacija i rute putovanja među njima), tampon zonu u blizini mjesta stanovanja u kojoj delikventi obično ne čine krivična djela i pet potencijalnih ciljnih područja (naprimjer, parkirališta). Krivična djela se izvršavaju tamo gdje se prostor aktivnosti počinitelja presijeca sa ciljnim područjem (križići). Primjećujete da u ovom primjeru nema krivičnih djela u prostoru oko mjesta zaposlenja počinitelja zato što nema povoljnih meta. Također postoje i dva ciljna područja bez krivičnih djela zato što ovaj počinitelj nije upoznat s tim mjestima.

Izvor: Rossmo, Kim (2000). *Geographic Profiling*. Boca Raton, FL: CRC Press.

17.17. Saznajte kako se razvijaju kriminogena žarišta

Analitičari često analiziraju kriminogena žarišta samo putem geografije. Ona obično može biti korisno polazište, ali da bi se kriminogeno žarište smanjilo ili eliminiralo, morate ući u dublju analizu da biste shvatili zašto određena sredina predstavlja kriminogeno žarište. Mi smo se fokusirali na razumijevanje procesa koji stvaraju takva žarišta. Kasnije, u okviru koraka 23 i 55 ćemo objasniti kako se vrši analiza i mapiranje kriminogenih žarišta, a da pritom ne dozvolite softveru za mapiranje da upravlja procesom. Kao što smo vidjeli u prethodnim koracima, mala područja – mjesta – ključna su za razumijevanje mnogih problema i osmišljavanje djelotvornih odgovora. Stoga se u ovom koraku fokusiramo na kriminogena žarišta. U narednim koracima ćemo nadograditi ovu ideju tako što ćemo pažljivo razmotriti aktivne kriminogene ulice i mjesta.

Postoje tri vrste kriminogenih žarišta, od kojih svako ima svoje temeljne uzročne mehanizme:

- **Generatori kriminaliteta** su mjesta koja privlače veliki broj ljudi iz razloga koji nisu povezani sa kriminalnom motivacijom. Pružanje velikog broja mogućnosti i prilika počiniteljima i metama da se sastanu u vremenu i prostoru proizvodi kriminal i nered. Među primjerima generatora su trgovački centri, prometna čvorišta, festivali i sportski događaji. Krivična djela i neredi su uglavnom posljedica velikog broja prisutnih ljudi i meta.
- **Atraktori kriminaliteta** su mjesta koja nude mnoge prilike koje pogoduju činjenju krivičnih djela, a koja su počiniteljima dobro poznata. Takvi lokaliteti privlače osobe sa motivacijom za kriminalom. Kratkoročno, počinitelji mogu doći iz drugih sredina, ali dugoročno i pod određenim okolnostima, počinitelji se mogu preseliti u ta područja. Primjeri su prostitucija i prodaja droga. Neka mjesta za zabavu su također dobro poznata po tome što pružaju pogodnu priliku za devijantne pojave. Takva mjesta u početku mogu biti poznata samo mještanima, ali kada se pročuju u širim krugovima, sve veći broj počinitelja biva privučen takvim mjestima, te se stoga povećava i broj počinjenih krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira.
- **Omogućivači kriminaliteta** javljaju se kada ponašanje na određenom mjestu nije u dovoljnoj mjeri propisano: kada nema pravila ponašanja ili kada se ona ne primjenjuju. Ako se, naprimjer, zatvori radno mjesto čuvara parkirališta, to će omogućiti ljudima da bacaju smeće po parkiralištu. A krađe iz motornih vozila će biti u porastu. Ovo je primjer nagle promjene u načinu upravljanja određenim mjestom. Ponekad upravljanje određenim mjestom vremenom slabi, što dovodi do porasta problema. Omogućivači kriminaliteta također prate nemarno staranje i postupanje. Naprimjer, ako su roditelji prisutni uz djecu na igralištu, oni time štite svoju djecu (staranje) i vode računa o tome da se njihova djeca ne ponašaju nedolično (postupanje). Ako se odgojni stil polako mijenja tako da djeca postaju sve više prepuštena sama sebi, tada se može povećati rizik od viktimizacije, kao i rizik da djeca postanu delikventni.

Patricia i Paul Btantingham sugeriraju da mjesta mogu biti kriminalno neutralna, što znači da ne privlače ni delikvente ni mete, a kontrola ponašanja na takvim mjestima je adekvatna. Na takvim mjestima se obično izvršava vrlo mali broj krivičnih djela, a počinjena krivična djela uglavnom nemaju svoj kriminalni obrazac. Zbog toga kriminalno neutralne sredine rijetko privlače pažnju policije. Iako rijetko kad zahtijevaju kriminalističku analizu, one su bitne zato što omogućavaju korisnu komparaciju s drugim vrstama sredina. Poređenje kriminalno neutralnih sredina sa, naprimjer, kriminogenim žarištem vam može pomoći da prepoznate razlike koje kreiraju nevolje u generatoru kriminaliteta, na području koje privlači kriminalitet (atraktor) i na području koje pogoduje činjenju krivičnih djela. U ovu svrhu je korisno istraživanje parova (korak 32).

Ukratko, kada neko kriminalno žarište izraste u veći problem, uglavnom se to dešava zbog povećanja broja meta, povećanja broja počinitelja koji koriste to žarište za činjenje krivičnih djela ili zbog toga što je opao nivo kontrole na tom mjestu. Često su sva tri razloga prisutna. Broj kupaca se može povećati u nekoj sredini, naprimjer, zbog toga što su otvorene nove ceste. Sve to može dovesti do povećanja broja krađa s obzirom na to da počinitelji koriste nove mogućnosti koje pogoduju

krađi. Uspješno činjene krivičnih djela može privući nove počinitelje. Povećan kriminalitet može dovesti do opadanja broja kupaca. Time se eliminiraju čuvari (kupci). Ali to ima i drugi efekat. To može dovesti do lošeg upravljanja s obzirom na to da su smanjeni resursi privrednih subjekata. Tako je problem koji je počeo kao generator kriminaliteta prerastao u atraktora kriminaliteta, a zatim u omogućivača kriminaliteta.

Možemo uporediti brojeve i stope da bismo dijagnosticirali koji je mehanizam na djelu. Dijeljenjem broja krivičnih djela s brojem mogućih meta kriminaliteta dobit ćemo stope (korak 27). One se često izražavaju kao broj izvršenih krivičnih djela na 100 raspoloživih meta. Tako naprimjer, ako je na jednom parkiralištu zabilježeno 15 provala u motorna vozila u toku jedne godine, a na parkiralištu ima 150 parkirališnih mjesta i parkiralište radi u gotovo punom kapacitetu, stopa provala u motorna vozila iznosi $15/150$ ili 0,1 ili 10 provala po parkirališnom mjestu u toku jedne godine. Obratite pažnju na to da je ovakva analiza korisna samo ako parkiralište radi u gotovo punom kapacitetu. Ako se u većini dana tokom godine koristi samo 50 parkirališnih mjesta, onda je stopa tri puta veća ($15/50=0,3$ ili 30 provala po parkiranom vozilu godišnje).

Tabela 1 ilustrira razlike u rangiranju značaja kriminogenih žarišta, ovisno o tome da li se koriste brojevi ili stope. Mjesto „A“ je „najakutnije“ kriminogeno žarište u smislu brojeva, ali je drugo po značaju u smislu stopa; mjesto C se kreće od trećeg po značaju do prvog najakutnijeg žarišta, ovisno o tome da li se brojevi ili stope uzimaju u obzir.

Da pogledamo kako mehanizmi na kriminogenim žarištima generiraju indikativne kombinacije brojeva i stopa. Generatore kriminaliteta karakterizira veliki broj krivičnih djela, ali s obzirom na to da je njihov broj meta visok, oni imaju niske stope kriminaliteta (mjesto B u tabeli 1). Atraktori kriminaliteta također imaju veliki broj krivičnih djela, ali s obzirom na to da imaju relativno mali broj meta, njihove stope kriminaliteta su visoke (mjesto A). Omogućivači kriminaliteta, sa oslabljenom kontrolom ponašanja, obično metama nisu privlačni. Međutim, tih nekoliko raspoloživih meta ima visok rizik. Tako mjesto s relativno malim brojem krivičnih djela, ali s visokom stopom kriminaliteta, sugerira da se radi o omogućivaču kriminaliteta (mjesto C). Na kraju, broj krivičnih djela na lokacijama koje su kriminalno neutralne će biti nizak, tako da čak i ako broj meta nije naročito visok, njihova stopa kriminaliteta će također biti niska (mjesto D). Ovi odnosi su sumirani u tabeli 2.

Rangiranje brojeva i stopa je relativno, te je ovaj proces koristan u svrhu poređenja. Također na djelu možemo istovremeno imati nekoliko različitih mehanizama. Naprimjer, slabije kontrole ponašanja (omogućivač) također mogu privući počinitelje (atraktor). Ipak, takva poređenja pružaju rani indikator koji nam pokazuje šta trebamo dalje raditi i nudi hipoteze za daljnje razmatranje (vidi korak 20). Ovakva analiza nam pomaže da sugeriramo odgovore koji bi mogli biti djelotvorni. To je sumirano u tabeli 3.

Daljnja literatura:

Brantingham, Patricia and Paul (1995). "Criminality of Place: Crime Generators and Crime Attractors". *European Journal on Criminal Policy and Research* 3(3):1,26.

Tabela 1: brojevi i stope

Mjesto	Krivična djela	Mete	Stope	Mete/100
A	341	898	0,350	35
B	148	1.795	0,082	8
C	117	243	0,481	48
D	28	638	0,044	4

Tabela 2. Dijagnosticiranje mehanizama koji uzrokuju kriminogena žarišta

	Broj	Stopa
Atraktori kriminala	Visok	Visoka
Generatori kriminala	Visok	Niska
Omogućivači krim.	Nizak (Visok)	Visoka
Kriminalno neutralni	Nizak	Niska

Tabela 3:Šta raditi sa žarištima koja postaju akutnija

Vrsta žarišta	Uzrok	Vrsta odgovora	Pitanja na koja je potrebno odgovoriti
Generatori kriminala	Veliki broj nezaštićenih meta	Povećati zaštitu	Pod kojim okolnostima su mete ranjive? Kako se ranjivost može promijeniti?
Atraktor kriminala	Privlače delikvente	Odvratiti počinitelje od dolaska	Šta privlači počinitelje? Kako se to može promijeniti?
Omogućivač kriminala	Slabljenje kontrole	Povratiti staranje, postupanje ili upravljanje lokalitetom	Ko bi mogao kontrolirati ponašanje? Kako se mogu poticati na vršenje kontrole?

18. Doznajte da li se može primijeniti pravilo 80, 20

Vrloritan princip prevencije kriminaliteta je da je kriminalitet visoko koncentriran na određene osobe, određena mjesta i stvari. Ovo sugerira da će fokusiranje resursa tamo gdje je kriminalitet koncentriran biti najkorisnije u smislu prevencije. Ove koncentracije (o kojima će detaljnije biti govora u narednim koracima) imaju svoje nazive koji su već prepoznatljivi mnogim kriminalističkim analitičarima:

- **Povratnik u kriminal** U Wolfgangovoj poznatoj filadelfijskoj kohorti, oko 5 posto od ukupnog broja počinitelja obuhvaćenih studijom bilo je odgovorno za preko 50 posto svih izvršenih krivičnih djela.
- **Učestale žrtve** Prema britanskoj studiji o Britanskom istraživanju kriminaliteta (British Crime Survey), učestale žrtve (nešto više od 4 posto od svih žrtava) pretrpjele su posljedice svih krivičnih djela obuhvaćenih ovim istraživanjem (vidi korak 29).
- **Kriminogena žarišta** U svom značajnom dokumentu kojim su ovaj koncept uveli u kriminalistički rječnik, da se tako izrazimo, Lawrence Sherman i njegove kolege su utvrdili da na 6 posto adresa u Minneapolisu otpada 60 posto od ukupnog broja poziva kojima je zatražena intervencija policije.
- **Najprivlačniji predmeti** Godišnji podaci Zavoda koji prikuplja podatke o finansijskim gubicima na autocestama za potrebe osiguravajućih kuća pokazuju da su odštetni zahtjevi po osnovi osiguranja za određene marke automobila čak 30 puta brojniji od odštetnih zahtjeva za druge marke vozila (vidi korak 31).
- **Rizični objekti i prostori** U Danversu, u saveznoj državi Massachusetts, na 3 od 78 prodavnica (ili 5 procenata) otpada 55 procenata krađa koje su prijavljene policiji (vidi korak 28).

Ova vrsta koncentracije nije svojstvena samo kriminalu i neredima, nego je gotovo univerzalno pravilo. Na samo malom dijelu zemljine površine skoncentriran je najveći dio života na planeti Zemlji. Svega mali broj zemljotresa izaziva najveće štete na planeti. Mali dio populacije drži u svojim rukama najveći dio bogatstva. Najveći broj hapšenja počinitelja otpada na svega mali broj policijskih službenika.

Ovaj fenomen se popularno naziva pravilo 80,20 prema kojem je, u teoriji, 20 posto određenih stvari odgovorno za 80 posto ishoda. U praksi je rijetko taj odnos tačno 80 naspram 20, ali je uvijek mali postotak nečega ili neke grupe odgovoran za veliki postotak nekog rezultata. U tabeli je ovo pravilo prikazano u praksi, na primjeru analize krivičnih djela krađa i provala na gradilištima 55 poduzetnika u stanogradnji u gradu Jacksonville (Florida), koju je uradila Stacy Belledin. Jedanaest poduzetnika (20 posto od cijele grupe) bilo je žrtvom 85 posto svih djela krađe i provala počinjenih na gradilištima, a koja su prijavljena Uredu šerifa u Jacksonvilleu u periodu januar,septembar 2004. godine.

Stoga, prilikom istraživanja bilo kojeg problema trebate se uvijek zapitati da li je primjenjivo pravilo 80,20. Jednostavna procedura od šest faza pokazuje kako možete odgovoriti na to pitanje:

1. Sastavite listu ljudi, mjesta ili proizvoda skupa sa izbrojenim brojem događaja koji se pripisuju svakom posebno.
2. Rangirajte ih prema broju događaja koji se povezuju sa svakim posebno – barem u najvećem broju.
3. Izračunajte postotke događaja koji otpadaju na svaku osobu, mjesto ili proizvod. U tabeli je navedeno 386 djela krađe i provala. Od toga šezdeset (15,5 posto) je izvršeno na gradilištu poduzetnika br. 1.
4. Saberite postotke djela počevši od osobe protiv koje je izvršeno najviše krivičnih djela, mjesta na kojima je izvršeno najviše krivičnih djela ili proizvoda nad kojima je izvršeno najviše krivičnih djela (u ovom slučaju poduzetnika u stupcu 5).
5. Saberite postotke osoba, mjesta ili proizvoda (u ovom slučaju kumulativni postotak poduzetnika u stupcu 5).
6. Uporedite kumulativne postotke osoba, mjesta ili proizvoda (stupac 5) sa kumulativnim postocima ishoda (stupac 4). Ovo pokazuje koliko osoba ili mjesta najviše doprinosi problemu.

Ove vrste računanja mogu itekako pomoći u fazi skeniranja u smislu usmjeravanja prevencije. Tako, u primjeru Jacksonvillea samo je pet poduzetnika bilo žrtva preko 50 posto svih krivičnih djela. U teoriji, fokusiranje preventivne mjere na tih pet poduzetnika, a ne na cijelu grupu od 55 poduzetnika, može biti vrlo efikasna strategija smanjenja cjelokupnog problema grada koji se odnosi na krađe i provala na gradilištima.

U fazi analize, ovakve tabele mogu pomoći prilikom određivanja da li postoje bitne razlike među osobama, mjestima ili proizvodima na vrhu i među onima na dnu liste. U našem primjeru Stacy Belledin je ustanovila da je približna mjera broja izgrađenih stanova u priličnoj korelaciji sa brojem krađa i provala izvršenih nad svakim poduzetnikom posebno, ali ne objašnjava sve razlike u smislu rizika. Drugi eventualno bitni izvori tih razlika bi mogla biti naselja u kojima su poduzetnici izvodili radove, prakse prijavljivanja krivičnih djela policiji i njihove standardne sigurnosne mjere predostrožnosti.

Prijavljena djela krađe i provala na gradilištima 55 poduzetnika u stanogradnji, Jacksonville, Florida, januar – septembar 2004.				
1	2	3	4	5
Poduzetnik	Krivična djela	Postotak djela	Kumulativni postotak krivičnih djela	Kumulativni postotak poduzetnika
1	60	15,5%	15,5%	1,8%
2	39	10,1%	25,7%	3,6%
3	38	9,8%	35,5%	5,5%
4	34	8,8%	44,3%	7,3%
5	34	8,8%	53,1%	9,1%
6	31	8,0%	61,1%	10,9%
7	29	7,5%	68,7%	12,7%
8	26	6,7%	75,4%	14,6%
9	19	4,9%	80,3%	16,4%
10	11	2,9%	83,2%	18,2%
11	8	2,1%	85,2%	20,0%
12	7	1,8%	87,1%	21,8%
13	7	1,8%	88,9%	23,7%
14	6	1,6%	90,4%	25,5%
15	5	1,3%	91,7%	27,3%
3 poduzetnika, 4 KD	12	3,0%	94,8%	32,7%
3 poduzetnika, 3 KD	9	2,4%	97,2%	38,2%
1 poduzetnik, 2 KD	2	0,5%	97,7%	40,0%
9 poduzetnika, 1 KD	9	2,3%	100,0	56,4%
24 poduzetnika, 0 KD	0	0,0%	100,0	100,00
55 poduzetnika	386	100%	100%	100%

19. Istražite svoj problem

Možda su druge policijske agencije već radile na problemu koji je pred vama ili su ga istraživači možda već proučavali. Možete uštedjeti puno vremena ako pronađete njihove analize i rad, posebno ako pronađete odgovore koji su bili djelotvorni, kao i one koji nisu imali efekta. Proučavanje rada drugih vam može pružiti korisne hipoteze koje možete testirati na vašem problemu (korak 20).

Počnite sa Priručnikom za policijsko djelovanje usmjereno na probleme (Problem, Oriented Guides for Police, POP Guides) koji ćete naći na web adresama www.cops.usdoj.gov i www.popcenter.org. U svim smjernicama je sumirano istraživanje konkretnog problema i razmatraju se načini odgovaranja na probleme. (Verzije vodiča na web stranicama imaju i poveznice sa izvornim materijalima koje štampana verzija nema). Stalno se izrađuju novi vodiči, ali ako nema vodiča koji se bavi vašim problemom, onda potražite slične vodiče. Naprimjer, nema vodiča na temu preprodaje droga u stambenim objektima u državnom vlasništvu, što upravo može biti problem kojim se vi bavite. Međutim, postoje vodiči koji se bave „preprodajom droga u stambenim zgradama u privatnom vlasništvu“ i „na tržištima droge na otvorenom“ i oni vam možda mogu pomoći.

Korisne web stranice

Posjetite niže navedene web stranice kako biste proširili djelokrug vašeg istraživanja. Nemojte doći u iskušenje da preskačete vodiče iz Australije i Ujedinjenog Kraljevstva zato što u tim zemljama postoji rasprostranjena praksa rada policije usmjerenog na probleme, a kriminalistički problemi su slični ovdašnjim. Ustvari, kriminalitet u San Franciscou može biti sličniji kriminalitetu u Sydneyu, u Australiji, nego kriminalitetu u nekom gradiću u Louisiani ili Tennesseeu.

- **Centar za rad policije usmjeren na probleme** (Center for Problem, Oriented Policing) (www.popcenter.org). Osim POP vodiča, web stranica također sadrži i na stotine izvještaja o projektima usmjerenim na probleme koji su godinama dostavljani u konkurenciji za nagrade Goldstein i Tilley. Preko pretraživača na ovoj web stranici možete pretraživati projekte po temama, možete ih pročitati i preuzeti na vaš račun.
- **Baza podataka sa sažeci radova** (NCJRS Abstracts Database) (<http://abstractsdb.ncjrs.gov>). Samo se mali dio sažetaka iz ove ogromne baze podataka direktno odnosi na rad policije, ali možda ona sadrži materijal koji će za vas biti koristan. Sažeci su ponekad povezani sa integralnim tekstom članka ili izvještaja, koji možete preuzeti na vaš račun. U drugim slučajevima možete tražiti primjerak. Ova usluga je besplatna i efikasna – uglavnom materijal dobijete u roku od dvije do tri sedmice.
- **Ministarstvo unutrašnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva** ([www\(The Home Office, United Kingdom\) \(www.homeoffice.gov.uk](http://www(The Home Office, United Kingdom) (www.homeoffice.gov.uk)). Ministarstvo unutrašnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva (Home Office), sa nadležnostima sličnim nadležnostima američkog Ministarstva pravde (Department of Justice), preduzima i sponzorira odlična istraživanja iz domena policijskog djelovanja. Pođite od brzog pretraživanja („quick search“) preko pretraživača na portalu. Za svaki dokument ćete dobiti sažetak. Pritiskom na sažetak dobit ćete integralni tekst.
- **Web stranica „smanjenje kriminaliteta“** (Crime Reduction Website, Home Office) (www.crimereduction.gov.uk). Pretražite preko „toolkits“ i „mini,sets“, gdje ćete naći praktične smjernice za postupanje u vezi s mnogim krivičnim djelima, uključujući i pljačke, provale u stambene objekte, nasilje u porodici, ulični kriminal i viktimizaciju studenata.
- **Australski institute za kriminologiju** (Australian Institute of Criminology) (www.aic.government.au). Počnite pretraživanje od prve stranice. Svaki dokument nudi kraći opis. Do detaljnijeg opisa možete doći pritiskom na naslov. Većinu dokumenata možete preuzeti na vaš račun.

Drugi korisni izvori

- **Google.** Ako vam navedene web stranice nisu od velike koristi, pokušajte vaš problem „uguglati“. *Google* se smatra pretraživačem na internetu broj jedan. Da biste unijeli vaše pitanje, potrebno je da samo ukucate nekoliko opisnih riječi i da pritisnete „traži“ i dobit ćete niz relevantnih stranica. One su izlistane po redoslijedu važnosti prema broju poveznica na web stranice. Svoje pretraživanje možete suniti vrlo jednostavno: dodajte još pojmova u tražilicu. Vaše novo pretraživanje će rezultirati kraćom listom stranica već pronađenih u odgovoru na vaš „preširok“ upit.
- **Druge policijske uprave.** Ako ste doznali da su se druge policijske uprave bavile istim problemom, pokušajte ih nazvati. Razgovarajte sa kriminalističkim analitičarima ili službenicima koji su već radili na projektu. Ako nema izvještaja, nemojte se previše oslanjati na ono što vam kažu zato što je memorija vrlo nepouzdana.
- **Univerzitet.** Korisne savjete možete dobiti posebno na Katedri za krivično pravosuđe, ukoliko postoji. Prije kontakta pogledajte web stranicu da biste doznali šta se na Katedri izučava. Za konsultacije duže od otprilike sat vremena član osoblja fakulteta može očekivati nadoknadu, iako neki javni univerziteti smatraju pomoć državnim agencijama sastavnim dijelom redovnog posla univerzitetskog osoblja.
- **Domaći eksperti.** Ako vam se stalno pojavljuje ime nekog eksperta u toku istraživanja, pokušajte ga kontaktirati elektronskim putem i zatražiti savjet. Tražite samo konkretne informacije koje vam ekspert može brzo dostaviti. Kada tražite reference, navedite one koje ste već našli kako bi ekspert vidio da li ste ispuštali nešto bitno.
- **Međubibliotečke pozajmice.** Većina velikih javnih i univerzitetskih biblioteka su se pretplatile na ovu vrstu usluge koja im omogućava da za vaše potrebe pozajme knjige i članke iz drugih biblioteka. Morate popuniti obrazac koji ćete dobiti u matičnoj biblioteci i očekujte da ćete na traženi materijal čekati oko 2 sedmice.
- **Sažeci radova iz oblasti krivičnog pravosuđa (CJA).** (Criminal Justice Abstracts (CJA)). Online pristup CJA je osnovni resurs koji ćete obično naći samo na fakultetima na kojima postoji katedra za krivično pravosuđe. Pokušajte uvjeriti svoju upravu da je potrebno da se pretplati na CJA. Tu se nalaze glavni žurnali, knjige i izvještaji iz ove oblasti. CJA obuhvata veću akademsku literaturu nego NCJRS Abstracts, iako NCJRS Abstracts nudi više stručnih magazina i magazina sa rezultatima istraživanja koja su provele vladine institucije.

Ograničenja informacija

Vaši najbolji izvori informacija će vjerovatno biti (1) članci istraživača koji su proučili problem s kojim se vi sada suočavate i (2) izvještaji sa policijskih projekata o istom problemu. Međutim, oba izvora imaju ograničenja:

- Većina kriminologa su više zainteresirani za kriminalitet i delikvenciju generalno nego za konkretne oblike kriminaliteta. Također su više zainteresirani za distancione uzroke kriminaliteta, kao što su socijalna ugroženost i disfunkcionalne porodice, nego za bliže uzroke problema, kao što su loše sigurnosne mjere ili nedostatak nadzora. Tako, čak i kad pronađete akademske članke na temu vašeg problema, možete ustanoviti da su uzroci koje su oni identificirali od male pomoći u osmišljavanju djelotvornog odgovora.
- Osim ukoliko vaš problem nije vrlo uobičajen, nemojte očekivati da ćete pronaći veliki broj relevantnih policijskih projekata. Budite skeptični oko tvrdnji o uspjehu, osim ukoliko postoje evaluativni podaci. Čak i projekti koji su dobitnici Goldstein ili Tilley nagrade ne moraju biti kvalitetno evaluirani. Također vodite računa i o tome da odgovor koji je bio uspješan u jednom gradu ili naselju možda neće biti uspješan u vašem slučaju zbog specifičnih okolnosti koje vašu situaciju čine drugačijom. Međutim, prethodno iskustvo policije u radu na istom problemu uvijek predstavlja važan izvor ideja o tome šta može biti korisno u vašoj situaciji.

Pažljivo pročitajte akademske sažetke

Većina akademskih članaka počinje s kratkim sažetkom. Ako vam se čini interesantnim, pročitajte dužu verziju sažetka, diskusiju i/ili zaključke. Ako mislite i dalje da je to korisno, pogledajte pregled literature na početku članka. Obično možete preskočiti dio s opisom metoda u kojem se nalaze podaci, analiza i rezultati. Čak i ako članak nije direktno relevantan, možda će vam ipak materijal naveden u referencama biti koristan.

Ako vam je potrebno više detalja za odgovor (naprimjer, detalji o video nadzoru), vratite se za svoj računar i ponovo otidite u biblioteku gdje biste trebali naći potrebne činjenice, što će vam omogućiti uvid u iskustvo drugih.

Daljnja literatura:

Clarke, Ronald and Phyllis Schultze (2004). Researching a Problem. Problem, Oriented Guides for Police, Problem, Solving Tool Series No. 2. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services.(dostupno na: www.popcenter.organd www.cops.usdoj.gov).

Identificiranje odgovora

Sumirajte odgovore koje ste identificirali tako što ćete napraviti tabelu kao što je tabela u Smjernicama POP, sa po jednim retkom za svaki odgovor i pet stupaca:

	Odgovor	Izvor	Kako djeluje	Najbolje djeluje ako...	Pitanja
1					
2					

20. Postavite hipoteze

Kad god naiđemo na neki novi i zagonetan kriminalni obrazac, mi stvaramo hipoteze o njegovim uzrocima koje su često bazirane na nepotpunim informacijama. Iskustvo i teorija su dobri izvori hipoteza. (1) Svoje hipoteze trebate jasno postaviti, (2) ne smijete biti nepopravljivo skloni hipotezama i (3) trebate koristiti podatke za njihovo objektivno testiranje. Očekujte da će sve hipoteze biti promijenjene ili odbačene nakon što pregledate sve relevantne podatke zato što niti jedna hipoteza nije u potpunosti tačna. Zbog toga je često najbolje testirati više međusobno suprotstavljajućih hipoteza.

Set hipoteza je putokaz za analizu. Hipoteze sugeriraju vrste podataka koje trebate prikupiti, kako se ti podaci trebaju analizirati i kako se trebaju tumačiti rezultati analize. Ako ste istraživali tučnjavu u barovima čiji su sudionici pod uticajem alkohola, možete početi s pitanjem: „Koliko barova predstavlja problematične lokacije?“ Na osnovu pravila 80,20 (korak 18) trebate napraviti hipotezu da će u nekim barovima biti puno slučajeva tučnjave, ali da će u većini biti samo nekoliko ili ni jedna tučnjava. Zatim ćete testirati ovu hipotezu tako što ćete napraviti listu licenciranih ugostiteljskih objekata u kojima se isporučuje alkohol i izbrojati prijave tučnjave u svakom od njih u zadnjih 12 mjeseci.

Ako je vaša hipoteza potvrđena, onda postavite sljedeće pitanje: „Koja je razlika između barova u kojima su tučnjave česte i barova s malim brojem napada?“ Koncept rizičnih objekata (korak 28) bi vam mogao pomoći da formirate set od tri hipoteze:

1. Rizični barovi imaju više gostiju.
2. Rizični barovi imaju određena svojstva koja privlače napadače.
3. Osoblje koje radi u rizičnim barovima ili ne kontroliraju ponašanje ili provociraju tučnjave.

Ove hipoteze možete testirati tako što ćete prikupiti podatke o broju gostiju u visokorizičnim i niskorizičnim barovima, analizirajući broj i stopu fizičkih napada po gostu, prateći odnose među ljudima u problematičnim barovima i onima koji to nisu, te osoblje i goste koji u takvim situacijama interveniraju.

Ako su podaci pobili vašu prvu hipotezu i ako ste ustanovili da ne postoji velika razlika u broju fizičkih napada u ugostiteljskim objektima u kojima se isporučuje alkohol, onda se možete zapitati zašto je toliko barova problematično. Ovo sugerira drugu hipotezu: to je problem percepcije: broj fizičkih napada u barovima u gradu je otprilike isti kao u barovima u usporedivim gradovima. Ova hipoteza sugerira da će vam biti potrebni podaci iz usporednih gradova.

Ako po prikupljanju relevantnih podataka ustanovite da u vašem gradu postoji abnormalno visok broj problematičnih barova, onda možete postaviti sljedeće pitanje: „Šta je zajedničko većini barova u gradu koji proizvodi ogroman broj fizičkih napada?“ Prema jednoj hipotezi, to je način na koji se izdaju dozvole za služenje alkohola i način na koji je rad barova reguliran. Prema drugoj hipotezi, postoji nešto u prirodi gostiju u vašem gradu. Testiranje obje hipoteze zahtijeva prikupljanje relevantnih podataka i procjenu validnosti hipoteza.

Obratite pažnju na to kako pitanja i hipoteze strukturiraju analizu. Rezultati testa – pozitivne i negativne – otkrivaju nove konkretnije odgovore. Cilj je početi sa opširnim pitanjima i hipotezama, a u toku procesa odbacivanja nepotrebnog dolazite do seta visoko fokusiranih pitanja koji ukazuju na eventualne odgovore.

Hipoteze sugeriraju vrstu podataka koje trebate prikupiti. U primjeru tučnjave u barovima, test svake hipoteze zahtijeva specifične podatke. Ponekad se isti podaci mogu koristiti za testiranje više hipoteza (kao što je to slučaj sa izborom između tri alternativna objašnjenja za rizične barove). Često su potrebni raznovrsni podaci da bi se napravio izbor među alternativnim hipotezama (kao što je to slučaj sa zadnjim setom hipoteza). Što su vaše hipoteze konkretnije, to će vaše

prikupljanje podataka biti fokusiranije. Zbog toga je važnije imati jasnu hipotezu koja vam se osobno ne dopada nego nejasnu hipotezu koju podržavate, ili što je još gore, ne imati hipotezu.

Paraliza analize

Nepostojanje eksplicitnih hipoteza može dovesti do „paralize analize“, prikupljanja prevelikog broja podataka, provođenja preopširne analize, i na kraju, izostanka bilo kakvog korisnog zaključka.

Hipoteze mogu usmjeravati analize podataka. Svaka jasna hipoteza sugerira obrazac podataka koje trebate biti u stanju promatrati, ako je hipoteza tačna. U gore navedenom primjeru, hipoteza izvedena iz koncepta rizičnih objekata se može testirati putem jednostavne analitičke procedure. Ako je bar generator kriminala, onda trebate vidjeti visok broj fizičkih napada, visok broj gostiju, ali nisku stopu fizičkih napada (vidi korak 17). Ako ne pronađete ovakav obrazac, to sugerira da je hipoteza loša. Stoga je važno imati jasnu ideju o onome što trebate promatrati ako je vaša hipoteza tačna, a šta trebate promatrati ako je vaša hipoteza pogrešna (vidi treći stupac u tabeli). Ako ne možete ovo uraditi, onda je to indikator eventualno nejasne hipoteze.

Hipoteze vam pomažu da tumačite rezultate analize. Pretpostavimo da je analiza tučnjava u barovima pokazala da većina tučnjava otpada na nekolicinu barova, a promatranje visokorizičnih i niskorizičnih barova ukazuje na činjenicu da su zaštitari u rizičnim barovima isprovocirali tučnjave. Ovo odmah sugerira mogućnost intervencije. Ukratko, validnost hipoteze mora napraviti razliku. Drugim riječima, ako je hipoteza tačna, vi ćete donijeti odluku koja će biti drugačija u slučaju da je hipoteza pogrešna. Ako ćete donijeti istu odluku bez obzira na rezultate testa, onda su hipoteza i njeno testiranje irelevantni.

Ukratko, hipoteze su bitne u smislu usmjeravanja analize. Da biste postavili hipoteze, trebate postavljati bitna pitanja, zatim dati jednostavne i direktne spekulativne odgovore na ta pitanja. Ti odgovori su vaše hipoteze. Te spekulacije moraju biti dovoljno smjele u smislu da mogu biti i pogrešne i mora postojati način da se pokaže da li su tačne ili netačne. Ako postoji mogućnost, postavite i suprotstavljene hipoteze.

Postavljanje hipoteza je korisna grupna vježba s obzirom na to da učesnicima sa suprotnim mišljenjima omogućava da svoje perspektive otvoreno iznesu na način koji omogućava jasna i objektivna testiranja. Na taj način učesnici čije hipoteze nisu validne daju suštinski doprinos analizi problema. Ako je svaka hipoteza povezana sa potencijalnim rješenjem, test tih hipoteza istovremeno usmjerava pažnju na izvedive odgovore i odbacuje neefikasne pristupe.

Pitanja, hipoteze i testovi		
Pitanje	Primjer hipoteze	Moguć test
Zašto je ovo mjesto rizično?	Zbog velikog broja raspoloživih meta.	Izbrojite mete na lokaciji i izračunajte stopu kriminaliteta. Uporedite tu stopu sa stopama za susjedna područja. Ako rizično mjesto ima višu stopu, hipoteza je pogrešna, a ako je otprilike ista ili niža, onda je hipoteza tačna
Zašto u problematičnom području ima više krađa motornih vozila nego u susjednim područjima?	Stanovnici parkiraju svoja vozila na ulici, što stanovnici drugih područja ne rade	Ako problematično područje ima slične ili niže stope uličnog parkiranja, odbacite hipotezu, ako su više, prihvatite je.
Zašto je iznenada došlo do porasta krađa bakarnih cijevi sa gradilišta koje ima novog vlasnika?	Novi vlasnik je kupio obližnju otkupnu stanicu za staro željezo	Uporedite krađe cijevi prije i nakon promjene vlasnika. Ako je stopa krađa ista prije i nakon promjene vlasnika ili ako je trend krađa već bio u porastu prije nego što se vlasnik promijenio, onda je hipoteza vjerovatno pogrešna. U suprotnom, hipoteza se čini razumnom.

21. Sami prikupljajte podatke

U toku rutinskog analitičkog rada vjerovatno najviše koristite podatke o krivičnim djelima i hapšenjima, ali kada radi- te na projektu usmjerenom na problem trebate koristiti daleko širi spektar podataka. Naprimjer, podaci o pozivima u kojima je zatražena intervencija policije vam mogu više pomoći nego podaci o hapšenjima da shvatite razmjere trgovine drogama na problematičnim lokacijama. I podaci koje vode gradske vlasti i privredni subjekti vam mogu pomoći prilikom analize problema vandalizma ili krađe u trgovinama čije su razmjere nedovoljno izmjerene u izvještajima policije. Ali u većini projekata usmjerenih na probleme uvidjet ćete da je neophodno izaći na teren — kako se to kaže u istraživač- kom vokabularu, i prikupiti podatke. Naprimjer, možda ćete vi i vaš projektni tim morati sistematično promatrati sredinske karakteristične značajke mjesta izvršenja krivičnih djela, možda ćete trebati razgovarati sa žrtvama i oštećenim stranama, a možda i sa počiniteljima ili ćete pak zamoliti svoje kolege da to urade u vaše ime. Potreba za prikupljanjem podataka se može javiti u svakoj od četiri faze procesa SARA, kao što to pokazuju sljedeći primjeri:

1. Roland Clarke je radio na projektu fokusiranom na krađe motornih vozila sa parkirišta u centru grada Charlotte, u saveznoj državi Sjeverna Karolina. Ispostavilo se da grad nije imao ažurirane mape sa ucrtanim lokacijama svih parkirišta s obzirom na to da su se stalno otvarala nova parkirišta na lokalitetima srušenih objekata, a novi objekti su nicali na lokacijama nekadašnjih parkirišta. Zbog toga su policijski službenici koji su radili na projektu morali pregledati cijelo područje grada i napraviti kompletan inventar parkirišta. U toku projekta službenici su izbrojali parkirišna mjesta na svakom parkirištu kako bi procijenili rizik od krađe po jednom parkirišnom mjestu. To je omogućilo rangiranje parkirišta po nivou rizika od krađe, od najvišeg do najnižeg. Zatim, da bi objasnili varijacije u stepenu rizika, službenici su prikupili detaljne informacije o mjerama sigurnosti na svakom parkirištu, koje su obuhvatile i postojanje adekvatnog osvijetljenja i zaštitne ograde, te postojanje čuvara ili sigurnosnih patrola.
2. U okviru drugog projekta koji je proveden u gradu Charlotte, sa fokusom na krađe na gradilištima, dva policijska služ- benika koja su radila na projektu, Dan Cunius i Eric Rost, redovito su provjeravali svaku kuću obuhvaćenu projektom kako bi bili sigurni da građevinski poduzetnici provode dogovorene operativne, preventivne mjere. Do završetka studije službenici su proveli ukupno 8.050 provjera u kućama — što je uistinu bila velika akcija na prikupljanju podataka koja se provodila pod svim vremenskim uvjetima.
3. U izvještaju za Nacionalni centar za tehničko, tehnološku podršku agencijama za provođenje zakona i kazneno, popravnim zavodima, Karin Schmerler, analitičarka javne sigurnosti u gradu Chula Vista, u saveznoj državi Kalifornija, došla je do još nekih primjera prikupljanja primarnih podataka u okviru projekata kandidiranih za Golsteinovu nagradu za izvr- snost u radu policije usmjerenom na probleme, uključujući i sljedeće:
  - U okviru projekta putem kojeg je smanjen broj poziva policiji u kojima su prostitutke tražile intervenciju u gradu Buffa- lo, u saveznoj državi New York, policija je provela 15 detaljnih razgovora sa prostitutkama i nadzor nad 116 „klijenata“. Informacije do kojih je policija došla su iskorištene za pridobivanje podrške javnosti povećanim mjerama i radnjama iz svoje nadležnosti prema klijentima prostitucije i liječenju prostitutki od ovisnosti o drogama te njihovoj mogućnosti obraćanja pravosudnim organima.
  - U toku projekta patroliranja prometnim cestama u Kaliforniji kojim je smanjena smrtnost na najopasnijoj dionici ru- ralne ceste za 35 posto, grupa od 30 policajaca je putovala 5 sati autobusom da bi izvršila pregled dionice u dužini od 32 km. Grupa je preporučila da se prije svega uvede obaveza vožnje motornim vozilima s upaljenim svjetlima tokom 24 sata dnevno.
  - U okviru projekta smanjenja maltretiranja i zastrašivanja učenika u gradu South Euclid, u saveznoj državi Ohio, policija je u okviru fokusnih grupa razgovarala sa učenicima kako bi utvrdila gdje i kada se osjećaju nesigurnim. Učenici su označili školske hodnike i vrijeme kad mijenjaju učionice kao visoko rizične, što je policija potvrdila pregledom školske evidencije o incidentima. Na osnovu tih nalaza, vrijeme promjene učionica je među odjelima podijeljeno, a nastavnici

su u timovima nadgledali školske hodnike. To je dovelo do smanjenja maltretiranja i zastrašivanja u školskim hodnicima za 60 posto.

U svom članku je Karin Schmerler istaknula da čak i prikupljanje podataka na ad hoc osnovi može biti korisno – dala je primjer kratkog obilaska bankovnih automata koji su česta meta pljački da bi se provjerili lokacija i osvjetljenje. U drugim slučajevima, za prikupljanje podataka može biti potrebna pomoć fakulteta u osmišljavanju i provođenju akcije.

Budite pažljivi prilikom prikupljanja podataka

Rad policije u zajednici vam postavlja mnogobrojne zahtjeve, ali od vas ne traži da se izlažete opasnosti od uličnih pljački i napada.

Iako u nekim situacijama možete biti protiv prikupljanja podataka zbog poteškoća i potrebnog vremena, ponekad je ipak to prijeko potrebno za projekat usmjeren na problem i uvijek donosi korist, naprimjer:

1. Odlaskom na teren možete shvatiti problem koji ne biste shvatili ako sjedite ispred računara, bez obzira koliko su podaci na kojima radite sadržajno bogati.
2. Osmišljavanje instrumenta za prikupljanje podataka vas može primorati da duboko razmislite o prirodi problema, vrstama odgovora koji bi mogli biti djelotvorni u datoj situaciji i o načinu na koji svoja nastojanja možete najbolje evaluirati.
3. Uključivanje policijskih službenika u prikupljanje podataka (kao i u osmišljavanje načina rada) pruža dragocjenu priliku da im pokažete u kojoj mjeri je potreban rigorozan, sistematičan pristup u problemski orijentiranom projektu.
4. Kada sami prikupljate podatke, to vam omogućava da usavršite vlastite sposobnosti istraživanja i da budete istinski kreativni.

Tabelarni prikaz motornih vozila s privremenim registarskim tablicama

Matt White i Charles Dean, iz Uprave policije za grad Charlotte i okrug Mecklenburg, su se uvjerali da veliki broj počinitelja koristi lažne privremene registarske tablice na svojim vozilima. Lažne tablice su im omogućavale da mjesecima, čak godinama, upravljaju vozilima za koje nisu plaćeni porez i osiguranje i da vozila koriste za činjenje drugih krivičnih djela. Da bi došli do čvrstih dokaza u prilog potrebi za reformom sistema izdavanja privremenih registarskih tablica, White i Dean su krenuli u noćnu akciju neformalne inspekcije dva susjedna naselja u gradu Charlotte iste veličine – jednog s visokom stopom i drugog s niskom stopom kriminaliteta. Naselje s visokom stopom kriminaliteta (Belmont, na lijevoj strani mape) imao je 6,4 puta više prijavljenih djela nasilja u periodu od 12 mjeseci prije njihove akcije i 5,6 puta više hapšenja počinitelja u naselju nego naselje s niskom stopom kriminaliteta (Plaza, Millwood). Kao što su očekivali, u Belmontu su primijetili 12 automobila (označene crnim tačkama na mapi) sa privremenim registarskim tablicama i nijedno takvo vozilo u Plazi Millwood, bez obzira na slične razmjere uličnog parkiranja u oba naselja i veći broj vozila u Belmontu koja su uvučena duboko u kolni prilaz kako bi sakrili registarske tablice od policijskih patrola.

Izvor: White, Matt and Charles Dean (2004). "Abuse of Temporary License Tags in North Carolina". *Understanding and Preventing Car Theft, Crime Prevention Studies*, Volume 17, edited by Michael Maxfield and Ronald Clarke, Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Daljnja literatura:

Schmerler, Karin and Mary Velasco (2002). "Primary Data Collection: A Problem, Solving Necessity". *Advanced Crime Mapping Topics*. Denver, CO: National Law Enforcement & Corrections Technology Center, University of Denver.

22. Pažljivo razmotrite distribucije podataka

Nakon što ste prikupili podatke, trebate znati šta vam oni govore. Pretpostavimo da ste prikupili podatke o fizičkim napadima na vozače taksi vozila. Da li su napadi koncentrirani na svega mali broj vozača? Da li su napadi koncentrirani u određene dane u sedmici ili u određene sate u toku dana?

Da biste odgovorili na ova pitanja, trebate pogledati *distribuciju* podataka. Na donjoj slici prikazana je distribucija ubistava na 53 naselja u Cincinnatiju u periodu od 36 mjeseci. Horizontalna osa pokazuje broj ubistava u jednom naselju. Vertikalna osa pokazuje broj ubistava po naseljima (tako u prvom stupcu, u 13 naselja broj ubistava je bio 0). U većini naselja se desilo po nekoliko ubistava, ali duga crta koja se proteže udesno označava nekoliko naselja s velikim brojem ubistava.

Distribuciju trebate često sumirati. Postoje dva osnovna opisa distribucije: tipična ili prosječna i varijacija ili raspršenje (disperzija).

Prosječna. Prosjek se može izračunati na tri načina:

Aritmetička sredina Ovo je najuobičajenija mjera prosjeka. Ona za broj ubistava u naseljima Cincinnatija iznosi 3,7 ubistava po naselju – izračunato dijeljenjem 198 ubistava sa 53 naselja.

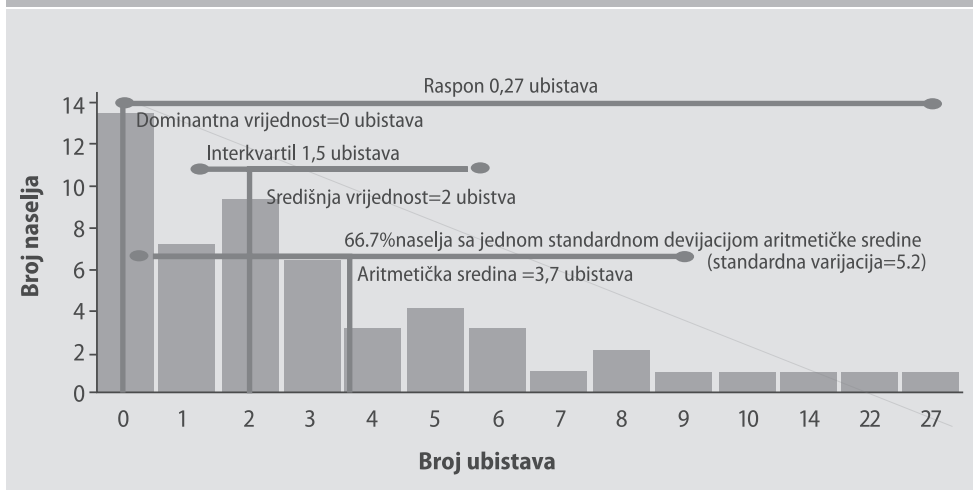
Središnja vrijednost Ovo je vrijednost koja slučajeve dijeli na dvije jednake grupe. Polovina naselja u Cincinnatiju imaju dva ili više ubistava, a druga polovina ima dva ili manje od dva.

- **Dominantna vrijednost** To je vrijednost najvećeg broja slučajeva. U našem primjeru dominantna vrijednost iznosi 0 ubistava zato što u najvećoj grupi naselja nema ubistava.

Raspršenje. Postoje tri uobičajene metode mjerenja raspršenja:

- **Raspon.** Ovo je najosnovnija mjera raspršenja. To su najniža i najviša vrijednost. U našem primjeru raspon je 0,27 ubistava.
- **Interkvartilni raspon** sagledava nižu i višu granicu središnjih 50 posto vrijednosti. U primjeru iz Cincinnatija interkvartilni raspon iznosi 1,5 ubistava. Polovina naselja spada u ovu skupinu. Od preostalih naselja 25 posto ima jedno ili nijedno ubistvo, a preostalih 25 posto naselja ima 5 ili više ubistava. Da biste pronašli interkvartilni raspon, rangirajte slučajeve i podijelite ih u četiri jednake grupe. Dvije središnje grupe predstavljaju interkvartile. Interkvartilni raspon je najniža i najviša vrijednost te dvije srednje grupe.
- **Standardna devijacija.** Ova mjera raspršenja ukazuje na srednju razliku u odnosu na aritmetičku sredinu distribucije. Što je standardna devijacija manja, manje je prosječno raspršenje oko aritmetičke sredine. Formula je prilično dosadna, ali izračun možete napraviti uz pomoć svakog kompjuterskog tabelarnog proračuna (spreadsheet) ili statističkog softvera. Dvije trećine slučajeva spadaju u jednu standardnu devijaciju na obje strane aritmetičke sredine. U primjeru iz Cincinnatija standardna devijacija iznosi 5,2 ubistava.

DISTRIBUCIJA UČESTALOSTI UBISTAVA U NASELJIMA CINCINNATIJA

Broj ubistava

Koje su najbolje mjere tipičnosti i disperzije zavisi o dvije karakteristike podataka. Prva je simetrija distribucije. U simetričnoj distribuciji oblik na jednoj strani aritmetičke sredine se ogleda na drugoj strani. Aritmetička sredina je jednaka središnjoj vrijednosti u simetričnim distribucijama. Ako je vrijednost sa većinom slučajeva u središtu, onda će dominantna vrijednost biti ista kao i druge dvije mjere prosjeka. Ali dominantna vrijednost ne mora biti jednaka središnjoj vrijednosti ili aritmetičkoj sredini. Distribucija može imati dvije dominantne vrijednosti, po jednu sa svake strane središnje vrijednosti. Ako je distribucija otprilike simetrična, aritmetička sredina i standardna devijacija mogu odgovarati.

Ako je distribucija asimetrična, onda se ne bi trebale koristiti aritmetička sredina i standardna devijacija. Koristite središnju vrijednost ili dominantnu vrijednost i interkvartil ili cijeli raspon. U analizi problema je asimetrija vrlo uobičajena.

Druga karakteristika koja se koristi za odabir mjera tipičnosti i disperzije je mjerna skala koja se koristi za podatke. Najčešće se spominju tri vrste mjernih skala:

- **Nominalne skale** Kod nominalnih skala se jednostavno primjenjuju oznake. Spol (muški=1, ženski=2) se mjeri pomoću nominalne skale zato što brojevi jednostavno zamjenjuju oznake riječima i kategorijama se mogu dati nove oznake, npr. muški=2, ženski=1 bez stvaranja problema. Ako su vaši podaci nominalni, onda odgovora samo dominantna vrijednost.
- **Ordinalne skale** Ordinalnim skalama se slučajevi rangiraju i daju im se oznake. Rang lista naselja, počevši od najvišeg broja ubistava pa do najnižeg, proizvodi ordinalnu skalu (prvo, drugo, treće i završava sa pedeset trećim). Ordinalne podatke ne možete sabirati ni oduzimati, množiti niti dijeliti. Jedino možete odrediti da li je rang slučaja viši, niži ili jednak rangu drugog slučaja. Ako su podaci ordinalni, ne mogu se koristiti ni aritmetička vrijednost ni standardna devijacija. Tada koristite središnju vrijednost i interkvartilni raspon.
- **Omjerne skale** vam omogućavaju da saberete, oduzmete, pomnožite i podijelite zato što je razlika između svake vrijednosti jednaka i postoji nula koja ima značenje. Broj ubistava u naselju se mjeri putem omjerne skale: razlika između 0 ubistava i 1 ubistava ista je kao razlika između 26 ubistava i 27 ubistava i 0 ubistava ima značenje. Sa ovim vrstama podataka možete koristiti aritmetičku sredinu i standardnu devijaciju.

VRSTA PODATAKA, NJIHOVA UPOTREBA I OGRANIČENJA			
	Nominalna	Ordinalna	Omjerna
Opis	Nazivi kategorija	Rang i naziv kategorija	Ima jednake intervale među brojevima i nula ima značenje
Primjer	0=nema žrtava 1=žrtva Jednako je validno kao i 0=žrtva 1=nema žrtava	0=nema KD 1=jedno KD 2=više od jednog KD	Broj KD: 0,1,2... (0=nema KD)
Skale prema desnoj strani imaju sva obilježja skala prema lijevoj strani plus njihova svojstva (npr. sve što možete raditi s nominalnim i ordinalnim podacima možete uraditi i sa omjernim podacima, plus i više)			
Dozvoljene matematičke operacije	Iste ili nisu iste	Veće, manje ili jednake	Sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje
Dozvoljen prosjek	Dominantna vrijednost	Središnja i dominantna vrijednost	Aritmetička sredina, središnja vrijednost i dominantna vrijednost
Dozvoljena disperzija	Raspon	Interkvartilni raspon i raspon	Standardna devijacija i ostalo
Komentari	Koristi se kod kategorija (npr. spol) i grupa (npr. lanci prodavnica; prodavnice koje nisu trgovački lanci)	Koristiti kad postoji prirodno rangiranje ili redosljed kategorija (npr. činovi u policiji) ali razlike među činovima nisu uvijek iste ili jasne.	Koristiti za postotke, zbrajanje i mnoge druge mjere.

Daljnja literatura:

Od osnovne do napredne statistike: korisne poveznice

www.prndata.com/statistics_sites.htm, Hyperstat

Hyper Stat On line Text book <http://davidmlane.com/hyperstat/index.html>

23. Dijagnosticirajte vaše kriminogeno žarište

Pri likom mapiranja kriminaliteta korisno je napraviti razliku između akutnih i hroničnih kriminogenih žarišta (korak 17). Akutna kriminogena žarišta pokazuju abnormalni nagli porast kriminaliteta koji može prirodno opadati, dok hronična kriminogena žarišta imaju konstantno više nivoe kriminaliteta nego druga područja koji vjerovatno neće opadati, osim ukoliko se nešto ne preduzme. Postoje tri osnovne vrste *hroničnih* žarišta, od kojih je svako povezano s posebnim teorijama i vrstama odgovora.

- **Žarišne tačke** su lokacije s visokim nivoima kriminaliteta. Na njima je kriminalitet koncentriran u objektima ili na adresama učestalih žrtava (vidi korak 28 i 29). Višestruka krivična djela izvršena na određenim mjestima su prikazana tačkicama.
- **Žarišne linije** su dijelovi ulica s koncentracijom kriminaliteta. One se javljaju, naprimjer, u slučaju visokih stopa provala u motorna vozila parkirana duž određenih ulica. Višestruka krivična djela izvršena na određenim dijelovima ulica označena su linijama.
- **Žarišna područja** su kvartovi s koncentracijom kriminaliteta. Žarišna područja nastaju iz više razloga. Obilježja područja mogu pogodovati kriminalu. Ili žarišno područje može sadržavati veliki broj međusobno nepovezanih i diskretnih problema. Na mapama su žarišna područja prikazana kao osjenčana područja ili su označena konturama ili gradijentima koji označavaju nivoe kriminaliteta. Tipologija kriminogenih žarišta Jerry Ratcliffea (vidi okvir) pravi razliku između dvije vrste žarišnih područja:
  - Ona sa tijesno grupiranim uzorkom događaja i
  - Ona koja imaju relativno jednaku disperziju događaja po žarišnom području.

Na donjoj slici su prikazane ove tri vrste kriminogenih žarišta. Problematična mjesta za zabavu su prikazana kao tačkice zato što su napadi locirani na adresama. Provale u vozila, međutim, izvršavaju se duž neprekidnih dijelova ulica, pa je takva koncentracija prikazana s dvjema crtama koje se presijecaju. Na kraju, gradirane konture žarišta u stambenoj četvrti sugeriraju da je rizik od provala najviši u jednoj maloj zoni, ali opada kako se odmičete od centra. Tačkice unutar ovog gradiranog područja označavaju lokacije stalnih provala.

Pojašnjavanje prirode vašeg kriminogenog žarišta da već naslutiti odgovor:

- Žarišne tačke sugeriraju promjenu fizičkog okruženja određenih mjesta ili promjenu načina na koji se o njima vodi računa. Također sugeriraju i intervencije kod visoko, rizičnih žrtava.
- Žarišne linije sugeriraju promjenu ulica, staza ili drugih ruta ili okruženja oko njih.
- Žarišna područja sugeriraju masovno partnerstvo u cilju promjene situacije u naseljima.

Tabela pokazuje kako je koncentracija kriminaliteta povezana s načinom na koji se kriminalitet mapira i gdje je odgovor fokusiran.

Koncentracija, mapiranje i akcija			
Koncentracija	Žarišta prikazana kao:	Nivo akcije	Primjeri akcije
Mjesta, na određenim adresama, uglovima ili objektima	Tačke	Objekat, ugao, ulica	Video nadzor u parkirališnim garažama, promjena načina na koji se alkohol služi u barovima
Žrtve	Tačke	Adrese žrtava	Pomoć žrtvama da spriječe nova krivična djela taktikom osnaživanja mete
Ulice, duž ulica ili ispred zgrada s pogledom na ulicu	Linije	Duž staza, ulica i prometnica	Stvaranje slijepih ulica, promjena prometnih pravila, promjena pravila parkiranja
Područje, naselje	Osjenčana područja	Naselja, regije i druga područja	Partnerstva među zajednicama, preuređenje naselja

Vrste kriminogenih žarišta

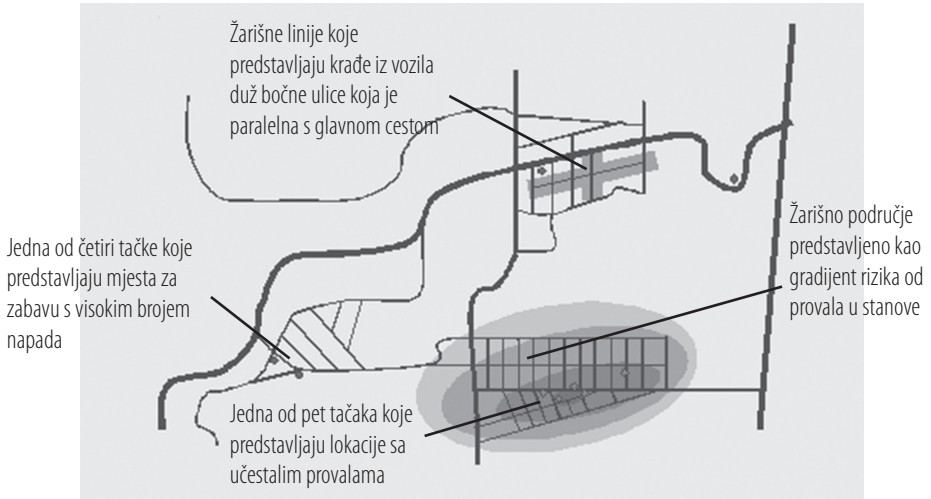
Žarišne linije koje predstavljaju krađe iz vozila duž bočne ulice koja je paralelna s glavnom cestom

Jedna od četiri tačke koje predstavljaju mjesta za zabavu s visokim brojem napada

Jedna od pet tačaka koje predstavljaju lokacije sa učestalim provalama

Žarišno područje predstavljeno kao gradijent rizika od provala u stanove

Vrste kriminogenih žarišta

Ratcliffeova tipologija kriminogenih žarišta

Jerry Ratcliffe pravi razliku između tri vrste kriminogenih žarišta. Počinje sa žarišnim područjem, a zatim istražuje tačkasti uzorak. Ako su sva krivična djela izvršena na istoj lokaciji, onda je žarište „žarišna tačka“. Žarišne tačke opisuju iste fenomene kao i gore opisane žarišne tačke. Ako su krivična djela tijesno grupirana u cijelom području, Ratcliffe to naziva „grozdastim“ žarištem. Na kraju, ako su krivična djela relativno jednako disperzirana po cijelom prostoru žarišta, onda takvo žarište naziva „disperziranim“. Grozdasta i disperzirana žarišta su podkategorije naše kategorije „žarišnog područja“. Ratcliffeov pristup privlači pažnju na koncentraciju krivičnih djela i zahtijeva od analitičara da definiše parametre žarišnog područja prije klasifikacije kriminogenog žarišta.

Izvor: Ratcliffe, Jerry (2004). "The Hot spot Matrix: A Framework for the Spatio, Temporal Targeting of Crime Reduction". *Police Practice and Research* 5:5,23.

Analiza kriminogenih žarišta treba početi od mjesta, zatim preći na ulice i na kraju na područja. Uzet ćemo primjer problema zapaljenih automobila. Da li se zapaljeni automobili konstantno nalaze na samo nekim adresama? Ako da, onda se trebate zapitati zašto su ta mjesta odabrana, a ne neka druga mjesta u blizini? Ako ne, onda trebate napraviti sljedeći korak, a to je pažljivo istražiti sve ulice. Ako nađete koncentraciju na nivou ulice, onda trebate uporediti ulice da biste utvrdili zašto su neke privlačne za paljenje automobila, a druge nisu. Ako je koncentracija na nivou ulice niska (to jeste, kriminalitet je disperziran relativno jednako po većem broju ulica), trebate razmotriti koncentraciju na nivou lokalne zajednice i uporediti naselja s visokom i niskom koncentracijom. Ovaj pristup osigurava visoko koncentriran odgovor.

Na slici žarišne tačke za krivično djelo provala označavaju postojanje učestalih žrtava u okviru cjelokupnog problema naselja. Samo žarišno područje to ne bi otkrilo. Prije nego što nastavite s daljnjim koracima, trebate odrediti da li se žarišno područje može u velikoj mjeri pripisati postojanju nekoliko tačaka na kojima su provale učestale. To možete uraditi tako što ćete svaku lokaciju činjenja krivičnih djela tretirati kao da je na njoj izvršeno samo jedno krivično djelo, a onda

ćete sagledati cijelo područje. Ako ono više nije žarište, u tom slučaju nekoliko žarišnih mjesta su uzrok problema. Ako je područje još uvijek žarišno, onda su te tačke učestalih provala fragmenti koncentracije provala na određenom području.

Analiza kriminogenih žarišta može biti dragocjen instrument još na početku procesa rješavanja problema, ali nakon što otkrijete žarišne tačke, trebate se zapitati zašto su neke tačke žarišne, a druge nisu. Ako analizu zaustavite nakon što ste otkrili žarišne tačke, to može dovesti do površne analize i primjene nedjelotvornog odgovora. Ako problem ne sadrži geografsku komponentu, onda je mapiranje žarišta tek u maloj mjeri korisno i u tom slučaju ćete morati koristiti druge analitičke pristupe.

Daljnja literatura:

Eck, John, Spencer Chainey and John Cameron (2005). Mapping Crime: Understanding Hot Spots. Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice.

24 24. Trebate znati kada ćete koristiti mape visoke rezolucije

Konvencionalni softver je od male koristi za mapiranje kriminaliteta u urbanom središtu grada, univerzitetskom kampusu, stambenom kompleksu ili na bilo kojem lokalitetu s velikim brojem zgrada. Razlog je što većina zgrada, bez obzira koliko su velike, imaju samo jednu adresu i krivična djela koja se izvršavaju bilo gdje u zgradi pripisuju se toj adresi. Stoga, mapiranje može ukazivati na kriminalitet u određenoj zgradi ili objektu možda samo zbog veličine objekta. Kada se uzme u obzir da u tom objektu radi ili da ga koristi veliki broj ljudi, on bi se mogao smatrati i relativno bezbjednim. George Rengert je pokazao da je parkirališna garaža u središnjoj Philadelphiji, koja je identificirana kao žarište autokriminala, ustvari, imala nižu stopu autokriminala nego obližnje ulice s obzirom na veliki kapacitet parkirališne garaže u koju može stati veliki broj vozila.

U stvari, mnogi veliki objekti nisu bezbjedni. U svojoj frapantnoj kritici stanovanja u državnim stanovima u Americi hiljadu devetsto šezdesetih godina Oscar Newman je pokazao da što je neboder viši, viša je stopa kriminaliteta na 100 stanovnika. On je tvrdio da su vrlo velike stambene zgrade privlačne za činjenje krivičnih djela zato što stanari ne poznaju svoje susjede, a plan i tlocrt zgrada im je onemogućavao da vrše nadzor nad zajedničkim prostorom, naprimjer, nad hodnicima, liftovima i igralištima. Njegove ideje su od tada prerasle u paket principa – prevencija kriminaliteta putem planiranja okoliša (Crime Prevention through Environmental Design – CPTED) – za projektiranje i tlocrtni raspored sigurnih zgrada i javnog prostora.

Da bismo razumjeli zašto je određeni objekat nesiguran, kriminalitet je potrebno podijeliti u specifične kategorije i njihove lokacije unutar objekta je potrebno obilježiti na mapi. Upravo tu na scenu stupa mapiranje visoke rezolucije ili 3D mapiranje. Nažalost, mapiranje visoke rezolucije je teško i zahtijeva puno vremena. Prate ga dva osnovna problema:

1. Policijske evidencije o počinjenim krivičnim djelima rijetko kad sadrže precizne podatke o lokacijama na kojima su počinjena krivična djela unutar objekta, iako upravitelji zgrada ili odjeli za sigurnost objekta i osoblja mogu ponekad pružiti te informacije. Kada ne mogu, potrebno je uspostaviti posebne procedure evidentiranja krivičnih djela za određeni vremenski period da bi se dobile ovakve informacije (korak 21).
2. Što se tiče novih objekata, možda postoji mogućnost da dobijete planove u digitalnom formatu, što bi olakšalo mapiranje. Ali kada je objekat star, vjerovatno je teško doći do ažuriranih planova te je, stoga, potrebno iste nacrtati.

U većini slučajeva ovakvi problemi će jednostavno eliminirati mogućnost mapiranja u visokoj rezoluciji, ali se oni ipak mogu savladati, kao što su George Rengert i njegove kolege pokazali u svojoj studiji o kriminalitetu u kampusu Univerziteta Temple u Philadelphiji. Oni su razvili GIS (geografski informacioni sistem) visoke rezolucije kombiniranjem softvera za mapiranje sa AutoCAD crtežima kampusa. Elementi poput vodovodnih cijevi i elektroinstalacije su eliminirani i mape su izmijenjene tako da su ulice predstavljene linijama (linije s obje strane koje su predstavljale pločnik), dok su poligoni predstavljali tlocrte objekata i oblike atletskih terena i parkirališta. Ukrasno grmlje, ograde, rasvjeta i drugi fizički elementi su također prikazani na mapama. Zatim su krivična djela, prethodno evidentirana od strane univerzitetske policije s ovlastima unutar kampusa, unesena s preciznim lokacijama na kojima su počinjena, što je omogućilo njihovo povezivanje sa sredinskim obilježjima, kao što su slaba rasvjeta ili mrtvi ugao koji omogućava napadaču da se sakrije i čeka priliku.

Kriminalitet je mapiran za sve spratove svakog objekta. Prikaz horizontalnog rasporeda kriminaliteta unutar objekta projiciran je na tlocrtnu površinu prizemlja. Na slici 1 je prikazan rezultat za jedan objekat – Gladfelter Hall. Kriminalitet je distribuiran među svim spratovima, osim desetog. Mapa također pokazuje jasnu skupinu (grozd) krivičnih djela zajedničkih za većinu spratova na površini koja je najbliža nizu od četiri lifta u blizini centralnog dijela objekta. Upravo su tu locirani „stakleni“ uredi sekretara i recepcionera za svaku katedru posebno, „stakleni“ zato što imaju velike staklene površine na zidovima koji lopovima omogućavaju da provjere da li je neko unutra i da li se bilo šta isplati pokušati. Katedra za krivično

pravosuđe – na kojoj Rengert radi – postavila je prozorske zavjese koje se u večernjim satima mogu spustiti da bi se spriječio pogled u unutrašnjost „staklenih“ ureda!

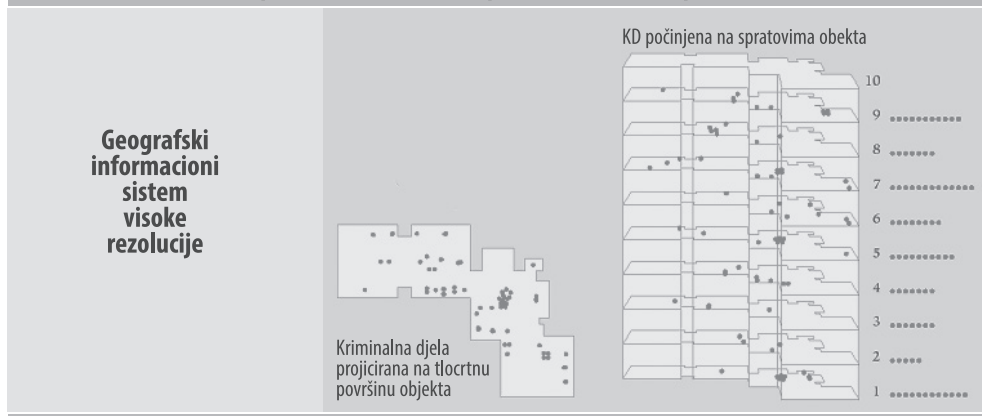
Već postoji komercijalni softver koji izrađuje fotorealistične modele gradova, a tehnološka dostignuća, kao što su lasersko snimanje u 3D formatu, pojednostaviti će izradu elektronskih mapa, kao što su mape Gladfelter Halla. U međuvremenu, kada je broj krivičnih djela mali, kvalitetni, jasni crteži, s precizno ucrtanim lokacijama na kojima su počinjena krivična djela, ponekad mogu biti jednako korisni. Na slici 2 je prikazan tlocrtni plan javnog stambenog kompleksa u Lisson Grenu u Londonu, koji je nacrtao Barry Poyner. Na njemu su ucrtane lokacije na kojima su izvršene pljačke i krađe ženskih torbica duž prolaza među zgradama u toku dva šestomjesečna perioda: *prije* nego što su uvedene preventivne promjene i *nakon* što je u četiri stambena objekta ugrađen interfonski sistem. Ustvari, interfonskim sistemom je blokiran pristup prolazima unutar stambenog kompleksa sa glavne ceste. U ovom slučaju je mapiranje visoke rezolucije bilo korisno za procjenu preventivne mjere. Ali je i slika 2 pomogla da se problem pravilno dijagnosticira zato što je pokazala da je koncentracija pljački i krađe torbica bila u onim dijelovima sistema unutrašnjih prolaza koji se nisu vidjeli sa susjednih zgrada niti iz prizemlja.

Daljnja literatura:

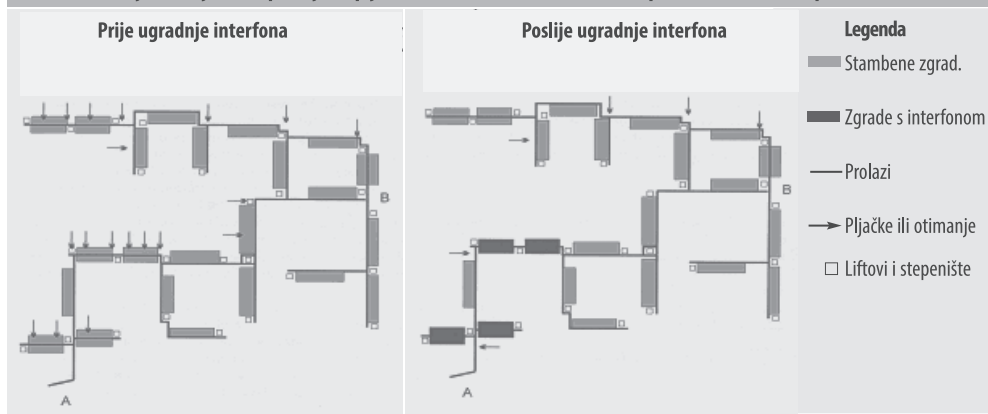
Crowe, Tim (1991). *Crime Prevention Through Environmental Design. Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*. Boston: Butterworth, Heinemann.

Rengert, George, Mark Mattson, and Kristin Henderson (2001). *Campus Security Situational Crime Prevention in High-Density Environments*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Slika 1: Mapa Gladfelter Halla, kampus Univerziteta Temple u 3D formatu

Slika 2: Lokacije na kojima su počinjene pljačke i krađe ženskih torbica duž prolaza unutar kompleksa Lisson Green

25. Posvetite pažnju dnevnom i sedmičnom ritmu

Ciklusi aktivnosti imaju ogroman uticaj na probleme. Promjene u broju vozila u prometu na cestama koji zavisi o ritmu odlaska na posao i povratka s posla te odlaska u kupovinu, naprimjer, mijenjaju broj meta i čuvara na parkiralištima. A to opet određuje kada su krađe i provale u vozila najčešće. Pljačke pijanih gostiju su vjerovatnije u vrijeme zatvaranja noćnih klubova petkom i subotom zato što je tada broj meta veći. U ovom primjeru dva važna ritma vrše koncentraciju aktivnosti na rješavanju problema. Prvi je ciklus radnih dana i vikenda koji čini petak i subotu u noćnim satima toliko popularnim za zabavu i rekreaciju. Drugi podrazumijeva dnevni ciklus otvaranja i zatvaranja barova. U ovom koraku ćemo razmotriti kratkoročne fluktuacije tokom određenog broja sati i dana. U koraku 26 ćemo pažnju obratiti na duže vremenske periode, tj. mjesece i godine.

U različitim objektima postoje različiti ciklusi aktivnosti koji mogu doprinijeti njihovim problemima. Školski ritmovi su slični, ali se razlikuju od radnih. Na autobuska stajališta gradskog prijevoza utiče ritam prometa putnika u vrijeme vršnih razdoblja odlaska velikoga broja putnika na posao i njihova povratka s posla ili odlaska u kupovinu, ali i učestaliji dolazak i odlazak autobusa.

Tabelarni prikaz ritma izvršenja krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira pomoći će vam da identificirate važne cikluse aktivnosti koji mogu doprinijeti problemu. Kao što je to prikazano u nižoj tabeli, izračunajte prosječan broj kriminalnih događaja za svaki sat posebno (ili za neki drugi vremenski interval) za period od nekoliko dana (matrica podataka na vrhu), zatim rezultate unesite u grafikon (slika A). Slika B pokazuje postotak sedmičnih kriminalnih događaja koji se dešavaju svakog dana. S obzirom na to da se ritam određenih dana u sedmici uveliko razlikuje od ritma drugih dana, Rachel Boba preporučuje da se dani i sati prikažu zajedno (slika C). Rezultat pokazuje žarišne vremenske periode s najučestalijim dešavanjem kriminalnih događaja u toku sedmice. Takve grafikone je lako izraditi. Sva tri grafikona su urađena u tabelarnom proračunu (spreadsheet) standardnim načinom izrade grafikona.

Vremenska analiza je najlakša kada su događaji u okviru problema učestali. Tako će vremenska analiza biti korisnija za uobičajene, minorne događaje, kao što su pritužbe na buku i manji saobraćajni udesi nego za rjeđe, ozbiljne događaje, kao naprimjer, ubistvo. Ako se radi o malom broju događaja, onda možete sagledati duži vremenski period kako biste obuhvatili veći broj događaja. Ali ako se problem mijenja tokom dužeg perioda, slika koju dobivate može biti iskrivljena ili zastarjela.

Ako imate razumno precizna vremena dešavanja, to će olakšati vremensku analizu. Krivična djela u kojima je došlo do kontakta između počinitelja i žrtve, kao što su djelo pljačke, silovanja i fizičkog napada, mogu se precizno odrediti s obzirom na to da su žrtve često u stanju navesti vrijeme izvršenja takvih krivičnih djela. Puno je teže odrediti protuimovinska krivična djela, kao što su otuđenje motornog vozila, provala i uništenje tuđe stvari, zato što su obično žrtve u stanju dati samo vremenski okvir izvršenja takvih djela. Iako je uobičajena praksa da se koriste srednje vrijednosti takvih vremenskih okvira u procjeni vremena počinjenja krivičnog djela, one ipak mogu dovesti do iskrivljene slike i trebaju se izbjegavati kada se radi o dugim periodima (naprimjer, periodima dužim od 8 sati).

Jerry Ratcliffe je također identificirao tri oblika vremenskog grupiranja. Prvo, događaji mogu biti relativno jednako raspoređeni u toku jednog dana. On to naziva *difuznim* obrascem. Drugo, fokusirani obrasci pokazuju grupiranje unutar različitih vremenskih opsega. Događaji grupirani oko vršnih sati u prometu prate *fokusirani* obrazac. Treći, *akutni* obrasci, su događaji zgusnuti u kratkim periodima. Primjer su neredi koji se dešavaju odmah nakon zatvaranja barova. Fokusirani i akutni obrasci odmah sugeriraju vremenske cikluse koji zahtijevaju istraživanje.

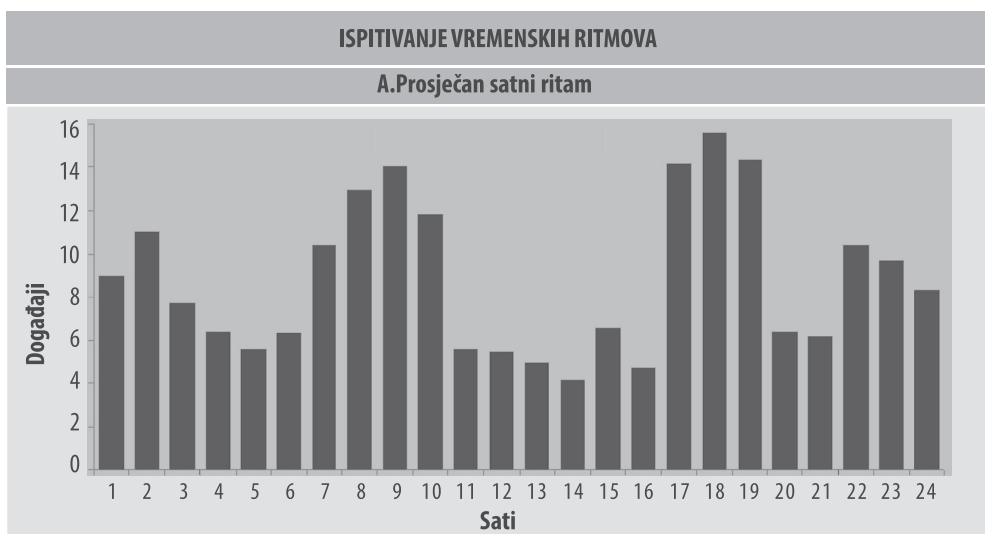
Iako je Ratcliffe izradio ovu tipologiju za dnevne obrasce, osnovna ideja se može primijeniti i na sedmične cikluse. Ako nijedan dan u sedmici nije rutinski problematičan, to ukazuje na difuzni sedmični obrazac. Grupa dana koji pokazuju

znatan porast problematičnih događaja ukazuje na fokusirani obrazac. Na kraju, ako jedan ili dva dana imaju mješovitu koncentraciju događaja, to ukazuje na akutni obrazac.

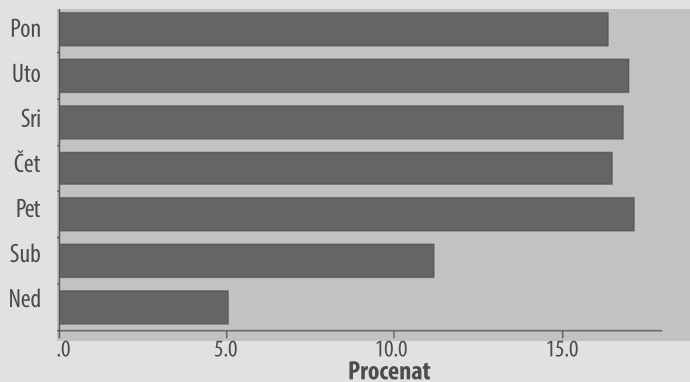
Daljnja literatura:

Boba, Rachel (2005). Crime Analysis and Crime Mapping: An Introduction. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

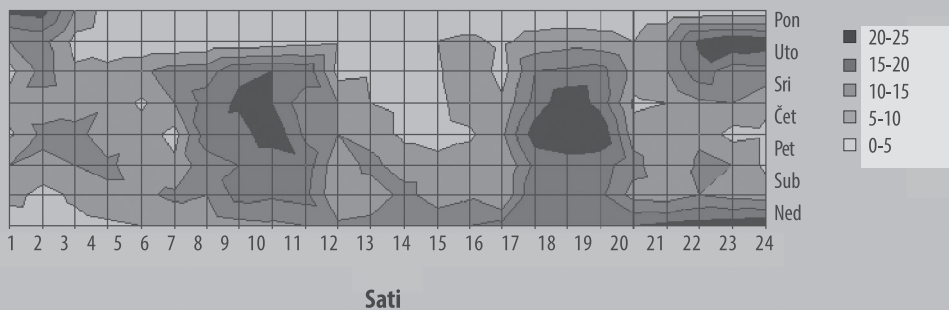
Primjer broja događaja po satu i danu u sedmici																									
Sati																									
Dani	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	Art. sredina
Pon	7	3	6	9	9	11	10	17	16	17	5	6	12	7	9	5	20	18	16	8	7	10	8	7	10.1
Uto	10	9	10	11	7	6	13	15	15	18	6	12	7	7	8	5	16	18	17	12	5	11	10	4	10.5
Sri	4	11	12	6	8	3	18	17	24	14	10	7	4	2	4	9	23	24	24	7	5	12	3	4	10.6
Čet	8	8	7	9	4	10	17	21	20	11	10	5	4	3	9	6	17	24	18	4	5	4	10	6	10.0
Pet	3	12	6	7	9	12	13	19	20	19	3	4	3	4	9	3	15	16	17	8	10	18	12	13	10.6
Sub	10	12	3	1	1	1	1	1	2	3	4	3	4	5	6	4	7	8	7	5	10	21	24	23	6.9
Ned	21	22	10	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3.1
Art.sr.	9.0	11.0	7.7	6.4	5.6	6.3	10.4	13.0	14.0	11.9	5.6	5.4	5.0	4.1	6.6	4.7	14.1	15.6	14.3	6.4	6.1	11.0	9.7	8.3	

B. Postotak sedmičnih događaja

C. Daily and Hourly Rhythms

26. Uzmite u obzir dugoročnu promjenu

Da li se vaš problem pogoršava ili popravlja? Da li fluktuirá redovno ili neredovno? Da biste odgovorili na ova pitanja trebate proučiti svoj problem tako što ćete grafički prikazati broj događaja ili stopu u odnosu na vrijeme. Stopa je tipično broj krivičnih djela ili prekršaja nedozvoljenog narušavanja javnog reda i mira podijeljen s brojem meta u opasnosti (korak 27).

Vremenski tok problema se može podijeliti u tri osnovne komponente:

- **Sveukupan trend**, koji može biti očitgledan na osnovu vizuelne inspekcije i koji pokazuje da li se problem pogoršava, popravlja ili je isti tokom dužeg perioda.
- Sezonski, dnevni i sedmični **ciklusi**.
- **Slučajne fluktuacije** prouzročene velikim brojem minornih uticaja..

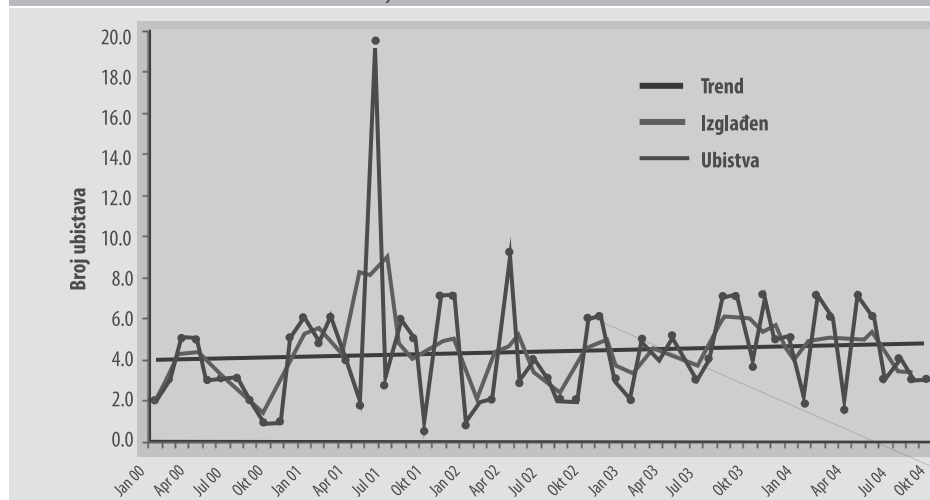
Sistematsko proučavanje vremenskog toka kriminaliteta se naziva analizom vremenskih serija.

Na slici 1 su prikazana djela ubistva počinjenja u gradu Buffalo, u saveznoj državi New York. Ravna linija po sredini grafičkog prikaza pokazuje sveukupni trend. Linija je, ustvari, ravna i pokazuje vrlo mali trend porasta (iako je u blagom usponu na oko jedno ubistvo počinjeno u periodu od 100 mjeseci). Mjesec maj 2001. godine je bio posebno loš mjesec, dok su podaci za oktobar i novembar 2000. godine izrazito niski.

U toku cijelog perioda od 58 mjeseci javlja se znatna mjesečna varijacija, koja je na slici prikazana kao nazupčani šiljci i ravnine. Problemi niske učestalosti uglavnom imaju ovu karakteristiku, dok problemi s velikim brojem događaja po vremenskom periodu često pokazuju blaže promjene. Ovakve nepravilne, slučajne fluktuacije mogu skrivati sistematsku varijaciju. Korištenje pomičnog prosjeka jedna je metoda otkrivanja trenda koji je skriven slučajnom varijacijom. To se naziva „izglađivanjem“. U ovom primjeru je korišten tromjesečni pomični prosjek. Vrijednost za mjesec juli, naprimjer, je prosjek vrijednosti za juni, juli i august, dok je vrijednost za august prosjek vrijednosti za juli, august i septembar. Primijetit ćete da nema podataka za prvi i zadnji mjesec serije zato što nemamo tromjesečne podatke za te mjesece. Pomični prosjeci popunjavaju ravnine i obaraju šiljke. Duži pomični prosjeci proizvode izglađenije grafičke prikaze nego kraći pomični prosjeci, s tim da mogu skrivati korisne informacije time što grafički prikaz čine previše izglađenim.

Slika 1: UBISTVA U GRADU BUFFALO, NEW YORK

1. januar 2000 – 31. oktobar 2004

Cikluse možete otkriti poređenjem istih mjeseci godine (ili istih sedmica u mjesecu ili istih dana u sedmici ili određenih sati u danu, ovisno o vremenskim periodima koje analizirate). Važno je napomenuti da su mjeseci različite dužine (i nemojte zaboraviti februar u prijestupnim godinama) s obzirom da to može uticati na broj događaja u okviru predmetnog problema. U radu po ovom pitanju neki analitičari koriste periode od četiri sedmice, a ne mjesece.

Na slici 2 je prikazan očigledan sezonski ciklus. Tu vidimo broj krađa bicikala mjesečno u periodu od 32 mjeseca. Krađe su konzistentno u porastu u julu i augustu i konzistentno dostižu minimum u januaru i februaru. Također možemo vidjeti da je na mjesečnoj osnovi godina 2001. bila najčešće gora nego 2002. godina, kao i određeni mjeseci u 2003. godini za koje smo imali podatke. Ovo ima nekog smisla s obzorom da je inače broj bicikala u prometu veći u ljeto, a bicikla su u zimskom periodu od male koristi čak i samim počiniteljima krađa (posebno u gradu Buffalo!).

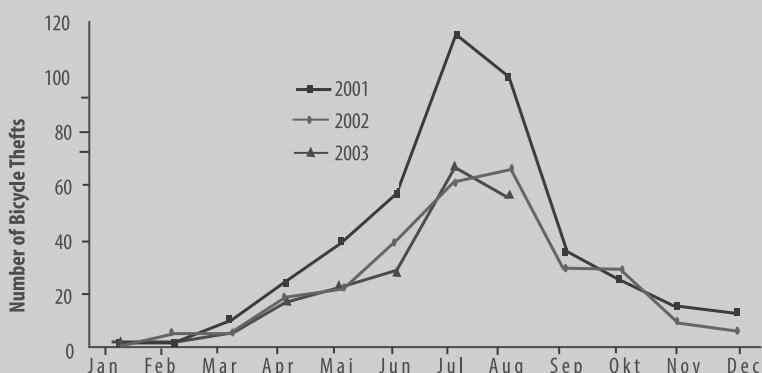
Raščlamba vremenskih serija u komponente je vrlo korisna u smislu otkrivanja mogućih uzroka problema. Trend ubistava, naprimjer, mogao bi se rastaviti u dva grafička prikaza porodičnih ubistava i drugih ubistava koja nisu povezana s nasiljem u porodici (ili ubistva iz vatrenog oružja i ubistva drugim sredstvima). Tako, ako je trend ubistava koja nisu povezana s nasiljem u porodici bio u porastu, a trend porodičnih ubistava bio u opadanju, to ukazuje na potrebu usmjeravanja pažnje na ubistva koja nisu povezana s nasiljem u porodici.

Analiza vremenskih serija predstavlja moćan instrument za evaluaciju djelotvornosti odgovora. Osnovni princip je da se pomoću gore spomenutih tehnika sagledaju prirodni trendovi problema, njegovi ciklusi i varijacije prije nego što se odgovor provede. Ovo vam kazuje šta možete očekivati od istog problema ubuduće, *ako u vezi s njim niste ništa preduzeli*. To vam pruža osnovu za ispitivanje vremenskih okvira nakon provođenja odgovora. Promjene u trendu, ciklusima ili čak u slučajnim fluktuacijama vam govori da je odgovor imao efekta. Što su vremenski okviri duži prije i poslije, to možete imati veće povjerenje u svoje zaključke.

Analiza vremenskih serija može također biti i veoma kompleksna, te stoga, ako puno toga zavisi o preciznom odgovoru na analizu vremenskog okvira, onda bi bilo korisno zatražiti pomoć statističara koji je specijaliziran za ovu oblast.

Slika 2: SEZONSKI EFEKTI U KRAĐI BICIKALA U GRADU BUFFALO

1. januar 2001 – 30. august 2003.

27. Trebate znati kako da koristite stope i nazivnike

Kada je u jednom gradu počinjen veći broj krivičnih djela nego u drugom, jedan od mogućih razloga je da u tom gradu postoji veći broj meta nego u drugom. Razmatranje stopa vam može pomoći da shvatite da li broj meta doprinosi vašem problemu (vidi korak 17).

Stope opisuju broj krivičnih djela počinjenih po meti koja je u opasnosti u toku određenog vremenskog perioda: jedna provala na 1.000 domaćinstava u toku 2002. godine, naprimjer. Stope meta pokazuju rizik prosječne mete da postane objekt krivičnog djela u određenom vremenskom periodu.

Da biste izračunali stope meta, potrebno je da:

1. Definišate vrstu događaja za koji ste zainteresirani (npr. krađa pokretnih stvari iz vozila);
2. Definišate populaciju u riziku (npr. vozila);
3. Definišate lokacije i vremenski period (npr. parkirališta u centru grada 2004. godine);
4. Pronađete izvore podataka o broju događaja od vašeg interesa i o metama za svaku lokaciju koja je predmet detaljnog razmatranja (npr. policijske evidencije o počinjenim krivičnim djelima sadrži podatke o adresama na kojima je krađa počinjena, koje se mogu povezati s određenim parkiralištima, a promatranjem parkirališta u centru grada moguće je procijeniti broj vozila na svakom parkiralištu);
5. Da biste dobili stope, za svaku lokaciju podijelite broj događaja (brojnik) s brojem meta (nazivnik).

Definiranje meta u riziku zahtijeva pažljivo razmišljanje. Ako analizirate krivično djelo provala, da li su vaša meta stanari ili stambene jedinice? „Stambene jedinice“ bi bio razumniji odgovor. Ako populacija od 1.000 stanovnika živi u 500 jedinica, očekujemo veći broj provala nego da ista populacija živi u 250 jedinica. Ako analizirate ulične pljačke, onda populaciju u riziku čini broj pješaka u području koje je predmet analitičke obrade.

Operativni izvještaji o počinjenim krivičnim djelima obično sadrže podatke o događajima od vašeg interesa, kao i podatke o adresama, te je stoga moguće doći do broja događaja na lokacijama. Međutim, često je teško doći do informacija o broju meta na lokacijama koje su u riziku. Naprimjer, podaci o prijavljenim krađama iz motornih vozila su možda poznati za adrese parkirališta, ali broj vozila koja se parkiraju možda neće odmah biti dostupan (vidi okvir).

Da bi se prevazišao ovaj problem, možda ćete trebati naći zamjensku mjeru meta. Broj vozila koja koriste parkiralište, naprimjer, može biti proporcionalan veličini parkirališta. Stoga, zamjenska mjera za vozila u riziku bi mogla biti površina u kvadratnim metrima ili broj parkirališnih mjesta. U tabeli je prikazano nekoliko primjera procjene stopa meta u riziku.

Zamjenske mjere meta moraju imati dvije karakteristike. Prvo, moraju biti logično povezane s metama. Očekivali bismo da parkirališna mjesta budu povezana s brojem vozila, ali ne bismo očekivali da dužina strane parkirališta okrenuta prema cesti bude povezana s brojem vozila zato što parkirališna mjesta u dubini mogu imati kraći izlaz na cestu, ali mogu primiti veliki broj vozila. Drugo, veza između zamjene i meta u riziku ne može previše varirati po lokacijama. Ako su otprilike dvije trećine mjesta na svakom parkiralištu u centru grada zauzete u toku cijele sedmice, broj mjesta je korisna zamjena. Ali, ako se neka mjesta koriste u punom kapacitetu, a druga se vrlo malo koriste, onda broj mjesta nije dobar indikator meta.

Primjer stopa za različita krivična djela			
Vrsta	Lokacija	Stopa	Komentar
Provale u stanove	Stambene zgrade	Provale po stanu ili po domaćinstvu	Provale po stanaru stavljaju veliki naglasak na velike porodice
Krađe u trgovinama	Trgovine na malo	Krađe po jedinici robe na polici ili po kvadratnom metru prodavaonice	Krađe po kupcu daju stope izvršenja krivičnog djela
Krađe motocikala	Kvart	Krađe motocikala po registriranom motociklu	Problematično za područja koja motociklisti koriste, ali u kojima ne žive
Ispisivanje grafiti	Trgovačka područja	Grafiti po kvadratnom metru	Teško izmjeriti
Pljačke taksi vozila	Kompanija	Pljačke po taksi vozilu ili po vozaču ili po radnom vremenu vozača	Preferiraju se sati izloženosti, s tim da podaci možda nisu na raspolaganju
Pozivi iz motela vezani za narušavanje kućnog reda	Moteli	Pozivi po gostu ili po sobi	Također uzeti u obzir i broj posjetitelja koji nisu gosti motela

Čak i sa zamjenskom mjerom može biti teško doći do podataka o meti. Institucije vlasti mogu imati određene informacije koje su vam potrebne. Naprimjer, revizor u okrugu Hamilton, u saveznoj državi Ohio, ima informacije o svim zemljišnim parcelama u okrugu, kao i o njihovoj površini i lokaciji. Privredni subjekti i udruženja preduzeća ponekad imaju informacije o obimu prodaje. A informacije o porezu na maloprodajni promet koje dostavljaju državni organi mogu se koristiti kao zamjena za broj kupaca (kada se poredi prodavaonice koje prodaju sličnu robu).

Računanje stopa može biti od velike pomoći za pronalazak rizičnih objekata (korak 28). Karin Schmerler i njene kolege u Policijskoj upravi Chula Vista, u Kaliforniji, su istraživali pozive upućene iz motela u gradu. Sličan broj poziva je bio upućen i iz 10 nacionalnih lanaca i 16 lokalnih samostalnih motela, s tim da je u nacionalnim lancima motela bio veći broj soba.

Kada je sabrala sve pozive upućene iz lokalnih samostalnih motela i podijelila ga s brojem soba u tim motelima, Schmerler je ustanovila da je prosječna stopa poziva za samostalne motele iznosi 1,8 po sobi. Isti postupak proveden i za nacionalne lance motela dao je stopu poziva po sobi od 0,5. Jasno je da lokalni samostalni moteli upućuju daleko veći broj poziva po sobi.

Da li trebate staviti veći naglasak na veće brojeve ili više stope? Ako je vaš cilj smanjiti obim kriminaliteta, u tom slučaju fokusiranje na brojeve je možda najbolji izbor. Ali ako je vaš cilj smanjiti šanse za nanošenje štete, onda se fokusirajte na stope.

Korištenje stopa za identificiranje rizičnih parkirališta

Vrijednost stopa cirkulacije je ilustrirana kroz projekat proveden u gradu Charlotte, u Sjevernoj Karolini, na kojem je jedan od nas (Clarke) radio sa Hermanom Goldsteinom. Uz pomoć lokalnih analitičara i policijskih službenika analizirali smo sitne i teške krađe iz automobila (LFA) na parkiralištima u centru grada (poznat pod nazivom Uptown). Analiza žarišta je pokazala veliki nediferencirani skup krađa centriran u sredini područja, ali je mapa bazirana na stopama krađa otkrila puno više. Mapu je izradio kriminalistički analitičar Matt White kojem su pomogli službenici policijske stanice u brojanju parkirališnih mjesta u svakom objektu. Zatim je izračunao stope krađa za svako otvoreno parkiralište i parkirališnu garažu. Mapa je otkrila puno detaljniju sliku rizika. Daljnja analiza je pokazala da su automobili parkirani na otvorenim parkiralištima šest puta u većoj opasnosti od automobila u garažama i da neka parkirališta na otvorenom predstavljaju poticateljke kriminaliteta uslijed neadekvatnih mjera sigurnosti.

Stope krađa iz automobila po blokovima, Charlotte, NY, 1999.

Proučavano područje centra grada I analiza

Legenda

Parkirališta
1999 LFA po bloku

Daljnja literatura:

Clarke, Ronald and Herman Goldstein (2003). Thefts from Cars in Center City Parking Facilities. From Innovation to Mainstream. *Crime Prevention Studies*, vol. 15, Monsey, New York: Criminal Justice Press (dostupno na: www.popcenter.org)

28. Identificirajte rizične objekte i prostore

Objekti, zatvoreni i otvoreni prostori uvijek imaju posebnu namjenu (korak 15). Naprimjer, obrazovne ustanove su ustanove za podučavanje i učenje. U industrijskim objektima se vrši proizvodnja i obrada materijala. U uredskom prostoru se obrađuju informacije. Maloprodajni objekti podrazumijevaju prodaju i novčane transakcije. Neke ustanove i objekti su učestala mjesta činjenja krivičnih djela i nepristojnog ponašanja. Među njima su taverne, parkovi, željezničke stanice, javne telefonske govornice, supermarketi i rezidencijalne četvrti za socijalno stanovanje. Ovi objekti daju disproporcionalno veliki doprinos kriminalitetu i neredima – to su „rizični objekti i prostori“.

Ali ovaj pojam ima i preciznije značenje. Odnosi se na činjenicu da je u svakoj vrsti prostora nekoliko objekata posebno rizično. Kada smo opisali pravilo 80,20 u koraku 18, spomenuli smo da na 5 posto prodavnica u Danversu, u saveznoj državi Massachusetts, otpada 50 posto prijavljenih krađa iz prodavnica (vidi tabelu Christophera Brucea, kriminalističkog analitičara u Policijskoj upravi Danvers). Evo još nekoliko dokumentiranih primjera rizičnih objekata:

- **Trgovine prehrambenim proizvodima.** Nacionalnim istraživanjem je ustanovljeno da na 6,5 posto trgovina prehrambenim proizvodima otpada 65 posto svih pljački.
- **Benzinske pumpe.** Na 10 posto benzinskih pumpi u Austinu, u saveznoj državi Texas, otpada preko 50 posto poziva putem kojih je prijavljen bijeg vozača nakon što su natočili spremnik gorivom bez plaćanja računa, kao i djela vezana za zloupotrebu droga u periodu 1998., 1999.
- **Banke.** Stope pljački u četiri posto banaka u Ujedinjenom Kraljevstvu su četiri do šest puta više nego stope pljački u drugim bankama.
- **Škole.** U osam posto škola u Stockholmu je izvršeno 50 posto djela nasilja prijavljenih u toku školske 1993., 1994. godine.
- **Autobuska stajališta.** Prema doktorskoj disertaciji Andrew Newtona, preko 40 posto djela uništavanja javne imovine izvršeno je na 9 posto nadstrešnica na autobuskim stajalištima u britanskom gradu Liverpoolu.
- **Parkirališta.** U Nottinghamu, također u Ujedinjenom Kraljevstvu, na samo jednom nivou parkirališne garaže (The Royal Moat House) otpada oko 25 posto (103) od 415 prijavljenih krivičnih djela izvršenih na svih 19 parkirališta u centru grada u toku 2001. godine.

Postoji najmanje osam razloga zbog kojih su objekti „rizični“ i različite analitičke procedure mogu pomoći da se odrede razlozi koji su na djelu pod određenim okolnostima:

1. **Slučajna varijacija.** Moguće je doći do koncentracija kriminaliteta na nekoliko mjesta putem puke slučajnosti. Za to postoji veća vjerovatnoća kada posmatrate samo nekoliko objekata s malim brojem djela. Pokušajte provjeriti iste objekte u drugom vremenskom periodu. Ako je redoslijed djela otprilike isti za oba perioda, onda varijacija nije slučajna.
2. **Prakse prijavljivanja** Neki objekti će svako krivično djelo prijaviti policiji, dok će drugi s istim brojem počinjenih djela prijaviti daleko manji broj. Teško je to provjeriti, ali trebate pitati policijske službenike kojima su objekti poznati da li se prijavljene stope kriminaliteta podudaraju s njihovim vlastitim percepcijama o problemima kriminaliteta u tim objektima.
3. **Veliki broj meta .** Neki objekti sadrže veliki broj meta. Prodavnica s najvećim brojem krađa u Danversu jedna je od najvećih prodavnica u gradu. Ali to nije kraj priče: kad se uzme u obzir njena površina i kada se izračuna broj krađa na 100 kvadratnih metara (vidi zadnji redak u tabeli), ona je još uvijek jedna od najrizičnijih po pitanju krađe (vidi korak 27)..
4. **Proizvodi koji se najčešće krađu .** Rizičan objekat ne mora imati veliki broj meta, ali može imati mete koje su posebno „privlačne“. Prodavnica 15 sa liste prodavnica u Danversu imala je najvišu stopu krađa u gradu na 900 kvadratnih metara. Ta prodavnica je specijalizirana za prodaju malih, visokovrijednih elektronskih aparata koji ispunjavaju CRAVED kriterije opisane u koraku 31.

5. **Lokacija** . Postoji veća vjerovatnoća da će objekti locirani u područjima s visokom stopom kriminaliteta, u kojima je možda nastanjen veliki broj počinitelja, biti rizični u pogledu činjenja krivičnih djela. Razlog je taj što počinitelji ne preferiraju duga putovanja do mjesta počinjenja krivičnog djela (korak 16).
6. **Višestruka viktimizacija** Neka mjesta privlače osobe koje su posebno ranjive na kriminal. Uporedite ljude koji su viktimizirani u rizičnim i nerizičnim objektima. Ako se stope reviktimizacije razlikuju, onda je učestala viktimizacija možda uzrok povećanog rizika (korak 29).
7. **Atraktori kriminaliteta** Objekti koji privlače veliki broj prijestupnika su atraktori kriminaliteta (korak 15). Atraktore kriminaliteta odlikuje veliki broj počinjenih krivičnih djela i visoke stope kriminaliteta. Dodatne dijagnostičke provjere obuhvataju analizu evidencija o hapšenjima i druge zabilješke koje sadrže imena počinitelja.
8. **Loše upravljanje** Kada vlasnici ili rukovoditelji ne vrše odgovarajuću kontrolu niti adekvatno upravljaju, tada objekat može postati rizičan. Uokvireni tekst pokazuje kako je vlasnik svojim nemarnim upravljanjem velikom stambenom zgradom s jeftinim stanovima lošeg kvaliteta pretvorio svoju privatnu imovinu u rizičan objekat i rizične stambene jedinice (korak 44).

Prijavljena djela tzv. dućanskih krađa po prodavnicama, Danvers, Massachusetts oktobar 2003,30. septembar 2004.					
Prodavnica*	Krađe	Postotak krađa	Kumulativni postotak krađa	Kumulativni postotak prodavnica	Krađe na 900m²
1	78	26,2	26,2	1,3	1,54
2	42	14,1	40,3	2,6	0,70
3	28	9,4	49,7	3,8	0,22
4	16	5,4	55,0	5,1	0,24
5	15	5,0	60,1	6,4	0,28
6	12	4,0	64,1	7,7	0,31
7	11	3,7	67,8	9,0	0,09
8	11	3,7	71,5	10,3	0,16
9	9	3,0	74,5	11,5	0,28
10	7	2,3	76,8	12,8	2,82
11	5	1,7	78,5	14,1	0,16
12	5	1,7	80,2	15,4	0,10
13	4	1,3	81,5	16,7	0,35
14	4	1,3	82,9	17,9	0,12
15	3	1,0	83,9	19,2	3,32
16	3	1,0	84,9	20,5	0,90
17	3	1,0	85,9	21,8	0,02
7 prodavnica s 2 djela	14	4,7	90,6	30,8	0,08
28 prodavnica s 1 djelom	28	9,4	100,0	66,7	0,06
26 prodavnica s 0 djela	0	0,0	100,0	100,0	0,00
Ukupno prodavnica=78	298	100,0	100,0	100,0	0,15

*17 prodavnica su (abecednim redom): Best Buy, Boaler's World, Circuit City, Costco, CVS Pharmacy, Galyan's, Home Depot, Kohl's, Linens & Things, Lowe's, Marshall's, Old Navy, Radio Shack, Stop&Shop, Target, Wal,Mart,

Vlasnici stambenih zgrada, kriminalitet u stanovima s jeftinom najamninom i propadanje gradske četvrti

Imovina	Godina kupnje	Broj jedinica 4	Prosječan broj hapšenja godišnje	
			Prije sticanja vlasništva	Poslije sticanja vlasništva
1	1977.	15	0	1,6
2	1982.	8	0	16,9
3	1983.	8	0	2,3
4	1985.	10	0	4,5
5	1985.	16	0,1	6
6	1986.	6/8	0,2	27,9
7	1986.	5	0	3,4
8	1987.	12	0	8,3
9	1987.	6	0	11,3
10	1988.	10	0,4	8,1
11	1991.	10+	0,2	9,3
12	1991.	4+	2,3	21,8
13	1992.	4	1,1	0,7
14	1992.		0,2	10,7

U svakom velikom gradu svega nekolicina stanova sa jeftinom najamninom i troškovima stanovanja vrši najveći pritisak na vrijeme policije. Ti „riskantni objekti“ su često u vlasništvu beskrupuloznih vlasnika koji kupuju imovinu u siromašnim četvrtima i minimalno investiraju u upravljanje i održavanje objekata. Kvalitet usluga se pogoršava, ugledni stanari se iseljavaju, a dolaze manje ugledni – dileri drogama, svodnici i prostitutke – koji mogu platiti najamninu, ali ne mogu proći sigurnosne provjere odgovornijih upravitelja. U toku projekta usmjerenog na problem u Santa Barbari, California, policijski službenici Kim Frylsie i Mike Apsland analizirali su hapšenja u 14 stambenih zgrada u vlasništvu osobe koja zanemaruje održavanje i upravljanje, prije i nakon što je stekao vlasništvo. Tabela jasno pokazuje veliki porast broja uhapšenih osoba u godinama nakon što je stekao vlasništvo. Također su postojali dokazi da se porast kriminaliteta i ometanja javnog reda i mira u tim objektima prenio i na susjedne objekte – što potvrđuje rasprostranjeno vjerovanje da vlasnici koji zanemaruju upravljanje i održavanje objekata doprinose propadanju četvrti.

Izvor: Clarke, Ronald and Gisela Bichler, Robertson (1998). „Place Managers, Slumlords and Crime in Low Rent Apartment Buildings.“ *Security Journal*, 11: 11,19.

Daljnja literatura:

Eck, John, Ronald Clarke and Rob Guerette, “Risky Facilities: Crime Concentration in Homogeneous Sets of Facilities,” *Crime Prevention Studies*, inpress.

29. Budite spremni na višestruku viktimizaciju

Neki ljudi su višestruko viktimizirani i u skladu s pravilom 80,20 (korak 18) vrlo mali broj žrtava ima veliki udio u cjelokupnoj viktimizaciji. Ken Pease i Graham Farrell su pažljivo dokumentirali ovu činjenicu u publikaciji u izdanju britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova pod nazivom „Once Bitten, Twice Bitten“² koja je kasnije imala izuzetan uticaj na poimanje ovog fenomena. Koristeći podatke iz Britanskog istraživanja kriminaliteta, provedenog o kriminalitetu, provedene radi utvrđivanja broja građana koji su bili žrtve krivičnih djela u posljednjih godinu dana (vidi tabelu), ustanovili su da oko 40 posto ukupne viktimizacije u godini dana otpada na oko svega 4 posto građana. Pokazali su da se višestruka viktimizacija javlja u vezi s raznim kašnjenjima djelima, kao što su, naprimjer, nasilje u porodici, seksualni napad, provale i krađe motornih vozila. Također su pokazali da se viktimizacija vrlo često ponavlja, obično najkasnije u roku od sedam dana nakon prve viktimizacije, iako to varira s vrstom krivičnog djela.

Oko 4 posto građana doživi oko 40 posto svih počinjenih krivičnih djela		
Broj doživljenih krivičnih djela	Posto ispitanika	Posto krivičnih djela
0	59,5	0,0
1	20,3	18,7
2	9,0	16,5
3	4,5	12,4
4	2,4	8,8
5+	4,3	43,5

Izvor: British Crime Survey, 1992, sva počinjena krivična djela

Istraživanje je pokazalo da je obim višestruke viktimizacije lako previdjeti iz nekoliko razloga:

- Mnoge žrtve ne prijavljuju krivična djela policiji, što znači da je višestruka viktimizacija podcijenjena u zvaničnim policijskim evidencijama. Zbog toga su istražitelji pokušali iskoristiti istraživanja u kojima se ispitanicima postavlja pitanje vezano za krivična djela koja su doživjeli, ali nisu prijavili policiji. Nažalost, u američkom nacionalnom istraživanju viktimizacije krivičnim djelima, koje je ekvivalent Britanskom istraživanju kriminaliteta, podcijenjena je višestruka viktimizacija zato što se u njemu koristi samo šestomjesečni period učestalih poziva, dok se sva serijska krivična djela počinjena protiv određene žrtve ne uzimaju u obzir.
- Kriminalistička analitika često traga za višestrukim viktimizacijom tako što broji krivična djela počinjena na adresama, ali policijske zabilješke i evidencije često sadrže nepotpune podatke o adresama, posebno kada se radi o stanovima. Ovo dovodi do većih procjena jednokratnih viktimizacija nego što je to, ustvari, slučaj. Ova poteškoća je smanjena zahvaljujući većoj dostupnosti GIS sistema i mogućnosti sparivanja adresa putem softvera za mapiranje (to jeste, putem geokodiranja adresa).
- Višestruka viktimizacija se može podcijeniti zbog „efekta vremenskog prozora“. Ako se broje samo viktimizacije u toku određenog vremenskog perioda – vremenski prozor od januara 2002. do kraja juna 2002. godine, naprimjer – tada se osoba koja je bila viktimizirana u decembru 2001. godine i jednom u toku šestomjesečnog perioda ne broji kao višestruka žrtva. Ako je imala nesreću da bude viktimizirana u julu 2002. godine, ne bismo znali da je ta osoba doživjela

²“Opreznost je majka mudrosti“

tri viktimizacije. Idealno bi bilo koristiti pomični vremenski prozor kada pratimo svaku novu žrtvu u toku jedne godine nakon prvog prijavljenog događaja.

U svom objašnjenju višestrukih žrtava, Ken Pease pravi razliku između dvije vrste objašnjenja. To su:

1. **Poticajni** koji opisuju ponavljanje činjenja krivičnih djela u smislu pozitivnog iskustva prilikom počinjenja prvog krivičnog djela. Provalnik, naprimjer, prilikom prve provala dozna puno toga o tuđem domu. Upravo ga ta spoznaja može potaknuti da se vrati na istu adresu i počinu novu provalu. Provalnik može ispričati drugima koje su stvari ostale u domu, što dovodi do činjenja novih provala od strane drugih provalnika.
2. **Upozoravajući**, koji opisuju ponavljanje krivičnih djela u smislu neobične privlačnosti ili ranjivosti određenih meta, što dovodi do njihove viktimizacije od strane više počinitelja. Neka zanimanja bilježe daleko više stope viktimizacije nego neka druga (vozači taksi vozila, naprimjer). Osobe koje provode vrijeme u rizičnim objektima (naprimjer, radnici u trgovinama prehrambenim proizvodima) također su podložne višestrukoj viktimizaciji. Na kraju, vlasništvo nad stvarima koje su primamljiva meta, kao naprimjer, automobili koji su primamljivi za otuđenje radi utrkivanja na cesti (korak 31), također povećava vjerovatnoću višestruke viktimizacije.

“Grom nikada ne udara dva puta u isto mjesto”

Dobronamjerni policijski službenici ponekad koriste ovu izreku kako bi razuvjerili žrtve provala da neće ponovo biti žrtve. Nažalost, spomenuto istraživanje pokazuje da to ipak nije istina.

Poznavanje višestruke viktimizacije je korisno za predviđanje toga ko je i kada u najvećoj opasnosti. To znači da se resursi za prevenciju kriminaliteta mogu fokusirati na te osobe, umjesto da se usmjeravaju istovremeno na veći broj osoba od kojih većina ima vrlo nizak rizik od viktimizacije krivičnim djelom.

Mnoge policijske agencije na višestruke žrtve danas koriste „gradirani odgovor“. Drugim riječima, što je neko više puta viktimiziran, to su i preventivne mjere policije intenzivnije. Ako vam je vremenski period između ponavljanja poznat, tada možete primijeniti privremene operativno, preventivne mjere u kraćim vremenskim razdobljima u kojima je rizik od činjenja krivičnih djela najviši. Naprimjer, neke policijske agencije će privremeno instalirati protuprovalne alarme u periodu u kojem je rizik od novih provala visok.

„Virtualno“ ili „obližnje“ ponavljanje odnosi se na žrtve čije su karakteristike slične karakteristikama prvobitne žrtve ili mete. Nakon uspješnog napada na prvu metu, počinitelji generaliziraju mete sa sličnim karakteristikama. Kuće koje imaju isti raspored prostorija kao i kuća u kojoj je provala počinjena prvi put i nalaze se u istom kvartu mogu imati veći rizik zato što je počinitelj već doznao nešto o njima tokom prve provala.

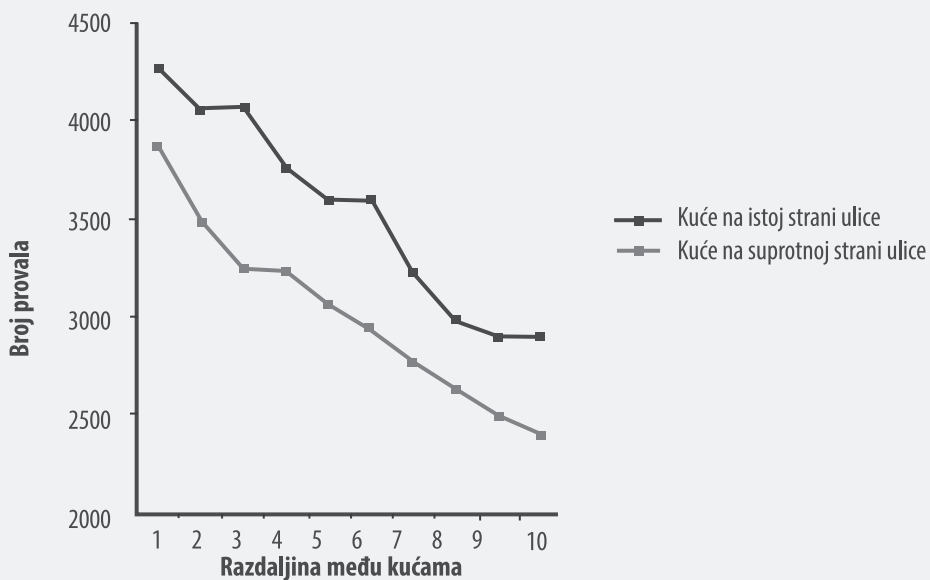
Daljnja literatura:

Weisel, Deborah (2004). *Analyzing Repeat Victimization*. Problem Solving Tool Series, No. 2. Washington, DC.: Office of Community Oriented Policing Services, U.S. Department of Justice. (dostupno na: www.popcenter.org i www.cops.usdoj.gov)

Johnson, Shane and Kate Bowers (2004): „The Burglary as Clue to the Future: The Beginnings of Prospective Hot, Spotting.“ *European Journal of Criminology*. 1 (2), 237,255.

Susjedi, pazite se!

Višestruka viktimizacija govori o povećanom riziku da će ista žrtva ponovo biti oštećena, najčešće u roku od svega nekoliko dana ili sedmica nakon izvršenja prethodnog krivičnog djela. Ali rizik se može prenijeti i na susjedne objekte. Kate Bowers i Shane Johnson sa Instituta za nauku o kriminalitetu Jill Dando pokazali su kako se rizik od provala prenosi niz ulicu, što je ovdje grafički prikazano. Provala je izvršena u jednu kuću i nju ćemo nazvati referentnom provalom. Brojevi na dnu predstavljaju udaljenost od referentne provale. Ako je vrijednost razdaljine jedan, to znači da se radi o kući koja je odmah prva do lokacije provale, na istoj strani ulice ili odmah preko puta. Ako je vrijednost udaljenosti dva, to je onda druga po redu kuća na istoj strani ulice ili dijagonalno suprotna, itd. Ordinata pokazuje broj provala nakon referentnih provala. Izvor ovih podataka je Policijska uprava okruga Merseyside u Ujedinjenom Kraljevstvu. Možete vidjeti da rizik od nove provala opada što je veća udaljenost od tačke referentne provale. Za svaku razdaljinu rizik se povećava za kuće na istoj strani ulice. To pokazuje koje je kuće potrebno zaštititi nakon prve provala. Prioritet bi se trebao dati kućama koje su u neposrednoj blizini kuće u koju je izvršena provala, posebno ako su smještene na istoj strani ulice.

30. Razmislite o kriminalnom povratu

Jedna od temeljnih činjenica kriminologije je da mali broj osoba počinu veliki broj krivičnih djela. Podaci iz poznate studije Marvina Wolfganga o filadelfijskoj kohorti ukazuju na činjenicu da na oko 5 posto počinitelja otpada 40 posto počinjenih krivičnih djela. Postoje dva objašnjenja za kriminalni povrat. Prema prvom, impulsivne osobe, sa slabom društvenom povezanošću imaju tendenciju zapadanja u probleme češće nego manje impulsivne osobe sa jačom društvenom povezanošću. Prema drugom objašnjenju, osobe koje su izložene prilikama koje pogoduju činjenju krivičnih djela i izazivanju nereda koriste takve prilike i prilagođavaju im se (vidi korak 9). Obje teorije mogu biti istinite. Da bi impulsivne osobe sa slabom društvenom povezanošću postale povratnici u kriminal potrebna je njihova rutinska izloženost prilikama koje pogoduju izvršenju krivičnih djela.

Krivična djela koja su ponovo počinjena mogu se otkriti testiranjem prisustva pravila 80,20 (korak 18). Ovo u praksi može biti teško zato što počinitelji nastoje zadržati anonimnost zbog čega su podaci rijetko sveobuhvatni, a možda čak i ne postoje. Kriminalističko-obavještajni podaci mogu pružiti dokaze o krivičnim djelima počinjenim u povratu, ali kvalitet tih podataka je visoko varijabilan i rijetko su sveobuhvatni u pogledu populacije prijestupnika. Ipak, sistematski razgovori s prijestupnicima i njihovim saučesnicima mogu otkriti vrlo korisne informacije potrebne za razumijevanje i rješavanje problema (korak 10).

Shvatanje ciljeva i motiva povratnika u kriminal pomoći će vam u izradi strategija za prevenciju. Drugačije je rješenje problema krađe motornih vozila ako su počinitelji otuđili vozila samo radi zabavne vožnje po gradu u luksuznom automobilu, ako im je potreban prijevoz nakon noćnog tulumarenja ili ako automobil žele preprodati za gotovinu koja im je potrebna za nabavku opojnih droga. Drugačije je rješenje problema grafitu ako crtači grafitu žele označiti teritorije uličnih bandi ili ako im je cilj „stvaranje umjetnosti u javnom prostoru“, čime izražavaju vlastitu umjetničku sklonost, ili ako žele terorizirati građane druge vjere, rase ili etničke pripadnosti.

Uspješno počinjena kaznena djela mogu dovesti do činjenja novih krivičnih djela. To se dešava na tri načina:

- Počinitelji, kao i svi drugi, uče iz iskustva. Uspješan kriminal podučava bitnim lekcijama. To može dovesti do toga da počinitelj napada ponovo istu metu (vidi okvir). Ali, počinitelji, kao i svi drugi ljudi, mogu generalizirati stvari. Tako, oni vremenom shvataju da mogu biti uspješni ako napadaju slične mete (vidi korak 29).
- Počinitelji uče jedan od drugoga. Informacije se mogu širiti putem osoba koje djeluju u malim grupama, putem članova grupa koje su se raspale i članova novih grupa. Ovim se naglašava potreba za razumijevanjem kriminalnih mreža. Policija može koristiti mreže za proturanje informacija koje će jačati percepcije počinitelja o rizicima ili o nepoželjnosti određene mete ili mjesta. Poruke precizno usmjerene na članove bandi bile su dio nastojanja da se, naprimjer, smanji broj ubistava maloljetnika u Bostonu, u saveznoj državi Massachusetts.
- Uspješan kriminal može štetno djelovati na prevenciju, čime se olakšava daljnji kriminal. Mala rupa u ogradi, naprimjer, povećavat će se s upotrebom. Ako je dotok počinitelja i kriminogenog ponašanja brži od odgovora nadzornika i upravitelja prostora i objekata, tada će mali problem izrasti u veći.

Uхватite okorjele kriminalce fokusiranjem na višestruku viktimizaciju

Ken Pease je nedavno pisao o prednostima detekcije koji su rezultat fokusa na višestruku viktimizaciju. Postoji sve više dokaza da su višestruke viktimizacije djelo najokorjelijih kriminalaca. On ističe da ovo za sobom povlači intrigantnu mogućnost ciljanja individualnih počinitelja otkrivanjem krivičnih djela počinjenih u povratu protiv istog domaćinstva ili osobe s obzirom da ta krivična djela izvršavaju počinitelji na koje biste u svakom slučaju željeli ciljati. Ovom vrstom ciljanja individualnih počinitelja izbjegavaju se navodi o povredama građanskih sloboda s obzirom da ste usredotočeni na najproblematičniji podskup krivičnih djela koja su izvršili okorjeli počinitelji.

Mnoge tehnike prevencije kriminaliteta se oslanjaju na pretpostavku vjerodostojne prijetnje (korak 40). Zatvoreni sistem video nadzora (CCTV) predstavlja prijetnju koja odvraća od počinjenja krivičnih djela u mjeri u kojoj potencijalni počinitelji vjeruju da ih neko posmatra i da će biti preduzete mjere ukoliko se budu ponašali protuzakonito ili da će biti otkriveni i uhapšeni na osnovu snimaka. To ne znači da je potreban veliki broj hapšenja, ali nekoliko medijski pokrivenih hapšenja može osnažiti bitnu poruku. A poruka može biti snažna ako se prenese putem kriminalnih mreža.

Kada postoje konkretna saznanja da je nekoliko osoba odgovorno za najveći dio problema, onda bi moglo biti produktivno fokusirati se upravo na te osobe. Policijska uprava u Bostonu je smanjila broj ubistava među mladim muškarcima putem praćenja relativno malog broja članova jedne kriminalne grupe. Francis Cullen i njegove kolege sugeriraju da probaciona služba i služba za nadzor nad uvjetnim otpustom trebaju biti upoznate s konkretnim okolnostima pod kojima je svaki počinitelj došao u sukob sa zakonom, a zatim pomoći počiniteljima da izrade planove koji će im pomoći da izbjegavaju takve okolnosti u buduću i na kraju pratiti provođenje takvih planova.

Rješavanje kriminalnog povrata kroz eliminaciju okruženja koje pogoduje počinjenju krivičnih djela može biti djelotvorno. Naprimjer, u engleskom selu Stainingu su otuđena vozila, dijelovi otuđenih vozila i druge otuđene stvari ostavljani na otpadu. Mnogi počinitelji su bili poznati. Ali uprkos tome što je policija preduzimala službene radnje prema zakonu, ovaj problem se nije mogao riješiti. Mjesni policajac je uspio zatvoriti otpad tek na osnovu Zakona o zaštiti od zagađenja i drugih opasnosti po okoliš. Time je u znatnoj mjeri smanjen obim kriminaliteta u tom selu. Također, policija u Sjedinjenim Američkim Državama se često oslanja na građanske zakone da bi zatvorili objekte koji pogoduju izvršenju krivičnih djela, kao što su preprodaja droga, prostitucija i druga krivična djela, te prekršaja protiv javnog reda i mira.

Za razliku od toga, stvaranje prilika koje pogoduju izvršenju krivičnih djela da bi se počinitelji uhvatili na djelu može stvari pogoršati. Krajem hiljadu devetsto sedamdesetih i početkom hiljadu devetsto osamdesetih godina je nekoliko policijskih uprava u Sjedinjenim Američkim Državama eksperimentiralo s posebnom istražnom radnjom simuliranog otkupa u kojoj je policija otvorila lažna tržišta za otkup ukradenih roba, dokumentirala je osobe koje su vršile preprodaju i na kraju uhapsila veliki broj lopova. Provedena je evaluacija nekoliko takvih radnji. Nema dokaza da je tim radnjama smanjen kriminalitet. Ali postoje određeni dokazi da su možda povećali obim kriminaliteta time što su pružili unosne i pogodne načine preprodaje ukradene robe. U cijelom Priručniku naglašavamo snažan uticaj pogodnih okruženja na kriminogeno ponašanje. Stoga je potrebno da budete vrlo oprezni u pogledu simuliranja prilika za činjenu krivičnih djela u nastojanju da „navučete“ i uhapsite sve do sada nepoznate okorjele kriminalce.

Saznanja iz razgovora s povratnicima u kriminal i njihovim pomagačima mogu se iskoristiti za identifikiranje karakteristika okruženja koja pogoduju činjenju krivičnih djela. Veliki broj mjera kriminalističke prevencije koje su provedene u trgovačkim radnjama s prehrambenim proizvodima osmišljene su na osnovu saznanja iz razgovora s počiniteljima (korak 9). Početkom hiljadu devetsto sedamdesetih godina su službenici Policijske uprave Lalewood, u saveznoj državi Colorado,

obavili razgovor sa osuđenim provalnicima i dosta stvari doznali o načinu na koji određuju ciljeve u stambenim četvrtima i šta rade s ukradenim stvarima. Službenici Policijske uprave Newport News, u saveznoj državi Virginia, koristili su razgovore s počiniteljima u analizi krađa stvari iz motornih vozila. Došli su do bitnih kriminalističko, obavještajnih saznanja prema kojima su lopovi ciljali vozila za koja su vjerovali da je u njima droga. U nedavnom razgovoru sa počiniteljima delikata na motornim vozilima službenici Policijske uprave Chula Vista, u saveznoj državi California, su ustanovili da lopovi imaju daleko jednostavniji metod krađe vozila nego što su to istražitelji do tada sumnjali. To je upozorilo istražitelje na nepoznatu ranjivost starijih vozila određene marke. Takve informacije nisu dostupne iz nijednog drugog izvora.

Daljnja literatura:

Cullen, Francis and colleagues (2002). „Environmental Corrections: A New Framework for Effective Probation and Parole Supervision.“ *Federal Probation*, 66 (2): 28,37.

Kennedy, David and colleagues (2001). Reducing Gun Violence: The Boston Gun *Project's Operation Ceasefire*. Research Report, Washington, D.C.: National Institute of Justice.

31. Znajte za kojim proizvodima čeznu lopovi – za onim sa **CRAVED** karakteristikama

U skladu s principom 80,20 (korak 18) nisu svi proizvodi jednako u riziku od krađe zato što su lopovi vrlo izbirljivi u pogledu onoga što će ukrasti. Oni se fokusiraju na relativno mali broj proizvoda „za kojima vlada potražnja“, kao što su automobili, laptopi, DVD uređaji i mobilni telefoni. A „najveća potražnja“ vlada za gotovinskim novcem kojeg Marcus Felson opisuje kao „majčino mlijeko kriminala“. Novac je najčešće ukradena stvar prilikom krađa, probala i pljački. On stimulira pljačke banaka i kladionica izvan hipodroma za klađenje na konjske utrke, napade na javne telefonske govornice i skupljanje uličnih kriminalaca oko bankomata.

Ono što građani posjeduju može pomoći objašnjenju rizika od viktimizacije. Naprimjer, vlasništvo nad automobilom udvostručuje rizik od postajanja žrtve kriminala, čak i kada se u obzir uzmu relevantne demografske i društvene varijable. A određeni modeli automobila mogu povećati rizik više puta. Da bi upoznao građane sa visokorizičnim automobilima i da bi izvršio pritisak na proizvođače da povećaju sigurnost vozila, Zavod koji prikuplja podatke o finansijskim gubicima na autocestama za potrebe osiguravajućih kuća, sa sjedištem u Washingtonu D.C. godišnje objavljuje podatke o broju prijava osiguranog slučaja krađe za svaki model vozila u prometu na autocestama. U tabeli je prikazano pet modela sa najvišom i najnižom učestalošću podnošenja prijava (na 1,000 vozila u prometu) od oko 305 novih modela u periodu 2001.,2003. Učestalost prijava osiguranih slučajeva za marke Cadillac Escalade i Nissan Maxima je bila oko 30 puta veća nego učestalost za pet modela s najmanjim brojem prijava. Automobili marke Cadillac Escalade su bili meta zbog svojih specijalnih točkova izrađenih po narudžbi, a automobili marke Nissan Maxima su bili interesantni zbog ksenonskih svjetala koja su se uklapala i u ranije modele bez takvih svjetala.

Bez obzira koliko ovi podaci bili korisni, oni ne pokazuju koja su vozila u najvećoj opasnosti od *određenih oblika krađe*. Međutim, istraživanje iz hiljadu devetsto osamdesetih godina je pokazalo da su modeli koje su preferirali počinitelji krađe vozila radi vožnje iz zabave su bili „moćna“ vozila s moćnim ubrzanjem, kao što je Chevrolet Camaro. Automobili koji su se najčešće krali i nikad nisu pronađeni su skupi automobili, kao što su Lincolns i Mercedes, a na dijelove su najčešće rastavljeni i oprema je skidana sa evropskih modela, kao što je Volkswagen, sa kvalitetnim radio aparatima koji odgovaraju raznim markama automobila. Domaći karavani, glavno porodično prijevozno sredstvo, nisu bili u opasnosti od bilo kojeg vida krađe. Nisu bili skupi, imali su vrlo loše radio aparate i osobe koje kradu automobile da bi se provozali ne bi sebi ni za živu glavu dozvolili da budu viđeni u takvim karavanima.

Najveća učestalost podnošenja prijava osiguranog slučaja krađe, 2001,03.		
		Učestalost prijava
Cadillac EscaladeEXT(2002,03)	Veliki luksuzni pickup	20,2
NissanMaxima(2002,03)	Automobil srednje veličine s 4 vrata	17,0
CadillacEscalade(2002,03)	Veliko luksuzno SUV vozilo	10,2
DodgeStratus/Chrysler Sebring	Automobil srednje veličine s 4 vrata	8,3
DodgeIntrepid	Veliko vozilo s 4 vrata	7,9
Najmanja učestalost podnošenja prijava osiguranog slučaja krađe, 2001,03		
BuickLeSabre	Veliko vozilo s 4 vrata	0,5
BuickParkAvenue	Veliko vozilo s 4 vrata	0,5
FordTaurus	Veliki karavan	0,5
BuickRendezvous4WD(2002,03)	SUV vozilo srednje veličine	0,7
SaturnLW	Karavan srednje veličine	0,7
PROSJEK ZA SVA VOZILA		2,5
Izvor: Highway Loss data Institute (www.hldi.org)		

Istraživanja koje je provelo Istraživačko vijeće za sprečavanje gubitaka pokazuju da kradljivci u trgovinama konzistentno kradu CD-ove, cigarete, alkohol i modne artikle, kao što su farmerke marke Hilfiger i tenisice marke Nike. Većina ovih artikala se može odmah preprodati na ulici ili putem terenske prodaje od vrata do vrata u nekim gradovima. Policija je do sada posvećivala nedovoljnu pažnju preprodaji ukradene robe zato što je teško dokazati da je roba ukradena, a takva djela su kažnjiva relativno niskim kaznama, s tim da mnoge policijske uprave danas redovno zaprimaju elektronske izvještaje o transakcijama u zalagaonicama. Pregledom takvih izvještaja ćete biti obaviješteni o tome šta provalnici i drugi počinitelji krivičnih kazni kradu na teritoriji pod vašom nadležnošću. Također će vam pomoći da razmislite o tome kako se ukradena roba preprodaje i o načinima na koje bi bilo moguće presjeći takvo tržište.

Akronim CRAVED će vam pomoći da zapamtite koja se roba najviše krađe. One se mogu lako sakriti (Concealable), odnijeti (Removable), dostupna je (Available), dragocjena je (Valuable), u njoj se može uživati (Enjoyable) i lako se može preprodati (Disposable):

- **Lako se sakrije** Stvari koje se mogu sakriti u džep ili torbu su primamljive kradljivcima u trgovinama i sitnim kradljivcima. Stvari koje je teško prepoznati ili se lako mogu sakriti nakon krađe su također u većoj opasnosti. U nekim slučajevima, krađe se mogu sakriti čak i od vlasnika ukradene robe, kao naprimjer, kada su sa gradilišta ukradeni drvena građa ili cigle.
- **Lako se može odnijeti** Činjenica sa su automobili i bicikla pokretni pomaže pri objašnjenju zašto se tako često kradu. Nije iznenađujuće da se često kradu laptopi ne samo zbog toga što su poželjni, nego ih je lako nositi. Šta je lako nositi ovisi o vrsti krađe. I provalnici i kradljivci roba u trgovinama kradu cigarete, alkoholna pića, lijekove i kozmetička sredstva iz supermarketa, s tim da ih provalnici otuđuju u daleko većim količinama.
- **Dostupna je** Poželjni predmeti koji su rasprostranjeni i lako se pronalaze su u najvećoj opasnosti. Ovo objašnjava zašto domaćinstva nastoje sakriti nakit i novac od provalnika. Također objašnjava i zašto su starija motorna vozila u većoj opasnosti od krađe. Kako su motorna vozila starija, to je i vjerovatnije da su u vlasništvu osoba koje žive u siromašnim

četvrtima s manjim parkiralištima van kolovoza i s većim brojem prijestupnika koji žive u blizini. Na kraju, novi val krađe može biti rezultat plasiranja novog, privlačnog proizvoda na tržište, kao što je mobitel, a koji ubrzo uspostavlja svoje nelegalno tržište (vidi uokvireni tekst).

- **Dragocjena je** Lopovi će generalno izabrati skuplju robu, posebno kada krađu radi preprodaje. Ali vrijednost nije definirana samo u smislu preprodajne vrijednosti. Stoga, kada krađu za vlastite potrebe, maloljetni delikventi mogu izabrati robe koje znače status među vršnjacima. Tako i počinitelje krađe automobila da bi se provozali iz zabave zanimaju performanse automobila više nego njihova finansijska vrijednost.
- **U njoj se može uživati** Proizvodi koji se najviše krađu uglavnom su proizvodi za vlastite potrebe ili konzumaciju, kao što su alkoholna pića, duhan i DVD aparati. Stoga će provalnici u kuće i stanove radije otuđiti DVD aparate i televizore nego elektronske uređaje iste vrijednosti, kao što je mikrovalna pećnica. To odražava lagodan stil života velikog broja lopova (i njihovih klijenata) koje vole uživati.
- **Lako se može preprodati** Tek je nedavno počelo sistematsko istraživanje odnosa između proizvoda koji se najčešće krađu i tržišta ukradene robe, s tim da je jasno da će lopovi birati predmete koje je lako preprodati. Ovo objašnjava zašto su baterije i brijači za jednokratnu upotrebu među robom koja se najčešće krađe iz američkih drogerija.

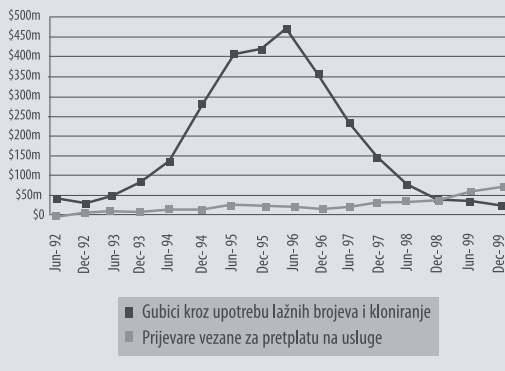
Daljnja literature:

Clarke, Ronald (1999). *Hot Products*. Police Research Series. Paper 112. London: Home Office. (dostupno na: www.pop-center.org).

Uspon i pad kloniranih telefona

Kada su mobilni telefoni postali popularni, kriminalci su iznašli načine da ih kloniraju kako bi ih koristili bez obaveze plaćanja računa. Koristili su skeneru u blizini aerodroma i hotela kako bi uhvatili brojeve koji svaki telefon prenosi da bi uputio ili primio poziv. Zatim su napravili „klonove“ originalnih telefona tako što su reprogramirali brojeve u ukradene telefone. Troškovi poziva upućenih sa klona su išli na račun originalnih telefona. Ovo je ubrzo postao veliki biznis. Gornja linija na grafikonu pokazuje nagli porast gubataka svih operatera mobilne telefonije prouzročenih klonovima u periodu od juna 1992. do juna 1996. u ukupnoj vrijednosti od gotovo 450 miliona USD za prethodni period od šest mjeseci. (Gubici su se odnosili na troškove koje su operateri mobilne telefonije skinuli sa računa zakonitih pretplatnika čiji su telefoni klonirani.) Tada su kompanije za proizvodnju mobilnih telefona počele uvoditi razne tehnologije koje su uveliko otežavale krađu telefonskih brojeva i korištenje klonova. Došlo je do naglog pada kloniranja tako da je do decembra 1999. godine bilo gotovo eliminirano. Slučajno, drugi najčešći oblik prevare s mobitelima, „prevare vezane za pretplatu na usluge mobilne telefonije“ (otvaranje računa na pogrešno ime i adresu), nije doživio nagli porast kada je prestalo kloniranje telefonskih brojeva, za razliku od očekivanja onih koji su predviđali funkcionalno premještanje kriminaliteta. Razlog bi mogao biti taj što je za pripadnike organiziranih kriminalnih skupina kloniranje bilo lako u smislu „masovne proizvodnje“, dok to nije bio slučaj s prijevarama vezanim za pretplatu na usluge mobilne telefonije.

Polugodišnji gubici od prijevara (USD)
SAD, juni 1992.-decembar 1999.

Izvor: Clarke, Ronald, Rick Kemper and Laura Wyckoff (2001), "Controlling Cell Phone Fraud in the U.S." *Security Journal*, 14:7,22.

32. Provedite istraživanje parova

Prilikom analize problema uvijek je korisno zapitati se “zašto su baš te osobe, ta mjesta, to vrijeme ili ti događaji problematični, dok su druge slične osobe, mjesta, vrijeme ili događaji daleko manje problematični?” Da biste odgovorili na ova pitanja, potrebno je da uporedite problematične slučajeve s neproblematičnim.

Ova vrsta poređenja naziva se “istraživanjem parova”. Istraživanje parova podrazumijeva poređenje problematičnih osoba, mjesta, vremena ili događaja s neproblematičnim osobama, mjestima, vremenom ili događajima. Problematični se nazivaju “slučajevima”, a slučajevi s kojima se porede se nazivaju „kontrolama”.

Primjer dolazi iz podataka koje je dostavila Susan Wernike, kriminalistička analitičarka pri Policijskoj upravi Shawnee, u Kansasu. Za svaki bar u gradu Shawnee ona je izračunala stopu poziva na 100 osoba. To je prilagođeno barovima različitih veličina (vidi korak 27). Na slici su prikazani barovi rangirani prema stopama, i to od najviše do najniže. Ovdje se može primijeniti osnovno istraživanje parova. Barovi s najvišim stopama upoređuju se s barovima s najnižim stopama kako bi se vidjelo da li postoje sistematične razlike u načinu na koji rade, u ponašanju u barovima i vrsti klijenata koje privlače.

Istraživanje parova je od velike pomoći kada su problematični slučajevi rijetki u odnosu na neproblematične. To je često slučaj u rješavanju problema.

Da biste proveli validno istraživanje parova, potrebno je da:

- Precizno definirate vaše slučajeve.,
- Odaberete reprezentativan uzorak slučajeva.,
- Definirate grupu kontrola koje su mogle, ali nisu postale problematične, iako su bile izložene sličnim uvjetima (naprimjer, nalaze se u istoj četvrti ili gradu, opslužuju iste vrste klijenata itd).
- Odaberete reprezentativan uzorak tih kontrola.
- Uporedite karakteristike slučajeva sa karakteristikama kontrola.,

Suštinske razlike ukazuju na karakteristike koje eventualno mogu doprinijeti problemu. Sličnosti ukazuju na karakteristike koje vjerovatno ne doprinose problemu. Sada ćemo ove korake istražiti kroz primjer.

Jednostavan primjer barova u gradu Shawnee ilustrira prva četiri koraka za vrlo mali broj lokacija. Također možemo pogledati i kompleksniji primjer da bismo istaknuli određene detalje istraživanja parova.

Precizno definirajte slučajeve. Početkom hiljadu devedesetih godina je Johna Ecka zanimalo zbog čega se na nekim mjestima neprestano preprodaju droge, dok to nije slučaj sa obližnjim mjestima. Uz pomoć Policijske uprave San Diego, u saveznoj državi California, u jednoj četvrti San Diega identificirano je preko 300 slučajeva mjesta na kojima se droga konstantno preprodavala. Identificirani su na osnovu dojava građana, akcija na sprečavanju preprodaje droga, službenih zabilježki o ispitivanjima na terenu, podataka o hapšenjima i opažanjima patrolne policije. Da bi se klasificirao kao stalni, svaki lokalitet je morao imati više od jednog hapšenja, dojava ili ispitivanja na terenu u različite dane, ili nalog za raciju, ili biti identificiran od strane patrolnog policajca. Obzirom da su korišteni višestruki indikatori za lociranje takvih mjesta, bilo je razumno očekivati da su locirana sva mjesta na kojima se konstantno vrši preprodaja droga.

Odaberite reprezentativni uzorak problematičnih slučajeva U svrhu studije je u svakoj ulici u gradskoj četvrti s barem jednom lokacijom na kojoj se vrši preprodaja droga odabrana po jedna takva lokacija. Ako su u nekoj ulici postojale dvije lokacije na kojima je vršena preprodaja droga, onda su obje odabrane u uzorak. Ako je bilo više od dvije takve lokacije, onda su dvije nasumično odabrane. Tako se došlo do reprezentativnog uzorka od 189 lokacija. Druga validna opcija

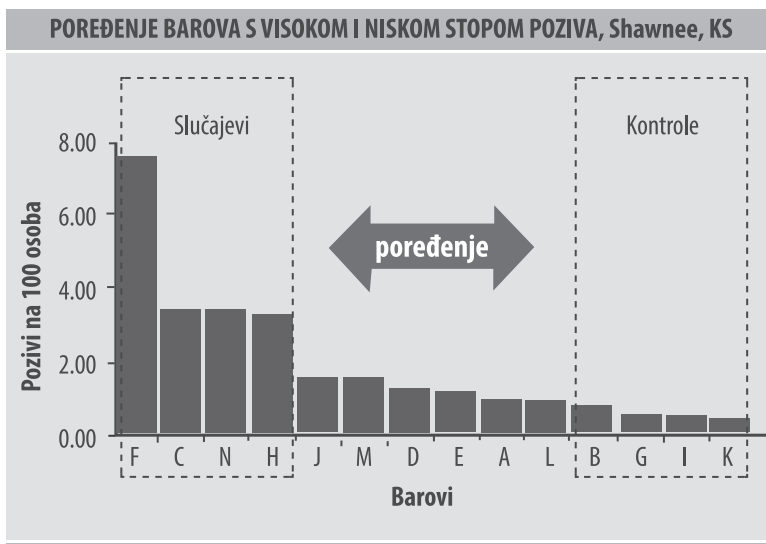
je bila odabir svih slučajeva, ali bi se time povećali troškovi studije. Mogao se koristiti i prost slučajan uzorak, ali on ne bi garantirao obuhvat svih ulica s lokacijama na kojima se vrši preprodaja droga.

Definirajte grupu kontrola koje su mogle postati problematične, Kontrole su mjesta u istoj gradskoj četvrti na kojima nije bilo dokaza o preprodaji droga. Obližnja mjesta su korištena zato što su narko dilerima koji su tražili odgovarajuću lokalitet bila poznata. Stoga su obližnja mjesta narko dilerima bila na raspolaganju, ali ih oni nisu odabrali. Kontrole trebaju biti cjeline koje su mogle postati slučajevi, ali iz misterioznih razloga nisu. Cilj studije je riješiti tu misteriju.,

Odaberite reprezentativni uzorak kontrola, Na svakoj ulici je odabran isti broj mjesta na kojima nije vršena preprodaja droga, kao i broj mjesta na kojima je preprodaja vršena. Ta mjesta su nasumično odabrana (kao izvlačenje lutrije) sa liste mjesta na svakoj ulici za koje nisu postojali indikatori o aktivnostima na preprodaji droga. Odabir svih lokacija na kojima se droga nije preprodavala ne bi bio praktičan s obzirom da je bilo na hiljade takvih lokacija. Vodio se računa o tome da su slučajevi i kontrole iz iste ulice, te se procesom odabira vodilo računa o tome da su kontrole bile izložene preprodavcima droga. Nasumičnim odabirom je osigurao da su kontrole reprezentativan uzorak za sve lokacije na kojima nije bilo preprodaje droga.

Uporedite slučajeve s kontrolama, Promatrači su upućeni na lokalitete slučajeva i kontrola i tamo su zabilježili informacije o lokalitetima. Time su obuhvaćene informacije o vrsti objekta (privredni subjekat, stambena zgrada, porodična kuća, napušten prostor, itd); tipu ulice na kojoj se nalaze (broj traka, jednosmjerna/dvosmjerna, itd); udaljenosti od najbliže međudržavne autoceste; vrsti objekata u okruženju; blizini rasvjete; broju stanova; postojanju ograda i drugih mjera sigurnosti; blizini aleja i prolaza; i o mnogim drugim faktorima. Cilj je bio vidjeti da li se lokacije na kojima je preprodavana droga suštinski razlikuju od lokacija na kojima droga nije preprodavana u pogledu bilo koje od navedenih karakteristika. Pronađena su dva obrasca, jedan za lokalitete na kojima je preprodavan krek, a drugi za lokalitete na kojima je preprodavan metamfetamin. U poređenju s kontrolama, postojala je veća vjerovatnoća da su lokacije na kojima je preprodavan krek smještene u malim stambenim zgradama i da imaju ogradu s bravom koja se može zaključati. U poređenju s kontrolama, veća je vjerovatnoća bila da se lokaliteti na kojima je preprodavan metamfetamin nalaze u porodičnim kućama, u blizini prolaza. Prividna preferenca narko dilera za iznajmljene prostorije u malim objektima (zgradama sa svega nekoliko stanova ili porodičnim kućama) ukazuje na činjenicu da su tragali za mjestima s lošim upravljanjem. U eksperimentu koji je kasnije proveden Eck je ustanovio da je kriminalitet povezan s drogama uistinu smanjen kroz intervencije kod vlasnika stambenih objekata.

Istraživanje parova se razlikuje od većine drugih istraživanja i zahtijeva posebne tehnike analize podataka. U koraku 33 je opisana jedna naročito korisna tehnika. Istraživanje parova je vrlo korisno za analizu problema. Pristup je dovoljno fleksibilan da bi se primijenio na mali broj mjesta (kao što je to u primjeru grada Shawnee), kao i na vrlo veliki broj (kao na primjeru San Diega). Iako su primjeri fokusirani na mjesta, isti proces se može primijeniti i na osobe, vrijeme i događaje.

Nemojte provoditi istraživanje bez parova

Uobičajena je greška prikupiti podatke samo o osobama, mjestima, vremenu ili događajima koji su problematični, To može dovesti u zabludu zato što ćete na taj način doznati karakteristike samo problematičnih slučajeva, a ne i da li je razlikuju od neproblematičnih, Primjer je studija koju je FBI proveo početkom hiljadu devetsto devedesetih godina o policijskim službenicima ubijenim na dužnosti, ali FBI nije prikupio informacije o službenicima koji su bili izloženi sličnim uvjetima, ali nisu bili ubijeni, Zbog toga nam nije poznato koje su karakteristike ubijenih službenika doprinijele njihovom ubistvu, ako ih je uopće bilo, Službenici koji su bili izloženi istim uvjetima, a nisu ubijeni, mogu imati puno istih karakteristika.

Daljnja literatura:

Loftin, Colin and David McDowall. (1988). "The Analysis of Case,Control Studies in Criminology." *Journal of Quantitative Criminology* 4:85,98.

33. Izmjerite povezanost

Da li parkirališta s većim brojem čuvara na ulazu, naprimjer, bilježe manji broj krađa stvari iz vozila nego parkirališta na kojima nema čuvara? Da li su stambene zgrade s upraviteljima koji u njima žive u manjoj opasnosti od preprodaje droga nego zgrade bez upravitelja? Da biste odgovorili na ovakva pitanja, trebate odrediti da li postoji strateška povezanost između karakteristika osoba, mjesta ili događaja i određene mjere problema (kriminalitet, fizička povreda, itd).

Povezanost se može izračunati na više načina. Često se koristi *koeficijent korelacije*. Koeficijenti korelacije se kreću od -1 do 1. Negativna korelacija znači da je porast u jednoj karakteristici povezan s opadanjem u drugoj (a opadanje u jednoj karakteristici je povezano s porastom u drugoj). Pozitivna korelacija znači da je porast u jednoj karakteristici povezan s porastom u drugoj (a opadanje u jednoj je povezano s opadanjem u drugoj). Visoki koeficijenti znače snažnu povezanost (pozitivna ili negativna). Ako je koeficijent korelacije gotovo nula, tada korelacija ne postoji – promjena u jednoj karakteristici nije povezana s promjenom u drugoj. Ovakvo računanje se može uraditi u svakom programu za tabelarni proračun ili statističku analizu.

Odjel za kriminalističku analitiku pri Uredu šerifa okruga Duval, u gradu Jacksonville, na Floridi, analizirao je stambene komplekse s preko 50 jedinica. Ustanovio je da za 269 stambenih kompleksa korelacija između broja jedinica i broja krivičnih djela iznosi oko 0,57, što je skromna pozitivna korelacija. Postoji vrlo visoka pozitivna korelacija (0,91) između broja krivičnih djela protiv imovine i broja krivičnih djela nasilja počinjenih u tim stambenim kompleksima.

Koeficijent korelacije ne možete koristiti za mjerenje povezanosti u istraživanju parova (korak 32). Umjesto toga, trebate koristiti *odnos izgleda*.

Odnosi izgleda mogu biti svi brojevi veći od nula. Kada je odnos izgleda jedan, tada nema povezanosti između karakteristika i ishoda. Drugim riječima, rizik ishoda je isti, bez obzira da li je karakteristika prisutna ili odsutna. Ako je odnos izgleda između 0 i 1, rizik je veći kada je karakteristika odsutna, nego kada je prisutna (negativna povezanost). Odnos izgleda 0,1 ukazuje da je rizik ishoda, kada je karakteristika prisutna, jedna desetina rizika ishoda kada je karakteristika odsutna. Ako je odnos izgleda veći od 1, rizik je veći kada je karakteristika prisutna, nego kada je odsutna (pozitivna povezanost). Odnos izgleda 3 znači da je rizik ishoda tri puta veći kada je karakteristika prisutna, nego kada je odsutna.

Da bi se koristili odnosi izgleda, i ishod i karakteristika moraju imati samo dvije vrijednosti. Naprimjer za ishod, vrijednost 1 znači da u određenom baru postoji visok stepen kriminaliteta, a 0 znači da je stepen kriminaliteta nizak. Za karakteristiku, vrijednost 1 znači da je osoblje osposobljeno da raznim metodama sprečava napade, a 0 znači da osoblje nije tako dobro osposobljeno. Odnos izgleda će vam kazati da li postoji povezanost između barova s osobljem koje je osposobljeno da sprečava napade i bara u kojem je činjenje krivičnih djela učestalo. Ovdje bismo očekivali negativnu povezanost, tako da bi odnos izgleda trebao biti manji od 1 da bi se naša očekivanja ispunila.

U Tabeli 1 je prikazano računanje odnosa izgleda. Ishod je prikazan u retku, a karakteristika u stupcu tabele. Broj slučajeva s odgovarajućom vrijednošću i za ishod i za karakteristiku dat je u svakoj ćeliji tabele. Ćelija A sadrži broj slučajeva koji imaju datu karakteristiku. Ćelija C sadrži broj slučajeva bez karakteristike. Ćelija B sadrži broj kontrola koje imaju karakteristiku. Ćelija D sadrži broj kontrola bez karakteristike. Odnos izgleda se može izračunati na digitronu uz pomoć formule na dnu tabele, s tim da je računanje moguće i uz pomoć mnogih statističkih softverskih paketa.

Tabela 2 ilustrira primjenu odnosa izgleda u istraživanju parova u okviru studije kojom su obuhvaćeni lokaliteti preprodaje narkotika u San Diegu (vidi korak 32). Ishod je konstantna preprodaja kokaina i heroina. Studijom je obuhvaćeno 58 stambenih zgrada za koje su postojali indikatori stalne preprodaje narkotika (slučajevi). Također je obuhvaćeno i 47 stanova za koje nisu postojali indikatori preprodaje (kontrole). Da li ulazi u zgrade koji se zaključavaju ili ne zaključavaju

i postojanje upravitelja koji žive u tim zgradama ili ne žive utiču na izbor lokaliteta od strane preprodavca droga? Kada su stanovi u zgradama s ulazom koji se ne zaključava upoređeni sa stanovima u zgradama u kojima se ulaz zaključava ili u zgradama na kojima i ne postoje vrata, odnos izgleda je bio veći od jedan, ali ne puno veći (vidi korak 53), te stoga ne možemo isključiti mogućnost da ne postoji veza između ulaza koji se ne zaključavaju i preprodaje droga (sjetite se da kada je vrijednost odnosa izgleda 1, tada nema povezanosti). Povezanost između vrata koja se zaključavaju i preprodaje droga je znatno pozitivna. Za stambene zgrade s ulazom koji se zaključava postojala je gotovo tri i po puta veća vjerovatnoća da će biti izabrani kao lokaliteti preprodaje kokaina i heroina nego druge zgrade. Stambene zgrade s upraviteljima koji u njima žive imale su oko tri desetine šanse da postanu lokaliteti preprodaje droga kao zgrade bez upravitelja.

To je statistički znatno negativna povezanost. Ali zapamtite, korelacija nije isto što i uzročnost. Korelacija ukazuje na mogućnost da je data karakteristika doprinoseći uzrok, ali sama po sebi korelacija nije dovoljna da bi pokazala uzročnost.

Tabela 1: Računanje odnosa izgleda

Karakteristika			
Ishod	Da(1)	Ne(0)	Ukupno
Da(1), „Slučajevi	A	C	A+C
Ne(0), „Kontrole	B	D	B+D
Odnos izgleda=(A/B)/(C/D)=(A*B)/(C*B)			

Tabela 2: Sigurnost stambenih zgrada i preprodaja droga

	Vrata se ne zaključavaju	Zaključana vrata ili vrata nema	Odnos izgleda
Preprodaja	16	42	1.857
Nema preprodaje	8	39	
	Zaključana vrata	Nisu zaključana ili vrata nema	Odnos izgleda
Preprodaja	33	25	3.452
Nema preprodaje	13	34	
	Upravitelj u zgradi	Nema upravitelja	Odnos izgleda
Preprodaja	14	44	0,305
Nema preprodaje	24	23	

34³⁴. *Tragajte za facilitatorima kriminaliteta*

Facilitatori kriminaliteta pomažu prijestupnicima u činjenju krivičnih djela i prekršaja. Postoje tri vrste facilitatora:

- **Fizički facilitatori** su stvari koje povećavaju sposobnosti prijestupnika ili im pomažu da savladaju mjere prevencije. Kamioni im olakšavaju prijevoz ukradenih stvari, telefon koriste za upućivanje nepristojnih poziva, a vatreno oružje im pomaže da savladaju otpor pljačkama. Neki fizički facilitatori su alati, dok su drugi dio fizičkog okruženja. Felson i njegove kolege opisuju kako je nekadašnji izgled autobuskog terminala Lučke uprave u New Yorku išao na ruku počiniteljima kažnjivih djela. Vrste kriminaliteta su imale specifične environmentalističke niše, stvorene raznim karakteristikama samog projekta stare stanice.
- **Društveni facilitatori** stimuliraju kriminalitet povećanjem dobiti od kriminala, legitimnim izgovorima za činjenje kažnjivih djela ili podsticanjem činjenja krivičnih djela. Grupe mladića, naprimjer, lako stvaraju društvenu klimu koja podstiče izgredništvo na utakmicama. Bande i mreže organiziranog kriminaliteta omogućavaju preduzimanje kriminalnih djelatnosti putem svojih članova.
- **Hemijski facilitatori** povećavaju sposobnost prijestupnika da ignoriraju rizike ili moralne zabrane. Neki prijestupnici, naprimjer, unose veliku količinu alkohola ili koriste droge prije činjenja krivičnog djela kako bi smanjili nervozu.

Svaka vrsta facilitatora djeluje protiv određenih oblika situacione prevencije kriminaliteta (korak 39,43). To je prikazano u tabeli. Svaki facilitator (u stupcima) može neutralizirati specifične metode prevencije (označeno tačkicama). Fizički facilitatori pomažu prijestupnicima da savladaju operativno, preventivne mjere koje povećavaju rizik ili zahtijevaju veći napor. Također mogu djelovati i kao provokacije devijantnosti. Društveni facilitatori mogu biti protuteža svakoj preventivnoj metodi. Mito je, naprimjer, protuteža riziku. Izvršenje nekih krivičnih djela zahtijeva veći broj počinitelja, kao protutežu potrebnom naporu. Na percepcije o poželjnosti cilja često utiče ono što je drugima poželjno. Prihvatljiv izgovor često zavisi o onome šta će drugi prihvatiti. A poznanici podsticanjem mogu isprovocirati činjenje krivičnih i prekršajnih djela. Hemijski facilitatori omogućavaju prijestupnicima da ignoriraju rizik od činjenja krivičnog djela i napor koji ono iziskuje te daju neprihvatljive izgovore.

Zbog njihove sposobnosti da otupe oštricu mjera za prevenciju kriminaliteta, važno je identificirati ulogu facilitatora u određenom problemu. Dokazi o facilitatorima se mogu naći u policijskim izvještajima o istragama, mogu se dobiti od istražitelja, kroz razgovor sa žrtvama i počiniteljima i kroz promatranje društvenih situacija. Analizom izvještaja o kriminalitetu se može odrediti povezanost između krivičnih djela i raznih facilitatora.

Ako facilitatori uistinu imaju ulogu u određenom problemu, onda je naredni korak pronaći izvore facilitatora. Izvori će, naravno, varirati prema vrsti facilitatora. Fizički facilitatori mogu biti odmah prepoznatljiviji, kao naprimjer, kamenje koje koriste sudionici javnih nereda ili javni telefoni koje koriste preprodavci droga.

Mogu se i legalno nabaviti, kao naprimjer, alat koji koriste provalnici. Ili, mogu biti ukradeni, kao što je to ponekad slučaj s motornim vozilima koja se koriste za izvršenje teških krivičnih djela. Kada se pronađe njihov izvor, onda postoji mogućnost i da se nešto uradi po tom pitanju. U uokvirenom tekstu su prikazane mjere preduzete na rješavanju problema korištenja javnih telefona u izvršenju krivičnog djela preprodaje droga i okruženja oko bankomata koje pospešuje činjenje krivičnih djela.

Facilitatori koje koriste počinitelji da bi neutralizirali metode prevencije kriminaliteta

Metoda prevencije kriminaliteta	Vrsta korištenog facilitatora		
	Fizički	Društveni	Hemijski
Smanjenje rizika	•	•	•
Povećanje napora	•	•	•
Smanjenje dobiti		•	
Eliminacija izgovora		•	•
Smanjenje provokacija	•	•	

Mjere prevencije korištenja javnih telefona od strane preprodavaca droga u američkim gradovima

Prije nego što su mobilni telefoni ušli u široku upotrebu, preprodavci droga su se često oslanjali na korištenje javnih telefona za kontakt sa dobavljačima i klijentima. Na više načina ih je policija pokušavala u tome zaustaviti, između ostalog, putem:

- Ishodovanja odluke gradskih vlasti o licenciranju javnih telefona, zabrani postavljanja javnih telefona ili ograničavanjem broja javnih telefona na određenim lokacijama ili kategorijama lokacija.,
- Instaliranja okruglih bročjanika koji ne dozvoljavaju upućivanje poziva prema pejdžerima.,
- Blokade dolazećih poziva putem modifikacije telefonskih aparata.,
- Pritiska zajednice na kompanije koje su vlasnici telefona ili na gradske vlasti da uklone javne telefone ili da ih premjeste na bolje osvijetljena ili bolje nadzirana područja grada,
- Blokiranja podloška na aparatu u koji se ubacuju kovanice kako bi u noćnim satima bili mogući samo pozivi preko operatera ili hitni pozivi.,
- Uklanjanja ili modifikacije javnih telefona u velikim prodavnicama i na benzinskim pumpama.,
- Drugih vrsta intervencija, kao što su povećanje policijskih patrola, upozoravajući natpisi na telefonskim aparatima i uspostavljanje „vrućih linija“ za dojavu.

Izvor: Natarajan, Mangai and colleagues (1996). Drug Dealing and Pay Phones: The Scope for Intervention. *Security Journal* 7: 245,251.

Društveni facilitatori u velikoj mjeri zavise o tome s kim se počinitelji druže i u kakvom su okruženju. Rizične sredine (korak 28), naprimjer, mogu biti okruženje za društvene facilitatore. Bande pružaju društvenu podršku kriminalitetu. Ali čak i legitimna aktivnost ponekad može potaknuti društvene facilitatore, kao što je to slučaj s nekim oblicima politički motiviranog nasilničkog kriminaliteta ili neredima koje izazivaju studenti nakon utakmica odigranih s vječnim rivalima.

Hemijski facilitatori su mnogobrojni i često su povezani sa kriminalitetom i neredima. Posebno se alkohol spominje kao facilitator. Na mjestima zabave su uobičajene razne kombinacije facilitatora, posebno društvenih i hemijskih. Neke od 25 tehnika situacione prevencije kriminaliteta osmišljene su u cilju smanjenja učinka tri vrste facilitatora kriminaliteta (korak 39,43).

Mjere sigurnosti za bankomate u New Yorku i Los Angelesu		
	New York City	Los Angeles
Bankomat obezbijeđen u zatvorenom prostoru	Da	
Jače osvijetljenje	Da	Da
Prozirna stakla u prostoru.		
Visoka ogledala za korisnike	Da	
Smanjena vegetacija oko bankomata		Da
Nadzorne kamere	Da	Da*
Sigurnosna upozorenja za korisnike	Da	Da
Upozorenja o sigurnosnim mjerama za potencijalne počinitelje	Da	Da
Procjena kriminaliteta prije postavljanja bankomata		Da
Obezbjeđenje, zaštitari	Da^	
Kraće vrijeme u toku dana kada se bankomat može koristiti na osnovu vremenskog obrasca kriminaliteta u području		Da*
Da = zakonska obaveza.		
Da* = Nije zakonska obaveza, ali je česta praksa, prema odluci samih banaka.		
Da^ = Obavezno samo van radnog vremena banaka i to za bankomate koji se nalaze unutar prostora banke otvorenog za klijente.		
Da = zakonska obaveza.		
Da* = Nije zakonska obaveza, ali je česta praksa, prema odluci samih banaka.		
Da^ = Obavezno samo van radnog vremena banaka i to za bankomate koji se nalaze unutar prostora banke otvorenog za klijente.		
Izvor: Guerette, Rob and Ronald Clarke (2003). "Product Life Cycles and Crime Automated Teller Machines and Robbery." Security Journal 16: 7,18.		

35. Sagledajte krivično djelo do kraja

Mislimo da se krivična djela izvršavaju u tren oka. Svega par sekundi je dovoljno da se otrgne ogrlica s vrata prolaznika na ulici, ukrade novčanik, objije automobil. Rijetki su provalnici koji će pretražiti apsolutno svako skriveno mjesto u tuđem domu. Ustvari, oni nastoje pobjeći čim pronađu nešto što vrijedi ukrasti – što se obično dešava u roku od par minuta nakon što nasilno uđu u tuđi dom. Trganje ogrlice s vrata prolaznika ili provala u tuđi dom je, ustvari, samo jedan u nizu koraka potrebnih za izvršenje takvih krivičnih djela.

Trebate nastojati shvatiti redoslijed koraka u vašem problemu vezanom za krivično djelo ili prekršaj. Postoji nekoliko pristupa koje možete slijediti:

- Leslie Kennedy sa Univerziteta Rutgers i njegov kolega Vincent Sacco dijele te korake na prekursore, transakcije i ishode i autori su udžbenika iz kriminologije pod nazivom *The Criminal Event* (Kriminalni događaj), u kojem su obrađene te tri faze.
- William Haddon je uradio sličnu klasifikaciju čime je dao doprinos razmišljanju o načinima sprečavanja saobraćajnih nesreća na cestama. On dijeli preventivne mjere na one prije sudara, u toku sudara i nakon sudara.
- Derek Cornsh kao vodič za kriminalističku analitiku koristi koncept „scenarija“. Osnovna ideja je da svaka kategorija kriminaliteta zahtijeva skup standardnih radnji koje se provode po određenom redoslijedu, upravo kao i radnje iz filmskog scenarija. Scene su sekvencijalne faze krivičnog djela; uloge igraju počinitelji, žrtve i prolaznici; a alati koje koriste su rekviziti.

Koji god pristup da koristite, pokušajte redoslijedom navesti korake koje počinitelj mora preduzeti da bi do kraja izvršio krivično djelo. Niža tabela je Cornshova pojednostavljena prezentacija velikog broja koraka koje kradljivci automobila radi vožnje iz zabave moraju preduzeti, ali pokazuje da određenom činu za koji smatramo da je krivično djelo (u ovom slučaju, otuđenje motornog vozila) prethodi priprema, a iza njega slijedi bijeg i uživanje u koristi stečenoj krivičnim djelom. Ovo nas dovodi do razloga za pažljivu analizu krivičnih djela po koracima: jasno razumijevanje redoslijeda radnji potrebnih za uspješno izvršenje krivičnog djela će vam otkriti puno veći broj elemenata intervencije. Drugim riječima, izbor odgovora koji ćete razmotriti u okviru projekta će biti širi. U zadnjem stupcu tabele navedeni su mogući odgovori, povezani sa svakom fazom izvršenja djela otuđenja vozila radi vožnje iz zabave.

Krađa vozila radi vožnje iz zabave je jedno od jednostavnijih krivičnih djela, s tim da isti proces razlaganja krivičnog djela na sastavne dijelove možete pratiti i u vezi s daleko složenijim krivičnim djelima. Jedan od primjera su masovni neredi (uključujući i prosvjede). Clark McPhail, vodeći stručnjak za psihologiju mase, kreirao je proces u tri koraka za analizu svih skupova: proces okupljanja, okupljena masa i proces razilaženja mase. Tamara Madensen, studentica postdiplomskih studija na Univerzitetu u Cincinnatiju, dodala je dva koraka koja prethode okupljanju: inicijalno planiranje i pripreme prije okupljanja. Da bi osujetila inicijalno planiranje, policija može upozoriti na organiziranje velikih pijancki. Da bi se spriječilo paljenje vatre, potrebno je ukloniti lako zapaljivi otpad u toku priprema prije okupljanja. Policija može dočekati i pozdraviti učenike i studente još u fazi dolaska, čime bi podstakla zakonito ponašanje u toku procesa okupljanja. Kada je masa okupljena, policija može pratiti ponašanje i intervenirati u slučaju nereda. U toku procesa razilaženja mase policija vodi računa da se masa što prije mirno razide.

Koraci u izvršenju djela otuđenje vozila radi vožnje i odgovori

FAZE	KORACI	ODGOVORI
Priprema	Nabavka alata (npr. odvijač, duplikat ključeva, lomač, kratka metalna cijev) odabir saučesnika	Kontrola prodaje opreme, kao što su ručni skeneri i duplikati ključeva
Ulazak u prostor	Ulazak na parkiralište	Prepreke na parkiralištima; čuvari; mali broj ulaza
Olakšavajući uvjeti	Nenametljivo osmatranje	CCTV i/ili redovne patrole da bi se odvratilo osmatranje prostora
Odabir mete	Eliminacija vozila s ugrađenim alarmom Odabir pogodnih vozila	Vidna zaštita privlačnih vozila
Završetak krađe	Ulazak u vozilo (duplikat ključeva, upotreba odvijača) Slamanje brave za paljenje motora (cijev ili klizni čekić) Spajanje žica i pokretanje vozila	CCTV da bi se pratilo sumnjivo ponašanje; bolji prirodni nadzor parkirališta; alarm u vozilu da bi se alarmiralo obezbjeđenje; imobilizatori
Napuštanje prostora	Napuštanje parkirališta	Čuvari ili barijere na izlazu
Ishod	Korištenje vozila za vožnju iz zabave Napuštanje vozila na otpadu Paljenje vozila	Aktiviran sistem praćenja vozila; program policijskog sata za vozila ² ; nadzor nad odlagalištima otpada

Izvor: Cornish, Derek (1994). "The Procedural Analysis of Offending and its Relevance for Situational Prevention." *Crime Prevention Studies*, volume 3. Monsey, NY: Criminal Justice Press

Sprječavanje smrti nelegalnih migranata

U neobičnoj primjeni situacione prevencije, Rob Guerette sa Međunarodnog univerziteta na Floridi proveo je za potrebe američke granične policije detaljnu studiju o okolnostima pod kojima nelegalni migranti gube život prelazeći preko američko-meksičke granice. Svake godine oko 300 migranata izgubi život pod tragičnim okolnostima – naprimjer, utapanjem u kanalima i rijekama, od izloženosti previsokim pustinjskim vrućinama ili u saobraćajnim nesrećama. Prateći korake koje nelegalni migranti preduzimaju da bi prešli granicu i u pokušaju da shvati smrtonosne okolnosti, on je dao nekoliko prijedloga za spašavanje života nelegalnih migranata. Napravio je klasifikaciju svojih prijedloga kroz dvosmjernu mrežu:

- Na gornjoj strani je slijedio metod Williama Haddona i razvrstao prijedloge za prevenciju na mjere prije, u toku i nakon događaja opasnog po život.
- Vertikalno je pratio trokut kriminaliteta i mjere razvrstao prema tome da li su namijenjene (1) migrantu ili „žrtvi“, (2) „kojotu“ kojeg migranti plate da ih bezbjedno prebaci preko granice („počinitelj“) i (3) „mjestu“ ili okruženju, to jeste, pustinji, rijekama, urbanim sredinama itd.

Neki prijedlozi su dodaci postojećim mjerama, ili unapređenje mjera, a neki su novi, što pokazuje vrijednost njegovog pristupa. Mnoge sugestije su jasne same po sebi, s tim da je potrebno puno više informacija da bi se neke u potpunosti shvatile (numeriranje je u skladu s tabelom):

3 Naljepnice na vozilima s naznakom perioda u toku 24 sata u kojem vlasnik ne koristi vozilo a u kojem policija ima pravo vozilo zaustaviti čak i ako nije napravljen prekršaj (prim.prev.)

	Prije događaja koji je opasan po život	U toku događaja opasnog po život	Nakon događaja opasnog po život
Migrant	1. Upoznati žene migrante s opasnošću prelaska preko pustinje 2. Provesti sistem upozoravanja na opasne uvjete	3. U mjestima u kojima se migranti okupljaju distribuirati instrukcije za postupanje u slučaju nevolje 4. Proširiti kapacitete traganja i spašavanja u patrolnim službama Granične policije	5. Repatrijacija kopnom do meksičke granice po okončanju procedure 6. Repatrijacija avionom u dubinu meksičke teritorije
Kojot	7. Provesti sistem upozoravanja na opasne uvjete 8. Upozoriti kojote na krivičnu odgovornost za smrt migranata	9. Ciljati hapšenje kojota	10. Formiranje radne grupe za krivično gonjenje kojota u slučaju smrti migranata
Okruženje	11. Ciljati problematično vrijeme i mjesta 12. Podići barikade na opasnim prijelazima 13. U rizičnim područjima postaviti vidljive znake upozorenja	14. Javna kampanja "Spasi život/ prijavi migranta" 15. Obilježavanje pustinje	16. Kontinuirani pregled podataka da bi se otkrili novi obrasci opasnosti

- Njegovo istraživanje je pokazalo da proporcionalno više žene nego muškaraca umire od visokih temperatura.
- Migranti se tipično okupljaju u određenim mjestima u blizini granice na meksičkoj strani gdje stupaju u kontakt s „kojotima“.
- Kada su visoko obučeni agenti službe za traganje i spašavanje upućeni na teren, tada, prema Gueretteovom zaključku, postoji veća vjerovatnoća da će migranti preživjeti nego u situacijama kada se na teren upućuju redovni agenti.
- Da bi se spriječio pokušaj ponovnog prelaska pustinje u toku mjeseci s izrazito visokim temperaturama, migranti koje je policija presrela u pustinji u Arizoni tokom ljetnih mjeseci, su po okončanju zakonskog postupka repatrijacije na teritoriji SAD, vraćeni 2003. godine u meksičke gradove u blizini teksaške granice. Ovaj eksperiment je bio djelotvoran u smislu spašavanja ljudskih života.
- Godine 2004. su meksički organi vlasti pristali da prihvataju nelegalne migrante vraćene iz Arizone u dubini meksičke teritorije.
- Vozači motora u Arizoni često u toku ljetnih mjeseci viđaju manje grupe nelegalnih migranata kako pokušavaju preći pustinju. Ova kampanja bi zahtijevala njihovu pomoć u spašavanju života, koja bi se ogledala u pozivanju broja 1,800 na koji bi prijavili ono što su primijetili.
- Pripadnici granične patrolne u Arizoni su Gueretteu rekli su da su često imali velikih problema u lociranju migranata u nevolji, prema prijavi drugih migranata koje su uspješno presreli. Razlog su velike pješčane sipine u pustinji bez osobitih značajki, te su upute o lokaciji koje daju presretni migranti često nejasne. Ovaj problem bi se mogao ublažiti sistematskim programom privremenog obilježavanja pustinje znakovima različitih boja ili simbolima.

36 36. *Uvijek odgovorite na šest ključnih pitanja*

Kada završite analizu u kojoj ste primijenili koncepte objašnjene u prethodnim koracima, trebate se zapitati da li ona zadovoljava kriterije kvalitetne novinske priče. Da li adekvatno odgovara na šest ključnih pitanja: *šta, gdje, kada, ko, zašto i kako?*

Ista ova pitanja čine strukturu metodike kriminalističke analitike Barry Poynera, koja se sastoji od razlaganja većeg problema na njegove sastavne dijelove. Naprimjer, nakon što ga je britansko Ministarstvo unutrašnjih poslova zamolilo da analizira „ulične napade“ u dva centru Coventryja i Birminghama (dva velika grada u Engleskoj), ustanovio je da ulične napade policija klasificira kao krivična djela pljačke i krađe usmjerena protiv osoba, ali je također ustanovio da većina takvih djela spada u određeni broj sasvim drugačijih problema:

- Pljačke iz samostalnih samoposlužnih aparata postavljenih na ulicama
- Pljačke izvršene pod uticajem alkohola
- Otmica novca prilikom transporta u banku
- Otmica ženskih torbica
- Otmica novčanika/novca iz ruke žrtve nakon verbalnog trika
- Krađe iz torbi za kupovinu
- Džeparenje na autobuskim stajalištima

Ovo je bila daleko smislenija karakterizacija „uličnih napada“ i predstavljala je bitan prvi korak u razumijevanju onoga što se događa. Zatim je pregledalo policijske izvještaje o počinjenim krivičnim djelima u nastojanju da dobije sliku o svakom problemu koja bi mu pomogla da iznađe adekvatan odgovor.

Izvještaji o krivičnim djelima se umnogome razlikuju u smislu evidentiranih podataka, posebno kada žrtva nije prisutna i kada nema svjedoka. Međutim, Poyner je pokušao objediniti izvještaje kako bi dobio sliku određenog problema (vidi okvir). Za svako djelo je nastojao otkriti:

- **Šta se dogodilo?** Ovo podrazumijeva određivanje redoslijeda događaja i radnji sudionika kriminalne situacije (korak 35).
- **Gdje se dogodilo?** Ponekad se redoslijed događanja prostire na nekoliko lokacija. Naprimjer, vozilo je ukradeno na parkiralištu, potom je odvezeno u garažu gdje je rastavljeno na dijelove, a zatim ostatak bačen na otpad. Informacije su možda poznate samo za prvu i zadnju lokaciju. Ako odete na lice mjesta, možda ćete saznati zašto je počinitelj odabrao upravo te lokacije.
- **Kada se dogodilo?** Vlasnici stanova ili automobila možda znaju da je automobil ukraden ili da je u kuću izvršena provala „otprilike tokom vikenda“. Međutim, kada se radi o krivičnim djelima u kojima je ostvaren kontakt počinitelja sa žrtvom, u većini slučajeva će žrtva biti u stanju precizno odrediti vrijeme počinjenja krivičnog djela, na osnovu čega je moguće izvesti zaključke u pogledu određenih pitanja, kao naprimjer, da li su tada ulice bile puste.
- **Koje bio uključen?** Uvijek postoji najmanje jedan izvršilac krivičnog djela; može biti jedna ili više žrtava čak i ako nije došlo do direktnog kontakta sa izvršiocom; možda postoje svjedoci i druge treće strane. Izjave svjedoka i žrtava mogu dati puno korisnih informacija, s tim da je ponekad važno odrediti uzorak i direktno ih ispitati.
- **Zašto su tako postupili?** Bitno je razumjeti šta konkretno počinitelj dobiva izvršenjem krivičnog djela. U mnogim primjerima krađe motiv je očigledan, ali kada se radi o krivičnim djelima u kojima dolazi do direktnog kontakta između počinitelja i žrtve ili o vandalskim djelima, motivi vam mogu postati jasni tek iz razgovora s počiniteljima (korak 10). Jednako važno za prevenciju je i razumijevanje razloga zbog kojih su se žrtve i svjedoci ponašali na određeni način, kao i odgovori na pitanja kao što su: „Šta je nagnalo određene žrtve da odgovore napadom na počinitelja?“ i „Zašto svjedoci često ne interveniraju?“

- **Kako je počinitelj izvršio krivično djelo?** Krivično djelo se može opisati kao proces od nekoliko koraka od inicijacije do finalizacije, a ne kao ograničeni čin koji se događa u određenom trenutku. O svakom koraku počinitelj mora donijeti odluku, možda treba saradivati s drugima i možda su mu potrebni određeno znanje i alati. Ovo je u suštini ideja koja leži u osnovi Cornishovog „scenarija“, opisanog u koraku 35. Možda neće uvijek biti moguće razraditi detaljan scenarij, ali analiza treba dati jasnu sliku o tome kako je krivično djelo izvršeno.

Poynerova analiza džeparenja na autobuskim stajalištima ilustrira upravo ovaj pristup. Bio je u stanju sastaviti detaljan opis krivičnog djela tako što je prilično površan izvještaj koji je krivično djelo oslikao samo u glavnim crtama dopunio opservacijama putnika na stajalištu. Ustanovio je da su sati najvećeg džeparenja u vrijeme „špice“ u poslijepodnevnom satima, posebno petkom kada su redovi putnika dugi. Grupe od po tri do četiri mladića bi se vrzmale u blizini putnika, s pogledom u prozore ili obližnje prodavaonice kako na sebe ne bi bacili sumnju, ali su istovremeno tragali za pogodnim žrtvama. A one su uvijek bile sredovječni ili stariji muškarci koji su novčanik držali u zadnjem džepu hlača. (Mlađi muškarci su nosili uže hlače i nisu držali novčanik u zadnjem džepu).

Kako bi odabrane žrtve počele ulaziti u autobus i kod vozača kupovati kartu, mladići bi otrčali do početka reda, skočili na platformu za ukrcaj putnika, probili se kroz masu i ušli u autobus. Vozaču bi postavili neko nevažno pitanje vezano za određite. U međuvremenu bi neko iz te grupe izvukao novčanik iz džepa žrtve. Žrtva bi bila iznervirana guranjem i ne bi ni primijetila šta se, ustvari, događa. Vozač bi se na mladiće zderao, natjerao ih da napuste autobus, a drugi putnici bi gundali. Mladići bi napustili autobus i nestali u gužvi. Mladići nisu nikad uhvaćeni. Žrtva je tek kasnije ustanovila da nema novčanika.

Ova analiza ukazuje na četiri moguća odgovora:

- Umjesto da se kupuju kod vozača, karte se mogu prodavati na autobuskim stajalištima.
- Autobuska stajališta bi se mogla premjestiti dalje od nogostupa, u dubinu prostora, i urediti kao autobuske stanice. Tako bi delikventi teže mogli vrebati na potencijalne žrtve.
- Redovi putnika bi se mogli fizički zakloniti, čime bi se onemogućila identifikacija potencijalnih žrtava.
- Duž ukrcajne platforme bi se mogle postaviti pregrade između redova putnika kako delikventi ne bi mogli uskakati na ukrcajnu platformu.

Napominjemo da su sva ova rješenja izvan domena policijskih poslova i ovlasti. Rijetko kad će policijski službenici pomisliti da, naprimjer, promjena izgleda autobuskog stajališta spada u domen njihovih poslova. Ali kao kriminalistički analitičar koji radi na rješavanju problema, vaš zadatak je da smanjite kriminalitet, te ćete možda nenametljivo ubijediti vaše kolege u policiji da je u najširem smislu to i njihov posao.

Raditi kao arheolog

“Postoji još jedna prednost u kombiniranju djela. U nekim slučajevima ćemo imati puno manje detalja nego u drugim, ali ipak činjenice koje su nam poznate su iste. Možda je moguće izvršiti rekonstrukciju podataka koji nedostaju u djelima koja nisu detaljno evidentirana na način koji je u velikoj mjeri sličan načinu na koji arheolozi rekonstruiraju lončarske radove iz dijelova pronađenih u iskopinama. Oni možda imaju samo nekoliko dijelova, ali na osnovu znanja o sličnim lončarskim radovima mogu u razumnoj mjeri biti sigurni u oblik kompletnog predmeta. Ovakav arheološki pristup je od velike koristi, naprimjer, kada imamo detaljan opis poznatih radnji počinitelja u kriminalnim situacijama. Stoga se s pravom može vjerovati da se u sličnim djelima radi o sličnom ponašanju, čak i kada počinitelji još uvijek nisu otkriveni.”

Izvor: Poyner, Barry (1986). “A Model for Action.” *Situational Crime Prevention*, Gloria Laycock and Kevin Heal. London: Her Majesty's Stationery Office.

37. Znete da je griješiti ljudski

Prevencija kriminaliteta često podrazumijeva pretpostavke. Da li će počinitelji koji su dio datog problema nastaviti da čine krivična djela kao i do sada? Da li će žrtve uskoro ponovo biti žrtve? Da li će se kriminogena žarišta ugasiti ili će ostati aktivna? Iako je prošlo ponašanje ponekad najbolji prediktor budućeg ponašanja, ipak ono nije savršen prediktor.

Ovi primjeri se odnose na predviđanje budućnosti. Ali mi pokušavamo nepoznato ispitati i na druge načine, između ostalog, i kroz naše odgovore na probleme. Poligrafskim ispitivanjem se nastoji utvrditi da li počinitelj laže ili ne laže. Testovima na droge se utvrđuje da li je osoba nedavno koristila nedozvoljene droge. Metalni detektori i zaštitni pregled prtljaga na aerodromima se koriste da bi se utvrdilo da li putnici kod sebe ili u prtljagu imaju oružje. U svim drugim slučajevima analitičar pokušava doći do zaključka o nečemu nepoznatom. I kao što predviđamo budućnost, analitičar može napraviti preciznu ili nepreciznu procjenu. Stoga je izuzetno važno shvatiti kako pretpostavke i druge procjene mogu biti pogrešne.

Koristan način ispitivanja grešaka u pretpostavkama i prosudbama je poređenje predviđanja sa onim što se dogodilo. Stupci u tabeli 1 pokazuju dvije moguće pretpostavke: da, ishod će se dogoditi; i ne, ishod se neće dogoditi. U recima su prikazana dva stvarna ishoda: da, ishod se uistinu dogodio; i ne, ishod se nije dogodio.

A sada pogledajmo ćelije B i C. Kada osoba koja donosi odluku predviđa da se ishod neće dogoditi, a on se dogodi, onda on ide u ćeliju B. To se naziva *lažno pozitivnim*. Slučajevi u ćeliji C predstavljaju situaciju u kojoj je osoba koja donosi odluku predvidjela da će se ishod dogoditi, ali se on nije dogodio. To je *lažno negativno*. Možete izračunati stope pogrešaka za obje vrste dijeljenjem broja pretpostavki u svakoj ćeliji s ukupnim brojem pretpostavki.

Da pogledamo hipotetički primjer. Da bi se suzbio kriminal u iznajmljenim stambenim objektima, policija olakšava i podstiče vlasnike stanova da provjere ko su stanoprимci. Potencijalni stanoprимci sa kriminalnom prošlošću nisu prihvatljivi. Takva politika podrazumijeva pretpostavku da će osobe sa nedavnom kriminalnom prošlošću nastaviti da se bave kriminalnim radnjama u iznajmljenoj imovini ili u njenoj blizini, a da se osobe bez takve prošlosti neće upuštati u kriminalno ponašanje. Čak bi se i zagovornici ovakvog rezoniranja složili da ove pretpostavke nisu savršene, ali bi, bez obzira, bilo korisno znati dvije stvari. Prvo, da li se takvim rezoniranjem smanjuje kriminal u iznajmljenoj imovini? Evaluacijom bi se moglo doći do odgovora na ovo pitanje. Ali čak i ako se njime kriminal ne smanjuje, kakve su negativne posljedice? Odgovor na ovo pitanje zahtijeva analizu grešaka u pretpostavkama.

Ako smo bili u stanju prikupiti relevantne podatke, možda ćemo biti u stanju i napraviti tabelu kao što je tabela 2. Vidimo da su pretpostavke tačne. Ali, šta mislimo o greškama? Da li je potrebno nešto uraditi u vezi s osobama koje nemaju kriminalnu prošlost, a koje sada čine krivična djela? Da li ima previše bivših počinitelja koji više ne iskazuju kriminalno ponašanje, a kojima ipak nije dozvoljeno da se usele u stanove?

Stvarni ishod	DA	NE
DA	A. PRAVILNO Istinito poz.	B. LAŽNO negativni
NE	C. lažno poz.	D. pravilno Istinito neg.
	Stopa tačnosti	$(A+D)/(A+B+C+D)$
	Stopa lažnog neg.	$B/(A+B+C+D)$
	Stopa lažnog poz.	$C/(A+B+C+D)$

Zamislite da imamo veliki broj pretpostavki. Kada pretpostavka odgovara stvarnom, onda je ona tačna. Ćelije tabele A i D sadrže broj tačnih pretpostavki. Možete izračunati stopu tačnosti tako što ćete dodati broj pretpostavki koje spadaju u ove dvije kategorije i podijeliti ih sa ukupnim brojem pretpostavki.

	Ranija kriminalna prošlost		
Kasnija krimi prošlost	DA	NE	Ukupno
DA	35	10	45
NE	35	496	531
Ukupno	70	506	576
Stopa tačnosti	92,2%		
Stopa lažnog neg.	1,7%		
Stopa lažnog poz.	6,1%		

Strožim restrikcijama u cilju sprečavanja kriminalnog ponašanja osoba koje nemaju kriminalnu prošlost moguće je smanjiti stopu lažnog negativnog, ali se time može povećati stopa lažnog pozitivnog, posebno ako su saznanja na osnovu kojih se donose odluke manje tačna od saznanja koja se trenutno koriste. S druge strane, ako se pravi razlika među podnositeljima zahtjeva za unajmljivanje stanova s nedavnom kriminalnom prošlošću, time bi se mogla smanjiti stopa lažnog pozitivnog, ali na štetu stope lažnog negativnog koja bi se u tom slučaju povećala. Takva trgovina je vrlo uobičajena.

Dalje, može nam biti žao zbog jedne greške puno više nego zbog neke druge. Ako su vrste kriminaliteta koje vlasnici stanova sprečavaju relativno minorne, onda je možda stopa lažnog pozitivnog previsoka. Ali, ako se sprečavaju teška djela nasilja, onda nas više može brinuti stopa lažnog negativnog. Posljedice grešaka su vrlo bitne i ljudi se s njima često ne slažu.

Drugi izvor neslaganja su same stope grešaka. Takve stope je često vrlo teško procijeniti. Razmotrite osjenčane ćelije u tabeli 2. U većini slučajeva su te brojke nepoznate. Vlasnici stanova mogu izračunati koliko su zahtjeva odbili iz razloga kriminalne prošlosti podnositelja zahtjeva, ali nam ne mogu reći šta bi te osobe uradile da njihovi zahtjevi nisu odbijeni. U drugim slučajevima situacijama je obrnuta: lažno pozitivno može biti poznato uz određeni stepen preciznosti, ali je lažno negativno nepoznato. Što se tiče sigurnosne provjere na aerodromima, lažno pozitivno je poznato zato što se vrše detaljne kontrole ako postoje pretpostavke o krijumčarenju. Putnik za kojeg granična policija smatra da je u posjedu vatrenog oružja biće podvrgnut vrlo detaljnom pregledu, čime će se otkriti da li je početna pretpostavka tačna ili netačna. Međutim, lažno negativno nije poznato s velikom pouzdanošću. Putnik koji je uspio prokrijumčariti robu prilikom prve kontrole možda neće biti podvrgnut još jednoj kontroli. Stoga ne možemo znati da li se radi o lažnom negativnom.

U nekim situacijama je moguće koristiti probni test da bi se tačno procijenile greške: dati ćemo pretpostavke, ali ništa nećemo raditi po pitanju pretpostavki i pažljivo ćemo pratiti šta se dešava. To može biti teško s počiniteljima koji nastoje svoja nedjela sakriti, ali bi moglo biti uspješno s potencijalnim žrtvama ili mjestima počinjenja kažnjivih djela. Naprimjer, odgovor na problem može obuhvatiti pretpostavke o mjestima na kojima će najvjerovatnije biti počinjenja krivična djela, a zatim intervenciju na tim lokacijama. Prije provođenja ovakvog odgovora trebala bi se provesti testna studija u kojoj bi se dale pretpostavke, ali se ne bi preduzimale nikakve radnje. Ako su stope grešaka neprihvatljivo visoke, onda možda i ne bi vrijedilo provesti odgovor.

38. Preuzmite ključnu ulogu u iznalaženju odgovora

Prvo što policija uradi čak i prilikom analitičke obrade određenog problema je da pokuša problem riješi pojačanjem službenih radnji. Ovo biste trebali očekivati, a ne suprotstavljati se tome, bez obzira što je učinak često kratkog daha.

Ali od samog početka trebate pomagati svojim kolegama da pronađu trajnija rješenja. Partneri iz lokalnih zajednica bi mogli pružiti tu pomoć. Međutim, oni često promoviraju svoje aktivnosti i insistiraju na rješenjima koja imaju ograničen učinak. Rezultat je često kompromisni paket mjera, od kojih niti jedna nije djelotvorna, ali zato svaka može zadovoljiti jednu ili drugu stranu. Ustvari, nesuglasice oko rješenja mogu dovesti do gubitka zamaha i postoji opasnost da se ništa ne provede onako kako bi se trebalo provesti.

Možete pomoći da se ovo ne dogodi, ali prvo morate postati ekspert za iznalaženje rješenja. Naprimjer, ako se problem odnosi na krađu vozila, morate biti u stanju govoriti s autoritetom o nedjelotvornosti vozila, zamki i kampanje „zaključajte auto“. Ako se radi o problemu provale, morate znati rezultate istraživanja učinka mjera koje su predložene kao rješenje, naprimjer, ugradnja protuprovalnih alarma i bolja ulična rasvjeta. Također morate biti u potpunosti upoznati i sa informacijama o premještanju kriminaliteta, zato što su inovativna rješenja često blokirana automatskim zazivanjem ove teorije.

Da biste postali ekspert za iznalaženje rješenja, morate proučiti literaturu (korak 19) i na taj način bliže upoznati određene odgovore. Također morate postati i ekspert za situacionu prevenciju kriminaliteta, nauke koja je usmjerena na smanjenje prilika koje pogoduju činjenju krivičnih djela. Situacioni pristup prevenciji koristi istu metodologiju akcijskog istraživanja kao i djelovanje policije usmjereno na problem i pripisuje mu se na desetine pozitivno evaluiranih rezultata. Veliki dio znanja o premještanju kriminaliteta, difuziji koristi, višestrukoj viktimizaciji i mnogim drugim konceptima obrađenim u ovom Priručniku pripisuje se upravo istraživačima situacione prevencije. U narednih pet koraka ćemo govoriti o 25 tehnika situacione prevencije kriminaliteta, koje spadaju u pet osnovnih grupa (vidi okvir). Nick Tilley sa Univerziteta Trent u Nottinghamu, u Ujedinjenom Kraljevstvu, ih definira kao mehanizam putem kojeg tehnike postižu preventivni efekat: povećanje napora da se izvrši krivično djelo, povećanje rizika, smanjenje koristi ostvarene protupravnom radnjom, smanjenje provokacija i eliminacija izgovora.

U ovoj fazi ćete se možda zapitati zašto biste trebali preuzeti odgovornost za identificiranje rješenja. Zar nije dovoljno što nosite najveći dio tereta u fazi skeniranja, analize i procjene? Čak i da preuzmete tu ulogu, zašto bi vam neko posvećivao pažnju? Ali, da biste postali analitičar koji rješava probleme, morate izaći iz okvira vaše tradicionalne analitičke funkcije. Morate postati punopravni i jednakopravni član tima za rješavanje problema. Možete biti relativno mlad, ali vaš autoritet se crpi iz vašeg znanja i stručnosti, a ne iz pozicije. Ljudi će vas slušati ako dajete nove sugestije ili ako pružite dokaze u prilog idejama drugih.

Dvadeset i pet tehnika situacione prevencije kriminaliteta	
Povećati napor	1. O snažiti metu 2. Kontrolirati pristup objektima 3. Nadzirati izlaz 4. Odvratiti počinitelje 5. Kontrolirati oruđe/oružje
Povećati rizik	6. Proširiti metode nadzora 7. Pomoći prirodni nadzor 8. Smanjiti anonimnost 9. Koristiti upravitelje objekata/prostora 10. Jačati redovan nadzor
Smanjiti korist	11. Sakriti mete 12. Ukloniti mete 13. Identificirati imovinu 14. Presjeći tržište 15. Poreći koristi
Smanjiti provokacije	16. Smanjiti frustracije stres 17. Izbjegavati sporove 18. Smanjiti izazove i iskušenja 19. Neutralizirati pritisak od kolega 20. Odvrćati od imitiranja
Ukloniti izgovore	21. Postaviti pravila 22. Objaviti instrukcije 23. Probuditi savjest 24. Podupirati poštivanje pravila i propisa 25. Kontrolirati zloupotrebu droge i alkohola

Sedam kritika situacione prevencije kriminaliteta – i njihovo opovrgavanje

Kritika	Opovrgavanje
1. Pretjerano pojednostavljena i nije zasnovana na teoriji.	Bazirana je na tri teorije o prilikama za počinjenje krivičnih djela: rutinska aktivnost, kriminalni uzorak i racionalan izbor. Također se oslanja i na socijalnu psihologiju.
2. Nije se pokazala uspješnom; izmješta kriminal i često ga povećava.	Na desetine studija pokazuju da može smanjiti kriminalitet, obično uz malo premještanje kriminaliteta.
3. Skreće pažnju sa glavnih uzročnika kriminaliteta.	Trenutačno postiže rezultate i ostavlja vrijeme za iznalaženje dugoročnijih rješenja za kriminal.
4. Konzervativna je, pristup kriminalističkom problemu upravljački.	Ne obećava više nego što može postići. Zahtijeva ekonomična i društveno prihvatljiva rješenja.
5. Promovira sebično, isključivo društvo.	Pružuje jednaku zaštitu siromašnim i bogatim.
6. Promovira one koji imaju totalnu kontrolu i ograničava lične slobode.	Demokratski proces štiti društvo od takvih opasnosti. Građani su spremni istrpiti nezgode i manje povrede sloboda kada ih isti štite od kriminala.
7. Krivnju stavlja na žrtvu.	O snažuje žrtve tako što im pruža informacije o rizicima od kriminala i o načinu na koji ih mogu izbjeći.

Uvijek trebate izabrati rješenja koja će brzo umanjiti problem. To znači da se morate fokusirati na trenutačne, direktne uzroke problema, a ne na distancione, indirektne. Tvorac ove bitne razlike je Paul Ekblom iz Britanskog ministarstva unutrašnjih poslova i ona se može ilustrirati putem problema fizičkih povreda prouzročenih slomljenim flašama i čašama u tučama u barovima. Distancioni „korijenski“ uzroci obuhvataju rasnu diskriminaciju koja proizvodi generaciju buntovne omladine iz manjinskih zajednica, nemogućnost zapošljavanja, što opet dovodi do socijalne isključenosti, pri čemu se visoko cijene „frajeri“ u zajednici lišenoj prava, kojom vlada bezakonje. Bliži, situacioni uzroci obuhvataju neodgovorne prakse u uslužnim djelatnostima kojima se promovira prekomjerna konzumacija alkohola u lokalnim barovima i gostionama, dok flaše i čaše koje su odmah tu, pri ruci, mogu se iskoristiti kao smrtonosno oružje.

Brzo i kontinuirano smanjenje kriminaliteta može samo biti rezultat rješavanja situacionih uzročnika; rješavanje korijenskih uzroka, čak i da znamo kako ćemo ih riješiti, može se isplatiti samo u relativno dalekoj budućnosti – dugo nakon što sadašnji akteri gotovo izgube interes za problem. U međuvremenu, ukoliko se nešto ne preduzme u pogledu direktnih uzroka, slomljene flaše i čaše će i dalje uzimati svoj danak.

Za provođenje nekih situacionih rješenja potrebno je puno vremena. Naprimjer, opasnost od čaša i flaša bi se mogla riješiti kroz zakon koji nalaže barovima i gostionama da koriste samo flaše i čaše od ojačanog stakla koje se lomi u sitna zrnca. Za ovo bi možda trebale godine. Daleko realnije bi bilo da same lokalne zajednice izvrše pritisak na mjesne gostione da pivo služe samo u čašama od hemijskog ojačanog stakla ili u plastičnim čašama i da se u barovima zabrani prodaja pića u staklenim flašama. Ovo bi trebalo biti ostvarivo u daleko kraćem periodu. Možda ćete imati posebnu analitičku ulogu u promoviranju ovog rješenja tako što ćete prikupiti podatke o očekivanim troškovima za barove i smanjenim troškovima izazvanim povredama i intervencijama hitnih službi. Ustvari, vjerovatno će na vas (a na koga drugog?) pasti zadatak da prikupite podatke o izvedivosti, troškovima i prihvatljivosti u javnosti svih mjera koje se ozbiljno razmatraju u partnerstvu usmjerenom na rješavanje problema.

U suštini, morate steći znanje o širokom spektru rješenja i biti spremni da se borite za dobre ideje, ako očekujete da vaš pažljiv analitički rad urodi plodom.

Daljnja literatura:

Clarke, Ronald (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies* (2nd ed.). Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Von Hirsch, Andrew, David Garland and Alison Wakefield (2000). *Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention*. Oxford: Hart Publishing.

39. Povećajte napor potreban za izvršenje krivičnog djela

U ovom koraku ćemo objasniti najosnovniju kategoriju situacionih mjera – onih koje su osmišljene za povećanje težine izvršenja krivičnog djela – počevši od osnaživanja mete. Situaciona prevencija je ponekad odbačena kao pristup koji podrazumijeva samo to, iako je tek jedna od 25 tehnika u okviru ovog pristupa. Napominjemo da se tehnike u znatnoj mjeri međusobno preklapaju. Naprimjer, ojačavanjem meta se počinjenje krivičnog djela otežava, ali i počinitelji usporavaju, a šanse da budu otkriveni i uhapšeni povećavaju. Neke mjere mogu imati više od jedne svrhe. Kada koristite ovu klasifikaciju, nemojte trošiti vrijeme na razmišljanje o tome gdje se određena mjera najbolje uklapa, nego klasifikaciju koristite da biste osigurali da razmatrate najširi mogući repertoar situacionih odgovora na određeni problem.

Ojačane mete. Očigledan, često vrlo efikasan način opstruiranja razbojnika ili lopova predstavljaju fizičke barijere, kao što su brave, neprobojna stakla ili armirani materijali. Uvođenjem sistema za zaključavanje volana u ovu i druge zemlje prije više od 30 godina postignuto je dugoročno smanjenje krađe vozila, a imobilizatori, elektronski uređaji za blokadu paljenja motora, samo su tome još više doprinijeli. Neprobojnim staklima na šalterima u londonskim poštama smanjene su pljačke za 40 posto, a postavljanjem armiranih stakala je ekonomično smanjen broj napada i razbojništava nad vozačima taksi vozila u New York Cityju (vidi *Robbery of Taxi Drivers*, Problem, Oriented Guides for Police No. 27, dostupno na www.cops.usdoj.gov i www.popcenter.org).

Nadzor pristupa objektima. Zabrana ulaska osobama u objekte u kojima nemaju pravo boraviti, kao što su vojni kampovi, fabrike i stambeni blokovi, ima dugu historiju – sjetite se samo podiznih rešetaka, opkopa i podiznih mostova oko srednjovjekovnih dvoraca. To je također i središnja komponenta koncepta Oscara Newmana o odbranjivom prostoru, što argumentirano predstavlja početak naučnog interesa za situacionu prevenciju. Barry Poyner je pokazao da su ugradnjom interfonskih sistema i uklanjanjem prolaza među zgradama u znatnoj mjeri smanjena razbojništva u Londonu (korak 24). U nekim slučajevima je nadzor pristupa metoda kojom se kontrolira da li posjetitelji imaju ulaznicu i dokumente. Promjenom izgleda karata u cilju olakšanja kontrole naglo je smanjena praksa izbjegavanja kupovine karata za trajektni prijevoz u Vancouveru, u Kanadi. A najpoznatiji slučaj u ovom kontekstu se odnosi na aerodrome: uvođenjem pregleda prtljaga i putnika na aerodromima početkom hiljadu devetsto sedamdesetih godina smanjen je broj otmica aviona širom svijeta sa oko 70 na 15 otmica godišnje.

Nadzor nad izlazom. Svrha nadzora nad izlazom je osigurati da osobe koje napuštaju objekte, prostor ili neko drugo mjesto nisu ništa ukrade ili da su kupile kartu ili platile račun. Putnici podzemne željeznice u Washingtonu D.C. moraju ubaciti putne karte u automatski čitač karata ne samo pri ulasku u podzemnu željeznicu, nego i pri izlasku. U podzemnoj željeznici u New York Cityju putnici su obavezni karte ubaciti u automatski čitač karata samo jednom, pri ulasku u podzemnu željeznicu, čime se smanjuju mogućnosti ilegalnog korištenja prijevoza. Među drugim primjerima nadzora nad izlaskom su kontrole na granici prilikom izlaska iz zemlje i elektronske oznake na knjigama u bibliotekama i na proizvodima u prodaji. Elektronske oznake aktiviraju alarm ukoliko posudba knjige nije propisno upisana ili ukoliko lopov pokuša ukrasti elektronski označen proizvod. Studije su pokazale da se time u znatnoj mjeri smanjuje broj krađa u trgovačkim radnjama i otuđenje knjiga iz biblioteka.

Odvraćanje počinitelja. Suprotstavljene navijačke skupine nogometnih klubova u Ujedinjenom Kraljevstvu su razdvojene na stadionima u cilju smanjenja mogućnosti izbijanja tuče, a njihov dolazak na stadion i napuštanje stadiona su organizirani u različitim terminima da bi se smanjila dužina čekanja pri ulasku i izlasku, što bi u suprotnom doprinijelo nastanku problema. Red vožnje prema kojem zadnji autobus odlazi odmah po zatvaranju barova narušava još jednu britansku neslavnu tradiciju – tučnjave po zatvaranju barova. To su primjeri odvrćanja počinitelja od meta, odnosno situaciona tehnika koju predlaže teorija o rutinskoj aktivnosti. Među drugim primjerima su programi zatvaranja prometnica čime su smanjeni mnogi vidovi kriminaliteta (vidi *Closing Streets and Alleys to Reduce Crime*, Problem, Oriented Guides for

Police, Response Guide br.2, dostupno na: www.cops.usdoj.gov i www.popcenter.org). Istim programom je smanjen broj slučajeva otvaranja vatre iz vozila u pokretu u Los Angelesu (vidi okvir).

Povećanje napora potrebnog za počinjenje krivičnog djela

Ojačane mete

Poluga za zaključavanje volana/imobilizator
Neprobojna šalter-stakla u bankama i poštama
Armirana stakla u taksizovima

Nadzor nad ulazom u objekte

Interfon na ulazu u stambene zgrade
Ulaz u garaže i urede pomoću elektronskih kartica
Planiranje odbranjivih prostora oko stambenih zgrada

Nadzor nad izlazom

Provjera ulaznica pri izlazu
Izvozni dokumenti
Elektronske oznake na proizvodima i knjigama u bibliotekama

Odvraćanje počinitelja

Razdvajanje igrača suparničkih timova
Zatvaranje ulica
Odvojeni toaleti za žene

Kontrola oruđa i oružja

Sigurnije oružje
Čaše za pivo od ojačanog stakla
Zabrana dolazećih poziva na javne telefone da bi se osujetili preprodavci droga
Fotografija na kreditnim karticama i otisak prsta na čekovima

Kontrolirati oruđe i oružje. U krčmama na Divljem zapadu se rutinski od gostiju zahtijevalo da odlože pištolje na ulazu uslijed opasnosti od otvaranja vatre u pripitom stanju. Nedavno su izrađeni takozvani „sigurniji“ revolveri iz kojih može vatru otvoriti samo vlasnik ili iz kojih se ispaljuju samo voštani ili umirujući meci. Kako se slomljene čaše više ne bi koristile kao oružje, mnogi barovi u Ujedinjenom Kraljevstvu danas koriste „ojačane“ čaše za pivo. Zahvaljujući prvoj komercijalnoj upotrebi identifikacije pozivatelja (u New Jerseyju krajem 1980.tih) broj neprimjerenih telefonskih poziva je smanjen za 25 posto. U koraku 34 su pobrojani razni načini na koje su neki gradovi pokušavali provesti kontrolu nad korištenjem javnih telefona u preprodaji droga, između ostalog, putem blokiranja dolazećih poziva i zabrane upućivanja poziva sa određenih lokacija. Reprogramiranjem javnih telefona na autobuskom terminalu na Manhattnu spriječeno je nelegalano upućivanje međunarodnih poziva, čime je iskorijenjena organizirana prijevarena vrijedna nekoliko miliona dolara. Kvalitetnijim sigurnosnim procedurama dostave kreditnih kartica u znatnoj mjeri su smanjene prijave kreditnim karticama u ovoj zemlji sredinom hiljadu devetsto devedesetih godina (korak 11).

Projektno rješenje problema otvaranja vatre iz vozila u pokretu

Suparničke bande često rješavaju međusobne sporove otvaranjem vatre na pripadnike protivničke bande iz vozila u pokretu. Takvu praksu je teško spriječiti angažmanom mladih ili intenziviranjem redovnih mjera iz nadležnosti policije. Novo rješenje pod nazivom Operation Cul de Sac (operacija „Slijepa ulica“) isprobano je u dijelu Los Angelesa sa deset ulica u kojem je zabilježen veći broj slučajeva otvaranja vatre iz vozila u pokretu i međusobnih obračuna kriminalnih grupa sa smrtonosnim ishodom nego bilo gdje drugdje u tom gradu. Policija je postavila prepreke na većini tih ulica. Tako su slijepa ulice onemogućavale vozilima ulaz s jedne strane, a vozila koja su ušla s druge strane morala su se vratiti istim pravcem. Ovim ne samo da je otežano otvaranje vatre iz vozila u pokretu, nego je i povećan rizik za same počinitelje zato što bi u slučaju povratka istim pravcem njihove mete mogle već biti spremne da na njih uzvrate vatru.

Ovakvim zaprekama je trenutačno smanjen broj slučajeva otvaranja vatre iz vozila u pokretu i broj ubistava. Godinu dana prije operacije „Slijepa ulica“, 1989. godine, u istom kvartu je počinjeno sedam ubistava. U naredne dvije godine, nakon što su postavljene zapreke, zabilježeno je samo jedno ubistvo. Nije bilo dokaza o premještanju ubistava u drugi kvart. Po završetku operacije „Slijepa ulica“, kada su zapreke uklonjene, broj ubistava se povećao i dosegao nekadašnji nivo.

Izvor: Lasley, James (1998) *“Designing Out” Gang Homicides and Street Assaults*. Research in Brief, National Institute of Justice. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice.

40. Povećajte rizike od kriminala

Sudeći prema onome što počinitelji kažu tokom razgovora, njih više brinu rizici od hapšenja nego posljedice hapšenja. U ovome ima smisla zato što, kad su uhvaćeni, malo toga mogu uraditi da bi izbjegli kaznu, ali ako su pažljivi, onda mogu uraditi puno toga da smanje rizike od otkrivanja i hapšenja. Zbog toga se situacionom prevencijom nastoje povećati rizici od hapšenja, dok se uopće ne nastoji manipulirati kaznenim mjerama.

Povećati nadzor. Cohen i Felson su pokazali da je djelimično razlog za povećanje provala u stambene objekte u toku hiljadu devetsto šezdesetih i sedamdesetih godina bio povećan broj zaposlenih žena. To je značilo da najveći dio dana mnoge stambene jedinice, ako ne i cijele četvrti, nisu imale „sposobne čuvere“. U drugom istraživanju je ustanovljeno da provalnici radije biraju poslijepodnevne sate u toku radnih dana u sedmici za izvršenje krivičnih djela, kada su ljudi vjerovatno izvan svojih domova. Ovo objašnjava zbog čega bi građani trebali otkazivati dostavu štampe na kućnu adresu i svoje susjede obavijestiti da idu na godišnji odmor. Nošenje mobilnog telefona ili izlazak u večernjim satima u grupi predstavlja još jedan način na koji je moguće povećati obazrivost. Djelotvornost tih rutinskih mjera predostrožnosti je malo poznata, a rezultati evaluacije susjedskih straža, koje su bile jedino sistematično nastojanje da se poveća nadzor, nisu ohrabrujući. Međutim, susjedska straža uz pomoć „gnijezda“ oko kuća, u okviru koje se susjedne kuće odmah nakon provala alarmiraju, bila je bitan element uspješnog projekta u gradu Kirkholt u Engleskoj.

Pomoći prirodni nadzor. Vlasnici kuća šišaju grmlje ispod prozora i pored vrata, a banke u noćnim satima osvjetljavaju unutrašnjost da bi iskoristili „prirodan“ nadzor od strane građana u prolazu. Jačanje prirodnog nadzora također je primarni cilj bolje ulične rasvjete i planiranja odbranljivog prostora. Kroz studije provedene u Ujedinjenom Kraljevstvu utvrđeno je da bolja rasvjeta u stambenim zgradama smanjuje stopu kriminaliteta, uz male dokaze o premještanju kriminaliteta. Jedna komponenta rane intervencije u okviru prevencije kriminaliteta kroz uređenje okoliša u cilju smanjenja broja provala u trgovačkom dijelu Portlanda, u saveznoj državi Oregon, bila je bolja rasvjeta prostora oko trgovačkih radnji. Oscar Newman je utvrdio da je došlo do uspješnog smanjenja stope kriminaliteta u stambenim zgradama kroz primjenu principa prirodnog nadzora. Na kraju, vrućim linijama za dojavu i program „Stop kriminalu“ nastoji se iskoristiti prirodni nadzor od strane samih građana.

Smanjiti anonimnost. Povećan broj motornih vozila u vlasništvu građana omogućio je građanima da rade daleko od mjesta stanovanja. Trgovački centri izvan centra gradova doveli su do pada kupovine u urbanom centru. Jeftinija putovanja dovela su do porasta turizma u zemlji i inostranstvu. Zbog toga ljudi provode sve više vremena među anonimnim osobama. Izgradnja velikih škola je doprinijela tom trendu zato što se učenici danas daleko manje međusobno poznaju, a i nastavnici su manje poznati. Smanjenje anonimnosti je obećavajuća, ali rijetko korištena situaciona tehnika. U nekim školama je obavezna školska uniforma, djelimično zbog toga što se time nastoji smanjiti anonimnost učenika na putu do škole i natrag do kuće. Kartice s imenom i prezimenom vozača taksi vozila i naljepnice na kamionima s pitanjem „kakva je bila vožnja?“ i besplatnim brojem telefona 1,800 druga su dva načina smanjenja anonimnosti.

Koristiti upravitelje prostora. Osim svoje primarne funkcije, neki zaposleni također imaju i nadzornu ulogu. Ti „upravitelji prostora“ su prodavači, portiri u hotelu i čuvari parkirališta. U jednom kanadskom istraživanju je pronađeno da su provalne rjeđe u stambenim kompleksima u kojima postoje portiri. Nagrađivanjem blagajnika za otkrivanje falsificiranih ili ukradenih kreditnih kartica smanjeni su gubici uslijed prijevara za gotovo milion dolara na godišnjem nivou samo u jednoj prodavnici elektronske robe u New Jerseyu. Vandalizam na velikom voznom parku dvospratnih autobusa na sjeveru Engleske u velikoj mjeri je smanjen nakon što su u nekoliko autobusa postavljene video kamere koje su pratili vozači autobusa. Uvođenje prakse da dva prodavača, umjesto jednog, rade, posebno u noćnim satima, pokazalo se efikasnim u sprečavanju pljački prodavnica (vidi tabelu).

Ojačati formalin nadzor. Formalni nadzor vrše policija, zaštitari i trgovački detektivi koji predstavljaju prijetnju potencijalnim počiniteljima koja ih odvraća od počinjenja kažnjivog djela. Protuprovalni alarmi, video kamere i kamere za mjerenje brzine mogu pojačati nadzor. U studiji provedenoj u jednoj bogatoj četvrti u blizini Philadelphije utvrđeno je da je u cijeloj četvrti smanjena stopa provala zahvaljujući protuprovalnim alarmima postavljenim na svim objektima, čime su opet smanjeni troškovi policije. U studijama britanskog Ministarstva unutrašnjih poslova utvrđena je znatno smanjena stopa raznih oblika kriminaliteta nakon postavljanja video kamera u britanskim gradovima (vidi *Video Surveillance of Public Spaces*, Problem, Oriented Guides for Police, Response Guide br.3, dostupno na www.cops.usdoj.gov i www.pop-center.org). Evaluacijom učinka foto, radara postavljenih širom države Victorije, u Australiji, utvrđeno je da je smanjena prebrza vožnja i da su saobraćajne nesreće sa smrtnim posljedicama umanjene za 45 posto. Biciklističke patrole privatnih zaštitarskih firmi na velikim parkiralištima pored stanica javnog gradskog prijevoza u predgrađu Vancouvera, u Kanadi, koje su dobile veliki publicitet u javnosti, rezultirale su značajnim padom krađe automobila. Kada su radnici koji se staraju o sigurnosti objekta počeli svakodnevno na sistematičan način vršiti inventuru roba s visokim rizikom od krađe, kao što su VCR rekorderi i kamkorderi, krađe od strane zaposlenih su opale za preko 80 posto u skladištu velike prodavnice elektronskih uređaja u New Jerseyu. Kao što je pokazala studija Eckharta Kuhlhorna, povezivanje osobnih podataka predstavlja moćan novi način jačanja formalnog nadzora. On je pokazao da su prijave smanjenje kompjuteriziranim unakrsnim poređenjem izjava o ličnim primanjima podnositelja zahtjeva za socijalnu pomoć dostavljenih dvjema službama švedske Vlade. Prilikom ostvarivanja prava na subvencioniranje stanarine, građani bi prijavljivali manji prihod, ali prilikom ostvarivanja prava na naknadu u slučaju bolesti, prijavljivali bi veći prihod. Mogućnost unakrsne provjere ličnih primanja umnogome je doprinijela smanjenju takvih prijevera.

Mjere za smanjenje pljački prodavnica prehrambenim proizvodima (Rezultati 14 studija)	
	Broj studija koje to dokazuju*
Dva ili više prodavača	10
Pažljivo postupanje s gotovinom	8
Nema skrivenih ulaza	6
Prodavnice u blizini	5
Pregledan prostor ispred prodavnice	5
Prodavnica ne radi noću	5
Sigurnosna tehnologija	5
Blagajnik u sigurnoj kabini	4
Obuka zaposlenih	4
Jasan pregled unutrašnjosti	3
Benzinske pumpe ispred prodavnice	3
Blagajna u sredini prodavnice	3
Prodavnica na prometnoj ulici	2
Radnici na obezbjeđenju prisutni	2
*Nisu sve studije obuhvatile sve mjere	
Izvor: Hunter and Jeffery (1997). "Preventing Convenience Store Robbery through Environmental Design." <i>Situational Crime Prevention: Successful Case Studies</i> , Ronald Clarke. Monsey, NY: Criminal Justice Press.	

Povećati rizik od krivičnog djela
Povećan nadzor
<ul style="list-style-type: none"> Promovirati rutinske mjere predostrožnosti, kao naprimjer, ostaviti određene znake prisutnosti u domu prilikom odlaska, nošenje mobilnog telefona i noćni izlasci u grupi Susjedska straža uz pomoć „gnijezda“ oko kuća
Pomoći prirodni nadzor
<ul style="list-style-type: none"> Bolja ulična rasvjeta Projektiranje odbranljivog prostora Susjedska straža i vruće linije za dojava građana
Smanjiti anonimnost
<ul style="list-style-type: none"> Vidljivo istaknute identifikacijske kartice vozača taksi vozila "Naljepnice s pitanjem „kakva je vožnja?" Školske uniforme
Koristiti upravitelje prostora
<ul style="list-style-type: none"> Obučiti zaposlene u oblasti prevencije kriminaliteta Nagraditi budnost Podržati zviždače
Ojačati prirodni nadzor
<ul style="list-style-type: none"> Kamere za mjerenje brzine i nasumično mjerenje količine alkohola u krvi Video nadzor u centru gradova Fokusirane biciklističke patrole na parkiralištima

Daljnja literatura:

Painter, Kate and Nick Tilley (1999). "Surveillance of Public Space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention." Crime Prevention Studies, volume 10. Monsey, NY: Criminal Justice Press. (djelimično dostupno na: www.popcenter.org).

41. Smanjite korist ostvarenu protupravnom radnjom

Prema teoriji racionalnog izbora, počinitelji protupravnom radnjom uvijek nastoje ostvariti ličnu korist. Te koristi ne moraju uvijek biti materijalne, kao što je korist ostvarena krađom, zato što postoje mnoge druge koristi, kao na primjer, seksualno opuštanje, opijanje, uzbuđenje, osveta, poštovanje od strane vršnjaka, itd. Važna nit situacione prevencije kriminaliteta je stoga razumijevanje koristi ostvarene protupravnom radnjom iz bilo koje kategorije krivičnih djela i iznalaženje načina na koji ih je moguće smanjiti ili otkloniti.

Sakriti mete. Stanari često pokušavaju spriječiti provale skrivanjem nakita ili drugih stvari od vrijednosti. Također drže spuštene zavjese kako lopovi ne bi mogli kroz prozor vidjeti šta imaju u stanu. Neki ljudi na javnim mjestima ne nose zlatni lančić, a drugi opet izbjegavaju noću ostavljati svoja vozila na cesti, ukoliko se radi o markama automobila koje su privlačne za osobe sklone otuđenju vozila radi utrkivanja na cesti, kao što su Honda i Acura. U tabeli su predstavljeni podaci iz Britanskog istraživanja kriminaliteta koji pokazuju da su vozila parkirana na cesti u daleko većoj opasnosti od krađe nego vozila parkirana u garaži ili na privatnom posjedu. Sve su to načini na koji je moguće sakriti mete i smanjiti iskušenje. Neke druge strategije sakrivanja meta su manje očite. Naprimjer, između ostalih mjera, rodno neutralnim telefonskim imenicima je moguće zaštititi žene od neprijemljenih telefonskih poziva, a neoznačeni blindirani kamioni mogu smanjiti rizik od pljački u toku tranzita.

Krađe vozila i parkirališta, Engleska, Vels, Britansko istraživanje kriminaliteta	
Gdje su bila parkirana	KD* na 100.000 vozila u 24 sata
Vlastita garaža	2
Privatno imanje/otvorena garaža	40
Druga ulica	327
Javno parkiralište	454
*Otujenje vozila, krađa vozila, djela u pokušaju i namjerno oštećenje	
Izvor: Clarke, Ronald and Pat Mayhew (1998), "Preventing Crime in Parking Lots," Reducing Crime through Real Estate Development and Management, Marcus Felson and Richard Peiser, Washington, DC: Urban Land Institute,	

Odstranite mete. Postavljanje aparata koji prihvata kreditne kartice u jednoj španskoj crkvi bilo je višestruko korisno: donatori su dobili potvrde kao dokaz za poreznu upravu, crkva je počela dobivati veće donacije i s obzirom da donacije nisu bile u gotovinskim iznosima, crkva je odstranjivanjem meta smanjila vlastiti rizik od krađa. Ista situaciona tehnika je primijenjena u doba navale kopača zlata u Kaliforniji. Suočen s poplavom pljački poštanskih kočija, jedan rudnik je počeo izljevati zlato u kocke od po 180 kg. One su bile preteške za pljačkaše da bi ih nosili na konjima. Primjeri odstranjivanja meta iz novije historije odnose se na promjene urađene na javnim telefonskim govornicama. Da bi zaustavili lomljenje stakla, staklene govornice u obliku kioska zamijenjene su telefonskim kabinama pričvršćenim za zid na visokorizičnim lokacijama u Ujedinjenom Kraljevstvu, a uvođenjem prepaid kartica, kada više nije bilo potrebe za pohranjivanjem velike količine gotovine u aparate, odstranjena je bitna meta krađa. Možda je najeklatantniji primjer odstranjivanja meta uvođenje sistema naplate tačnog iznosa voznih karata, bez vraćanja razlike, i sefova u autobusima, čime je krajem hiljadu devetsto šezdesetih godina dramatično smanjen broj pljački vozača autobusa u New Yorku i još 18 drugih gradova.

Identificirati imovinu. Motorna vozila u razvijenim zemljama moraju biti registrirana i imati jedinstven identifikacijski broj vozila (VIN). Ove mjere su bitne zbog oporezivanja, ali se njima smanjuje mogućnost krađa. Među posljednjim saveznom državama koje su zahtijevale registraciju motornih vozila bio je Illinois 1934. godine. Nakon toga je krađa vozila opala sa 28.000 prethodne godine na oko 13.000. U novijoj historiji, američkim saveznom Zakonom o sprečavanju krađe motornih vozila iz 1984. godine uvedena je obaveza stavljanja oznake VIN na sve glavne dijelove „visokorizičnih“ automobila. Policijski programi „operacija identifikacije“ imali su ograničen uspjeh u toj zemlji, ali je Gloria Laycock sa Instituta za nauku o kriminalitetu Jill Dando ustanovila da je u tri male zajednice u Walesu prepolovljen broj prijavljenih provala u kuće zahvaljujući akciji označavanja osobnih pokretnih stvari kako bi policija lakše došla do vlasnika, a koje je dobilo veliki publicitet u medijima.

Presjeći tržišta. Kriminolozi i policija posvećuju poprilično malu pažnju razumijevanju i presijecanju tržišta ukradenom robom. Kriminolozi su ustanovili da je teško doći do podataka o takvim tržištima i policija više voli poklanjati pažnju otkrivanju lopova i provalnika nego preprodaji ukradenih roba, djelimično zbog toga što su kazne za preprodaju ukradenih roba relativno niske. Međutim, da nema tržišta za preprodaju ukradenih roba broj krivičnih djela provale počinjenih u povratu, kao i krivičnog djela otuđenja kamiona natovarenih velikim količinama duhana i alkohola, bio bi daleko manji. Mike Sutton je svojim radom za britansko Ministarstvo unutrašnjih poslova probudio interes za presijecanje tržišta ukradenom robom. Mjere presijecanja trebaju biti prilagođene prirodi tržišta i one obuhvataju sistematično policijsko praćenje transakcija u zalagaonicama, energične akcije protiv nelegalnih uličnih prodavača i praćenje prodaje putem novinskih oglasa u cilju otkrivanja prodavača. Policijske prikrivene operacije – naprimjer, lažne prodavnice rabljenom robom – trebaju se izbjegavati zato što je istraživanjem ustanovljeno da mogu podsticati krađu u okolini mjesta simuliranog otkupa i prodaje.

Omogućiti korist. Postavljanje usporivača brzina siguran je način onemogućavanja koristi od brze vožnje. Radio aparati u automobilu sa sigurnosnim kodom i tagovi s integriranim bočicama s tintom su također ilustracija tehnika prevencije kriminaliteta. Radio aparati sa sigurnosnim kodom mogu se koristiti samo ako lopovi znaju PIN i, prema studijama provedenim u Sjedinjenim Državama i Australiji, vozila s ugrađenim radio aparatima sa sigurnosnim kodom imaju niže stope otuđenja. Tagovi s integriranim bočicama s tintom stavljaju se na odjevne predmete u prodaji da bi se spriječila krađa. U slučaju pokušaja presijecanja taga tinta se izljuje i ostavlja neizbrisiv trag na proizvodu. Lopov takav proizvod ne može nositi, niti ga prodati, čime se odstranjuje poticaj za činjene krivičnog djela krađe.

Smanjiti korist
Sakriti mete

- Vozila privlačna za „pozajmicu“ ne bi smjela biti parkirana na ulici
- Rodno, neutralni telefonski imenici
- Neoznačeni blindirani kamioni

Odstraniti mete

- Radio aparati koji se mogu skinuti
- Skloništa za žene
- Prepaid kartice za javne telefone

Identificirati imovinu

- Označavanje imovine
- Licenciranje vozila i označavanje dijelova
- Označavanje domaćih životinja

Presijecanje tržišta

- Provjera zalagaonica
- Kontrole malih oglasa
- Licencirani ulični prodavači

Onemogućiti korist

- Tagovi s bočicama tinte pričvršćeni na odjevne predmete u prodaji
- Uklanjanje grafiti
- Onesposobljavanje ukradenih mobilnih telefona

Onemogućiti koristi od ispisivanja grafiti

Hiljadu devetsto sedamdesetih i osamdesetih godina su vozovi podzemne željeznice ispisani grafitima bili gotovo zaštitni znak New York Cityja i često su se pojavljivali u uvodnim špicama filmova snimljenih u tom gradu. Uprava podzemne željeznice je pokušavala provesti bezbroj strategija koje su obuhvatale redovne policijske mjere i osnaživanje meta kako se grafiti ne bi više ispisivali po vagonima. Ali, rezultati su bili mali. Konačno je uprava došla do jednostavne ideje koja je urodila plodom: sa vagona su skinuti grafiti i u slučaju da budu ispisani novi, vagoni bi se odmah isključili iz saobraćaja i novi grafiti uklanjali. Time je „tagerima“ efikasno onemogućena korist u smislu „dokazivanja“ i pokazivanja ručnog rada javnosti. Zbog velikog broja vagona trebalo je šest godina da se svi očiste. Danas, vagoni vozova podzemne željeznice u tom pogledu nisu ništa gori od vagona u drugim gradovima.

Očišćena vozila

Godina	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Cilj	—	1720	3434	4707	5946	6221
Ostvareno	400	1915	3454	4839	6077	6245

Izvor: Sloan, Howitt, Maryalice and George Kelling (1997) "Subway Graffiti in New York City: 'Gettin up' vs. 'Meanin it and Cleanin it.'" *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, Ronald Clarke, Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Daljnja literatura:

Sutton, Mike and colleagues (2001). *Tackling Stolen Goods with the Market Reduction Approach*. Crime Reduction Research Series Paper 8. London: Home Office

42. Smanjite provokacije

Prilikom istraživanja u kaznenim zavodima i barovima, Richard Wortley je primijetio da prenatrpanost, neudobnost i grubo postupanje provociraju nasilje. Iz tog razloga je tvrdio da se situaciona prevencija u prevelikoj mjeri fokusira isključivo na mogućnosti vršenja krivičnih djela, a da pritom zanemaruje osobnosti situacije koja pospješuje ili potiče kriminal. Kao rezultat njegovog rada, Clarke i Cornish su u svoju novu klasifikaciji situacionih tehnika uključili pet tehnika za smanjenje onog što su nazvali „provokacijama“. Te tehnike su kroz Wortleyeve primjere objašnjenje u daljnjem tekstu.

Smanjiti frustracije i stres. Svako će se naljutiti ako je konobar grub, ako se ljudi guraju preko reda ili ako voz kasni bez ikakvog objašnjenja. Ponekad se ljudi toliko naljute da postaju nasilni. To se može izbjeći kvalitetnijom uslugom, koja se inače sve više zahtijeva, ali i pruža. Međutim, pritužbe mogu biti ignorirane ako dolaze od osoba koje nemaju nikakvu moć. Naprimjer, zatvorenici su često ignorirani kada se žale da im je zabranjeno da jedu onda kada su gladni ili da gledaju tv programe po svom izboru, iako bi se takve pritužbe mogle vrlo lako riješiti izmjenom rasporeda objedovanja i povećanjem broja televizijskih prijemnika. Dužina čekanja na red za telefon, što je još jedan izvor frustracija zatvorenika, može se smanjiti kompjuteriziranim sistemima racionalizacije korištenja telefona (vidi okvir). Izljevi gnjeva i nasilja također mogu biti posljedica izloženosti velikoj neudobnosti – prevelika buka, guranje, nemogućnost sjedenja. Ovakvi uvjeti su tipični za mnoge klubove, barove i odgođene avionske letove i konstantno, prema nalazima istraživanja, izazivaju probleme. Veći broj stolica, umirujuća muzika i prigušeno svjetlo načini su smanjenja stresa u takvim sredinama.

Izbjegavati sporove. U Ujedinjenom Kraljevstvu su protivničke skupine navijača fizički razdvojene na stadionima, a njihov dolazak i odlazak sa stadiona je reguliran tako da se izbjegnu periodi čekanja koji potiču na izazivanje nereda. Cijena usluga prijevoza taksi vozilima od aerodroma Kennedy u New York Cityju do Manhattana je fiksna i iznosi 45 američkih dolara u cilju sprečavanja varanja putnika i prepiranja oko iznosa računa. U nastojanju da se postigne sporazumno upravljanje masom na motociklističkoj GP trci u Australiji, motociklistima je dozvoljeno da uspostave kampišta za motocikliste i savjetovano im je da uspostave pravila za korištenje kampišta. Time su izbjegnute kavge između policije i motociklista, koje su prethodnih godina bacale mrlju na motociklističke trke.

Smanjiti izazove i kušnju. Doktori ne bi trebali vršiti detaljan fizički pregled pacijentica bez prisustva medicinskih sestara ili recepcionerki. Time se doktori štite od lažnih optužbi, ali se smanjuje i kušnja u pogledu seksualne zlouporabe pacijentica ili neprimjerenih nastupa. Zakonima koji zabranjuju osuđenim pedofilima zaposlenje na radnim mjestima na kojima bi došli u kontakt s djecom ne samo da se štite djeca, nego se pomaže i odraslima da vode računa o vlastitim seksualnim požudama. Utvrđeno je da sam pogled na naoružanje izaziva agresivna osjećanja, što je dobar razlog da se izlaganje oružja zakonom regulira. Također, činjenica da je visok procenat počinitelja seksualnih delikata u posjedu ili koristi pornografiju koja potiče na seksualno nasilje opravdava uvođenje kontrole nad takvim materijalom. Na kraju, smanjenje kušnje osnova je za savjet da ljudi na javnim mjestima vode računa o vlastitom novcu, kao i za savjet djevojkama i mladim ženama da noću budu oprezne ukoliko su same.

Neutralizirati pritisak vršnjaka. Mnogi roditelji odvrćaju svoju djecu od druženja s prijateljima koji na njih imaju „loš uticaj“, a škole razbijaju grupe izazivača nereda tako što ih razmještaju u različite razrede. Ali odrasli su, baš kao i djeca, podložni uticaju vršnjaka. Već zaposleni radnici mogu navesti nove radnike na potkradanje poslodavca. Mladići često prekomjerno piju samo zbog prijatelja koji ih na to navode. U javnoj kampanji pokrenutoj u Australiji u cilju jačanja efekta testiranja količine alkohola u krvi u cilju odvrćanja od vožnje pod uticajem alkohola korišten je slogan „Dobi prijatelji vam neće dozvoliti da pijete i vozite“. Javna kampanja u SAD, u je koristila slogan „Prijatelj prijatelju neće dozvoliti da pijan sjedne za volan“.

Odvratiti od oponašanja. Svi novi televizijski prijemnici imaju „V,čip“ pomoću kojeg roditelji mogu programirati prijemnike tako da onemoguću djeci da gledaju emisije s elementima nasilja. Iako je veza između filmova sa scenama nasilja i nasilja u društvu u velikoj mjeri osporavana, postoje određeni dokazi o „oponašanju“ kažnjivih djela jer medijski izvještaji o nesvakidašnjim krivičnim djelima ponekad isprovociraju oponašanje istih djela negdje drugdje. Također je pokazano, naprimjer, da postoji veća vjerovatnoća da će učenici koji primijete da njihovi nastavnici koriste računar za nezakonite radnje sami počinuti računarski kriminal i da će pješaci poći za osobom koja cestu prelazi kroz crveno svjetlo. Ustvari, koliko puta ste „projurili kroz crveno“ samo da biste u retrovizoru vidjeli da je isto to uradilo i vozilo iza vas? Također je utvrđeno da je vjerovatnoća da će stolovi u parkovima koji su već izgrebani i na kojima su ugravirana slova ili slike više od dva puta veća da će se i dalje uništavati nego drugi stolovi. Takva otkrića pružaju osnovu za pokretanje programa „brzih opravki“ predmeta oštećenih vandalskim djelima. Wilson i Kelling su isti princip proširili u svom poznatom članku o „slomljenim prozorima“ u kojem tvrde da ukoliko se odmah nešto ne preduzme na rješavanju već malih znakova propadanja u zajednici, kao što su prosjačenje ili pojava prostitutki koje nude svoje usluge, situacija se može brzo pogoršati, imajući u vidu da upravo okorjeli prijestupnici koriste slab nadzor u zajednici.

Smanjiti provokacije

Smanjiti frustracije i stres

- Efikasan način čekanja u redovima i ljubaznost pri pružanju usluga
- Veći broj mjesta za sjedenje
- Umirujuća muzika i prigušeno svjetlo

Izbjegavati sporove

- Odvojene lože za suprotstavljene navijačke skupine
- Manje gužve u barovima
- Fiksna cijena usluga taksi prijevoza

Smanjiti izazove i iskušenje

- Kontrola nad pornografijom s elementima nasilja
- Zabrana rada pedofila s djecom
- Savjeti o tome kako izbjeći seksualnu viktimizaciju

Neutralizirati pritisak vršnjaka

- „Idioti piju i voze“
- „U redu je reći Ne“
- Razdvojiti izazivače nereda u školama

Odvratiti od oponašanja

- Odmah otkloniti štete nastale vandalskim djelima
- V,čipovi u TV prijemnicima
- Detaljno ispitati način djelovanja da bi se izbjeglo oponašanje krivičnih djela

Prevare s telefonima, tačno određeno vrijeme korištenja telefona i Victoria's Secret na Rikers Island

Rikers Island, nadomak aerodroma La Guardia u New York Cityju, predstavlja ogroman kompleks od 10 kaznenih ustanova. Osuđenici na odsluženju kazne dolaze iz različitih kategorija i pogodnost korištenja telefona zavisi o njihovom statusu. Zavodski službenici su vodili evidenciju o korištenju telefona i vodili računa o dužini vremena koje svaki osuđenik provede razgovarajući na telefonu. Početkom hiljadu devetsto devedesetih godina se ovakav sistem raspao. Osuđenici su osmislili vlastiti sistem, poznat pod nazivom „slot time“ (tačno određeno vrijeme za korištenje telefona), a godišnji troškovi na ime telefonskih poziva skočili su na preko 3 miliona američkih dolara. Najmoćniji osuđenici su kontrolirali telefone koje su sami često koristili za upućivanje poziva na pejdžere i za vođenje narko biznisa u vanjskom svijetu. Osuđenici su također telefon koristili i za „seks preko telefona“ pozivanjem vrućih erotskih linija i koristili su ukradene kreditne kartice za međugradske pozive i kupovinu. Nancy La Vigne, koja je proučavala ovaj problem u okviru postdiplomskog studija na Univerzitetu Rutgers, primijetila je da su se „osuđenice dokopale kataloga modne kuće Victoria's Secret, te se ustanova u kojoj su bile na izdržavanju kazne mogla pohvaliti da ima najbolje obučene osuđenice u zemlji – sve dok zavodska uprava nije otkrila o čemu se, zapravo, radi.“

Zavodska uprava je nakon toga uvela visoko sigurnosni kompjuterizirani telefonski sistem koji striktno ograničava pozive, u skladu sa statusom osuđenika. Osuđenici su mogli koristiti telefon putem linijskog koda na svojim identifikacijskim karticama i unosom PIN broja. Uvođenjem ovakvog sistema su troškovi telefonskih poziva odmah prepolovljeni, ali je primijećen i daleko manji broj tuča osuđenika dok su čekali u redu za telefon. Ustvari, studija studentice La Vigne je pokazala da je mjesečna stopa tuča pala sa 6,7 posto na 1000 osuđenika u godini koja je prethodila uvođenju novog sistema korištenja telefonskih usluga na 3,6 posto na 1000 osuđenika nakon što je sistem uveden.

Izvor: La Vigne, Nancy (1994). "Rational Choice and Inmate Disputes over Phone Use on Rikers Island". *Crime Prevention Studies*, volume 3, Ronald Clarke. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Daljnja literatura:

Wortley, Richard (2001). "A Classification of Techniques for Controlling Situational Precipitators of Crime." *Security Journal*, 14:63,82.

43. Otklonite izgovore za činjenje krivičnih djela

Ova peta kategorija situacionih tehnika prepoznaje da prijestupnici prave moralne prosudbe o svom ponašanju i da često racionaliziraju svoje ponašanje da bi „neutralizirali“ destruktivni osjećaj krivnje i srama. Njihovi izgovori su, naprimjer, „to je i zaslužio“, „samo sam posudio“ i „samo sam je ošamario“. Ovakvi izgovori mogu biti posebno značajni za obične ljude koji reagiraju na svakodnevne kušnje u smislu utaje poreza, upravljanja motornim vozilom pod uticajem alkohola, seksualno zlostavljanje mlađih uposlenika i krađe predmeta u vlasništvu poslodavca.

Postaviti pravila. Sve organizacije imaju pravila ponašanja. Naprimjer, firme reguliraju radno vrijeme zaposlenih, prodavnice zahtijevaju od prodavača da striktno poštuju procedure postupanja s gotovinom. Organizacije, kao što su bolnice, javne biblioteke i hoteli, moraju, osim toga, regulirati i ponašanje klijenata koji koriste njihove usluge. Svaka dvosmislenost u pravilima će biti zloupotrijebljena ako ide na ruku korisnicima usluga. Stoga je bitan element situacione prevencije način na koji se pravila postavljaju – uvođenje novih pravila ili procedura (i pojašnjenje pravila koja već postoje) kojim se otklanja svaka nejasnoća u pogledu prihvatljivosti propisanog ponašanja. Naprimjer, u nastojanju da smanje praksu nepojavljivanja u najavljeni vrijeme dolaska, veliki broj restorana danas prihvata rezervacije samo ako pozivatelj ostavi broj telefona na koji je dostupan. Neki restorani traže i broj kreditne kartice koju će teretiti u slučaju nepojavljivanja. U Kaliforniji se od ribolovaca zahtijeva da na vidnom mjestu nose dozvolu za ribolov, zbog čega danas puno više ribolovaca poštuje pravila prodaje dozvole.

Istaći instrukcije. Pravila iz radnog odnosa često su dio ugovora o zasnivanju radnog odnosa i pravila koja postavljaju finansijske institucije za korištenje kreditnih kartica, operateri fiksne i mobilne telefonije i osiguravajuće kuće sastavni su dio ugovora o korištenju usluga. Pravila ponašanja na javnim mjestima i u ustanovama mogu biti vidno istaknuta kako građani ne bi mogli reći da nisu bili upoznati s pravilima ili da bi se znalo koja pravila vrijede na kojoj lokaciji. Na prometnice se postavljaju saobraćajni znaci radi sigurnog ponašanja sudionika u saobraćaju ili pravilnog parkiranja. Studije su pokazale da znaci upozorenja u znatnoj mjeri smanjuju nelegalno parkiranje na mjestima rezerviranim za osobe s invaliditetom. Na mnogim drugim prostorima – u parkovima, na fakultetima, na stajalištima javnog prijevoza i u stambenim kompleksima – također su postavljeni znaci radi suzbijanja raznih oblika neprimjerenog ponašanja. Uprkos njihovoj rasprostranjenosti, proveden je vrlo mali broj evaluacija preventivne učinkovitosti postavljenih instrukcija – ali, bez obzira, oni predstavljaju važan instrument provedbe zakona i često se koriste u radu na rješavanju određenog problema.

Probuditi svijest. Ova situaciona tehnika se razlikuje od „neformalne društvene kontrole“ u dva važna aspekta. Prvo, fokus je stavljen na specifične vidove kriminaliteta u diskretnim, vrlo ograničenim prostorima i drugo, svrha je probuditi svijest u tački izvršenja određene vrste kažnjivog djela, a ne unijeti trajne promjene u generaliziranim stavovima o povredi zakona. Naprimjer, znaci postavljeni na ulazu u prodavnice upozoravaju da je krađa stvari u trgovinama kažnjiva, a znaci postavljeni na autobuskom terminalu lučke uprave na Manhattanu upozoravaju da je na terminalu „pušenje protuzakonito, sebično i nekulturno“. Mjerači brzine postavljeni uz prometnice vozače motora odmah upozoravaju (bez pisanja prijave) na prekomjernu brzinu.

Olakšati poštivanje pravila. Kada je talijanski kriminolog Cesare Lombroso predložio u 19. vijeku da sve one koji uriniraju na ulici treba staviti iza rešetaka, njegov učenik Enrico Ferri je predložio praktičniji način rješavanja tog problema: izgradnju javnih toaleta. To je primjer olakšavanja poštivanja pravila, odnosno tehnike koja je naišla na široku primjenu. To obuhvata i subvencionirane vožnje taksi vozilima za osobe pod uticajem alkohola, postavljanje kanti za otpatke i „tabli za ispisivanje grafita“ (za javne poruke građana) i unapređenje procedura zaduženja naslova iz biblioteke, čime se smanjuje kašnjenje, a time i izgovori za nepoštivanje pravila posuđivanja knjiga. U klasičnom članku o Disney Worldu, Shearing i Stenning daju fascinantnan uvid u sofisticiranu kontrolu i upravljanje masom putem oznaka na pločnicima,

znakova, fizičkih prepreka (koje onemogućavaju pogrešan pravac) i uputa veselih zaposlenika Disney Worlda – čime je umnogome smanjen potencijal za činenje krivičnih djela i neprimjereno ponašanje u tom tematskom parku (vidi okvir).

Kontrolirati upotrebu droga i alkohola. Činenje kažnjivih djela pospješuju alkohol i droge, čime se podriiva psihička inhibicija ili se oštećuje moć percepcije i spoznaje tako da su prijestupnici manje svjesni da krše zakon. Uticaj situacionih kontrola na opijanje je često dokazivan. Johannes Knutsson, direktor istraživanja na Policijskoj akademiji u Norveškoj, pokazao je da je ograničavanjem količine alkohola koji posjetioci mogu unijeti u švedsko odmaralište na dan proslave lvanjske noći smanjeno opijanje i narušavanje javnog reda i mira. U maloj zajednici u Barrow, na Aljasci, 1994. godine je uvedena totalna zabrana prodaje alkohola kako bi se spriječile pijanke, što je dovelo do smanjenja broja poziva nadležnim službama za pružanje pomoći za 81 posto, zatim broja krivičnih djela za 43 posto i do pada broja slučajeva uklanjanja pijanih osoba s javnih površina za preko 90 posto (vidi prijedlozi za Goldsteinovu nagradu na www.popcenter.org). Dobrovoljno sklopljenim sporazumima među lokalima u kojima se služi alkohol u cilju promoviranja odgovorne konzumacije alkoholnih pića smanjen je broj krivičnih djela počinjenih pod uticajem alkohola u mnogim australskim četvrtima poznatim po noćnom životu. Univerzitet Rutgers je uveo pravilo prema kojem se pivo na studentskim zabavama služi iz bačvi, a ne u limenkama zato što je kartone s limenkama lakše sakriti i, kao što je jedan student rekao, „Ako imate jednu bačvu piva i 20 studenata koji čekaju u redu, studenti će dobiti manje alkohola nego da sami izbacuju limenke piva iz frižidera.“

Otkloniti izgovore

Postaviti pravila

- Ugovori o najmu
- Kodeksi za sprečavanje maltretiranja
- Prijava gostiju u hotelu

Istaći instrukcije

- „Zabranjeno parkiranje“
- „Privatna imovina“
- „Ugasite vatru u kampu“

Probuditi svijest

- Stacionarni brzinomjeri
- Potpisi za carinske deklaracije
- „Krađa je kažnjivo djelo“

Olakšati poštivanje pravila

- Laka procedura zaduženja naslova u bibliotekama
- Javni toaleti
- Kante za otpatke

Kontrolirati upotrebu droga i alkohola

- Alkotest za samotestiranje
- Intervencije osoblja
- Događaji bez konzumacije alkohola

Dolazak u DisneyWorld

- Znakovi upozoravaju posjetioce koji dolaze automobilom da za sve informacije upale Disney radio stanicu
- Znakovi ih usmjeravaju na parkiralište koje je obavezno, a oznake na cesti pokazuju pravać.
- Radnici na parkiralištu s osmijehom na licu usmjeravaju posjetioce na slobodna parkirališna mjesta, a preko razglasa se podsjećaju da vozila zaključaju.
- Posjetioci se usmjeravaju na vozove s gumenim točkovima koji će ih odvesti do jednotračne željeznice.
- Snimljeni glas ih upozorava da stanu iza ograde.
- Podsjećaju se na lokaciju svog parkirališnog mjesta (npr. Donald Duck 1).
- (Ljubazno) su zamoljeni da sjednu, da ruke i noge drže unutar kabine i da povedu računa da to isto rade i djeca.
- Prije nego što izađu iz kabine, objašnjen im je put do jednotračne željeznice i prepreke im onemogućavaju da zalutaju.
- Na platformi ih radnici vode u grupama koje odgovaraju kapacitetu jednog kupea voza.
- Sigurnosna vrata na kraju platforme se otvaraju samo kada voz stigne.
- Svako kašnjenje, kao i očekivano vrijeme dolaska, su posjetiocima unaprijed najavljeni.
- U vozu se putnici upozoravaju da ostanu u sjedećem položaju „iz sigurnosnih razloga“.
- Putnicima se daju upute kako da izađu i kako da odu do prve zabave.
- Ponovo se podsjećaju da vode računa o djeci i lićnim stvarima.
- Dok čekaju da uđu u svaki izložbeni prostor, raspoređeni su u redove, s naznakom dućine čekanja; dok stoje u redu, zabavljaju ih Diznijiivi likovi. Kada napuštaju prostor, opet ih usmjeravaju putokazi, opet su tu prepreke da ne bi zalutali i radnici ih usmjeravaju do sljedećeg izložbenog prostora

Izvor: Shearing, Clifford and Phillip Stenning (1997). "From the Panopticon to Disney World: The Development of Discipline". *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies* (2nd ed.), Ronald V. Clarke. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

44. Pronađite ko je odgovoran za problem

Mnogi problemi nastaju kada neke institucije – privredni subjekti, organi vlasti ili druge organizacije – svoju djelatnost ne obavljaju na način na koji će spriječiti kriminal, a ne davati mu povod. Ukratko, mnogi problemi nastaju zato što jedna ili više institucija nisu u stanju, ili nisu spremne, provesti preventivnu strategiju ili zato što su te institucije namjerno stvorile okolnosti koje podstiču činjenje krivičnih ili prekršajnih djela. Time one stvaraju rizične lokacije (korak 28), kao i druge koncentracije kriminaliteta.

Rješavanje problema često zahtijeva aktivnu saradnju među ljudima i institucijama koje nisu preuzele odgovornost za uvjete koji su doveli do nastanka problema. Ti „vlasnici“ problema su prebacili odgovornost za problem na javnost i policiju. Zbog toga je bitan cilj svakog procesa rješavanja problema natjerati ih da preuzmu odgovornost. Stoga, za svaki problem trebate odgovoriti na tri pitanja koja se odnose na odgovornost prema problemu:

- Ko je odgovoran za problem?
- Zašto je onaj ko je odgovoran za problem dozvolio nastanak problema?
- Šta je potrebno da bi onaj ko je odgovoran za problem preuzeo mjere prevencije?

Ko je odgovoran za problem? Kada je problem lociran na određenom mjestu, onda je obično lako identificirati ko je odgovoran. Za problem je odgovoran vlasnik lokacije. Za problem u parku, naprimjer, odgovorni su oni koji se brinu o parku – obično je to organ jedinice lokalne samouprave ili neka privatna agencija.

Teže je identificirati one koji su odgovorni za probleme koji se prostiru preko većih područja. Ako je neki rasprostranjeni problem fokusiran na određenu lokaciju, onda ta lokacija može biti izvor događaja u susjednom području, a možda je odgovoran vlasnik centralne lokacije. Trgovac nekretninama, koji je vlasnik velike napuštene imovine u susjednoj četvrti, odgovoran je za kriminalitet povezan s tom imovinom.

Ako postoji određena grupa osoba – osobe starije životne dobi, djeca s posebnim potrebama ili žrtve nasilja u porodici – i ako su te osobe mete krivičnih i prekršajnih djela, onda su potencijalno odgovorni za problem članovi njihovih porodica. Ako postoje agencije koje su nadležne da vode računa o dobrobiti tih posebnih grupa, te uslužne agencije su možda suodgovorne za probleme. U nastojanju da smanji broj smrtnih slučajeva među migrantskim radnicima na autocestama, saobraćajna policija u Kaliforniji je identificirala kompanije specijalizirane za prijevoz migrantskih radnika. Problem je bio njihov, ali nisu ništa preduzimali iz okvira svoje nadležnosti. U rješavanju odgovornosti ubrzano se radilo na reguliranju takvih kompanija u smislu uvođenja obaveznog pregleda vozila, obaveznih sjedišta i sigurnosnih pojaseva u određenim vrstama vozila za prijevoz migrantskih radnika, te strože kazne za povrede odredbi o ličnoj sigurnosti u saobraćaju. Rezultat je uslijedio: broj saobraćajnih nesreća sa smrtnim posljedicama u kojima su život gubili migranti koji su radili na poljoprivrednim dobrima u velikoj mjeri je smanjen. Zbog toga je saobraćajna policija 2002. godine dobila Goldsteinovu nagradu za izvrsnost u rješavanju problema.

Zašto je onaj ko je odgovoran za problem dozvolio nastanak problema? Postoje četiri generička objašnjenja koja, pojedinačno ili u kombinaciji, odgovaraju većini problema:

1. Institucija čak *nije u stanju* spriječiti kriminalitet možda zbog toga što ne zna koji učinak njene aktivnosti imaju na kriminalitet ili zbog toga što *ne zna* kako može spriječiti kriminalitet. Ili možda zbog nedostatka resursa, čak i kada institucija zna da njene aktivnosti idu u prilog kriminalitetu. Također je važno prepoznati značaj institucionalnih *procedura*. Promjena procedura možda zahtijeva vrijeme i možda je skupa u smislu finansijskih i ljudskih resursa. Možda je teško provesti novu proceduru kontrole inventara u cilju sprečavanja krađe roba u prodavnicama i interne krađe zato što bi promijenila uobičajeni način rada zaposlenih.

2. Neke institucije možda nisu voljne spriječiti kriminalitet koji omogućavaju njihove aktivnosti zato što vjeruju da je rješavanje kriminaliteta u isključivoj *nadležnosti policije* (naprimjer, benzinske pumpe sa visokom stopom krađe goriva možda smatraju da su problem kradljivci koji natoče gorivo i pobjegnu sa pumpe, a ne nepostojanje sistema plaćanja unaprijed). Umjesto da priznaju ulogu mogućnosti u kreiranju kriminala, neki ljudi se uporno zadržavaju isključivo na ulozi počinitelja. Iz te perspektive zadatak je policije da smanji stopu kriminaliteta strožim mjerama. Ograničenost ovog pristupa je spomenuta u koraku 3. Drugi izvor nespremnosti je vjerovanje da policija zadire u prava vlasnika imovine. Vlasnik maloprodaje će tvrditi da ima pravo izložiti robu onako kako on to želi i da ga policija ne bi smjela primoravati, niti mu čak sugerirati, alternativne načine izlaganje robe u cilju sprečavanja krađe.
3. Neke institucije nisu spremne zbog troškova rješavanja problema; one ignoriranjem kriminala više dobivaju nego što gube. Možda smatraju da su *troškovi* prevencije veći od bilo koje koristi od prevencije. Zaštitarske usluge u objektima za zabavu su skupe, a kvalitetne zaštitarske usluge su još skuplje. Ako objekat ne snosi troškove problema, onda jedva da postoji percepcija o potrebi snošenja troškova prevencije. U suštini, takvi objekti prenose troškove kriminaliteta i prevencije na druge, čime smanjuju vlastite troškove.
4. Neke institucije mogu *profitirati* od kriminaliteta, kao naprimjer, kada prodavnica u kojoj se prodaje rabljena roba ne radi gotovo ništa da provjeri zakonito porijeklo robe. Servisi za opravku automobila mogu otkupljivati ukradene dijelove vozila po nižim cijenama nego legalne dijelove, čime povećavaju svoju maržu.

Šta je potrebno da bi onaj ko je odgovoran za problem poduzeo mjere prevencije? Herman Goldstein je u osnovnim crtama napravio hijerarhiju intervencija osmišljene u cilju vraćanja odgovornosti za probleme sa policije na institucije koje su za njih odgovorne (vidi okvir).

Kako se približavamo vrhu Goldsteinove liste, intervencije podrazumijevaju sve manju saradnju, a sve veću prisilu. Zbog toga se povećava težina intervencije, paralelno s troškovima neuspjeha policije, kako idemo prema vrhu liste. Uslijed toga, prema vrhu se povećava vrijednost informacija i temeljne analize. Kao što je Goldstein primijetio, ovakva hijerarhija je približan indikator tih trendova, a ne detaljan opis. Ipak, korisna je za planiranje slojevito poredanih odgovora na problem – počevši od onog koji podrazumijeva najveći stepen saradnje, krećući se prema vrhu hijerarhije samo ako je potrebno i samo kada postoje informacije.

Vraćanjem odgovornosti onome ko je odgovoran za problem mogu se izazvati pravni i politički sukobi. Institucije koje su od problema imale koristi ili koje ne preuzimaju odgovornost jer ih to košta, najvjerovatnije se neće jednostavno složiti s prijedlogom da nešto po tom pitanju urade. Problem lažne uzbune je bio prava pošast više od dvadeset godina, ali u mnogim područjima je teško savladati političku i finansijsku moć proizvođača alarmnih sistema koji su zbog tehničkog kvaliteta aparata najviše odgovorni za visok nivo lažnih uzbuna. Jasno je da će najjeftinije i najmanje intruzivne mjere prevencije naići na najmanji otpor (korak 45). Ali ako se takvi odgovori pokažu neefikasnim, onda se policija često suočava s teškim izborom: od onih koji su odgovorni za problem tražiti veću odgovornost i time riskirati politički sukob, ili nastaviti trošiti novac poreskih obveznika na problem koji je stvorila šaka pojedinaca. U teoriji odgovor izgleda jasan, ali u praksi je to često teška odluka.

Daljnja literatura:

Scott, Michael (2005), "Policing for Prevention: Shifting and Sharing the Responsibility to Address Public Safety Problems," *Handbook of Crime Prevention and Community Safety*, Nick Tilley, Cullompton U.K: Willan

Hijerarhija načina na koji je moguće prebaciti odgovornost za problem (prema Hermanu Goldsteinu)

Najmanje usklađeni/najteži

Najviše usklađeni/najmanje teški

Podizanje građanske parnice
Zakon koji nalaže prevenciju
Naplaćivanje policijskih usluga
Povlačenje policije
Javna sramota
Formiranje nove organizacije koja će preuzeti odgovornost
Angažiranje druge već postojeće organizacije
Ciljani zahtjevi radi uporedbe
Direktni neformalni zahtjevi
Edukacijski programi

45. Odaberite odgovore koje je vjerovatno moguće provesti

Traganje za odgovarajućim odgovorom može biti težak proces. Možda ćete konstantno biti razočarani kada vidite da je na obećavajuće intervencije stavljen veto zbog visokih troškova ili poteškoća ili zbog nedovoljne saradnje. Ali postoji više od jednog načina na koji se problem može riješiti. Tako će, na kraju, vaš tim usaglasiti odgovor koji će biti u skladu s nekim osnovnim zahtjevima:

- Nije preambiciozan niti skup.
- Fokusiran je na bliže, direktne, a ne na distancione, indirektnije uzroke, što odgovoru pruža dobru šansu da postigne trenutčan učinak.
- Jasno je artikuliran mehanizam putem kojeg svaki odgovor treba imati učinak na problem.

Tako je barem vašim brigama došao kraj i možete se opustiti, zar ne? Pogrešno! Provođenje je čak teže nego usaglašavanje dobrog odgovora. Stoga, ne možete sami osigurati njegovo provođenje, ali ako su vam poznati nedostaci u realizaciji odgovora, onda partnerstvo u timu možete voditi u pravcu odabira odgovora koji neće pasti u zamku. Tim Hope i Dan Murphy su identificirali te nedostatke kada su proučavali rezultate projekta prevencije oštećivanja i destrukcije imovine u jedanaest škola u Manchesteru, u Engleskoj.

Odgovore koji će se provesti u svakoj školi su odabrale grupe lokalnih zvaničnika, školsko osoblje i policija. Veći dio štete je više bio posljedica nepažnje nego zlonamjernosti. Ovo je ukazivalo na dva moguća rješenja: situacioni odgovori, kako bi se zaštitile zgrade, ili obezbjeđenje rekreativnih aktivnosti, kako bi se djela preusmjerila na manje štetne aktivnosti. Samo je jedna od jedanaest grupa preporučila bolje rješenje za slobodne aktivnosti. Preporučena situaciona rješenja su se uglavnom odnosila na jačanje meta (postavljanje rešetaka na prozore, ojačana stakla i visoka ograda), iako su se prijedlozi odnosili i na plan putem kojeg će se lokalno stanovništvo poticati na motrenje dvije susjedne škole, kao i plan premještaja igrališta u mane ranjivo područje.

Sve preporuke su provedene u samo dvije škole. U tri škole niti jedna preporuka nije provedena, a u preostalih šest škola jedna ili više preporuka nisu uspjele. Nemogućnost provedbe preporuka značila je da je učinak na oštećivanje i destrukciju nizak. Hope i Murphy su identificirali pet osnovnih prepreka realizaciji preporuka koje su se javile i u američkim projektima za rješavanje problema:

1. Nepredviđene tehničke poteškoće. Za osam škola grupa je preporučila zamjenu stakala na prozorima, koji su najčešće bili meta, sa polikarbonatom ili ojačanim staklom. Međutim, nije postavljeno ni jedno ni drugo. Arhitekta u gradu su zabranile postavljanje polikarbonata jer u slučaju požara ne bi bilo moguće pobjeći. Osim toga, polikarbonat može ispuštati otrovne dimove. Ojačano staklo se mora isjeći prema tačnim mjerama prije nego što je ojačano, ali su okna bila različitih veličina te bi bilo teško unaprijed pripremiti po nekoliko stakala u svim veličinama. Alternativa nabavke stakala isječenog po mjeri je odbačena zbog dugog čekanja (šest sedmica).
2. Neadekvatan nadzor nad realizacijom. U jednoj školi je dogovoreno da se igralište izmjesti u manje ranjivo područje. Na prvobitno igralište su se trebale postaviti lijehe sa cvijećem, ali je to trebala uraditi vladina agencija koja u svemu tome nije nikad otišla dalje od procjene troškova. Premještaj igrališta je dogovoren putem ugovora o kooperaciji s jednom privatnom građevinskom firmom, ali zbog nesporazuma, samo je polovina predložene površine prekopana i preko nje prevučeni novi sloj. Nakon dvije godine je, stoga, destrukcija ostala nepromijenjena, nije bilo lijeha sa cvijećem, a škola je dobila beskoristan, uzak pločnik.
3. Nepostojanje koordinacije aktivnosti među agencijama. Svaka preporuka koja je bila u isključivoj nadležnosti službe za održavanje školskih objekata je i provedena, dok niti jedna preporuka u nadležnosti drugih službi i agencija nije realizirana. Naprimjer, preporučeno je da se savjetuje građanima koji žive u blizini da paze na škole nakon završetka

nastave i da policiji prijave sve što im je sumnjivo. Za to je bila potrebna saradnja školske uprave, direktora škole, zaposlenih i učenika i tri odsjeka policije: odsjeka za sprečavanje kriminaliteta, odsjeka za saradnju sa zajednicom i policijske stanice. Ideja se svima dopala, ali niko nije želio preuzeti vodstvo.

4. Konkurentni prioriteti. U toku perioda realizacije školama su postavljeni mnogobrojni novi zahtjevi zbog rasprostranjenih štrajkova zaposlenih u organima jedinice lokalne samouprave i reorganizacije škola uslijed sve malobrojnije populacije školskog uzrasta. Kadrovske promjene u školama rezultirale su preraspodjelom zaposlenih koji su bili uključeni u realizaciju projekta borbe protiv destrukcije i oštećivanja školske imovine. Nije iznenađujuće što su zaposleni projektu dali nizak prioritet.
5. Neočekivani troškovi. U nekim slučajevima su šire konsekvence određenog toka događanja nadjačale direktne prednosti. Naprimjer, u školi sa najozbiljnijim problemom destrukcije i oštećivanja imovine odlučeno je da se uvede bezbjedonosna patrola tokom predstojećeg raspusta. Radnici na održavanju su u svoje slobodno vrijeme bili angažirani u patrolama, za što su bili plaćeni. Time je odmah destrukcija smanjena, a ista praksa je nastavljena i nakon raspusta, tokom noći i preko vikenda. Druge škole su tražile istu zaštitu i veći broj radnika na održavanju je izrazio želju da bude angažirani u slobodno vrijeme. Na kraju su troškovi postali previsoki i projekat je odbačen.

Iz gore navedenog možete vidjeti da se neki problemi u toku realizacije ne mogu predvidjeti i da neki odabrani odgovori nikad neće biti provedeni. Međutim, također je jasno da se za određene vrste odgovora može očekivati da će naići na probleme, i to je sumirano u okviru. U nekim slučajevima, naravno, odgovor može biti u tolikoj mjeri obećavajući da vrijedi na njemu insistirati, uprkos riziku od neuspjeha u realizaciji. Ali, ako smo unaprijed upozoreni, onda se možemo unaprijed i pripremiti.

Očekujte probleme u realizaciji:

- Kada odgovor zahtijeva koordiniranu akciju većeg broja agencija.
- Kada je za njegovo uvođenje potrebno dugo vremena i kada obuhvata nekoliko koraka u redoslijedu.
- Kada odgovor moraju provesti zaposleni koji nedovoljno shvataju njegovu svrhu.
- Kada odgovor nije podržan u partnerskom timu.
- Kada odgovor nije podržan od strane više uprave.

Također očekujte probleme kada odgovor mora provesti agencija:

- Koja nije dio partnerstva.
- Koja nema dovoljno resursa ili je u rasulu.
- Koja će imati malu direktnu korist od rješenja.

Daljnja literatura:

Hope, Tim and Daniel Murphy (1983). Problems of Implementing Crime Prevention: The Experience of a Demonstration Project. *The Howard Journal*, XXII, 38,50.

Laycock, Gloria and Nick Tilley (1995). Implementing Crime Prevention. In *Building a Safer Society*, edited by Michael Tonry and David Farrington University of Chicago Press.

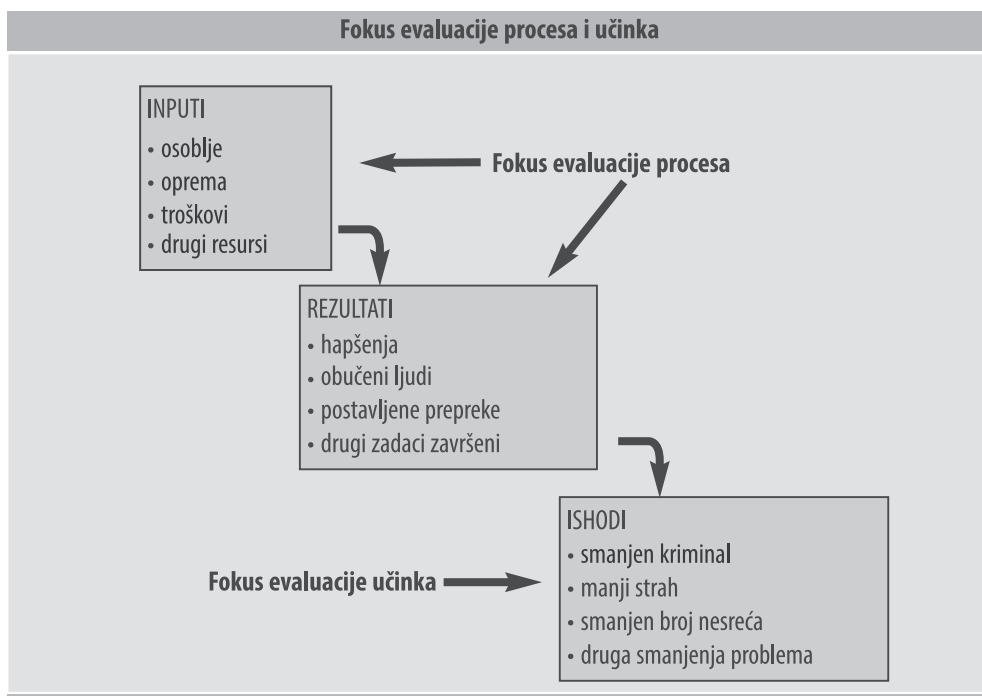
46. Provedite evaluaciju procesa

Prvi bitan korak u procjeni je evaluacija procesa. Ona daje odgovor na pitanje: „Da li je intervencija provedena kako je planirano i kako je u toku primjene mijenjana?“ Kao što je to pokazano na slici, evaluacija procesa se fokusira na resurse upotrijebljene u odgovoru (ulazni elementi) i aktivnosti koje su provedene s tim resursima (rezultati), ali se evaluacijom procesa ne ispituje da li je odgovor bio djelotvoran u smislu smanjenja problema (ishodi). Za to trebate provesti evaluaciju učinka. Evaluacija učinka će vam reći da li se problem promijenio (korak 47,53).

ULOGE EVALUACIJE PROCESA I UČINKA

Obje vrste evaluacija su potrebne u projektu rada policije usmjerenog na problem. U tabeli su sumirani mogući zaključci na osnovu nalaza obje vrste evaluacija. A) Odgovor je proveden u skladu s planovima i nema drugih razumnih objašnjenja za smanjenje problema. Stoga, postoje vjerodostojni dokazi da je odgovor prouzročio smanjenje problema. B) Odgovor je proveden kao što je to planirano, ali nije došlo do smanjenja problema. Stoga, postoje vjerodostojni dokazi da je odgovor neefikasan.

Ali, šta ako odgovor nije proveden kao što je to bilo planirano? U tom slučaju je teško doći do korisnog zaključka. C) Ako se problem smanjio, to može značiti da je odgovor slučajno bio djelotvoran ili su za to zaslužni neki drugi čimbenici. D) Ako se problem nije smanjio, onda nije moguć nikakav koristan zaključak. Možda je provedeni odgovor pogrešan i prvobitni odgovor bi možda bio djelotvoran, ili nijedan nije djelotvoran. Ako se planirani odgovor ne provede, teško je to doznati kroz evaluaciju učinka.

Tumačenje rezultata evaluacije procesa i učinka

Rezultati evaluacije učinka	Rezultati evaluacije procesa		
		Odgovor proveden prema planu	Odgovor proveden prema planu
	Problem je smanjen I nema drugog vjerovatnog uzroka Problem nije smanjen	A Dokazi da je odgovor zaslužan za smanjenje problema B Dokazi da odgovor nije bio djelotvoran	C Sugerira da je odgovor bio slučajno djelotvoran ili da su drugi čimbenici možda zaslužni za smanjenje problema D Malo se zna

Odgovor je kompleksna mašinerija koja se sastoji od niza komponenti od kojih svaka može poći pogrešnim putem (korak 45). Evaluacijom procesa se ispituje koje su komponente uspješno provedene. Kontrolnom listom evaluacije procesa na glasak se stavlja na pitanja koja vi trebate postavljati.

Često je vrlo bitan raspored aktivnosti u okviru odgovora na problem. Zbog toga, korisno je utvrditi vremenski okvir projekta u kojem ćete naznačiti kada su ključne komponente provedene. Također je korisno pokazati kada su se javili drugi neočekivani događaji i pratiti medijske izvještaje kako biste mogli provjeriti anticipativne koristi (korak 52).

Iako vas neočekivani tok događaja može natjerati da izmijenite odgovor, neki događaji se ipak mogu unaprijed predvidjeti ako znate šta u odgovoru može poći pogrešnim putem. Evo nekoliko mogućih odgovora:

1. Možda problem pravilno ne razumijete. Možda ste se premalo fokusirali na učestale žrtve, naprimjer. Uzrok mogu biti i pretpostavke o problemu koje nisu validne ili nedovoljna analiza (niste obratili pažnju na višestruku viktimizaciju, naprimjer). Ako u toku razrade odgovora možete identificirati nedostatke vaše analize, onda možete izraditi planove za postupanje u nepredviđenim situacijama (plan rješavanja višestruke viktimizacije treba dokazati da je to potrebno).
2. Komponente projekta nisu uspjele. Kontrolna lista evaluacije procesa ukazuje na postojanje velikog broja potencijalnih neuspjeha. Međutim, nisu sve komponente jednako bitne za uspjeh. Nadalje, ponekad je moguće predvidjeti komponente s visokim stopama neuspjeha. Generalno, grupe građana se uveliko razlikuju po sposobnosti izvršenja zadataka, naprimjer. Redudantnim, kao i rezervnim planovima može se ublažiti neuspjeh neke komponente.
3. Prijestupnici mogu negativno reagirati na vaš odgovor (korak 11). Neki oblici negativnog prilagođavanja se mogu predvidjeti i planirati. Ponekad se prije odgovora mogu identificirati lokacije geografskog premještanja kriminaliteta, naprimjer, i napredne zaštitne mjere se mogu preduzeti u cilju njihove neutralizacije.
4. Postoje neočekivane eksterne promjene koje imaju učinak na odgovor. Budžet partnerske agencije može biti neočekivano smanjen, naprimjer, čime je agencija primorana da smanji svoje učešće u rješavanju problema. Kako problem neće nestati sam od sebe, jedini izlaz je da promijenite planove.

Za evaluaciju procesa su potrebne informacije. Njih će obezbijediti uglavnom članovi tima za rješavanje problema, te je stoga bitno da dokumentiraju svoje radnje. Koje će radnje dokumentirati i ko će ih evidentirati i koliko detaljno, pitanja su na koja treba odgovoriti u toku procesa planiranja odgovora.

Kontrolna lista evaluacije procesa**Čije se djelovanje očekuje?**

Policijske jedinice Partneri vlasti Udruženja u zajednici Poslovni subjekti Drugo

Šta trebaju raditi? _____

Da li imaju kapacitet da djeluju?

Zakonski organ Org. lokalne samouprav. Resursi Ekspertiza

Kako su trebali djelovati?

Datum i vrijeme _____ Koordinacija sa drugima _____

Na koga ili na šta se akcija odnosi?

Ljude _____ Lokacije _____

Da li je akcija pravilno provedena?

Vrsta _____ Intenzitet _____ Trajanje _____

Da li postoje rezervirani planovi za,,,

Pogrešne planove ? Neuspjeh komponente ? Prilagođavanje ? Eksterne promjene ?

47. Znajte koristiti kontrole

Pri likom ocjene odgovora, trebate odgovoriti na tri pitanja:

1. „Kakav je bio provedeni odgovor?“ Evaluacija procesa daje odgovor na ovo pitanje (korak 46).
2. „Da li se problem smanjio?“ Poređenje nivoa problema nakon odgovora s nivoom problema poslije odgovora daje odgovor na ovo pitanje.
3. Ako se problem smanjio, onda vaše pitanje treba biti: „Da li se problem smanjio zbog odgovora ili zbog nečeg drugog?“ Često postoji veliki broj alternativnih objašnjenja smanjenja problema.

Odgovor na treće pitanje zahtijeva korištenje kontrola. Svrha kontrola je da se eliminiraju alternativna objašnjenja. Različita alternativna objašnjenja zahtijevaju različite vrste kontrola, kao što je to objašnjeno u daljnjem tekstu.

Promjene veličine. Ako se smanjio broj stanara u stambenoj zgradi, očekujemo da će se smanjiti i broj provala zato što ima manje potencijalnih žrtava. Smanjen broj meta je alternativa objašnjenju da je za smanjen broj provala zaslužna intervencija. Da biste provjerili promjene u veličini, podijelite broj provala prije i nakon odgovora s brojem nastanjenih stanova prije i nakon odgovora. U tabeli, ono što se čini padom broja provala djelimično je rezultat pada broja nastanjenih stanova. Kada je ovo objašnjeno, i dalje primjećujemo učinak odgovora. Ako se vremenski periodi prije i kasnije odgovora suštinski razlikuju, to ćemo provjeriti tako što ćemo ponovo podijeliti s brojem mjeseci prije i brojem mjeseci nakon odgovora da bismo dobili broj provala po nastanjenoj jedinici mjesečno.

Korištenje stopa za provjeru promjena u veličini			
	6 mjeseci prije	6 mjeseci poslije	Promjena
Provale	41	20	,21
Nastanjene jedinice	83	73	,10
Provale/ Po nastanjenoj jedinici	,494	,286	,208

Ciklusi aktivnosti. Ljudska aktivnost oscilira po danima, sedmicama i mjesecima. Neki najuobičajeniji ciklusi obuhvataju putovanje do škole ili radnog mjesta, putovanje u slobodno vrijeme i boravak u školi, na radnom mjestu ili drugom mjestu u slobodno vrijeme, u toku praznika i godišnjeg odmora. Takvi ciklusi prouzrokuju redovite promjene u problemima. Da biste provjerili cikluse, uporedite isti dio ciklusa prije odgovora sa istim dijelom ciklusa nakon odgovora.

Dugoročni trendovi u problemu. Problemi se mogu pogoršavati (ili popravljati) prije odgovora (korak 26). Bez objašnjenja trendova moglo bi se zaključiti da je odgovor bio prikladan, ali se, ustvari, to ionako moglo dogoditi. Postoje dva načina provjere trenda. Prva metoda podrazumijeva mjerenje problema u toku dugog vremenskog perioda prije odgovora tako da je moguće identificirati svaki trend. Suštinska odstupanja od postojećeg trenda nakon odgovora dokaz su učinka odgovora. Anticipativni učinci (korak 52) su smanjenje problema zahvaljujući odgovoru, ali se javljaju prije nego što je odgovor u potpunosti proveden. Potrebno ih je razlikovati od vremenski dužih trendova prije primjene odgovora.

Druga metoda se odnosi na poređenje osoba ili lokacija koji su predmet odgovora sa sličnom grupom osoba ili lokacija koji nisu predmet odgovora. Ona se zove kontrolnom ili usporednom grupom. Kontrolna grupa mora biti slična grupi koja je predmet odgovora u pogledu problema, ali ona nije predmet odgovora. Kontrolna grupa vam kazuje šta bi se dogodilo s grupom koja je predmet odgovora *da nije izvršena intervencija nad tom grupom*. Ako se grupa koja je predmet odgovora u velikoj mjeri promijeni od kontrolne grupe, onda je to dokaz učinka odgovora.

Drugi neočekivani događaji. Mnoge druge stvari mijenjaju se tokom provođenja odgovora i jedna ili više njih može dovesti do smanjenja problema. Umjesto odgovora u cilju smanjenja broja prometnih nesreća, koji je uistinu i dovesti do smanjenog broja nesreća, naprimjer, usporen saobraćaj uslijed radova na cesti paralelno s odgovorom može biti uzrok smanjenja problema. Standardni pristup podrazumijeva upotrebu kontrolne grupe, kao što je spomenuto u kontekstu ispitivanja trendova. Kontrolno područje je jedino korisno ako se na njega odnose isti faktori kao i na područje odgovora. Tako, ako izbrojite broj nesreća koje su se dogodile na prometnicama koje su predmet odgovora i na kontrolnim prometnicama, s tim da su i na jednim i na drugim prometnicama u toku radovi na putu, možete zaključiti da li su radovi na putu doprinijeli smanjenju broja saobraćajnih nesreća.

Promjene u mjerenju problema. Poređenje prije i nakon odgovora je jedino validno ako je problem izmjeran na isti način prije i nakon odgovora. Razlike u mjerenju mogu prouzročiti percipiranu promjenu problema. Koristite isti postupak mjerenja prije i nakon odgovora. Opservacije prije i nakon odgovora trebaju se vršiti na istim mjestima i u isto vrijeme, iste stvari se trebaju pratiti i evidentirati na identičan način. Fotografije i video snimci prije i nakon odgovora trebaju se napraviti pod istim svjetlom i uglom, sa iste distance i u istom rasponu veličina fotografija. Razgovor se treba voditi sa istim osobama prije i nakon odgovora, ista pitanja se trebaju postaviti, istim redoslijedom. Pregledajte službene evidencije kako biste utvrdili da li je način evidentiranja ostao nepromijenjen tokom određenog vremena.

Prirodno opadanje ekstremnih vrijednosti Mnogi problemi se rješavaju zato što su se stvari ekstremno pogoršale. Stoga se odgovor provodi kada je problem abnormalno visok. Ali čak i relativno stabilan problem može fluktuirati. Problem koji je trenutno abnormalno loš vratiti će se na normalan nivo, čak i ako se ništa ne preduzme (to se naziva „regresijom na aritmetičku sredinu“ i odnosi se i na abnormalno niske vrijednosti). Ovdje usporedna kontrolna područja možda nisu korisna *ako je područje odgovora na vrhuncu, a kontrolno područje nije*. Umjesto toga je potrebno ispitati dugoročnu fluktuaciju prije odgovora kako bi se vidjelo da li je problem bio abnormalno loš.

Na slici u daljnjem tekstu je ilustrirano nekoliko načina upotrebe kontrola. Prva, slika A, pokazuje vremensku seriju od 24 mjeseca sa odgovorom provedenim početkom novembra prve godine. Postoji naglašen godišnji ciklus i opadajući trend koji se ne mogu pripisati odgovoru. Nagli porast u novembru nakon odgovora sugerira suprotan učinak.

Na slici B je prikazano poređenje situacije prije i poslije odgovora (prosjeak august, oktobar 2003. u poređenju s prosjekom za novembar 2003., januar 2004.) koje sugerira pogoršanje problema nakon odgovora.

Na slici C je dodano usporedno područje. Trenutačno poređenje situacije prije i poslije odgovora pokazuje da je stanje bolje u području odgovora nego što je u usporednom području, ali ovim nalazima ne možemo pretjerano vjerovati zbog cikličnih efekata. Poređenjem tromjesečnog perioda prije odgovora sa istim tromjesečnim periodom godinu dana kasnije dolazimo do objašnjenja cikličnosti hronološkog rasporeda kriminaliteta.

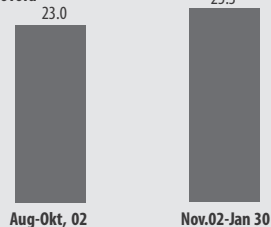
Ali s obzirom da se neka opadanja u obje grupe mogu pripisati općem opadajućem trendu, slika D pruža bolju sliku učinka odgovora. Prije odgovora, područje koje se tretira je konstantno gore nego što je to usporedno područje. Nakon odgovora, oba područja su prilično ista. Također problematičan nagli porast u novembru izgleda da nije povezan sa odgovorom zato što je prisutan i u kontrolnom trendu. Odgovor je efikasan, ali ne dramatičan, tako da su poboljšanja lako skrivena faktorima koje je potrebno kontrolirati – trendovi, ciklusi i neočekivani događaji.

Primjer upotrebe kontrola

A. Mjesečna vremenska serija za područje odgovora

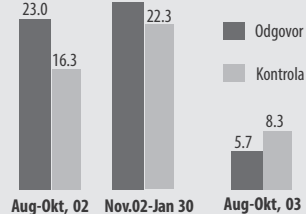
B. Tromjesečni prosjek prije s tromjesečnim prosjekom nakon odgovora

D. Mjesečna vremenska serija za područje odgovora i kontrolno područje

C. Tromjesečni prosjek prije odgovora s istim tromjesečnim prosjekom nakon odgovora

48. Razmotrite geografsko i vremensko premještanje kriminaliteta

Geografsko premještanje nastaje kada se intervencijom blokiraju mogućnosti izvršenja krivičnih ili prekršajnih djela u nekom objektu ili području i kada se počinitelji premještau u druge objekte ili područja radi izvršenja krivičnog ili prekršajnog djela. Vremensko premještanje proizlazi i iz uspješne prevencije, ali u ovom slučaju počinitelji vremen-ski premještau izvršenje krivičnog djela u neke druge sate ili dane.

Počiniteljima može biti teško premjestiti počinjenje krivičnog ili prekršajnog djela na drugu lokaciju ako su na njoj povoljne mogućnosti počinjenja ograničene (korak 16). Mete mogu biti koncentrirane na nekim mjestima, ali ne i na drugim mjestima (korak 16). Ranjive potencijalne žrtve se mogu pronaći na nekim lokacijama, ali ne i na nekim drugim (korak 29). U nekim objektima je slab nadzor nad postupanjem u objektu, a u nekima nije (korak 28). Mogućnosti koje postoje su ili već prisutne na kriminogenim žarištima ili su skrivene od počinitelja – ili su daleko ili ih ne prepoznaju kao pogodno mjesto izvršenja kažnjivih djela.

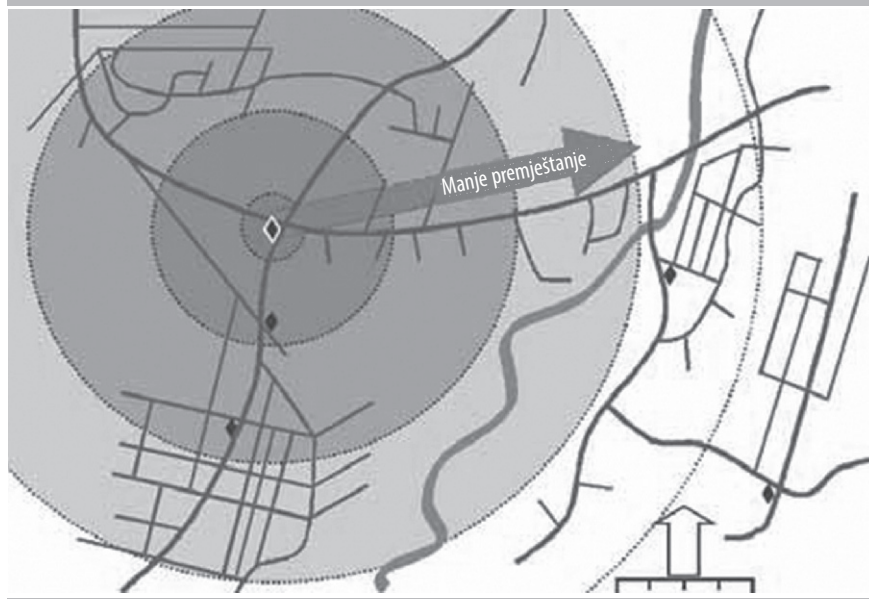
Kada je jedno žarište savladano, počinitelji obično ne odlaze daleko u potrazi za drugim. Stoga, ako počinitelji odu, onda se najvjerojatnije premještau na lokaciju koja se nalazi u blizini prvobitnog žarišta. Vjerovatnoća da će počinitelji ići za prilikom opada što je prilika udaljenja od prvobitnog žarišta, kao što je to prikazano na slici. Također, nisu svi prostori pogodni za izvršenje krivičnih djela. Mogućnosti nisu jednako raspoređene na mapi.

Na mapi u daljnjem tekstu su rombovima označena mjesta sa obilježjima koja ima prvobitno žarište. Rombovi koji su najbliži prvobitnoj lokaciji će najvjerojatnije biti lokacije premještanja izvršenja krivičnih djela. Osim udaljenosti, i prirodne prepreke kretanju mogu ograničiti premještanje. Na slici, rijeka koja teče od sjeveroistoka prema jugozapadu smanjuje mogućnost premještanja izvršenja krivičnih djela prema istoku. S obzirom da je ta činjenica poznata, kontramjere premještanju mogu se primijeniti skupa s odgovorom na najranjivijim lokacijama.

U slučaju geografskog ili vremenskog premještanja, najvjerojatnije će se izvršenje krivičnih djela premjestiti na lokacije i u vrijeme koji su u velikoj mjeri slični lokacijama i vremenu koji su bili meta mjera prevencije. Takvi premještauji zahtijevaju od počinitelja manje truda, spoznavanja i rizika nego što bi to zahtijevalo premještanje na lokacije i u vrijeme koji su puno drugačiji od prvobitnih. Počinitelji će vjerojatnije pokušati sačekati odgovor, što objašnjava otkriće Lawrencea Shermana da učinci represivnih mjera vremenom iščezavaju. Ako počinitelji ne mogu sačekati odgovor, onda se radi o lokacijama i vremenu koji su počiniteljima već poznati i na koje će najvjerojatnije premjestiti izvršenje krivičnih djela. Kao što su Paul i Patricia Brantingham primijetili, moguće je predvidjeti najvjerojatnija područja preseljenja. Ali takvo predviđanje zahtijeva detaljno poznavanje mogućnosti počinjenja krivičnih djela u trenutnoj situaciji.

Geografskim premještanjem izvršenja krivičnih djela mogu se lako iskriviti zaključci o djelotvornosti. Tabela 1 pokazuje kako je to moguće. U ovom primjeru postoje tri slična područja s jednakim brojem počinjenih krivičnih djela prije preduzimanja mjera: (1) tretirano područje; (2) područje uz tretirano područje; i (3) područje na udaljenosti od tretiranog područja. U tretiranom području je zabilježeno 25 krivičnih djela manje nego prije provođenja mjera. Međutim, u susjednom području je zabilježeno 10 krivičnih djela više. Ovo navodi na zaključak da bi i u tretiranom području bilo 10 krivičnih djela više da u njemu nisu preduzete nikakve radnje na sprečavanju kriminaliteta. Stoga, neto pad kriminaliteta iznosi 35 krivičnih djela (25 krivična djela manje u tretiranom području plus 10 novih krivičnih djela koja su spriječena).

Pad geografskog premještanja na lokacije udaljene od epicentra žarišta

Tabela 1: Upotreba susjednih i udaljenih kontrolnih područja pri provjeri geografskog premještanja kriminaliteta

	Prije	Nakon	Razlika	Procjenjeni neto učinak
Postupanje	100	75	-25	
Susjedno područje	100	110	+10	-35
Udaljeno područje	100	100	0	-25

Ali tih 10 novih krivičnih djela su se mogla pripisati i geografskom premještanju kriminaliteta. Bolje bi bilo koristiti udaljeno kontrolno područje u svrhu poređenja. Kao kontrola, udaljeno područje sugerira da ne bi došlo do promjene u broju počinjenih krivičnih djela ni u tretiranom niti u susjednom području da nisu preduzete nikakve mjere prevencije. Indirektan zaključak bi bio da je rezultat provedene mjere 25 krivičnih djela manje u tretiranom području, ali zato 10 krivičnih djela više u susjednom području (na koje je premješteno izvršenje krivičnih djela), što znači ukupno smanjenje za 15 krivičnih djela. Iako djelotvoran, program ipak nije djelotvoran u mjeri u kojoj su to predviđale prvobitne procjene. U koraku 51 su opisane formule kojima se prilikom procjene djelotvornosti u obzir uzima i premještanje kriminaliteta.

Prilikom evaluacija pokušajte odabrati dva usporedna područja: jedno u blizini tretiranog područja sa sličnim mogućnostima za činjene krivičnih djela, kako biste otkrili geografsko premještanje kriminaliteta (i difuziju, korak 51) i drugo, koje će biti kontrolno područje. Kontrolno područje treba biti zaštićeno od kontaminacije premještanjem kriminaliteta svojom udaljenošću ili nekom drugom barijerom (npr., autocestom ili rijekom). Da biste pravilno odabrali kontrolno područje i područje premještanja kriminaliteta, uobičajeni obrasci kretanja počinitelja vam moraju biti poznati s obzirom na to da kontrolno područje treba biti izvan, a područje premještanja unutar teritorije njihovog kretanja.

Vremensko premještanje kriminaliteta za počinitelje može biti lakše od geografskog zato što zahtijeva manje napora. Vremensko premještanje se može javiti u vremenskom okviru od 24 sata ukoliko je, naprimjer, prevencija ograničena na određeno vrijeme, ostavljajući određena vremena nezaštićenim. Vremensko premještanje se može javljati u unutar jedne sedmice ili unutra dužih vremenskih perioda.

Ako se evaluacijom poredi vrijeme s preventivnim odgovorom sa vremenom bez preventivnog odgovora, tada je moguća kontaminacija vremenskih kontrola. U tabeli 2 preventivni odgovor se preduzima subotom i nedjeljom. Prosječan broj počinjenih krivičnih djela u te dane smanjen je za 25 krivičnih djela nakon što su mjere preduzete, dok se broj krivičnih djela počinjenih ponedjeljkom i petkom povećao za 10. Da li se to povećanje može pripisati vremenskim premještanjem izvršenja krivičnih djela? Dani u sredini sedmice bi mogli biti validnije kontrole zato što imaju manje zajedničkih karakteristika s vikendima nego što to imaju ponedjeljak i petak.

Čekanje na završetak mjere prevencije je uobičajeni oblik vremenskog premještanja. Represivne mjere na suzbijanju kriminaliteta su posebno ranjive na ovaj oblik premještanja počinjenja krivičnih djela u drugo vrijeme zato što su po definiciji privremene. Ako je intervenciju moguće vremenski održavati (za razliku od represivnih mjera), onda počinitelji ne mogu čekati na njen završetak. Tada se suočavaju sa teškim izborom premještanja na manje privlačna mjesta ili mete ili preduzimanja nove taktike ili činjenja drugih krivičnih djela. Ako su ove opcije preteške, ako nema koristi od izvršenja krivičnih djela, ako su rizične ili na drugi način neprivačne, počinitelji mogu počinuti manji broj krivičnih djela.

Tabela 2: Korištenje dana u sedmici za provjeru vremenskog premještanja kriminaliteta

	Dani u sedmici	Prije	Nakon	Razlika	Procjenjen net. uč
Postupanje	sub. i ned.	100	75	-25	
Susjedno područje	pon. i uto.	100	110	+10	-35
Udaljeno područje	uto,čet.	100	100	0	-25

Daljnja literatura:

Brantingham, Paul and Patricia Brantingham. (2003). "Anticipating the Displacement of Crime Using the Principles of Environmental Criminology." *Crime Prevention Studies*, volume 16. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Eck, John (2002). *Assessing Responses to Problems: An Introductory Guide for Police Problem Solvers*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services. (dostupno na: www.popcenter.org i www.cops.usdoj.gov).

49. *Provjerite premještanje na druge mete, taktike i oblike kriminaliteta*

Osim geografskog i vremenskog premještanja, počinitelji krivičnih djela se preusmjeravaju na druge mete, mijenjaju taktiku ili izvršavaju drugo krivično djelo.

Premještanje mete znači da se počinitelji preusmjeravaju sa meta koje su zaštićene najnovijim mjerama sprečavanja kriminaliteta na druge mete. 1970. godine, kada je poluga za zaključavanje volana postala obavezna u svim novim automobilima u Velikoj Britaniji, krađa novih automobila je pala sa 20,9 posto od svih ukradenih motornih vozila 1969. godine na 5,1 posto 1973. godine. Međutim, ukupna stopa krađe automobila bila je manje, više konstanta zato što su se počinitelji krađe preusmjerili sa novijih, zaštićenih vozila na starija, nezaštićena vozila. To je jedan od malobrojnih dokumentiranih slučajeva u kojima je premještanje kriminaliteta poništilo većinu rezultata mjera na sprečavanje kriminaliteta, barem u kratkoročnom periodu. Dugoročno su tim napravama suzbijene krađe vozila počinjene radi privremene upotrebe. Kao što ovaj primjer pokazuje, počiniteljima je lako preusmjeriti se na slične mete. Premještanje meta je manje vjerovatno kada su alternativne mete drugačije od starih.

Korak 42 pokazuje kako geografsko ili vremensko premještanje kriminaliteta može kontaminirati kontrolne grupe. Ako se u toku evaluacije mjere na sprečavanju kriminaliteta koristi ciljna kontrolna grupa, onda je moguć sličan oblik kontaminacije. Zamislite odgovor u cilju suzbijanja krađe torbica od žena starosne dobi preko 60 godina u trgovačkom centru. Da bismo procijenili kakav bi bio trend krađe torbica od žena starije životne dobi u slučaju da se ne preduzimaju nikakve mjere na prevenciji krađa, mjerimo krađu torbica od sredovječnih žena starosne dobi od 45 do 59 godina. Ako su se lopovi, bez našeg znanja, preusmjerili sa zaštićenih žena starije životne dobi na nezaštićene sredovječne žene, zaključili bismo da bi krađa ženskih torbica bila u porastu ako ne bilo odgovora. Kada uporedimo ovu promjenu kontrolne ciljne grupe sa promjenom grupe u pogledu koje su preduzete mjere na prevenciji izvršenja krivičnih djela, pogrešno bismo preuveličali djelotvornost mjera. Bolju kontrolnu grupu bi možda činile čak mlađe žene u trgovačkom centru (starosne dobi od 30 do 44 godine, naprimjer), ili što bi čak bilo bolje, muškarci kojima su ukradeni novčanici u trgovačkom centru. Iako niti jedna ova alternativa nije savršena, ipak sve predstavljaju poboljšanja zato što bi se očekivalo premještanje izvršenja krivičnog djela na drugačije mete u puno manjoj mjeri. Ili, uzmite neki drugi trgovački kvart kao kontrolno područje – u kojem slučaju biste trebali paziti na geografsku difuziju ili kontaminaciju premještanjem kriminaliteta, kao što je to objašnjeno u koraku 48 i 51.

Taktično premještanje se javlja kada počinitelji promijene taktiku ili postupke. Mogu koristiti drugačija oruđa kako bi savladali bolje zaštićene brave, naprimjer. Ili hakeri mogu promijeniti svoje programe da bi savladali kvalitetniju zaštitu računara. U medicini neke bakterije brzo mutiraju tako da lijek koji je djelotvoran protiv jedne vrste bakterija postaje manje djelotvoran kada preovladaju bakterije nastale mutacijom. Jedan od načina borbe protiv ovoga je korištenje antibiotika širokog spektra koje su djelotvorne protiv velikog broja mutacija. Slično tome, odgovori „širokog spektra“ pružaju zaštitu od postojećih metoda koje koriste počinitelji, kao i mnogih modifikacija tih taktika. Intervencije širokog spektra zahtijevaju od počinitelja da naprave velike promjene u svom ponašanju, koje možda i nisu kadri napraviti. Paul Ekblom opisuje pokušaj taktičnog premještanja kriminaliteta nakon postavljanja fizičkih prepreka u britanskim poštama kako bi se spriječila pljačka „preko šaltera“; neki počinitelji su pokušali koristiti malj. Međutim, ova promjena taktike nije bila naročito uspješna, dok je premještanje bilo ograničeno. Ovakve fizičke prepreke su primjer intervencije širokog spektra s obzirom da su njima savladane nove taktike.

Izvršenje drugog krivičnog djela predstavlja funkcionalno premještanje na koje također trebate obratiti pažnju. Počinitelji se mogu preusmjeriti s krađe motornih vozila na obijanje ili otmicu motornih vozila. Ponekad provodimo evaluaciju odgovora na jednu vrstu kriminaliteta tako što poredimo trend u sličnoj vrsti kriminaliteta u pogledu koje nisu preduzimane

operativno, preventivne mjere. Naprimjer, možemo odabrati krađu iz vozila kao kontrolu u evaluaciji intervencije vezane za otuđenje motornih vozila.

Isti principi kontaminacije i zaštite se primjenjuju na taktično i funkcionalno premještanje kriminaliteta kao i principi koji važe za druge oblike premještanja. Ako su taktika ili vrsta krivičnog djela vrlo slični taktici ili vrsti krivičnog djela koji razmatramo, onda bi premještanje moglo kontaminirati te kontrole. Drugačija taktika ili vrsta krivičnog djela najvjerojatnije neće biti predmet kontaminacije. Ali, ako među njima postoji velika razlika, onda to ipak nije korisna kontrola.

Ne postoji savršeno rješenje za ovaj problem i kompromisi se moraju praviti. Posljedica je ta što je često teško znati da li se premještanje dešava i, osim toga, teško je procijeniti djelotvornost intervencije. Zbog tih poteškoća, višestruki oblici premještanja su istovremeno moguć. Uistinu, ponekad jedan vid premještanja povlači za sobom drugi vid.

Premještanje mete može zahtijevati promjenu taktike i ako nove mete nisu na istim lokacijama kao stare mete, onda će doći i do geografskog premještanja kriminaliteta.

Ne možete znati da li je došlo do premještanja ukoliko ga ne tražite. To znači da trebate problem pomno ispitati i zamisliti najvjerojatnije oblike premještanja. Da li postoje druge mogućnosti za izvršenje krivičnih i prekršajnih djela koje su slične mogućnostima koje vi nastojite blokirati? Da li će počinitelji na koje ste fokusirani lako otkriti te mogućnosti? Prednost je dvostruka ako tragate za mogućnostima premještanja prije nego što finalizirate dogovor. Prvo, možete osmisliti mjere otkrivanja ukoliko dođe do premještanja. A što je još važnije, možda ćete biti u stanju razraditi i kontramjere kojim ćete spriječiti premještanje.

Daljnja literatura:

Ekblom, Paul (1987), Preventing Robberies at Sub, Post Offices: An Evaluation of a Security Initiative, Crime Prevention Unit Paper 9, London: Home Office.

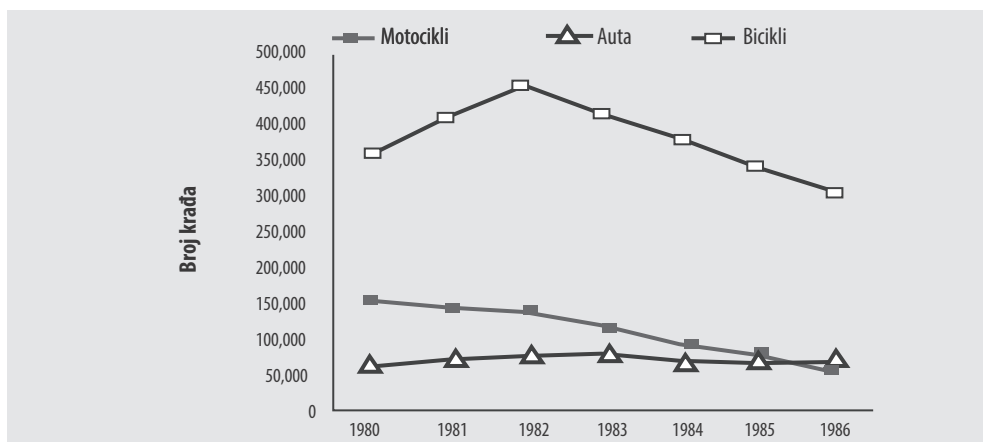
Webb, Barry (1994), "Steering Column Locks and Motor Vehicle Theft: Evaluations from Three Countries", Crime Prevention Studies, volume 2, Ronald Clarke, Monsey, NY: Criminal Justice Press, (Dostupno na: www.popcenter.org)

Studija premještanja mete: zakon koji nalaže nošenje kacige i smanjenje broja krivičnih djela otuđenja motocikala

U Njemačkoj (kao i u drugim zemljama), nakon donošenja zakona prema kojem je nošenje kacige obavezno, smanjen je broj izvršenih krivičnih djela otuđenja motocikala. Nakon što je zakon stupio na snagu 1980. godine, počinitelji koji su namjeravali otuđiti motocikl morali su sa sobom ponijeti kacigu. U suprotnom, bili bi ubrzo otkriveni. Slika pokazuje da je do 1986. godine broj izvršenih krađa motocikala pao na oko jednu trećinu nivoa iz 1980. godine, tj. sa oko 150.000 na oko 50.000. (Postepeni pad vjerovatno odražava energičnije provođenje mjera iz policijske nadležnosti i sve veće poznavanje propisa). Ova činjenica ukazuje na to da krađa motocikala ima daleko veću oportunističku komponentu nego što to iko može zamisliti. Postojanje odličnih podataka o krađama u Njemačkoj omogućilo je istraživačima da istraže da li je pad broja ukradenih motocikala rezultat premještanja mete na krađu motornih vozila ili bicikala, odnosno druga lična prijevozna sredstva).

Druge dvije linije pokazuju ukupan broj krađa motornih vozila i bicikala na nacionalnom nivou u toku istih godina. One samo u ograničenoj mjeri pružaju dokaz o premještanju po tome što je došlo do porasta krađe motornih vozila za gotovo 10 posto u periodu od 1980. do 1986. godine, sa oko 64.000 na 70.000. Krađe bicikala su također bile u porastu u periodu od 1980. do 1983. godine, ali do kraja tog perioda ponovo je došlo do pada ispod nivoa u 1980. Kada se sve uzme u obzir, jasno je da je uglavnom samo mali dio od 100.000 krađa motocikala spriječenih zakonom o obaveznom nošenju kacige preusmjeren na krađu drugih prijevoznih sredstava.

Ako malo razmislite, shvatit ćete zašto ovo i nije iznenađujuće. Motocikli mogu biti posebno privlačni. Muškarcima mlađe životne dobi, koji predstavljaju većinu među lopovima, puno je interesantnije voziti motor nego bicikl. Čak i ako im je namjera da ih „samo posude“ da bi se po noći odvezli do boravišnog mjesta, motori nude znatne prednosti, posebno ako se radi o udaljenosti od nekoliko kilometara. Možda je lakše otuđiti motocikl nego automobil zato što se automobil mora prvo obiti, a tek onda pokrenuti motor. Kao i bicikli, automobili nude manje uzbuđenja nego motocikli i upravljanje automobilom ponekad zahtijeva veće znanje.

Izvor: Mayhew, Pat and colleagues (1989). Motorcycle Theft, Helmet Legislation and Displacement. Howard Journal of Criminal Justice 28:1,8.

50. Pozorno pratite dolazak novih počinitelja

Tri su principa ovog Priručnika: (1) probleme ne stvaraju samo počinitelji; (2) osobe ne mogu činiti krivična djela ukoliko ne postoji struktura mogućnosti koja pogoduje činjenju krivičnih djela; i (3) mijenjanjem struktura mogućnosti moguće je radikalno smanjiti probleme. Iz toga slijedi da odgovori koji su fokusirani samo na uklanjanje počinitelja imaju ograničene efekte na probleme. Nakon što je određeni broj počinitelja uklonjen, može doći do smanjenja problema, ali kratkoročno zato što će se ili prijašnji počinitelji vratiti da bi iskoristili mogućnosti ili će novi počinitelji to uraditi. To se ponekad naziva premještanjem počinitelja. Prirodna zamjena počinitelja može biti spora, posebno ako su mogućnosti nejasne. Ali ako je neko već otkrio mogućnosti koje pogoduju činjenju krivičnih djela, drugi će iste te mogućnosti otkriti u budućnosti. I ako su prijašnji počinitelji uklonjeni tako što su osuđeni i na izdržavanju zatvorske kazne, neki se po odsluženju kazne mogu vratiti i iskoristiti mogućnosti.

Novi počinitelji, koje su privukle mogućnosti, mogu doprinijeti dugoročnim ciklusima kriminaliteta. Primjer su pljačkaši banaka u nekim dijelovima Sjedinjenih Američkih Država. U periodu od nekoliko godina počinjen je veliki broj takvih krivičnih djela, a nakon toga dolazi do smanjenja opet u periodu od nekoliko godina, da bi nakon toga došlo do naglog porasta, kada ciklus iznova počinje. Prema jednoj tezi o ciklusima, u godinama s najvećim brojem pljački banaka banke počinju uvoditi mnogobrojne preventivne mjere i mnogi počinitelji bivaju otkriveni, uhapšeni i kažnjeni. Takvim nastojanjima se smanjuje broj pljački. Nakon što je evidentiran svega mali broj pljački banaka tokom nekoliko narednih godina, mjere sigurnosti u bankama popuštaju, čime se povećavaju mogućnosti koje pogoduju izvršenju pljački. Onda novi počinitelji počinju koristiti slabije sigurnosne mjere, počinje novi val pljački, te nove preventivne mjere. Ova teza skreće pažnju na činjenicu da je za djelotvoran učinak potrebno više od preduzimanja redovnih mjera iz policijske nadležnosti, a rezultati prevencije se moraju održavati da bi prevencija bila djelotvorna.

Ustvari, često nailazimo na opise radnji preduzetih na rješavanju problema koji počinju s opisom neuspjelih napora. U svakoj situaciji ili se stari počinitelji vraćaju ili novi dolaze na njihovo mjesto. Postoje tri načina na koja su ljudi izloženi mogućnostima koje pogoduju činjenju krivičnih djela:

1. Izloženi su takvim mogućnostima kroz svoje svakodnevne rutine. Policija zatekne na djelu i liši slobode mladiće koji su pokušali otuđiti stvari iz automobila koji je u centru grada ostavljen otključan, naprimjer, ali isti automobil sa stvarima i opremom i dalje ostaje otključan na parkiralištu. Od ogromnog broja ljudi koji se svakodnevno kreću u centru grada, mali broj će primijetiti takva vozila i okušati se u krađi. Ako uspiju, neki među njima će nastaviti krasti iz drugih vozila.
2. Izloženi su mogućnostima koje pogoduju činjenju krivičnih djela putem neformalnih mreža prijatelja i poznanika. Osobe koje već imaju iskustvo u iskorištavanju prilike za činjenje krivičnog djela ili prekršaja nedozvoljenog narušavanja javnog reda i mira mogu pozvati druge osobe da im pomognu ili da osjete to iskustvo. S obzirom da smo rijetko kad sto posto uspješni u uklanjanju svih počinitelja na duži vremenski period, obično postoji puno osoba koje takve mogućnosti mogu predstaviti drugima.
3. Oni otkrivaju mogućnosti za činjenje krivičnih djela putem regrutiranja. Preprodavac ukradene robe može angažirati nove provalnike ukoliko ga stari provalnici ne mogu više snabdijevati ukradenom robom. U slučaju organizirane prostitucije, svodnik može regrutirati nove prostitutke koje će popuniti mjesta nakon odlaska bivših prostitutki. Bande mogu u svojim redovima stare članove zamijeniti novim. Preprodavci droga starije odrasle dobi, kojima sud izriče strože kazne za posredovanje i preprodaju droga, počeli su unajmljivati maloljetne osobe za izvršenje najrizičnijih poslova zato što se maloljetnim osobama izriče puno blaže kazne za posjedovanje droga.

Kako ćete znati da li su na djelu novi počinitelji? Najdirektnija metoda je poređenje imena počinitelja povezanih s problemom prije odgovora s imenima počinitelja povezanih s problemom nakon odgovora. Ako su imena drugačija, onda to znači da dolaze novi počinitelji. Ali rijetko kad je evidencija počinitelja kompletna, što stvara poteškoće u ovom pristupu.

Stoga, nije jasno da li se nova imena uistinu odnose na nove počinitelje ili su oni dio problema od ranije, ali su tek nedavno otkriveni.

Informativni razgovori u tome mogu pomoći. Počinitelji vam mogu reći kada su se uključili u problem, kako su se uključili i ko je još uključen. Također vam mogu dati informacije o taktičnim i drugim oblicima premještanja kriminaliteta. Međutim, počinitelji mogu odbiti saradnju i biti nepouzđani (korak 10).

Detaljnim uvidom u metode koje su korištene za počinjenje krivičnih djela možete zaključiti da li se radi o novim počiniteljima. Ako je taktika radikalno drugačija od dosadašnje taktike, postoji mogućnost da se radi o novim počiniteljima. Međutim, također postoji mogućnost da su dosadašnji počinitelji promijenili taktiku.

Daljnja literatura:

Matthews, Roger (1997). "Developing More Effective Strategies for Curbing Prostitution" Situational Crime Prevention: Successful Case Studies (2nd ed.), Ronald Clarke. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Kombiniranje represivnih mjera s promjenama sredine: nadzor nad prostitutkama "u slobodno vrijeme" u Finsbury Parku

Roger Matthews opisuje problem prostitucije u Finsbury Parku, u predgrađu Londona. Opetovanim energičnim akcijama tokom više godina policija nije uspjela staviti tržište prostitucije pod nadzor zato što se prostitutke jednostavno vraćaju u isto područje. Kada su paralelno s represivnim mjerama postavili ulične prepreke koje su muškarcima onemogućavale da iz automobila imaju jasan pregled i biraju prostitutke, nivo prostitucije je radikalno smanjen. Matthews sugerira da se radilo o kombinaciji strategija – uklanjanju počinitelja provođenjem mjera iz policijske nadležnosti i zaustavljanja mogućnosti činjenja kažnjivog djela blokiranjem pogleda uličnim preprekama – koje su rezultirale padom nivoa prostitucije. Jedan bitan razlog zbog kojeg su ove intervencije bile uspješne bio je taj što prostitutke nisu bile duboko predane tom načinu zarade za život. Nekolicina među njima su bile ovisnice ili su bile pod kontrolom svodnika. U stvari, najčešći razlozi zbog kojeg se bave prostitucijom, prema njihovim tvrdnjama, bili su mogućnost veće zarade nego što bi zaradile da se bave nečim drugim, uživanje u neovisnosti i upoznavanje različitih tipova muškaraca. Mnoge su iz drugih predgrađa jeftinom željeznicom stigle u Finsbury Park gdje su skupa s drugim ženama iznajmle sobe u jednom od mnogobrojnih pansiona ili rezidencijalnih hotela ili su posao odrađivale u automobilima klijenata. U vrijeme kada nisu radile kao prostitutke, mnoge su radile kao konobarice, go-go plesačice na sceni ili kao prodavačice. Njihova relativno slaba predanost prostituciji i alternativni načini zarade možda objašnjavaju zašto su istraživači pronašli vrlo malo dokaza o premještanju prostitutki iz Finsbury Parka u druga predgrađa Londona.

51. Budite oprezni prema neočekivanim efektima

Ako ne uzmete u obzir difuziju koristi (korak 13), postoji mogućnost da drastično podcijenite efekte svoje intervencije. Možete zaključiti da intervencija nije vrijedna truda ili da intervencijom nije bilo moguće suzbiti problem. Ovo posebno važi kada difuzija kontaminira vašu kontrolnu grupu.

Kontrolne grupe pokazuju šta bi se dogodilo s problemima da ništa ne preduzmete (korak 47). One trebaju biti što sličnije tretiranoj grupi, ali *ne smiju biti pod uticajem* tretmana. Ako prevencija zahvata kontrolno područje, dobit ćete pogrešan dojam da bi se stvari popravile da nije bilo odgovora. Zbog ovako pogrešnog zaključka ćete podcijeniti djelotvornost svog programa. (Vidi korak 48 u vezi s relevantnim pitanjima premještanja).

Kate Bowers i Shane Johnson predlažu dva načina odabira kontrolnih područja kada su mogući premještanje ili difuzija koristi. Prvi se odnosi na kreiranje dvije koncentrične zone oko područja tretmana. Prevencija se može proširiti na susjednu tampon zonu, ali bez kontaminacije vanjskog kontrolnog područja. Ovo je moguće ako su kontrolno područje i područje tretmana vrlo slični i ako difuzija ili premještanje ne dosežu do kontrolne zone. Ako ovi uvjeti nisu ispunjeni, onda je potrebno koristiti opciju 2. U njoj se koriste područja premještanja/difuzije u blizini područja tretmana, ali su kontrolna područja na velikoj udaljenosti od područja tretmana i difuzije/premještanja. Kontrole se biraju konkretno prema sličnosti s područjem tretmana i odvojenosti od njega. Moguće je odabrati više kontrolnih područja te izračunati prosjek stopa kriminaliteta u njima.

Na slici je prikazan primjer opcije 2. Zamislite odgovor na krađu iz motornih vozila na parkiralištima u centru grada Charlotte (korak 27). Za odgovor je odabrano jedno žarište krađa. Susjedna žarišta predstavljaju dobra područja difuzije/premještanja. Prethodna analiza je pokazala da željeznička pruga koja prolazi kroz ta parkirališta doprinosi problemu, tako da je treće žarišno parkiralište, koje se od iste pruge pruža prema jugu i zapadu, također korisno područje difuzije/premještanja. Kontrolna parkirališta se ne nalaze oko pruge i dovoljno su udaljena od područja odgovora, zbog čega difuzija i premještanje nisu vjerovatni.

Da biste utvrdili cjelokupan učinak odgovora na problem (uključujući i sve učinke difuzije ili premještanja), trebate odgovoriti na četiri pitanja. Svako pitanje ima jednostavnu formulu. Slova u formulama prate sljedeći obrazac.

- **R** je broj krivičnih djela ili stopa kriminaliteta u području odgovora.
  - **D** je broj krivičnih djela ili stopa kriminaliteta u području premještanja/difuzije.
  - **C** je broj krivičnih djela ili stopa kriminaliteta u kontrolnom području.
  - Indeksi a i b pokazuju kada je izvršeno brojanje krivičnih djela; nakon ili prije nego što je odgovor počeo. Naprimjer, **R_a** je stopa kriminaliteta u području odgovora prije nego što je odgovor proveden; **C_b** je stopa kriminaliteta u kontrolnom području nakon što je odgovor proveden.
1. **Da li se problem promijenio od perioda prije do perioda nakon odgovora?** Oduzmite kriminalitet u području tretmana prije odgovora od kriminaliteta u području tretmana nakon odgovora da biste dobili bruto efekat (**GE**):

$$GE = R_b - R_a$$

Pozitivan broj pokazuje smanjenje problema. Nula označava da nije bilo promjene. A negativan broj znači da su se stvari pogoršale.

2. **Da li je odgovor bio vjerovatan uzrok promjene?** Browsers i Johnson sugeriraju da se vidi razlika u odnosu između područja tretmana i kontrolnog područja prije i poslije odgovora; to jeste, da se podijeli „prije odgovora“ sa „prije kontrole“ i od toga oduzme rezultat dijeljenja „poslije odgovora“ sa „nakon kontrole“. To je neto efekat (**NE**).

$$NE = \frac{R_b}{C_b} - \frac{R_a}{C_a}$$

Ako je neto efekat približan nuli, odgovor vjerovatno nije bio djelotvoran i ako je NE negativan, odgovorom su možda stvari pogoršane. U svakom slučaju, premještanje i difuzija su irelevantni, tako da se možete zaustaviti na odgovoru na ovo pitanje. Ali ako je NE pozitivan, onda postoji razlog zbog kojeg se može vjerovati da je odgovor možda bio uzrok poboljšanju. To povlači za sobom mogućnost difuzije i premještanja. Stoga, trebate odgovoriti na sljedeće pitanje.

3. **Kolika je relativna veličina premještanja ili difuzije?** Bowers i Johnson predlažu ponderirani koeficijent premještanja (WDQ, Weighted Displacement Quotient) za mjerenje te veličine:

$$WDQ = \frac{\frac{D_a}{C_a} - \frac{D_b}{C_b}}{\frac{R_a}{C_a} - \frac{R_b}{C_b}}$$

Da je stopa kriminaliteta u području difuzije/premještanja nakon programa i D_b je stopa kriminaliteta u istom području prije programa. Donji broj (nazivnik) je mjera djelotvornosti odgovora, u odnosu na kontrolu. Djelotvoran program će proizvesti negativan broj u nazivniku. Gornji broj (brojnik) pokazuje relativnu količinu difuzije ili premještanja. Brojnik je negativan kada je prisutna difuzija, a pozitivan kada je prisutno premještanje. Ako je približan nuli, onda nisu prisutni ni difuzija ni premještanje i WDQ je nula (što znači da možete preskočiti pitanje broj 4). Ako je vrijednost WDQ pozitivna, postoji difuzija (zapamtite, odnos dva negativna broja je pozitivan), a ako je veća od jedan, onda je efekat difuzije veći od efekta odgovora. Ako je vrijednost WDQ negativna, to znači da je premještanje prisutno. Kada je WDQ između nula i minus jedan, premještanje erodira neke, ali ne sve, efekte odgovora. Teoretski, WDQ bi mogao biti manji od minus jedan, ukazujući na to da je odgovor pogoršao stvari. Međutim, istraživanje sugerira da je to ipak nevjerojatna pojava.

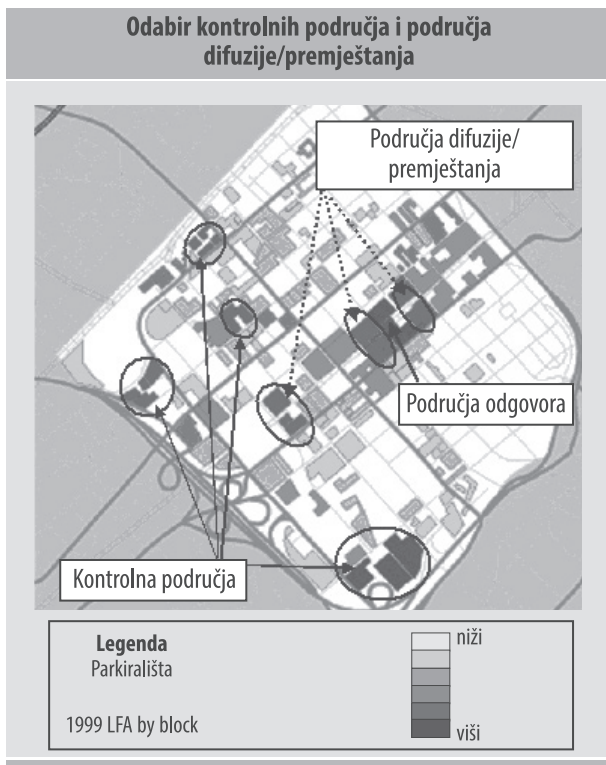
4. **Koliki je ukupni neto efekat odgovora (Total Net Effect, TNE) (uključujući i difuziju i premještanje)?** Bowers i Johnson predlažu da se koristi sljedeća formula za računanje TNE:

$$TNE = \left[R_b \frac{C_a}{C_b} - R_a \right] + \left[D_b \frac{C_a}{C_b} - D_a \right]$$

5. Prvi dio pokazuje efekat odgovora u području odgovora. Što je tretman djelotvorniji, to je ovaj broj veći. Drugi dio pokazuje nivo difuzije ili premještanja. Biće pozitivan kada postoji difuzija i negativan kada postoji premještanje. Što je TNE pozitivniji, to je odgovor djelotvorniji.

Daljnja literatura:

Bowers, Kate and Shane Johnson (2003). "Measuring the Geographical Displacement and Diffusion of Benefit Effects of Crime Prevention Activity." *Journal of Quantitative Criminology* 19(3):275,301.

52. Očekujete preuranjen pad kriminaliteta

Počinitelji vjeruju da se mjere prevencije provode prije nego što su, ustvari, i počele. Ovo vodi onome što se naziva „anticipativnim koristima“ prevencije. Iako ti anticipativni učinci mogu biti slučajni, policija ih može namjerno izazvati ili pojačavati. Da bi to uspješno postigla, policija mora imati koristan uvid u počiniteljevu percepciju situacije i metode zavaravanja počinitelja u pogledu istinske prirode intervencije.

Martha Smith i njene kolege su pronašli dokaze o anticipativnim koristima u 40 posto studija o situacionoj prevenciji čiji su podaci otkrili takve koristi. Oni su ponudili šest mogućih objašnjenja za opservirane anticipativne koristi:

1. Učinci pripreme, očekivanja nastaju kada počinitelji vjeruju da je program operativan prije nego što je, ustvari, i počeo. Naprimjer, program označavanja osobnih pokretnih stvari se može javno obznaniti, s tim da građani još uvijek nisu mobilizirani, ili su kamere za video nadzor postavljene, ali se još uvijek ne prate.
2. Učinci javne kampanje/dezinformacija nastaju kada počinitelji na osnovu javne kampanje ili glasina vjeruju da se provode prikrivene radnje. Percepcijom počinitelja se može manipulirati, barem kratkoročno, putem dezinformiranja. A osim dezinformiranja, ciljana komunikacija može ponekad biti djelotvorna. U jednom projektu u Bostonu, koji je proveden da bi se smanjio broj ubistava među omladinom, korištena je direktna komunikacija s potencijalnim počiniteljima kako bi ih se upozorilo da će se protiv određenih vidova ponašanja preduzeti represivne mjere.
3. Učinci pripreme – presijecanja nastaju kada priprema programa prevencije podrazumijeva nadzor nad područjima u kojima će se provesti mjere prevencije. Anketiranje građana može alarmirati počinitelje. Projekti za rješavanje problema mogu stvoriti anticipativne odgovore u toku faze analize ako u zajednici postoji obimno i vidljivo istraživanje. Krajem hiljadu devetsto osamdesetih godina, u okviru analize problema provala, pripadnici Policijske uprave New Port News proveli su među građanima anketu idući od vrata do vrata u četvrti s visokom stopom provalnih krađa. To je možda doprinijelo smanjenju broja provala. U svojoj analizi strategija djelotvornog policijskog djelovanja Sherman i Eck su primijetili da je generalno utvrđeno da kontakti policije s građanima putem kampanje „od vrata do vrata“ imaju efekat smanjenja kriminaliteta.
4. Postupno provođenje podrazumijeva provođenje dijelova odgovora prije datuma zvaničnog početka mjera. Evaluator može koristiti dan 1. juni kao početak kompletnog programa, ali počinitelji će primijetiti provođenje kroz faze već u toku sedmica prije 1. juna i u skladu s tim će mijenjati svoje ponašanje.
5. Učinci pripreme, obuke nastaju kada planiranje, obuka i istraživanje među građanima čine javnost ili policiju spremnijim za rješavanje problema i kada oni koriste nova saznanja prije početka provođenja programa. Koordinirani program za sprečavanje krađe u trgovinama kojim je obuhvaćen veliki broj prodavnica, naprimjer, može početi na planirani datum, ali razgovor sa zaposlenima i obuka budi njihovu pažnju i prije toga datuma.
6. Motivacija službenika ili javnosti nastaje iz sličnih razloga kao i priprema i obuka, osim što su građani koji su uključeni u program visoko motivirani, a ne bolje opremljeni. Veća motiviranost vodi do kvalitetnijeg djelovanja prije provođenja odgovora.

Pažljivo dokumentiranje vremenskog rasporeda provođenja odgovora će pokazati kada je anticipativni efekat vjerovatan (vidi korak 46).

Smith i njene kolege su također identificirali četiri vrste okolnosti koje su maskirane kao anticipativni efekti, ali su, ustvari, rezultati pogrešnog tumačenja ili nepotpune analize:

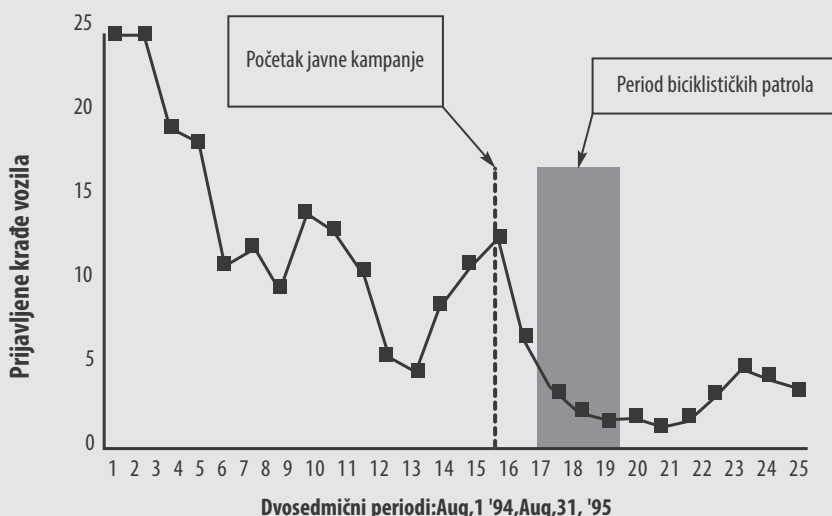
1. Sezonske promjene mogu stvoriti psuedo,anticipativne efekte kada intervencija počinje ubrzo nakon sezonskog pada kriminaliteta. Ovaj problem se može eliminirati kontrolom u cilju utvrđivanja sezonskih karakterističnih obilježja kriminaliteta (korak 26 i 47).

2. Efekti regresije se odnose na prirodno opadanje kriminaliteta sa ekstremnih vrijednosti koje se javlja čak i ako ništa nije preduzeto (korak 47). Ako je kriminalni trend problema opao uslijed efekta regresije i ako je program prevencije proveden, prirodni pad će izgledati kao anticipativni efekat. Ispitivanjem dugoročnog prosjeka nivoa kriminaliteta (korak 26) prije odgovora, kao što je to sugerirano u koraku 47, moguće je otkriti efekat regresije koji je zamaskiran kao anticipativni efekat.
3. Ako su podaci za određenu vrstu kriminaliteta (A) preuveličani kroz promjenu klasifikacije neke druge vrste kriminaliteta, moguće je dobiti ono što izgleda kao anticipativni efekat. Ovo je moguće ako je jedna vrsta kriminaliteta prenapuhana da bi se dobila sredstva potrebna za njeno rješavanje, a nakon primitka sredstava, klasifikacija se vraća na prethodnu. Ovakav lažni anticipativni efekat se može otkriti sagledavanjem suprotnih trendova u drugim vrstama kriminaliteta. Pronalazak dvije slične vrste kriminaliteta sa suprotnim trendovima ukazuje na promjene u klasifikaciji kao moguć razlog.
4. Gladenje podataka (korak 26) da bi se otkrio trend zamaskiran slučajnom varijacijom može proizvesti rezultate koji djeluju poput anticipativnih efekata. Što je širi pomični prosjek (5 perioda, umjesto 3, naprimjer) i što je veći i nagliji pad kriminaliteta nakon intervencije, to je veća vjerovatnoća da će gladenje stvoriti pseudo,anticipativni efekat. Poređenjem zaglađenih i nezaglađenih podataka će otkriti ovakav pseudo,anticipativni efekat.

Anticipativni efekti javnih kampanja

Paul Barclay i kolege su procijenili efekte biciklističkih patrola na krađu automobila s velikog parkirališta pored stanice gradskog prijevoza izvan Vancouvera, u Britanskoj Kolumbiji. Krađa vozila je smanjena nakon odgovora, s tim da je već opadala nekoliko sedmica prije nego što su uvedene biciklističke patrole, i to od početka javne kampanje pokrenute prije uvođenja patrola. U ovom slučaju je anticipativni efekat možda u velikoj mjeri pridonio cjelokupnoj djelotvornosti patrola. Iako je korišten pomični prosjek da bi se izgladila slučajna varijacija, pad u broju izvršenih krađa u periodu od početka javne kampanje do početka biciklističkih patrola je prevelik da bi bio rezultat gladenja podataka.

Izvor: Barclay, Paul and colleagues (1996) "Preventing Auto Theft in Suburban Vancouver Commuter Lots: Effects of a Bike Patrol." Crime Prevention Studies, volume 6, Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Daljnja literatura:

Sherman, Lawrence and John Eck, 2002, Policing for Crime Prevention, Pp, 295, 329 in Evidence, Based Crime Prevention, edited by Lawrence Sherman and colleagues, New York: Routledge,

Smith, Martha and colleagues (2002), Anticipatory Benefits in Crime Prevention, In Analysis for Crime Prevention, Crime Prevention Studies, Volume 13, Monsey, New York: Criminal Justice Press.

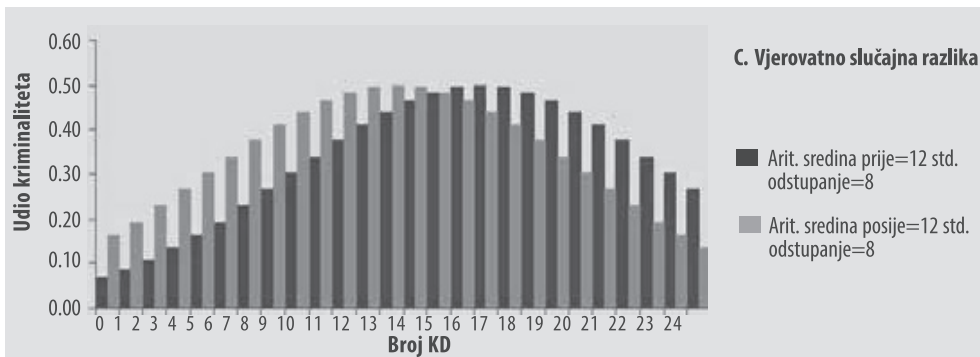
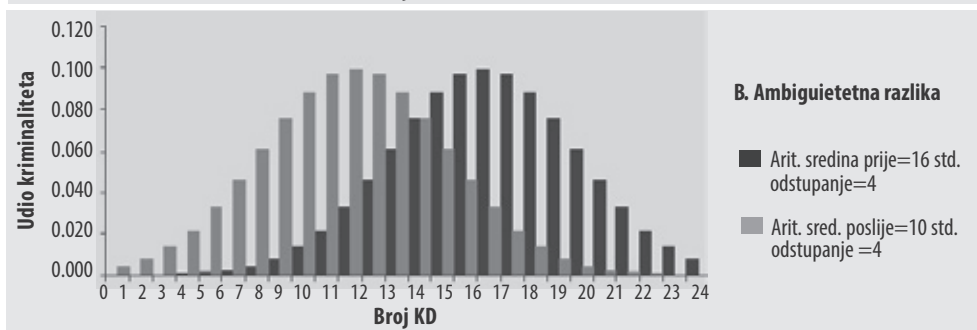
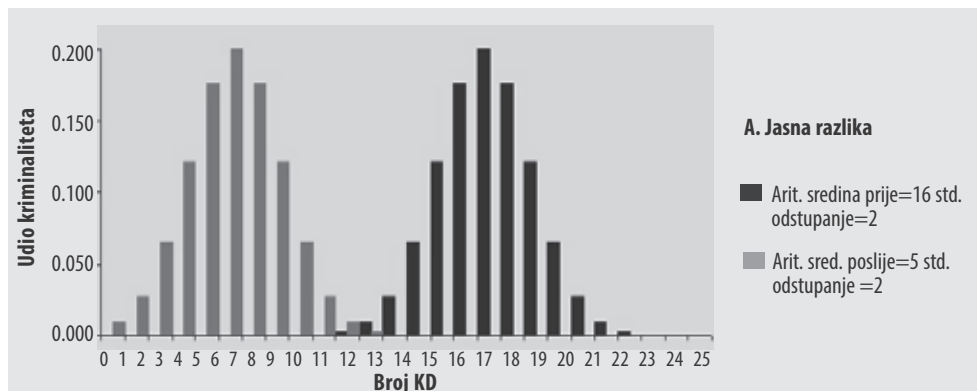
53. Testirajte značajnost

Kako znate da je odgovorom smanjen problem? Većina problema varira po intenzitetu, čak i kada se ne preduzimaju nikakve mjere na njihovom suzbijanju. Naprimjer, u prosjeku su sedmično počinjena 32 krivična djela otuđenja motornih vozila u centru nekog grada, ali su pritom rijetke sedmice u kojima su počinjena tačno 32 takva krivična djela. U 95 posto sedmica izvršeno je od 25 do 38 krađa, a u 5 posto sedmica evidentirano je manje od 25 ili više od 38 krađa. Takva slučajna varijacija je uobičajena. Smanjenje broja krivičnih djela otuđenja vozila sa prosječna 32 djela sedmično na prosječna 24 djela se možda može pripisati pukoj slučajnosti, a ne odgovoru. O slučajnost mislite kao o nepredviđenim fluktuacijama kriminaliteta uslijed velikog broja manjih uticaja, pa tako, čak i ako policija ne preduzme nikakve mjere, ipak će doći do promjene u obimu kriminaliteta.

Test značajnosti nam govori kolike su šanse da je promjena u obimu kriminaliteta posljedica slučajnosti. *Značajna razlika* je ona razlika koja *vjerovatno neće* biti posljedica slučajnosti. Teže je razlučiti da li je mala razlika značajna nego ustanoviti značajnost u velikoj razlici. Također, teže je pronaći značajnu razliku u uobičajeno nepostojanom kriminalističkom problemu, čak i kada je odgovor djelotvoran. I teže je pronaći značajnost ako razmatrate samo nekoliko slučajeva (ljudi, mjesta, događaji ili vrijeme), nego kada razmatrate veliki broj (i opet, čak i kada je odgovor djelotvoran). Ne možete kontrolirati veličinu razlike niti nepostojanost problema, ali ste zato možda u stanju prikupiti podatke o većem broju slučajeva.

Uzmite u razmatranje sljedeću uobičajenu situaciju. Želite utvrditi da li je došlo do smanjenja obima kriminaliteta nakon odgovora. Imate podatke o kriminalitetu za nekoliko sedmica prije odgovora i podatke za nekoliko sedmica za isto područje nakon odgovora. Izračunate prosjek (aritmetičku sredinu) na sedmičnoj osnovi za svaku skupinu sedmica i ustanovite da je došlo do pada obima kriminaliteta.

Slika pokazuje tri moguća rezultata. Na svakom grafikonu su po dvije distribucije, jedna za sedmice prije odgovora i jedna za sedmice nakon odgovora. Vertikalni stupci na svakom grafikonu pokazuju udio sedmica sa 0, 1, 2 ili više krivičnih djela (naprimjer, na prvom grafikonu, počinjeno je 6 krivičnih djela u 20 posto sedmica nakon odgovora). Na grafikonu A distribucije se jedva preklapaju zato što je razlika u aritmetičkoj sredini velika, dok su standardna odstupanja dvije grupe mala (vidi korak 22). Čak i sa podacima za nekoliko sedmica test značajnosti može isključiti slučajnost kao uzrok. Na grafikonu B postoji veće preklapanje u distribucijama, postoji manja razlika u aritmetičkoj sredini i standardna odstupanja su veća. Potrebno je daleko više slučajeva da biste otkrili neslučajnu razliku u situacijama poput ove. Na grafikonu C postoji gotovo potpuno preklapanje, razlika u aritmetičkoj sredini je čak manja, dok su standardna odstupanja čak veća. Značajna razlika će se vjerovatno ovdje naći samo kroz studiju sa velikim brojem slučajeva. Pouka je da što je manje očigledna razlika u kriminalitetu, to će vam trebati veći broj slučajeva da biste bili sigurni da se razlika ne može pripisati slučajnosti.

Teorija vjerovatnoće nam omogućava da koristimo aritmetičku sredinu, standardno odstupanje i broj slučajeva za računanje vjerovatnoće da je slučajnost uzrok razlike. Ako postoji manje od 5 posto šanse da se promjena u obimu problema može pripisati slučajnim fluktuacijama, onda odbacujemo objašnjenje slučajnosti kao uzroka promjene. Ovdje se 5 posto naziva nivoom značajnosti. Ukratko, s obzirom da je vjerovatnoća da je slučajnost uzrok ispod *nivoa značajnosti* (5 posto) „kladimo se“ da je nešto drugo, osim slučajnosti, prouzročilo promjenu. Iako je 5 posto konvencionalni nivo značajnosti, možete odabrati i stroži nivo, naprimjer, 1 posto. Što je nivo značajnosti stroži, po vašem izboru, veća je vjerovatnoća da ćete pogrešno zaključiti da je odgovor bio nedjelotvoran, dok je, ustvari, odgovor bio djelotvoran. Ovakva vrsta greške se naziva „lažno negativno“ (vidi korak 37). Možete odabrati strogi nivo značajnosti ako su troškovi odgovora toliko visoki da morate biti potpuno uvjereni u njegovu djelotvornost.

Analitičari povremeno koriste manje strogi nivo značajnosti, kao naprimjer, 10 posto. Što odaberete manje strogi nivo značajnosti, veća je mogućnost da ćete pogrešno podržati odgovor koji nema efekta. Ova vrsta greške se naziva „lažnim

pozitivnim“ (vidi korak 37). Možda želite odabrati manje strog nivo ako je problem ozbiljan, ako mjere problema nisu posebno dobre i ako ste veoma zabrinuti oko slučajnog odbacivanja dobrog odgovora.

Postoje dva načina upotrebe nivoa značajnosti. U gornjem tekstu smo ih koristili kao pragove odbacivanja: ispod nivoa odbacujete slučajnu mogućnost, a iznad nivoa je prihvatate kao uzrok. Uvijek odaberite nivo značajnosti prije nego što provedete test značajnosti kako biste izbjegli „poigravanje“ s brojevima, a da biste dobili željeni rezultat.

Da biste napravili izbor na osnovu činjenica, uvijek je bolje koristiti nivo značajnosti kao pomoć pri odlučivanju, skupa s drugim činjenicama (ozbiljnost problema, troškovi programa prevencije, apsolutno smanjenje problema, itd.). Mnoge nauke, kao medicina naprimjer, slijede ovaj pristup. Ako i vi slijedite ovaj pristup, koristite vrijednost p umjesto testa značajnosti. Vrijednost p je tačna vjerovatnoća da je promjena problema slučajna. Tako vam vrijednost p od 0,062 govori da ima oko 6 posto šanse da ćete prihvatanjem odgovora napraviti lažno pozitivnu grešku. To bi se moglo

otprilike protumačiti tako da će u 100 takvih primjera odluka da se slučajnost odbaci u korist odgovora biti pogrešna oko šest puta. Da li ćete se vi ili vaše kolege na to kladiti zavisi o velikom broju stvari.

Važno je napraviti razliku između značajnog i sadržajnog. „Značajan“ znači da se razlika vjerovatno ne može pripisati slučajnosti. „Sadržajan“ znači da je razlika dovoljno velika da bude bitna. Sa dovoljnim brojem slučajeva čak je i vrlo mala razlika značajna. Ali to ne znači da je vrijedna truda. Značajnost se može izračunati. Sadržajnost je stručna prosudba.

Istraživanje slučajnosti može postati vrlo kompleksno s obzirom na to da postoji veliki broj različitih vrsta testova značajnosti za veliki broj rješenja. Postoje vrlo korisne web stranice, kao i knjige, koje vam mogu pomoći da napravite izbor i postoji veliki broj statističkih softverskih programa koje možete upotrijebiti za potrebno računanje. Ali ako puno toga zavisi o ishodu testa značajnosti ili vrijednosti p , a nije vam dobro poznata teorija vjerovatnoće ili statistika, trebate potražiti stručnu pomoć univerziteta ili drugih institucija koje redovito obavljaju statistička računanja.

Daljnja literatura:

Crow, Edwin and colleagues (1960). Statistics Manual. New York: Dover.

Website with many useful statistical links www.prndata.com/statistics_sites.htm

54. Ispričajte jasnu priču

Svrha onoga što radite je da pomognete drugima da donesu bolje odluke. Da biste pomogli onima koji donose odluke, vaša priča mora biti vrlo jasna i početi od važnog pitanja do mogućih odgovora i dalje do djelotvorne akcije. Da biste djelotvorno komunicirali, trebate znati ko vam je publika i poznavati pitanja na koja ona želi čuti odgovore. Vaša priča treba biti usmjerena na njihove konkretne potrebe. Ova priča se može ispričati kroz pisani izvještaj ili usmenu prezentaciju (vidi korak 58).

Nemojte jednostavno prepričavati šta ste uradili na otkrivanju, analizi, odgovoru ili procjeni. To je dosadno i ne pomaže nikome da na osnovu vašeg rada donese odluku koja se može provesti u djelo. Svoje analitičke radnje morate prevesti u priču usmjerenu na potrebe onih kojima se obraćate.

Vaš rad može pomoći da se nađu odgovori na četiri osnovna pitanja. Ona odgovaraju fazama procesa SARA:

1. Kakva je priroda problema? (opažanje)
2. Šta je uzrok problema? (analiza)
3. Šta je potrebno učiniti da bi se problem riješio? (odgovor)
4. Da li je odgovor doveo do smanjenja obima problema? (procjena)

Jasno je da ova pitanja moraju biti konkretnije postavljena na osnovu činjenica problema koji je predmet razmatranja. Lokalni stanovnici, naprimjer, žale se na buku u noćnim satima i na bacanje otpadaka po ulici. Umjesto općenitog pitanja vezanog za opažanje, mogli biste postaviti niz konkretnih pitanja na osnovu CHEERS testa (korak 14):

- Kakva je priroda slučajeva izazivanja buke? (doagađaji)
- Na koji način su ti slučajevi slični? (sličnost)
- Da li se ponavljaju slučajevi izazivanja buke u noćnim satima i slučajevi bacanja otpadaka na koje se građani žale? (ponavljanje)
- Ko izaziva te slučajeve, kada i gdje? (zajednica)
- Na koji način ti slučajevi uznemiruju građane? (šteta)
- Ko očekuje od policije da riješi taj problem? (očekivanje)

Da biste odgovorili na općenito pitanje – kakva je priroda slučajeva izazivanja buke? – potrebno je da odgovorite na konkretnija pitanja.

Vaš prvi zadatak u pričanju cjelovite priče je da odlučite o tome na koju vrstu pitanja nastojite odgovoriti. Dalje, trebate pokušati da strukturirate svoju priču oko osnovnih teorija i pristupa opisanih u ovom Priručniku (npr. CHEERS test, trokut kriminaliteta ili pravilo 80,20). To su okviri. Okvir je „ljuštura priče“ koja povezuje višestruke faktore koji međusobno djeluju i koja se može primijeniti na različite probleme. Vaš odabir okvira zavisi o problemu, vašim nalazima i potrebama osoba koje donose odluke. Budite sigurni da postoji logičan tok od osnovnog pitanja, preko okvira i nalaza, do odgovora. Provjerite da li ima praznina u logici. A sada postavite svoju priču u glavnim crtama. Postoje četiri osnovna kostura priče koja mogu biti vodilja vašem radu. Detalji priče zavise o pojedinostima vašeg problema.

Nemojte se slijepo držati tih glavnih crta; mi vam ih nudimo kao polazište koje će potaći ideje. Umjesto toga, prilagodite ih vremenu koje imate na raspolaganju i, prije svega, onome što brine one kojima se obraćate. Pokušajte predvidjeti ta pitanja i u skladu s tim izmijeniti odgovarajući kostur priče. Iako koristimo tehničke pojmove iz ovog Priručnika, možda ćete u svojoj prezentaciji koristiti običan rječnik. Ako vaša publika nije upoznata sa stručnom terminologijom analitike problema, onda biste tu terminologiju trebali koristiti samo ponekad, ili pak nikad.

Četiri kostura priče

1. Kakva je priroda problema?

- A. Organiziranje okvira , npr. CHEERS elementi.
- B. Sistematski opis dokaza o vrsti problema i njegovom postojanju:
- Kakva je priroda događaja?
  - Na koji način su ti događaji slični?
  - Koliko često se ti događaji ponavljaju?
  - Kada i gdje se ti događaji dešavaju?
  - Ko je oštećen tim događajima i kako?
  - Ko očekuje od policije da riješi problem?
- C. Implikacije analize i rješavanja problema kroz međusobnu saradnju:
- Pitanja na koja je potrebno odgovoriti.
  - Pitanja definicija i mjerenja.
  - Partneri koji se trebaju uključiti.
- D. Sažetak.

2. Šta je uzrok problema?

- A. Organiziranje okvira za problem , npr., trokut analize problema.
- B. Sistematičan opis problema kroz odgovore na sljedeća pitanja:
- Ko su počinitelji?
  - Ko ili šta su mete?
  - Na kojim mjestima i u koje vrijeme se problem javlja?
  - Šta spaja počinitelje i mete na istim mjestima?
  - Zašto drugi ne uskoče da spriječe takve susrete?
  - Šta omogućava ili sputava problem?
- C. Implikacije za opću formu odgovora u koje se uklapaju informacije:
- Pristup i nadzor nad počiniteljima.
  - Ponašanje žrtve/mete ili njihova zaštita.
  - Pristup objektima ili upravljanje objektima.
- D. Sažetak.

3. Šta je potrebno uraditi u vezi s ovim problemom?

- A. Organiziranje okvira za odgovor , npr. situaciona prevencija kriminaliteta:
- Počinitelji.
  - Mete/žrtve.
  - Mjesta.

- B. Sistematski opis strategije odgovora:
- Povećavanje rizika ili napora.
  - Smanjenje koristi, isprika ili provokacija.
  - Ko će provesti akcije, kada i gdje?
  - Dodatni resursi koji su potrebni.
- C. Implikacije i očekivani ishodi:
- Direktni rezultati.
  - Premještanje.
  - Difuzija.
  - Drugi sporedni efekti.
  - Kako bi se evaluacija trebala provesti.
- D. Sažetak.

4. Da li je odgovor smanjio obim problema?

- A. Organiziranje okvira, npr. principi evaluacije.
- B. Sistematski opis evaluacije:
- Da li je odgovor proveden prema planu?
  - Da li se problem promijenio?
  - Zašto postoji vjerovatnoća da je odgovor bio direktan uzrok promjene.
  - Veličina premještanja, difuzije i drugih sporednih efekata.
- C. Implikacije za daljnju akciju:
- Da li je ovo nastojanje na rješavanju problema kompletno?
  - Koje su nadalje akcije potrebne?
  - Da li je potrebna daljnja analiza?
  - Da li je potrebno mijenjati odgovor?
- D. Sažetak.

55. Izradite jasne mape

Mape imaju važnu ulogu u pričanju uvjerljivih priča o problemima. Ali zato one trebaju biti jasne. Drugim riječima, mape moraju sadržavati što je više moguće relevantnih informacija, ali nijednu irelevantnu informaciju. Postoji nekoliko vodiča o dobrim kartografskim principima (vidi okvir i daljnju literaturu).

Ilustrirat ćemo korištenje mapa tokom prezentacije kroz primjer nekoliko mapa iz projekta za rješavanje problema norveške policije. Slika 1 i 2 su ilustracija načina na koji je moguće putem mapa opisati probleme i rješenja. Johannes Knutsson sa Nacionalne policijske akademije u Norveškoj i Knut, Erik Søvik iz Policijske uprave Vestfold su nastojali riješiti problem nelegalnih (tzv. divljih) taksi prijevoznika u priobalnom gradiću Tønsberg (sa 36.000 stanovnika). Vikendom je 30 barova bilo prepuno gostiju koji su u velikom broju prelazili autocestu, zbog čega je ona bila zatvorena za saobraćaj petkom i subotom u večernjim i noćnim satima. I parkiralište je bilo zatvoreno. Međutim, legalnim taksi prijevoznicima i autobusima je bilo dozvoljeno da koriste autocestu. Neregistrirani „divlji“ taksisti su preuzeli većinu posla, djelimično i zastrašivanjem legalnih taksi prijevoznika. Određeni broj teških krivičnih djela se pripisuje nelegalnim taksistima, zbog čega su uslijedile i mnogobrojne tužbe.

Geografski okvir problema je prikazan na mapama na slici 1. S lijeve strane je slika ulica. Ona sadrži mnoge karakteristike koje su irelevantne za problem, dok je veliki broj bitnih karakteristika izostavljen. S desne strane se nalazi temeljito redigirana verzija mape. Ona sadrži samo relevantne karakteristike iz osnovne mape, i u nju su dodane važne karakteristike ispuštene iz osnovne verzije, te stoga daje daleko jasniju sliku okruženja.

Slika 2 sadrži dvije mape na kojima su sumirani zaključci analize i bitne karakteristike odgovora. Mapa na lijevoj strani pokazuje primarne putne pravce nelegalnih taksi vozila koja kupe putnike na barikadama na cesti i na parkiralištu. Ova mapa također pokazuje da se autobusko stajalište i (legalni) taksi štand nalaze predaleko od lokacije osoba koje bi koristile njihove usluge prijevoza. Kada se barovi zatvore poslije 3.00 sata ujutro, dolazi do velike potražnje za uslugama prijevoza i tada su nelegalni taksi prijevoznici u najboljoj poziciji da udovolje potražnji. Mapa sa ilustracijom odgovora s desne strane na slici 2 pokazuje kako je barijera na autocesti uklonjena da bi se spriječilo korištenje usluga nelegalnih taksi prijevoznika, zatim kako su u kasnim noćnim satima parkirališta blokirana kako oni ih ne bi koristili, te kako su legalni taksi štand i autobusko stajalište premješteni na lokacije koje su pogodnije za putnike. Ova mapa je bitan dio evaluacije procesa (korak 46).

Ove tri mape, kada se skupa uzmu u obzir, na lijep način ilustriraju prirodu problema i šta je urađeno na njegovom rješavanju. Rezultat ovog projekta je praktično bila eliminacija problema s nelegalnim taksi prijevoznicima u Tønsbergu, bez većeg narušavanja javnog reda i mira.

Knutsson i Søvik su mape popratili velikim brojem dodatnih informacija kako bi pokazali karakteristike koje inače tipični geografski informacijski sistem (GIS) ne bi pokazao. To je dobra praksa. Veliki broj informacija o problemima nije pohranjen u računar.

Ali ipak ovdje nedostaje nekoliko karakteristika kvalitetnih mapa. Nema geografskih pravaca koji se određuju pomoću kompasa. Međutim, pravci ne igraju ulogu o ovom problemu, tako da njihovo nepostojanje ne utiče na jasnoću mapa. Također nema ni skale koja bi pokazala relativnu veličinu karakteristika mape. Zbog toga, osobe kojima to područje nije poznato neće biti u stanju problem u potpunosti sagledati.

Daljnja literatura:

Boba, Rachel (2005) *Crime Analysis and Crime Mapping: An Introduction*, Thous and Oaks, CA: Sage Publications.

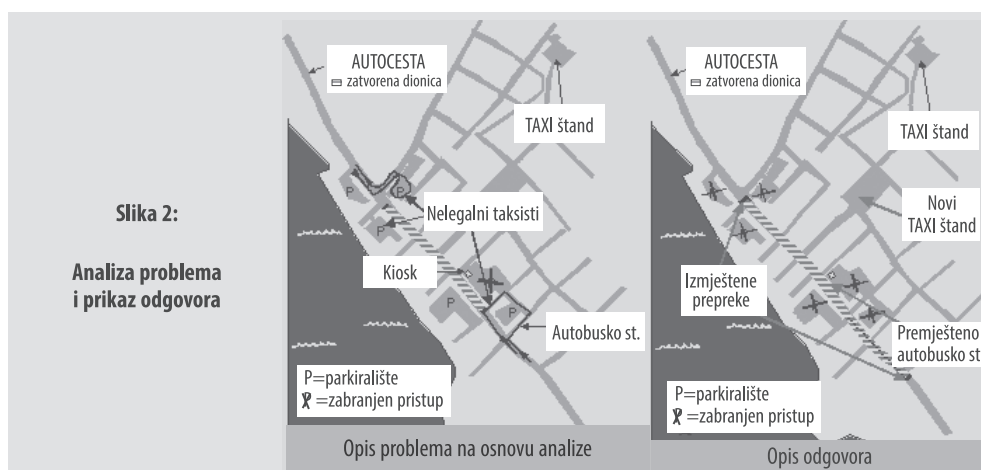
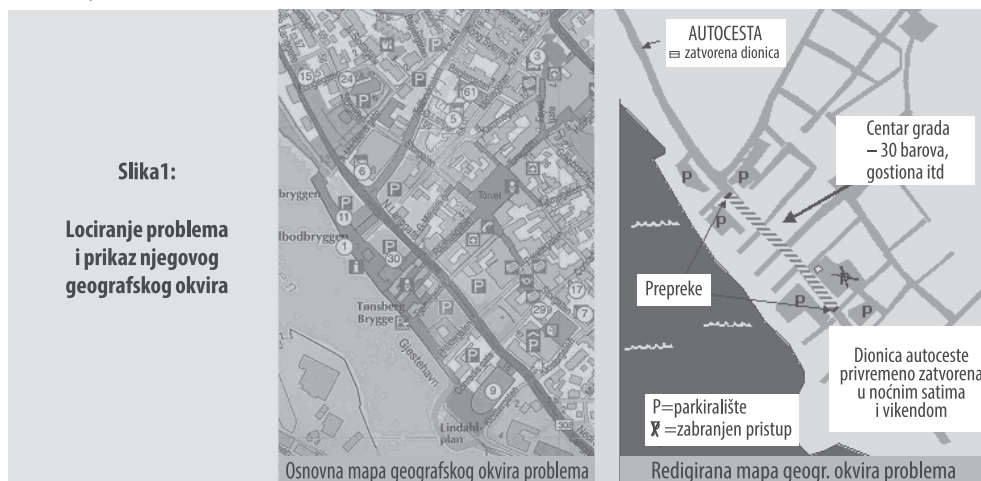
Harries, Keith (1999), *Mapping Crime: Principle and Practice*, Washington, DC: National Institute of Justice, Crime Mapping Research Center.

Knutsson, Johannes and Knut, Erik Søvik (2004) Gypsy Cabsin Tønsberg, Submission to the Herman Goldstein Awards, (dostupno na www.popcenter.org)

Jerry Ratcliffe has a list of mapping tips at: www.jratcliffe.net

Izrada korisnih mapa

1. Trebate znati koje su informacije korisne vašoj publici (a koje su zbunjujuće).
2. Mape trebaju biti jednostavne. Eliminirajte sve karakteristike koje ne doprinose razumijevanju problema.
3. Izbjegavajte grafikone koje privlače veću pažnju na svoj izgled nego na podatke.
4. Uključite detalje koji će omogućiti razumijevanje problema, čak i ako to podrazumijeva ručno dodavanje informacija.
5. Uključite i skalu i, ako je potrebno, geografsku orijentaciju (obično je sjever na vrhu).
6. Koristite jasne gradacije da biste pokazali intenzitet žarišta. Naprimjer, koristite boje čiji se intenzitet pojačava (od žute do crvene) kako se problem pogoršava.
7. Primijenite ispravnu dimenziju koncentracije kriminaliteta: tačkice za mjesta (ponekad i za žrtve); linije za koncentraciju duž cesta i autocesta; i područja za kvartove.
8. Uz mape koristite tabele i slike.

56. Koristite jednostavne tabele

Ako su jednostavne, tabele predstavljaju djelotvoran instrument za pričanje uvjerljivih priča. Ali softver koji se koristi za izradu tabela dodaje nepotrebne elemente koji odvrću pažnju – linije i oznake za tumačenje podataka – i analitičari ne organiziraju uvijek tabele na način na koji će stvoriti intuitivan osjećaj.

Pretpostavimo da pokušavate predstaviti da način na koji je pivo izloženo olakšava krađu piva iz prodavnica. U nekim prodavnicama je pivo izloženo pored ulaza, a u nekim u stražnjem dijelu prostora. Pokušavate pokazati da se pivo manje krađe u prodavnicama u kojima je pivo izloženo u stražnjem dijelu nego u prodavnicama u kojima je izloženo u prednjem dijelu. Tabela 1 poriče ovu poruku. Podaci su loše organizirani i način predstavljanja podataka odvlači pažnju.

U tabeli 2 su podaci pravilno organizirani. Postoci su u središtu priče. Obzirom da sirovi podaci ne prenose glavnu priču, ali mogu biti korisni čitatelju koji ih želi pažljivije sagledati, oni su predstavljeni kao sporedni tako što su stavljani u zagrade. Na kraju, umjesto postotaka u recima tabele (kao u prvoj tabeli), u tabeli 2 su predstavljeni u stupcima.

Kada god ispitujemo odnos u kojem nešto može prouzročiti nešto drugo, najbolje je u stupce staviti uzrok i postotke. Nakon toga, napravite poređenje po recima tabele. Ovdje odmah zapažamo da u 29 posto prodavnica u kojima je pivo izloženo odmah dolaza nije bilo krađe piva u poređenju sa gotovo 83 posto prodavnica u kojima je pivo izloženo u stražnjem dijelu. Nasuprot tome, u gotovo 46 posto prodavnica u kojima je pivo izloženo pored ulaza bilo je tri ili više krađa, ali niti jedna krađa u prodavnicama u kojima je pivo izloženo u stražnjem dijelu.

Tabela 2 ima manje konstrukcijskih elemenata. Uklonjene su zatamnjene linije i zamijenjene tankim. Unutar tabele jedina preostala linija odvaja naslov od sadržaja. Umjesto linija koristi se prostor koji vodi čitatelja preko redaka i niz stupce. S obzirom da su čitatelji informirani u naslovu da postoci predstavljaju bitne brojeve (a brojevi u recima su u zagradi), nije bilo potrebe da se navede znak za postotak u svakoj ćeliji tabele. Ostaje samo stupac s ukupnom vrijednošću. To čitatelju kazuje da je važan zbir vertikalno. Na kraju, svi postoci su zaokruženi na jednu decimalu, čime je omogućeno da se brojevi u stupcima pravilno poredaju, čime se olakšava tumačenje. Sa svim tim promjenama veći dio sadržaja tabele su podaci, a ne sam izgled tabele.

Problem obično ima više uzroka. Ako se tabele mogu napraviti tako da pokazuju veliki broj uzroka, jedna tabela čitaocu loše prenosi podatke kada ispitujete više od dva uzroka. Osnovni principi izrade tabela ostaju isti:

- Svi uzroci idu u istom pravcu (obično stupci).
- Zbir ide u pravcu uzroka (niz stupce).
- Poređenje uzroka ide u suprotnom pravcu (preko redaka, ako su uzroci u stupcima).

Tabela 3 se naziva trodimenzionalnom tabelom zato što se ispituju tri stvari (prethodne dvije su bile dvodimenzionalne). Tabela 3 daje odgovore na pitanje: da li je odnos između prostora na kojem je pivo izloženo i krađa drugačiji za dva lanca prodavnica (Drink, Lots i Tipplers). Odgovor je da nije. Postoji isti osnovni obrazac za oba lanca koji smo vidjeli u tabeli 2. U oba slučaja zbrajamo vrijednosti u stupcima i poredimo prodavnice u kojima je pivo izloženo pored ulaza sa prodavnicama u kojima je izloženo u stražnjem dijelu. To podrazumijeva da će biti manje krađa u svim prodavnicama u kojima je pivo izloženo u stražnjem dijelu, bez obzira kojim lancima pripadale.

U stvari, tabela 3 prikazuje samo jednu vrstu prodavnica. Drugi faktori također mogu biti konstantni ako smatramo da su bitni. Naprimjer, prodavnice možemo grupirati po veličini (male, srednje i velike) i posebno za svaku kategoriju veličine analizirati odnos između mjesta na kojem je roba izložena i krađe. To bi zahtijevalo tri tabele, a u suprotnom važe isti principi.

Obratite pažnju na još nekoliko karakteristika tabele 3:

- Ako dodate sirove podatke (u zagradi) u ćelije tabele za lanac Drink,Lots njihovim odgovarajućim ćelijama pod Tippers, dobit ćete sirove brojeve u tabeli 2. Drugim riječima, tabela 2 je sažet prikaz tabele 3. Ali ne možete izvesti tabelu 3 iz tabele 2.
- S obzirom da tabela 3 sadrži dva moguća uzroka problema, dodali smo vertikalnu liniju da bismo privukli pažnju na dvije vrste prodavnica.
- Nazivi redaka se odnose na obje vrste prodavnica, pa nije bilo potrebe za ponavljanjem
- Zbog zaokruživanja postotaka, zbir ponekad prelazi 100. Takva manja odstupanja su rijetko zabrinjavajuća.

Ako rutinski proizvodite iste tabele za iste osobe koje donose odluke, prikažite ih kroz nekoliko različitih formata tabela sa istim podacima. Odredite koji im format najviše pomaže i onda koristite taj standardni format.

Tabela 1: Lokacija i krađa piva (juni)

	Mjesto na kojem je izloženo		
	Prednji dio	Stražnji dio	Ukupno
Broj prijavljenih krađa			
0	7(17,5%)	33(82,5%)	40
1,2	6(46,15%)	7(53,85%)	13
3 ili više	11(100%)	0(0%)	11
Ukupno	24(37,5%)	40(62,5%)	64

Tabela 2: Postotak prodavnica s prijavljenim krađama piva (brojevi u zagradi)

Krađe u junu	Mjesto na kojem je izloženo			
	Prednji dio		Stražnji dio	
0	29,2	(7)	82,5	(33)
1,2	25,0	(6)	29,2	(7)
3 ili više	45,8	(11)	0,0	(0)
Ukupno	100,0	(24)	100,1	(40)

Tabela 3: Postotak prodavnica sa prijavljenim krađama piva po maloprodajnim lancima (brojevi u zagradi)

Krađe u junu	Lanac Drink,Lots				Lanac Tippers			
	Prednji dio		Stražnji dio		Prednji dio		Stražnji dio	
0	30,8	(4)	84,2	(16)	27,3	(3)	81,0	(17)
1,2	23,1	(3)	15,8	(3)	27,3	(3)	19,0	(4)
3 ili više	46,2	(6)	0,0	(0)	45,5	(5)	0,0	(0)
Ukupno	100,1	(13)	100,0	(19)	100,1	(11)	100,0	(21)

57. Koristite jednostavne slike

Kao tabele i mape, slike i grafikoni predstavljaju djelotvorne instrumente za prijenos informacija, ali samo ako su jednostavni. Sve slike se sastoje od dva dijela, konstrukcijskih elemenata i sadržaja. Sadržaj su informacije koje želite prenijeti drugima. Svrha konstrukcijskih elemenata je da se sadržaj protumači brzo, lako i tačno. Jednostavnost znači minimalan broj elemenata. Najčešća greška je dodavanje elemenata koji se direktno miješaju u sadržaj. Ilustracije radi, početak ćemo s primjerom slike lošeg dizajna. Zatim ćemo pokazati kako slike postaju jasnije i snažnije kada su jednostavnije.

Slika 1 je tortni grafikon koji treba pokazati metode koje su provalnici koristili da bi ušli u kuće. 3D prikaz izvrće smisao poruke. Kao što ćemo vidjeti kasnije, vrata su najveći problem, a prozor stražnjeg dijela kuće je na četvrtom mjestu, iza „ostalog“, kao odabir mjesta ulaska u kuće. 3D efekat daje veći značaj isječcima s prednje strane (u ovom primjeru, prozori s prednje strane, najmanje vjerovatna tačka ulaska), dok smanjuje značaj isječaka otpozadi. Jedina dragocjena karakteristika tortnog grafikona je ta što on pokazuje kako dijelovi doprinose cjelini. To se gubi kada se koristi 3D efekat. Napominjemo da je potrebno koristiti različite sjene i obrasce da biste pokazali šest kategorija, što povećava nejasnoći.

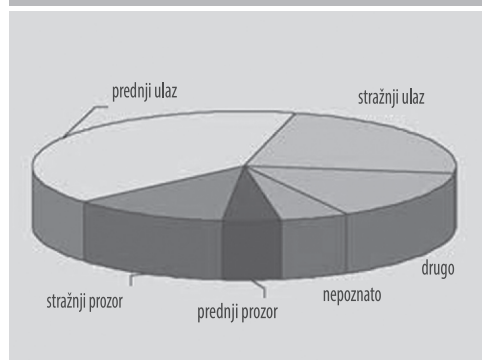
Slika 2 pokazuje izvrtanje slike 3D efektom na stubastom grafikonu. Poređenje visine stubaca je teško zato što je potrebno napraviti odabir između prednje gornje ivice i stražnje gornje ivice stubaca. 3D efekti se nikad ne smiju koristiti.

Ovaj grafikon ima još nekoliko karakteristika koje otežavaju njegovo korištenje: osjenčane boje na površini, koje označavaju kontraste između stupaca i pozadine; suvišne nazive stupaca; nazive vertikalne ose; i horizontalne linije koje odvraćaju pažnju. Okvir oko grafikona je nepotreban. Jednostavan stubasti grafikon na slici 3 prenosi informacije vrlo efikasno zato što su sve zbunjujuće karakteristike na slici 2 uklonjene. Da želimo da svaki stupac pokaže tačan postotak, oznake bismo mogli staviti na vrh stupaca. Ali u tom slučaju trebamo ukloniti vertikalnu osu, zato što ta karakteristika prenosi iste informacije.

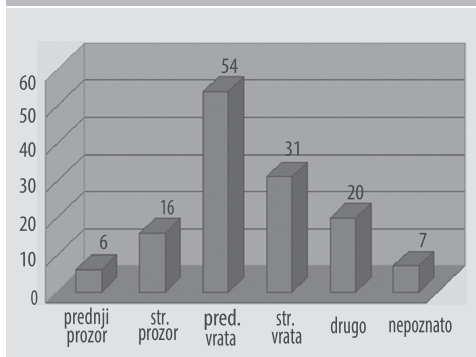
Osim toga, podaci na slici 3 su reorganizirani. Umjesto neobrađenih broječno iskazanih podataka o provalama, grafikon pokazuje postotak od ukupne vrijednosti. Ovo govori o dvije stvari: koje su metode učestalije i koji dio cjeline svaki metod predstavlja. Ako trebate pokazati relativan doprinos cjelini, koristite postotke u stubastom, a ne u tortnom grafikonu.

Druga karakteristika slike 3 je ta što su kategorije poredane na smislen način: od najvećeg do najmanjeg. Ovo ukazuje na šta vaši čitatelji trebaju fokusirati pažnju. Teško je prenijeti smislen redoslijed putem tortnog grafikona zato što on nema očiglednog početka ni kraja. Uistinu nema potrebe koristiti tortni grafikon zato što stubasti grafikon može bolje prenijeti poruku. Kada imate podatke u kategorijama, stubasti grafikoni su jednostavni i djelotvorni.

Slika 1: Metode ulaska

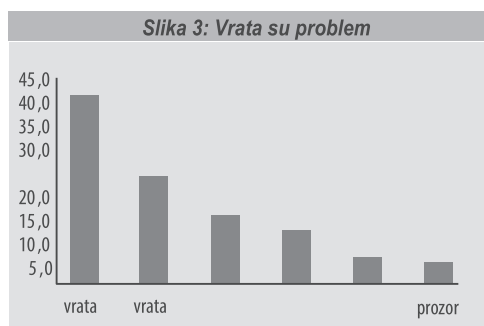

Slika 2: Metode ulaska

Nemojte zaboraviti naziv slike. Na slici 3 naziv jasno kazuje priču. Ne samo da je to daleko interesantnije od „metoda ulaska“, nego cijelu priču čini jasnom. Ukratko, slika 3 može biti sama. Bez čitanja dodatnog teksta, čitatelj shvata o čemu se radi.

Zadnja slika oslikava linijski grafikon. On se tipično koristi kada se podaci prate kroz određeno vrijeme. Na slici 4 podaci se odnose na šestomjesečni period. Tačkice predstavljaju broj provala, a linije označavaju neprekidnu povezanost tokom vremena. Trebate dati naziv vertikalnoj osi kako bi sama slika ispričala priču. Na ovoj slici je sam pogled dovoljan da se vidi da vertikalna osa pokazuje broj provala, a ne stopu provala.

Ako preferirate da pokažete broj događaja u svakom vremenskom periodu, označite tačkice, ali uklonite vertikalnu osu: ona je sada suvišna. Međutim, budite pažljivi. Numeričke oznake u svakoj vremenskoj tački otežavaju čitanje grafikona. Ako na jednoj slici ima više grafikona (naprimjer, trend provala na teritoriji u nadležnosti nekoliko policijskih uprava), vodite računa o tome da različite linije budu jasno označene i lako uočljive na grafikonu.

Dizajniranje efikasnih slika

- Slike trebaju biti jednostavne. Nemojte uključivati previše elemenata.
- Nemojte koristiti bespotrebne efekte, kao što je 3D.
- Izbjegavajte tortne grafikone.
- Koristite stubaste grafikone za podatke koji dolaze u kategorijama.
- Koristite linijske grafikone za trendove tokom određenog vremena.
- Efikasno koristite nazive.
- Pažljivo odaberite naslove.
- Neka svaki grafikon bude jasan za sebe, bez oslanjanja na informacije iz teksta.

Daljnja literatura:

Kosslyn, Stephen (1994). Elements of Graph Design. New York: W. H. Freeman.

58. Neka vaša prezentacija nosi snažnu poruku

Prezentacija treba početi sa osnovnim pitanjem. Koristite okvir za kretanje kroz opis vaših nalaza i prezentaciju završite s nekoliko konkretnih zaključaka (vidi korak 54). Grafički materijal bi trebao biti pripremljen u skladu sa smjernicama iz koraka 55,57. U ovom koraku ćemo se fokusirati na ono što želite drugima prenijeti. U koraku 59 ćemo vidjeti kako se prezentacija izlaže i kako se koristi PowerPoint.

Osnovni fokus vaše prezentacije treba biti odgovor na konkretna pitanja koja će pomoći pri donošenju odluka i treba se sastojati od sljedećeg:

- Nekoliko dijapozitiva s tekstom usmjerenim na vašu poruku.
- Grafički motiv ili dijapozitiv s osnovnim napomenama kako bi oni koji vas slušaju ostali fokusirani na priču.

Dijapozitivi su ilustracija prezentacije onoga do čega ste došli tokom analitičkih radnji. Govornik, inspektor Smith, ima dva cilja. Prvi je odgovoriti na pitanje: „Šta je uzrok ovom problemu?“ Drugi je otvoriti diskusiju o mogućim odgovorima. U naslovu dijapozitiva je postavljeno pitanje (i predstavljen je govornik). Taj dijapozitiv i dijapozitivi 2 i 4 predstavljaju uvod. Dijapozitivom 2 se naglašava nekoliko već usaglašenih pitanja koja služe kao temelj onoga što slijedi. U dijapozitivu 3 su osnovne crte prezentacije, a u dijapozitivu 4 je sumirano prikupljanje podataka.

Okvir je predstavljen na petom dijapozitivu. Inspektor Smith koristi trokut kriminaliteta. On povezuje sve rezultate analize koji slijede iz prezentacije s trokutom. (Napomena: ovo je korisno samo ako su osobe koje prate Smithovu prezentaciju već upoznate s trokutom. Ako nisu, onda bi Smith trebao koristiti drugačiji okvir.) Da bi naglasio ovu poruku i da oni koji ga prate ne bi skrenuli s teme, inspektor Smith koristi motiv trokuta u toku cijele prezentacije rezultata, uz manje, ali bitne modifikacije: osjenčana strana i promjena boje kako se dijapozitivi mijenjaju od meta i čuvara do mjesta i upravitelja, te dalje, do počinitelja i skrbnika. Kružna strelica na dijapozitivu 5 pokazuje redoslijed u pravcu kazaljke na satu po kojem će inspektor Smith predstaviti rezultate analize. Tako na tom dijapozitivu inspektor Smith istovremeno opisuje svoj okvir i u grubim crtama predstavlja osnovne rezultate analize.

Na dijapozitivu 6,13 su predstavljene tabele, slike i mape koje govore o elementima opisanim u okviru. Stubasti grafikon može pokazati akcije koje su preduzete radi zaštite meta. Mapa s ucrtanim lokacijama može pokazati mjesta na kojima problem naročito prevladava za razliku od mjesta na kojima ne postoji. Fotografije mogu pokazati posebno važne karakteristike tih mjesta. Tabela može pokazati učestalost hapšenja počinitelja.

Ti nalazi su sumirani na dijapozitivu 14. Sada su sve strane trokuta osjenčane, naglašavajući da su drugi nalazi dio veće cjeline. Na zadnjim dijapozitivima su navedene opcije mogućeg odgovora koje su u skladu s nalazima i opcije koje to nisu. Iako inspektor Smith daje svoje stručno mišljenje, namjera zadnjih dijapozitiva je da se otvori diskusija na temelju prethodnih nalaza. A oni koji donose odluke imaju zadnju riječ po ovom pitanju.

Važno je da oni koji vas slušaju ostanu usredotočeni na širu priču i da se ne izgube u detaljima. Postoje dvije metode pomoću kojih je to moguće: koristiti jedan motiv (kao što je to trokut na slici) ili dijapozitiv s naglašenim osnovnim tezama. Kada se koristi takav dijapozitiv, onda se naglašava osnovna teza relevantna za novu temu. Tema koja će se predstaviti je na takvom dijapozitivu naglašena, a druge su u sjeni. U prezentaciji inspektora Smitha dijapozitiv s naglašenim tezama bi bio pokazan četiri puta, prije svake glavne teme.

Odštampani dijapozitivi su korisni, s tim da ima i nekih ograničenja. Na dijapozitivima možete lakše napraviti izmjene u zadnjem trenutku nego na odštampanom materijalu. Ako očekujete izmjene, onda možda odštampani dijapozitivi neće odgovarati slikama. Dijapozitivi u boji često nisu čitljivi na crno-bijeloj fotokopiji. Ako koristite PowerPoint, onda će opcija „crno-bijelo“ u izborniku „odštampati“ vaše dijapozitive u boji privremeno prebaciti u crno-bijelu verziju za štampanje.

Većina osoba koje donose odluke nije zainteresirana za metode koje ste koristili u svojoj analizi problema u mjeri u kojoj ste vi zainteresirani. Stoga, nemojte puno vremena posvećivati opisu metoda koje ste koristili, osim ukoliko to nije cilj vaše prezentacije. Umjesto toga, sumirajte osnovne elemente (vidi dijapozitiv 4). Možete pripremiti posebne dijapozitive o metodama, koje ćete čuvati kao rezervu, ukoliko bude pitanja o metodama.

Daljnja literatura:

RAND, Guidelines for Preparing Briefings, Santa Monica, CA, 1996, <http://www.rand.org/publications/CP/CP269/CP269.pdf>

Ratcliffe, Jerry H, (2004) "Jerry's Top Ten Crime Mapping Tips." <http://www.jratcliffe.net/papers/Jerry%27s%20top%20ten%20mapping%20tips.pdf>

1 Šta je uzrok XYZ problema?

Inspektor Rodney Smith
Odjel za analitiku

2 Šta je XYZ problem?

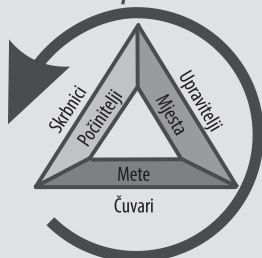
- Visok broj prijavljenih događaja.
- Koncentracija u sektoru Y.
- Prvi put evidentiran 1986.
- Redovne mjere nedovoljno efikasne.
- Zajednički i drugim policijskim upravama.

3 Ova prezentacija prikazuje

- Korištene izvore podataka
- Način organizacije podataka
- Zašto imamo ovaj problem
- Mogući odgovori

4 Analiza XYZ problema

- Provedena od strane Odjela za analitiku
- Podaci iz raznih izvora
  - Prijavljeni X događaji
  - Razgovori sa Merchants&Shoppers
  - Razgovori s počiniteljima
- Pregled snimaka video nadzora
- Eksperti iz drugih uprava policije

5 Elementi problema XYZ**6-13**

Dijapozitivni koji opisuju mete i čuvere

Dijapozitivni koji opisuju mjesta i upravitelji

Dijapozitivni koji opisuju počinitelje i skrbnike

14 Uzroci XYZ problema

Sažet prikaz prethodnih
dijapozitiva u tezama

15 Nekonzistentni odgovori

Mete i skrbnici

- a
- b

Mjesta i upravitelji

- a
- b

Počinitelji i skrbnici

- a
- b

16 Konzistentni odgovori

Mete i skrbnici

- a
- b

Mjesta i upravitelji

- a
- b

Počinitelji i skrbnici

- a
- b

59. Neka vaša prezentacija bude svrsishodna

Od svih profesionalnih osoba se zahtijeva da ponekad održe prezentacije, zbog čega umijeća održavanja prezentacija postaju jednako važna kao i sposobnost dobrog pisanja. Ključ dobre prezentacije je priprema. Niže navedene upute su preuzete iz više izvora, uključujući i naše iskustvo — i dobro i loše.

Priprema

Nikad ne pokušavajte da prezentaciju improvizirate. Čak su i iskusni govornici često nervozni, te vas stoga ne treba brinuti napetost prije prezentacije. Temeljita priprema vam pomaže da strah držite pod kontrolom.

1. Znajte svoju temu.
2. Znajte kome se obraćate i ko će još držati prezentaciju.
3. Odredite dužinu prezentacije.
4. Pripremite se tako da prezentaciju završite nekoliko minuta ranije, što ne znači da ne trebate iskoristiti kompletno vrijeme, ukoliko je to potrebno.
5. Održite probu i izmjerite vrijeme.
6. Ponovo održite probu, ako je to potrebno.

Na dan održavanja prezentacije provjerite salu

Ako ste sigurni da vam je poznato okruženje u kojem ćete održati prezentaciju, time postizete tri cilja. Prvo, neće biti iznenađenja. Drugo, moći ćete napraviti plan za nepredvidive situacije. Treće, to vam pomaže da ostanete mirni. Ovo posebno važi kada održavate prezentaciju na konferenciji ili na drugom mjestu izvan sjedišta vaše agencije. Konferencijske sale u hotelima se po svom izgledu uveliko razlikuju.

1. Da li je potrebna oprema u sali?
  - Kose table
  - Crna/bijela tabla
  - Kreda/debeli flomasteri
  - Projektori
  - Mikrofon
  - Laserski pokazivač
2. Da li znate koristiti opremu?
3. Da li ste već isprobali opremu?
4. Da li znate gdje možete naći tehničara?
5. Da li znate kako ćete prigušiti svjetlo?
6. Da li postoji mogućnost da vas publika u nekim dijelovima sale neće dobro vidjeti ili čuti?

Projektor

Moderna oprema za prezentacije je kompleksna i lako se kviri. Vodite računa o tome da znate kako radi i imajte rezervni plan. Ako nam vrijeme dozvoljava, mi uvijek prvo testiramo opremu u sali. U toku testiranja smo zaključili da je korisno sjesti u različite dijelove sale i odatle gledati najkompleksnije dijapozitive. Čak i ako ne možete ništa promijeniti, učesnike

možete unaprijed upozoriti. (Naprimjer, „Vi koji sjedite na kraju sale s lijeve strane biste možda mogli preći u sredinu sale jer u suprotnom neke dijapozitive nećete moći jasno vidjeti.“)

1. Locirajte projektor na najbolju poziciju i za publiku i za vas osobno.
2. Vodite računa o tome da projektor ne blokira pogled na ekran.
3. Ako je potrebno, neka vam neko pomogne da mijenjate dijapozitive.
4. Vodite računa o tome da se tekst na dijapozitivima može čitati iz zadnjih redova.
5. Navucite zavjese ili zastore, ako je to potrebno.
6. Nikad nemojte pretpostavljati da će sve ići po planu!

Stil prezentiranja

Iako ste svjesni da je najvažniji vaš materijal, trebate ipak imati stil koji će se drugima dopasti. Barem vodite računa o tome da vaš stil ne zasjeni sadržaj prezentacije. Apsolutno je važno da one koji vas slušaju tretirate s poštovanjem.

1. Nemojte čitati čak i ako ste pripremili tekst svoga izlaganja u pisanoj formi.
2. Govorite na osnovu zabilježki (ako koristite kartice, nećete izgubiti nit u izlaganju).
3. Počnite s ljubaznim obraćanjem (zahvalite se predsjedavajućem, predstavite se, pozdravite prisutne, itd.).
4. Ako je moguće, obraćajte se u stojećem položaju (to će vam pomoći da prisutne držite pod kontrolom).
5. Ako je prezentacija duga, možete se kretati (ali, nemojte se nervozno kretati po sali).
6. Nemojte svojim položajem blokirati pogled na dijapozitive.
7. Vodite računa o tome da vas svi čuju.
8. Nemojte govoriti prebrzo (oko 120 riječi u minuti je dobar tempo).
9. Zadržite kontakt pogledom (ali ne samo s jednom osobom!).
10. Vodite računa o tome da prisutni znaju kada je pogodno vrijeme za pitanja – u toku ili nakon prezentacije.
11. Ponovite pitanja kako bi ih svi prisutni čuli, dajte koncizan odgovor i pitajte da li ste odgovorili na pitanje.
12. Vodite računa o tome da je materijal jasan (i da imate dovoljno primjeraka za sve prisutne).
13. Završite na vrijeme.
14. Pokušajte sami u tome uživati!

Softver za prezentacije

PowerPoint i drugi softveri za prezentacije omogućavaju učesnicima da informacije primaju istovremena na dva načina: audio i vizuelno. Stoga postoji veća vjerovatnoća da će ključne stvari razumjeti i zapamtiti. Ali, postoje četiri vrste opasnosti povezane s elektronskim prezentacijama. Prvo, to mogu biti standardizirane prezentacije koje će ubrzo postati dosadne za sofisticiranije učesnike. Drugo, mogu postati toliko kompleksne da će učesnici posvetiti veću pažnju medijima nego poruci. Treće, što je kompleksnost veća, to su i kvarovi učestaliji. Četvrto, mogu učesnike odvratiti od postavljanja pitanja. Za učesnike je dosadno i gubitak vremena promatrati kako savladavate multimedijalnu spektakularnost. Zapamtite princip: Držite se jednostavnosti.

1. Nemojte iščitavati tekst sa dijapozitiva – ono što govorite ne smije biti puko ponavljanje teksta.
2. Gledajte u učesnike – a ne u dijapozitive!

3. Počnite s naslovom prezentacije, predstavite se imenom i prezimenom i recite koje vam je radno mjesto (ali ne i kvalifikacije).
4. Koristite samo jedan način prijelaza preko dijapozitiva tokom čitave prezentacije i neka to bude jednostavan prijelaz kojim nećete odvući pažnju prisutnih od osnovnih poruka prezentacije.

Pojedinačni dijapozitivi u PowerPointu

Svaki dijapozitiv treba biti jednostavan. Teško je čitati dugi tekst na dijapozitivu. Vaš cilj je da svaki dijapozitiv bude telegrafski. Svaki dijapozitiv treba usmjeriti pažnju na ključnu poruku, a ne odvrćati pažnju. Stoga, neka svaki dijapozitiv bude lagan za praćenje i razumijevanje.

1. Predstavite samo jednu tačku vaše teme.
2. Iznesite samo onoliko detalja koliko je potrebno za to pitanje i ništa više od toga.
3. Izbjegavajte zvučne efekte, animaciju, izgled slova i prijelaz s jednog dijapozitiva na drugi kojima ćete odvlačiti pažnju.
4. Koristite tamnu pozadinu (npr. tamno plavu) i svijetle boje (npr. žutu).
5. Koristite veliki font slova i kontrastne boje (a ne boje s niskim kontrastom, npr. plava i tamno narandžasta su boje s niskim kontrastom, ali su zato plava i žuta dobar par kontrastnih boja).
6. Izbjegavajte tanke linije i slova koja su u slabom kontrastu s podlogom. Ovo može biti posebno problem sa linijskim grafikovima i mapama.
7. Izbjegavajte previše crvene boje – crvenu boju trebate koristiti selektivno kako biste naglasili određene poruke.
8. Koristite grafiku, a ne riječi, kada je to moguće.
9. Koristite jasne i jednostavne fotografije, mape, slike i tabele.
10. U tekstualnom dijelu grafičke prezentacije koristite kraće teze poredane jedna ispod druge, a ne narative.
11. Vodite računa o tome da je svaki takav tekst povezan s glavnom porukom sa dijapozitiva.

I na kraju, osigurajte se

Pretpostavite da će stvari krenuti pogrešnim tokom! Ako se projektor pokvari, budite spremni da koristite grafoskop i projektor. Ako se i to pokvari, koristite štampani materijal, kao zamjenu. Ako ste spremni za takvu situaciju, bit ćete manje nervozni, a prisutni će to razumjeti.

1. Izbjegavajte tehnologije koje se često kvare, kao i one s kojima ne znate rukovati.
2. Uvijek imajte rezervni plan u slučaju kvara opreme i softvera.
3. Obezbijedite štampani materijal kao dodatak uz multimedijalnu prezentaciju.

Daljnja literatura:

Ratcliffe, Jerry H, (2004) "Jerry's Top Ten PowerPoint Tips." <http://www.jratcliffe.net/papers/Jerry%27s%20top%20ten%20powerpoint%20tips.pdf>

Ratcliffe, Jerry H, (2004) "Jerry's Top Ten Presentation Tips." <http://www.jratcliffe.net/papers/Jerry%27s%20top%20ten%20presentation%20tips.pdf>

60. Dajte svoj doprinos bazi znanja

Veliki dio onoga što danas znamo o problemima bilo je nepoznato prije 20 godina. Akumulacija znanja se umnogome može pripisati razmjeni znanja među praktičarima i istraživačima u policiji Sjedinjenih Američkih Država, Kanade, Ujedinjenog Kraljevstva i drugih zemalja. U koraku 54,57 opisano je kako komunicirati sa onima koji donose odluke u vašoj organizaciji i zajednici. Ali, dužnost vam je unaprijediti svoju profesiju razmjenom iskustva u radu također izvan tih okvira.

Postoje dva pristupa komunikaciji s kolegama. Prvi je putem pisanog materijala. To su izvještaji, stručne periodike ili popularni novinski članci. Drugi je kroz prezentacije na stručnim konferencijama i sastancima. Najefikasnija strategija prijenosa informacija je kombinacija oba pristupa.

Pisani izvještaji mogu predstavljati mnoštvo detaljnih, korisnih informacija koje drugi mogu koristiti kao referentni materijal. Postoji nekoliko načina diseminacije informacija u pisanoj formi. Jedan način je objavljivanje materijala na web stranicama, u formatu koji se može preuzeti s interneta. Zatim, materijal se može objaviti u stručnim periodikama. Kraći tekstovi čiji je cilj privući pažnju javnosti mogu se objaviti u stručnim biltenima i drugim časopisima. Na kraju, vaša poruka može doprijeti i do šire publike ako podstičete profesionalne novinare da pišu o onome što radite. Kraći i lakše dostupni tekstovi će doprijeti do šire javnosti, s tim da sadrže manje informacija.

Konferencije omogućavaju direktnu komunikaciju, pitanja i odgovore te diskusije na temu najnovijih dešavanja. Neformalni razgovori su korisni u smislu razmjene stajališta o idejama koje nisu još uvijek dovoljno razvijene da bi bile objavljene. Također vam omogućavaju da od drugih stručnjaka tražite savjete u pogledu težih problema.

Sjedinjene Američke Države i Ujedinjeno Kraljevstvo održavaju godišnje konferencije na temu rada policije usmjerenog na probleme. Također postoji i veliki broj analiza kriminaliteta i održavaju se druge konferencije za pripadnike policije širom svijeta na kojima možete predstaviti nova saznanja o rješavanju problema.

Na kraju, također trebate razmotriti i konferencije drugih profesionalaca, posebno ako surađujete s partnerima iz drugih oblasti. Glavni nedostaci konferencija su ograničeno vrijeme za predstavljanje materijala, nepostojanje detaljnih zapisnika sa konferencija koji bi se dugoročno čuvali i relativno mali broj učesnika. Ali prisutni mogu uvijek prosljediti informacije onima koji nisu sudjelovali.

Sveobuhvatna strategija komunikacije treba obuhvatiti sljedeće:

1. Za ljude koji su zainteresirani za detalje, tehnički izvještaj koji se može preuzeti sa lako dostupne web stranice.
2. Za veliku publiku koja ima opći interes, jedan ili više kraćih članaka objavljenih u stručnim ili popularnim časopisima, sa referencom na web stranicu.
3. Za kolege iz struke i akademsku zajednicu, duži članak objavljen u stručnom časopisu.
4. Za manju ali uticajnu grupu kolega iz profesije, barem jedna prezentacija sa stručne konferencije.

Osim toga, uvijek je korisno poslati primjerke članaka osobama koje su zainteresirane za temu koju istražujete. Time ne samo da drugima prenosite svoje ideje, nego vam pomaže da dobijete tuđe savjete o tome kako možete svoje ideje prenijeti drugima.

Profesionalci su posebno zainteresirani za:

1. Otkriće novih problema ili problema koji se mijenjaju.
2. Napredak u analitičkim tehnikama koji može dati odgovor na nova pitanja ili odgovor na stara pitanja koji će biti precizniji, s manje grešaka.

3. Novi odgovori na probleme ili nove primjene starih odgovora.
4. Dokazi o djelotvornosti, manjku djelotvornosti ili sporedni efekti odgovora.

Svaka od ovih tema se može obraditi kao analiza primjera vašeg problema. Osnovni okvir za analizu primjera obuhvata četiri stvari:

1. Nezadovoljstvo sa starom situacijom – zašto standardno shvatanje ili praksa nisu dovoljni za određene situacije.
2. Traganje za alternativama – kako je otkriveno novo shvatanje ili praksa.
3. Dokazi u prilog alternativama – poređenje starih i novih pristupa.
4. Zaključci i implikacije – sažet prikaz onoga što bi ljudi trebali uzeti u razmatranje, s obzirom na nove informacije.

Proces SARA slijedi ovakav okvir. Skeniranje otkriva nezadovoljstvo određenim stanjem stvari. Analitika je traganje za novim razumijevanjem problema. Odgovor zahtijeva sistematsko poređenje alternativnih pristupa i odabir određenog novog pristupa. A procjena sumira pouke iz iskustva.

U tabeli je prikazano kako se ovakav okvir može primijeniti na svaku od četiri teme analize primjera. Ovakve vrste analiza se mogu kombinirati onako kako to okolnosti slučaja zahtijevaju. Nova tehnika analize problema može otkriti novu vrstu problema, naprimjer. Pod takvim okolnostima, prve dvije vrste analize problema se mogu kombinirati.

Također, opis novog odgovora na problem može obuhvatiti informacije o evaluaciji, čime se kombiniraju zadnje dvije vrste analize primjera. Moguće su i druge kombinacije.

Na kraju vas želimo u ime kriminalističke analitike kao profesije i kriminologije kao discipline zamoliti sljedeće. Bez obzira koliko se trudite da vas drugi jasno shvate, nikad se nemojte predati iskušenju da preuveličate svoje dokaze.

Ništa vjerovatno ne može naštetiti vašem ugledu i ugledu vaših kolega kao što to može spoznaja drugih da natežete činjenice. Drugi mogu poći prečicom ili odmah skočiti na zaključke. Kriminalistički analitičari ulažu svoju upornost i integritet bez obzira što je ponekad proces rizičan. Ako ne znate odgovor ili ako samo djelimično shvatate problem, onda to i recite. Na taj način, kada odgovor budete znali, ljudi će biti spremniji da povjeruju vašem stručnom sudu.

Dvadeset prvi vijek postaje vijek analitike u policiji i vi tome možete dati veliki doprinos. Za sto godina analitika će biti čvrsto ukorijenjena u rad policije i mnogo toga će se do tada promijeniti. Tehnologija će sigurno biti drugačija. Ali, što je još važnije, oni koji dođu iza nas će znati puno više o kriminalitetu i njegovoj prevenciji nego što mi znamo. I oni će to znati zato što vi i ljudi poput vas postavljaju bitna pitanja, prikupljaju i analiziraju podatke i o rezultatima izvještavaju na iskren i jasan način.

Četiri vrste analize primjera

Okvir	1. Novi problem	2. Nova analitička tehnika	3. Novi odgovor	4. Novi dokazi o djelotvornosti
I, Nezadovoljstvo	Otkriće situacionih anomalija	Zašto je stara tehnika ograničena	Zašto je stari odgovor ograničen	Nesigurnost u djelotvornosti odgovora pod određenim okolnostima
II, Istraživanje	Ispitivanje onog što je drugačije	Kako je nova Tehnika otkrivena	Kako je otkriven novi odgovor	Poteškoće u evaluaciji odgovora pod takvim okolnostima
III, Dokazi	Poređenje starog s novim problemom	Sistematično poređenje stare tehnike sa novom na osnovu objektivnih Kriterija	Sistematično poređenje starog odgovora s novim na osnovu objektivnih kriterija	Korištenje metode evaluacije i rezultati
IV, Zaključci	Šta to znači za rješavanje Problema	Okolnosti u kojima je nova tehnika posebno Korisna	Okolnosti u kojima je novi odgovor posebno koristan	Okolnosti u kojima je odgovor potreban I očekivani rezultati

Kriminološka analitika za praktičare – do rješenja problema kroz 60 malih koraka

Pojam	Definicija	Korak
3,D mapiranje	Mapiranje visoke rezolucije sa prikazom lokacija unutar objekata	24
Pravilo 80,20	Princip prema kojem se veliki dio od ukupnog broja događaja pripisuje tek malom broju osoba ili mjesta	18, 20, 22, 30, 31, 54
Akutno žarište	Žarišta koja se iznenada javljaju, tj. nisu bila prisutna dugo vremena i nisu hronična (vidi Hronična žarišta i Hronični problemi)	23
Akutno vremensko grupiranje	Vrlo visoka koncentracija kriminaliteta u malom dijelu 24,satnog ciklusa	25
Akutni problemi	Prolazne skupine događaja koji se ponavljaju i koji mogu nestati bez preduzimanja aktivnosti na rješavanju problema, ali koji također mogu prerasti u hronične probleme	14
Prilagođavanje	Dugoročne promjene u ponašanju prijestupničke populacije kao reakcija na operativno,preventivne mjere	11, 46
Analiza	Druga faza u procesu SARA koja obuhvata sistematsko ispitivanje problema u cilju prepoznavanja eventualnih uzroka koji se mogu otkloniti odgovorima	4, 5, 6, 7, 8, 14, 15, 16, 18, 20, 23, 32, 33, 35, 36, 38, 44, 46, 52, 54, 55, 58, 60
Anticipativne koristi	Koristi od prevencije kriminaliteta koje nastaju prije početka primjene mjera prevencije kriminaliteta	11, 46, 52
Pseudo, anticipativne koristi	Privid anticipativnih koristi uslijed izgladivanja podataka (tj. upotrebe pomičnog prosjeka)	52
Aoristna analiza	Statistička metoda određivanja 24,satnog ritma kriminaliteta kada nije poznato tačno vrijeme počinjenja krivičnog djela	25
Procjena	Četvrta faza procesa SARA koja obuhvata evaluaciju djelotvornosti odgovora	1, 4, 7, 24, 37, 38, 46, 54, 55, 60
Atraktori kriminaliteta	Područja kriminalnih mogućnosti koja su počiniteljima dobro poznata	17, 28
Ponašanja	Jedan od dva kriterija klasificiranja problema koji opisuju aspekte štete, namjere i odnos između počinitelja i mete (vidi Okruženja)	15
Poticajno objašnjenje	Objašnjenje višestruke viktimizacije koje sugerira da korist koju počinitelj prvi put ostvari protupravnom radnjom potiče istog počinitelja da počini isto djelo nad istom žrtvom ili da druge počinitelje uputi na istu žrtvu (vidi Upozoravajuće objašnjenje)	29
Tretmani širokog spektra	Mjere prevencije kriminaliteta koje su djelotvorne za širok raspon metoda činjenja određenog krivičnog djela	49
Policijsko djelovanje prema teoriji „slomljenih prozora“	Prijedlog strategije policijskog djelovanja bazirane na principu da manja djela doprinose uništenju života u zajednici i da podstiču činjenje ozbiljnijih krivičnih djela, zbog čega bi policija trebala obratiti posebnu pažnju na prekršaje usmjerene protiv javnog reda i mira	5

Pojam	Definicija	Korak
Tampon zona	Zona oko nekog mjesta ili područja. Često je to područje oko nekog objekta, žarišta ili područja tretmana (na kojem se provode operativno, preventivne mjere)	16, 51
Istraživanje parova	Sistematično poređenje problematičnih osoba, mjesta, vremena ili događaja sa neproblematičnim kako bi se identificirale značajke koje su eventualno uzrok problema. Ova vrsta istraživanja je posebno korisna kada je vrlo mali broj od ukupnog broja slučajeva problematičan	17, 32, 33
Slučajevi	Osobe, mjesta i događaji koje proučavate, počinitelji, mete, žrtve, objekti i prostori, vremenski periodi (npr. mjeseci ili sedmice), krivična djela, itd. U istraživanju parova slučajevi su problematične osobe, mjesta ili događaji (vidi Istraživanje parova i Kontrole)	22, 32, 33, 37, 53
CHEERS	Engleski akronim za elemente definicije problema: zajednica (Community), šteta (Harm), očekivanja (Expectation), događaji (Events), ponavljajući (Recurring) i sličnost (Similarity)	14, 15, 54
Hronična žarišta	Žarišta koja postoje dugo vremena (vidi Akutna žarišta)	23
Hronični problemi	Dugoročni skup događaja koji se ponavljaju i koji ne pokazuju nikakve znakove slabljenja i u velikoj mjeri su otporni na tradicionalne policijske mjere	14
Rad policije u zajednici	Rad policije u zajednici je fokusiran na krivična djela i prekršaje protiv javnog reda i mira kroz intervencije koje obuhvataju aspekte tradicionalnog policijskog djelovanja, kao i prevenciju, rješavanje problema, uključivanje zajednice i partnerstva	1, 3, 4, 5
CompStat	Sistem upravljanja policijom koji je začet u New York Cityju, koji koristi najažurnije informacije o kriminalnim obrascima (koji se često obrađuju putem geografskog informacionog sistema) kako bi komandiri s teritorijalnom nadležnošću (npr. policijska četvrt ili okrug u SAD,u) bili odgovorni za smanjenje stope kriminaliteta	3, 4, 5
Sadržaj	Materijalne informacije u tabeli ili na slici	56, 57
Kontrolna grupa	Grupa osoba ili područje koje je slično grupi ili području tretmana (na kojem se provode preventivne mjere), ali na kojem se ne provode preventivne mjere. Koristi se u evaluacijama da bi se provjerio učinak drugih uticaja, osim preventivnih mjera, na smanjenje obima kriminaliteta	47, 49, 51
Kontrole (za analizu)	Statističke i evaluacione procedure izoliranja efekta jednog faktora na određeni ishod od efekta drugih faktora. Grupa osoba ili područja nad kojima se ne provodi odgovor, a koja se porede s grupom osoba ili područjem nad kojim se provodi odgovor da bi se vidjelo šta bi se dogodilo grupi nad kojom se provodi odgovor da nad njom nije preduzeta intervencija (vidi Kontrolna grupa)	47, 48, 49, 51
Kontrole (u istraživanju parova)	U istraživanju parova kontrole su one osobe, mjesta, vrijeme ili događaji čiji se ishod ne istražuje, za razliku od slučajeva čiji se ishod istražuje. Naprimjer, u istraživanju parova u slučaju barova s velikim brojem fizičkih napada, slučajevi su barovi s velikim brojem napada, a kontrole su barovi s malim brojem napada ili nijednim napadom (vidi Slučajevi i Istraživanje parova)	32, 33
Kontrole (nad prijestupnicima)	Osobe i situacije koji smanjuju eventualnu spremnost ili sposobnost počinitelja da počine krivična djela	9, 15, 17, 39, 42, 43, 48

Pojam	Definicija	Korak
Korelacija	Mjera povezanosti između dvije karakteristike	33
Troškovi	Finansijski troškovi ili napor povezani s kriminalnim događajima ili preventivnim mjerama	6, 12, 38, 40, 44,
CPTED	Vidi Prevencija kriminaliteta putem planiranja okoliša	
CRAVED	Engleski akronim koji opisuje karakteristike stvari koje se najčešće krađu, a znači stvari koje se mogu sakriti (Concealable), koje se mogu lako odnijeti (Removable), dostupne su (Available), od vrijednosti su (Valuable), u njima se može uživati (Enjoyable) i lako se mogu preprodati (Disposable)	28, 31
Mapiranje kriminaliteta/ mape	Istraživanje mogućnosti geografskog širenja kriminaliteta putem označavanja mjesta činenja krivičnih djela na mapi. Vidi Geografski informacijski sistemi	1, 4, 5, 16, 17, 21, 23, 24, 29, 55, 58
Prevencija kriminaliteta putem planiranja okoliša	Paket principa koji se odnose na projektiranje i raspoređivanje sigurnih zgrada i javnog prostora	24
Trokut kriminaliteta	Vidi Trokut analize problema	8, 35, 54, 58
Kriminalno neutralna područja	Područja sa adekvatnim kontrolama ponašanja koja ne privlače ni počinitelje ni mete,	17
Ciklusi	Redovite fluktuacije kriminaliteta koje odgovaraju dnevnim, sedmičnim, mjesečnim, godišnjim ili vremenski dužim promjenama u ljudskoj aktivnosti	22, 25, 26, 47, 50
Prkos	Počinitelji osporavaju zakonitost preventivnih nastojanja i čine čak više, a ne manje, krivičnih djela	11
Problemi tipa „jazbine“ (delikvencije)	Problem kojeg karakterizira značajna prisutnost mjesta recidivizma (vidi Trokut analize problema, mjesto). Nastaje kada se novi potencijalni počinitelji i nove potencijalne mete susretnu na mjestu kojeg karakterizira slabo upravljanje	8, 15
Difuzno vremensko grupiranje	Relativno jednako, ili slučajno, širenje kriminaliteta u toku 24-satnih ciklusa	25
Kontaminacija difuzijom	Nastaje kada difuzija koristi utiče na kontrolnu grupu ili područje u toku evaluacije. Dovodi do podcjenjivanja tretmana (vidi Kontaminacija premještanjem)	51
Difuzija koristi	Smanjenje kriminaliteta izvan fokusa sheme prevencije; multiplikator djelotvornosti	11, 13, 38, 47, 49, 51
Difuzija koristi, vrste kriminaliteta	Dodatne vrste kriminaliteta blokirane	13
Difuzija koristi, geografska	Dodatna prevencija u određenom geografskom prostoru	13
Difuzija koristi, taktična	Dodatne metode osujećene	13

Pojam	Definicija	Korak
Difuzija koristi, meta	Dodatne mete zaštićene	13
Difuzija koristi, vremenska	Dodatna prevencija u toku određenog vremenskog perioda	13
Difuzija, mjesta premještanja	Područja koja se koriste za otkrivanje difuzije koristi i premještanja koja su odvojena od kontrolne grupe i tretirane grupe	51
Premještanje	Počinitelji mijenjaju svoje ponašanje da bi osujetili operativno, preventivne radnje	1, 4, 11, 12, 13, 38, 40, 46, 48, 49, 50, 51, 54
Kontaminacija premještanjem	Nastaje kada je kriminal premješten u kontrolnu grupu ili područje u toku evaluacije. Dovodi do preuveličavanja djelotvornosti (vidi Kontaminacija difuzijom)	48, 49
Kontramjere premještanju	Prevencija provedena da bi se spriječilo očekivano premještanje	48
Premještanje, vrsta kriminaliteta	Počinitelji mijenjaju vrstu krivičnog djela	12, 13, 49
Premještanje, geografsko	Počinitelji premještau izvršenje krivičnih djela na druga mjesta	12, 13, 46, 48
Premještanje, taktično	Počinitelji mijenjaju metodu činjenja krivičnih djela	12, 13, 49
Premještanje, meta	Počinitelji mijenjaju vrstu mete ili žrtve	12, 13, 49
Premještanje, vremensko	Počinitelji pomjeraju vrijeme izvršenja krivičnih djela u toku dana ili sedmice	12, 13, 48, 49
Distribucija	Distribucija pokazuje koliko slučajeva, ili koji dijelovi slučajeva, imaju svaku od vrijednosti za varijablu	22
Problemi tipa „patke“ (koja sjedi)	Problemi koje karakterizira velika prisutnost učestalih žrtava (vidi Trokut kriminaliteta). Nastaju kada žrtve konstantno dolaze u interakciju s potencijalnim počiniteljima na raznim mjestima, ali žrtve ne jačaju vlastite mjere predostrožnosti i njihovi čuvari ili nisu prisutni ili su nedjelotvorni	8, 15
Ivice	Granice među područjima u kojima ljudi žive, rade, kupuju ili traže zabavu	16
Omogućivači kriminaliteta	Mjesta na kojima ponašanje nije u dovoljnoj mjeri opisano	17
Okruženja	Kriterij za klasificiranje problema kojim se opisuje gdje se problem dešava (vidi Ponašanja)	15, 28, 30
Facilitatori	Fizički predmeti, društvene situacije ili hemijske supstance koji pomažu počiniteljima da počine krivična djela ili prekršaje protiv javnog reda i mira	34
Facilitatori, hemijski	Supstance koje povećavaju sposobnost počinitelja da ignoriraju rizik, dobit ili izgovore	34
Facilitatori, fizički	Stvari koje povećavaju sposobnosti počinitelja, pomažu im da savladaju preventivne mjere ili potiču devijantno ponašanje	34

Pojam	Definicija	Korak
Facilitatori, društveni	Situacije koje pružaju podršku koja stimulira činjenje krivičnih djela ili prekršaja protiv javnog reda i mira jačanjem ostvarivanja koristi od protupravne radnje, opravdavajući izgovore za činjenje krivičnih djela ili podsticanjem činjenja krivičnih djela	34
Objekti i prostori	Mjesta koja imaju konkretne funkcije, kao naprimjer, škole, privredni subjekti i restorani	15, 18, 20, 23, 25, 27, 28, 30, 34, 38, 39, 42, 43, 44, 48
Rizični objekti i prostori	Objekti i prostori koji su učestala mjesta počinjenja krivičnih djela i prekršaja protiv javnog reda i mira	18, 20, 23, 27, 28, 29, 34, 44
Lažno negativno	Greška kojom onaj ko odlučuje predvidi da se nešto neće dogoditi, ali se to dogodi. Također poznato i kao greška tipa 1	37, 53
Lažno pozitivno	Greška kojom onaj ko donosi odluke predvidi da će se nešto dogoditi, ali se to ne dogodi. Također poznato i kao greška tipa 2.	37, 53
Upozoravajuće objašnjenje	Objašnjenje višestruke viktimizacije koje sugerira da su neke osobe posebno ranjive zbog svog profesionalnog zanimanja ili vlasništva nad stvarima koje se najčešće otuđuju (vidi Poticajno objašnjenje)	29
Fokusirano vremensko grupiranje	Grupiranje kriminaliteta u različite vremenske okvire u toku 24, satnih perioda	25
Okvir priče	Općenita "ljuštura priče" koja povezuje višestruke interaktivne faktore i koja se može primijeniti na razne probleme	54, 58
Generatori kriminaliteta	Područja koja su privlačna velikom broju ljudi iz razloga koja nisu povezana s kriminalnom motivacijom	17
Geografski informacijski sistem	Vidi GIS	
GIS	Skraćenica za Geografske informacione sisteme. To su kompjuterizirane baze podataka u kojima su sve informacije povezane s geografskim lokacijama kako bi se podaci mogli mapirati. Omogućavaju poređenja raznih područja i mjesta u pogledu istih informacija te ispitivanja kako dvije ili više informacija geografski međusobno variraju. GIS se nalazi u središtu svih savremenih procesa mapiranja kriminaliteta	2, 24, 29
Gradirani odgovor	Odgovor se povećava po intenzitetu ili formi kako se povećava broj višestrukih viktimizacija. Intervencija koja se koristi za smanjenje višestruke viktimizacije	29
Skrbnik	Neko ko počinitelja dobro poznaje i ko je u poziciji da vrši određenu kontrolu nad njegovim radnjama	25, 28
Home Office	Britansko ministarstvo unutrašnjih poslova s nadležnostima sličnim nadležnostima američkog Ministarstva pravde, a koje je finansiralo veliki broj istraživanja na temu prevencije kriminaliteta	10, 19, 36, 38, 40, 41
Žarišna područja	Vrste žarišta koje pokazuju četvrti s koncentracijom kriminaliteta	23
Žarišne tačke	Vrste žarišta koje pokazuju lokacije s visokim nivoima kriminaliteta	23

Pojam	Definicija	Korak
Žarišne linije	Vrste žarišta koje pokazuju dijelove ulica s koncentracijom kriminaliteta	23
Proizvodi koji se najčešće krađu	Stvari koje su posebno privlačne u smislu krađe	18, 28, 29, 31
Žarišta	Geografske koncentracije kriminaliteta	3, 5, 16, 17, 18, 23, 48, 55
Hipoteze	Odgovor na pitanje o problemu koji može biti tačan ili netačan i za koji mogu i ne moraju postojati dokazi	20, 50
Evalvacija učinka	Istraživanje u cilju utvrđivanja da li je odgovor uticao na problem u smislu njegove promjene	46
Interkvartilni raspon	Gornje i donje granice 50% slučajeva centriranih oko središnje vrijednosti	22
Ulazni elementi	Resursi koji se koriste u odgovoru	46
Intervencija	Odgovor koji se primjenjuje na problem (također poznat i kao tretman ili odgovor – vidi Odgovor)	4, 7, 11, 20, 35, 40, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52
Upravitelj	Osoba koja ima određenu odgovornost za kontrolu ponašanja na određenoj lokaciji	5, 8, 24, 28, 30, 33, 38, 40, 58
Aritmetička sredina	Mjera središnje tendencije, također poznata i kao aritmetički prosjek, koja se računa zbrajanjem vrijednosti za sve slučajeve i dijeljenjem zbira s brojem slučajeva. Korisna je za omjerne podatke i simetrične distribucije	22
Središnja vrijednost	Mjera središnje tendencije koja dijeli slučajeve na dvije jednake grupe, pola ispod središnje vrijednosti i pola iznad	22
Dominantna vrijednost	Mjera središnje tendencije koja pokazuje vrijednost koju posjeduje najveći broj slučajeva	22
Pomični prosjek	Metoda smanjenja slučajne fluktuacije u vremenskoj seriji preračunom vrijednosti za svaku tačku podataka na osnovu prosjeka prethodnih vremenskih perioda (vidi Zaglađivanje)	26, 52
Obliznje ponavljanje	Vidi Virtualno ponavljanje	29
Čvorišta	Određišta, kao naprimjer, dom, radno mjesto, trgovačka radnja, mjesto za zabavu i škola (vidi Putanje)	16
Nominalna skala	Vrednuje samo naziv i ne može se rangirati	22
Odnos izgleda	Mjera povezanosti dvije karakteristike; koristan za istraživanje parova	33

Pojam	Definicija	Korak
Počinitelj/ izvršitelj	Osoba koja počinj krivično djelo ili prekršaj protiv javnog reda i mira	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 48, 49, 50, 52, 54, 58
Povratnik	Osobe koje počine veliki broj krivičnih djela ili prekršaja protiv javnog reda i mira (vidi Vuk)	3, 18, 30
Mogućnost	Skraćeno za „struktura mogućnosti za činjenje krivičnih djela“ i podrazumijeva fizičke i društvene aranžmane koji omogućavaju činjenje krivičnih djela	9, 12, 38, 44, 48, 50
Ordinalna skala	Mjerna skala na kojoj je moguće rangirati vrijednosti, s tim da se niti jedan drugi matematički proces na njih ne može primijeniti	22
Ishod	Efekat odgovora na problem	11, 33, 37, 46, 54
Konstruktivski elementi	Linije i oznake u tabelama i na slikama (vidi Sadržaj). Malo ih je potrebno za tumačenje sadržaja, a ako su prisutni u velikom broju, onda sadržaj čine nezamjetljivim.	56, 57
Putanje	Rute koje povezuju čvorišta	16
Percepcije počinitelja	Kako počinitelji vide situaciju i preventivne mjere	11, 34
Mjesto	Vrlo malo područje, kao što su određena adresa, ugao ulice ili prednja strana zgrade (vidi Trokut kriminaliteta, jazbina)	8, 12, 13, 17, 18, 20, 27, 30, 32, 38, 39, 40, 48
POP (Problem, Oriented Policing)	Vidi Policijsko djelovanje usmjereno na probleme	4, 5, 6, 8, 14, 19, 46
Vodič za policijsko djelovanje usmjereno na probleme	Sažet prikaz istraživanja i prakse vezane za konkretne probleme, sa preporukama za rješenja. Dostupno na www.popcenter.org i www.cops.usdoj.gov	3, 19
Trokut analize problema	Grafikon sa šest osnovnih elemenata teorije o rutinskoj aktivnosti, počinitelji, skrbnici, mete/žrtve, čuvari, mjesta i upravitelji – i koristi se u svrhu analize problema	8, 16
Policijsko djelovanje usmjereno na probleme	Policijsko djelovanje koje mijenja uvjete koji doprinose ponavljanju kriminalističkih problema, a ne oslanja se samo na odgovaranje na incidentne situacije po njihovom nastanku, niti samo na njihovo osujećivanje putem preventivnog patroliranja	1, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 19, 21, 28, 38, 55, 60
Evaluacija procesa	Procjena efekata provedbe odgovora	46, 47, 55

Pojam	Definicija	Korak
Provokacije	Fizičko uređenje prostora ili način upravljanja mjestima koji provociraju delikventno ponašanje	34, 38, 42, 54
Vrijednost p	Vjerovatnoća da se razlika između dva statistička podatka može pripisati slučajnosti (vidi test značajnosti)	53
Slučajne fluktuacije	Kratkoročne promjene u problemima prouzročene velikim brojem vrlo malih efekata	26, 53
Raspon	Mjera disperzije koja pokazuje minimalnu i maksimalnu vrijednost u distribuciji	22, 25
Stope kriminaliteta	Odnos između kriminaliteta i meta u određenom području. Koriste se za provjeru razlika u broju meta (vidi rizik od kriminaliteta)	9, 17, 20, 24, 26, 27, 28, 32, 37, 42, 44, 49, 51
Omjerna skala	Mjerna skala sa jednakim intervalima između rangiranih vrijednosti i teoretski sadržajne nule. Bilo koja matematička operacija se može koristiti sa podacima mjerenim na omjernoj skali	22
Regresija na aritmetičku sredinu	Tendencija da se abnormalno visoki ili niski nivoi kriminaliteta vrate na svoje uobičajene nivoe	47, 52
Odgovor	Treća faza procesa SARA koja obuhvata osmišljavanje i provođenje intervencije u cilju smanjenja problema. Također se odnosi i na preventivni tretman ili intervenciju koja se primjenjuje (vidi Intervencija ili Tretman)	2, 4, 5, 6, 7, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 23, 26, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 58, 60
Grupa na koju se primjenjuje odgovor	Osobe ili mjesta koja su predmet prevencije, za razliku od kontrolne grupe	47
Rezultati	Postignute aktivnosti unutar odgovora	46
Rizik od kriminaliteta	Šansa da će meta biti involvirana u kriminalnu situaciju.	6, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 38, 39, 41
SARA	Engleski akronim za proces rješavanja problema (vidi Skeniranje, Analiza, Odgovor i Procjena)	7, 21
Skeniranje	Prva faza procesa SARA koja obuhvata identifikaciju, verifikaciju i klasifikaciju problema	1, 7, 14, 16, 18, 38, 54
Scenarij	Standardne akcije koje počinitelji provode određenim redoslijedom da bi počinili krivična djela	35, 36
Nivo značajnosti	Prag ispod kojeg se odbija mogućnost da se razlika između dva statistička podatka može pripisati slučajnosti. Često je 0,05 (ili 5%) prag ispod kojeg se odbija takva mogućnost (vidi Test značajnosti)	53

Pojam	Definicija	Korak
Test značajnosti	Statistička procedura za određivanje mogućnosti pripisivanja razlike između dvije grupe brojeva slučajnosti	53
Situaciona prevencija kriminaliteta	Nauka o smanjenju mogućnosti koje pogoduju činjenju krivičnih djela	1, 13, 16, 34, 38, 41, 54
Zaglađivanje	Uklanjanje slučajnih fluktuacija iz vremenske serije korištenjem pomičnog prosjeka (vidi Pomični prosjek)	26, 52
Standardna devijacija	Uobičajena mjera raspršenja koja je korisna za simetrične distribucije i omjerne podatke.	22, 53
Standardni model	Policijsko djelovanje koje se oslanja prije svega na patroliranje, brzi odgovor i nastavak kriminalističkog istraživanja u cilju prevencije kriminaliteta	3
Meta	Osoba ili predmet koji počinitelj napada, otuđuje ili kojem nanosi štetu (vidi Žrtva)	2, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 38, 39, 41, 44, 47, 48, 49, 52, 54, 58
Metu u opasnosti	Osobe ili predmeti koji su ranjivi na napad, otuđenje ili oštećenje	26, 27
Vremensko grupiranje	Koncentracija kriminaliteta u 24 sata (vidi Akutno, Difuzno ili Fokusrano vremensko grupiranje)	25
Efekat vremenskog prozora	Podcjenjivanje višestruke viktimizacije uslijed korištenja određenog vremenskog perioda	29
Tretman	Vidi Odgovor ili Intervencija	48, 49, 51
Područje tretmana	Područja na kojima se provodi odgovor, za razliku od kontrolnih područja (vidi Grupa nad kojom se provodi odgovor)	48, 51
Tretirana grupa	Vidi Grupa nad kojom se provodi odgovor	49, 51
Trend	Nepromjenjivo povećanje, smanjenje ili stabilan nivo kriminaliteta u određenom vremenskom periodu	2, 20, 22, 26, 47, 49, 52, 57
Istraživanje bez parova	Poređenje problematičnih osoba, mjesta, vremena ili događaja bez ispitivanja sličnih, ali neproblematičnih osoba, mjesta, vremena ili događaja. Rezultati takve studije često su umnogome zavaravajući.	32
Žrtva	Ljudska meta ili vlasnik otuđenih stvari ili oštećene imovine (vidi Meta)	1, 2, 4, 6, 8, 10, 14, 15, 16, 18, 21, 22, 23, 25, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 42, 44, 46, 47, 48, 54, 55
Učestala žrtva	Osoba ili mjesto koje je meta višestrukih krivičnih djela ili prekršaja (vidi Problem tipa „patke“)	18, 23, 28, 29

Pojam	Definicija	Korak
Višestruka viktimizacija	Proces koji dovodi do učestalih žrtava	8, 28, 29, 30, 33, 38, 46
Virtualno ponavljanje	Viktimizacija meta koje su vrlo slične, ali ipak nisu identične (kao što je to slučaj sa učestalim žrtvama ili mjestima). Također se naziva i „obližnje“ ponavljanje	29
Problemi tipa (proždrljivog) „vuka“	Problemi koje karakterizira značajno prisustvo povratnika u kriminal (vidi Trokut kriminaliteta). Nastaje kada su počinitelji u stanju locirati privremeno ranjive mete i mjesta	8, 15

ZA VIŠE INFORMACIJA:

U.S. Department of Justice
Office of Community Oriented Policing Services
1100 Vermont Avenue, N.W.
Washington, D.C. 20530

Za detalje o programima COPS nazovite
COPS Office Response Center na 800.421.6770

Posjetite COPS Online na:
www.cops.usdoj.gov

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

343.98(035)

CLARKE, Ronald

Kriminološka analitika za praktičare - do
riješenja problema kroz 60 malih koraka / Ronald V.
Clarke, John E. Eck ; [prijevod s engleskog jezika
Svjetlana Pavičić]. - Sarajevo : Fakultet za
kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
Univerziteta, 2014. - 191 str. : ilustr. ; 25 cm

Prijevod djela: Crime analysis for problem solvers
in 60 small steps.

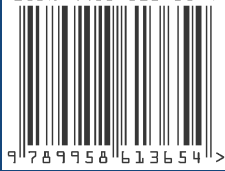
ISBN 978-9958-613-65-4

1. Eck, John

COBISS.BH-ID 21601286

ISBN 9950-613-65-4

9 789950 613654 >